

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Linda Toula Bergelová

Zneužívání insolvenčního řízení a obrana proti němu

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: JUDr. Tomáš Pohl

Občanské právo procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 12.6.2016

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Linda Toula Bergelová

Obsah

ÚVOD	1
1 VÝCHODISKA	2
1.1 Úpadek	3
1.1.1 Platební neschopnost	5
1.1.2 Předlužení	9
1.1.3 Hrozící úpadek	10
1.1.4 Negativní vymezení úpadku	12
1.2 Insolvenční řízení	14
1.2.1 Účel insolvenčního řízení	15
1.2.1.1 Ekonomický pohled	15
1.2.1.2 Právní pohled	19
1.2.2 Zásady insolvenčního řízení	27
1.2.3 Zahájení insolvenčního řízení	28
1.2.3.1 Insolvenční návrh	28
1.2.3.2 Povinnost podat insolvenční návrh	33
1.2.4 Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení	37
2 ZNEUŽÍVÁNÍ INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ OSOBAMI ODLIŠNÝMI OD DLUŽNÍKA A OBRANA PROTI NĚMU	44
2.1 Nedůvodné zahájení insolvenčního řízení ze strany věřitele	46
2.1.1 Veřejnost insolvenčního řízení	46
2.1.2 Zjevně bezdůvodný insolvenční návrh	49
2.1.2.1 Pořádková pokuta	56
2.1.2.2 Podání u místně nepřislušného soudu	58
2.1.3 Zahájení insolvenčního řízení se spornou pohledávkou	59
2.1.4 Jistota	63
2.1.5 Náhrada škody	65

2.1.6	Záloha na náklady insolvenčního řízení	68
2.1.7	Vyškrtnutí ze seznamu dlužníků	70
2.1.8	Obrana prostředky nevyplývajícími z insolvenčního zákona	71
2.1.8.1	Zásah do pověsti právnické osoby	71
2.1.8.2	Ochrana proti nekalé soutěži	71
2.1.8.3	Právo na odpověď	73
2.2	Další případy zneužívání insolvenčního řízení	73
2.3	Možnost trestního postihu	82
2.3.1	Trestné činy spáchané zcela nedůvodným (podvodným) zahájením insolvenčního řízení nebo vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku	84
2.3.2	Trestné činy v průběhu insolvenčního řízení	94
2.4	Návrhy de lege ferenda	100
2.4.1	Standardizace procesů v insolvenčním řízení	100
2.4.2	Omezení možnosti podání věřitelského insolvenčního návrhu	102
2.4.3	Soudní poplatek, záloha	105
2.4.4	Nezveřejňování informací v insolvenčním rejstříku před zjištěním úpadku	108
2.4.5	Předběžné posouzení insolvenčního návrhu	109
2.4.6	Odmítnutí insolvenčního návrhu místně nepříslušným soudem	110
2.4.7	Přezkoumatelnost opatření předsedy soudu o ustanovení osoby insolvenčního správce	111
3	ZNEUŽÍVÁNÍ INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ DLUŽNÍKEM A OBRANA PROTI NĚMU	117
3.1	Neúčinnost právních úkonů dlužníka	117
3.2	Účelové stěhování před zahájením insolvenčního řízení	122
3.3	Možnost trestního postihu dlužníka	123
3.4	Vliv zahájení insolvenčního řízení na řízení exekuční	126

3.5	Problematika institutu oddlužení	134
3.5.1	Zamítnutí návrhu na povolení oddlužení	136
3.5.2	Neschválení (zrušení) povoleného oddlužení	144
3.5.3	Osvobození dlužníka od placení pohledávek	145
3.5.4	Odejmutí a zánik osvobození dlužníka	146
ZÁVĚR		149
SEZNAM CITOVANÉ A POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ		153

Úvod

Předně je nutno připomenout, že žádnou právní úpravu, úpravu insolvenčního řízení nevyjímaje, nelze koncipovat tak, aby ji nebylo možno zneužít. V každé společnosti, ve všech státech, ve všech typech státních útvarů a politických zřízení a ve všech historických obdobích se najde určité procento jedinců, kteří nastavená právní či etická pravidla respektovat nebudou. Právo prostě je zneužitelné a bude se tak dít bez ohledu na kvalitu norem. Takové jednání je vždy špatné a je třeba mu bránit, ale individuální selhání nelze zobecňovat na celý systém. Musíme vycházet z toho, že insolvenční právo (a právo obecně) je psáno pro poctivé věřitele, poctivé soudce, poctivé správce a v neposlední řadě i pro poctivé dlužníky.¹

Jsme svědky toho, že insolvenční řízení, tak jak je dnes nastaveno, bývá bohužel terčem různých nekalých praktik, a to ze strany nejen věřitelů ale i dlužníků samotných, neboť všechny subjekty insolvenční procedury si jsou vědomy skutečnosti, že insolvenční řízení bývá řízením „posledního soudu“, nadto se týká majetku, peněz. A to je záležitost, která přitahuje také osoby s ne úplně čistými úmysly. Prostřednictvím nedůvodně podaného insolvenčního návrhu dochází k omezování soutěžitelů v hospodářské soutěži, jakož i k vyvinutí nedovoleného tlaku na dlužníka s cílem uhrazení sporné pohledávky, to vše je možné vzhledem k vysoce nastavené transparentnosti a veřejnosti insolvenčního řízení. Na druhé straně tu jsou dlužníci, kteří využívají institutu oddlužení ve svůj prospěch, kalkulují s touto možností již při sjednávání úvěrů, minimalizují, případně zamlčují své příjmy, aby v rámci oddlužení uhradili toliko 30 % svých závazků a dosáhli tak osvobození od zbytku dluhů. Ale nejsou to jen spotřebitelé, kteří nejednají čestně. Typicky obchodní korporace, které se přestane hospodářsky dařit a ocitne se v úpadku, převede veškerá použitelná aktiva na spřízněné osoby nebo je prodá, přičemž výtěžek k uspokojení závazků nepoužije.

Šikanózním insolvenčním návrhům, respektive obcházení insolvenčního zákona se vyhnout nejde. Ale nemusí vždy jít jen o přímé zneužívání prostředků insolvenčního práva, ať již věřitelskými nebo dlužnickými šikanózními insolvenčními návrhy. Někdy

¹ STRNAD, Z. Insolvence v insolvenční aneb s čím nám žádná novela nepomůže? *Soudce*. 2016, roč. XVIII, č. 3, 18-21 s., s. 20-21

se prostě jen míjí deklarovaný právní účel insolvenčního řízení s ekonomickým životem.²

Tím, že insolvenční proces přitahuje jisté nekalé praktiky, by se ale neměly měnit základní zásady a principy, na kterých je současné insolvenční právo postaveno. To ale nesmí znamenat, že můžeme rezignovat v boji proti zneužívání insolvenčního procesu, neboť tyto negativní jevy u veřejnosti oprávněně podlamují důvěru v insolvenční řízení, justici, právní řád, morální zásady a spravedlnost vůbec. Musíme se pokusit výskyt šikanózních insolvenčních návrhů a obecně využívání insolvenčního zákona k jiným cílům, než které zákon předvídá, alespoň omezovat, protože jejich úplné vymýcení není reálné.

V této práci se zaměřím na nejčastější způsoby, jakými dochází ke zneužívání insolvenčního práva ze strany různých subjektů a rovněž zkoumám zejména preventivní ale i represivní opatření, která by mohla přispět ke zdravějšímu prostředí insolvenčních řízení. Zneužívání insolvenčního řízení a pokusy o jeho omezení je velice obsáhlá problematika a snad každý odborník na tuto oblast má jiný návrh na její řešení. Není tedy v mých možnostech zahrnout do rozsahu této práce všechny projevy zneužívajících jednání související s insolvenčním procesem, ani všechny nabízené možnosti k jejich zamezení. Budu se snažit věnovat aktuálním otázkám a pokusím se nalézt vhodná řešení k omezení zneužívání insolvenčního práva. V současné době byla Poslanecké sněmovně předložena novela insolvenčního zákona podstatným způsobem zasahující do stávajícího insolvenčního řízení. S ohledem na skutečnost, že zatím není jasné, zda tato novela a v jaké podobě bude přijata, zabývám se jí v předkládané práci spíše okrajově.

1 Východiska

Než přikročím k detailnímu rozboru samotného tématu této práce, považuji za nezbytné, alespoň nahlédnout do základních pojmů a institutů insolvenčního práva, které můžeme chápat nejen jako právní úpravu samotného insolvenčního řízení, ale patří sem i úprava otázek s tímto řízením souvisejících, a to jak v oblasti práva

² ZOUBEK, H. Smysl a účel úpadkového práva. *Soudce*. 2016, roč. XVIII, č. 1, 17-22 s., s. 21

soukromého hmotného, tak ve zvláštních odvětvích práva veřejného, trestní právo nevyjímaje.³

Základním pramenem insolvenčního práva je zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „insolvenční zákon“ nebo „IZ“), jenž nabyl účinnosti 1. ledna 2008. Insolvenční zákon je předpisem především procesním, avšak jeho četná ustanovení mají hmotněprávní povahu (již samotná definice úpadku je hmotněprávního charakteru).⁴ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „občanský soudní řád“ nebo „OSŘ“) nebo zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále též jen „ZŘS“) se používá pouze podpůrně a v případech určitých ustanovení o výkonu rozhodnutí nebo exekuce pouze pokud je na ně odkázáno výslovně.

Mezi dalšími prameny insolvenčního práva nalezneme nejen vyhlášky vydávané Ministerstvem spravedlnosti České republiky k provedení insolvenčního zákona, ale také předpisy upravující například činnost insolvenčních správců (zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů včetně vyhlášek, kterými je proveden), předpisy trestního práva (vymezení insolvenčních trestních deliktů) nebo kupříkladu zákon č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, ve znění pozdějších předpisů.

Tímto letným pohledem na úpravu insolvenčního práva obecně, nechť je zahájena expozice základních principů a pojmů této právní oblasti, která nám bude nápomocna k vysvětlení a pochopení problému zneužívání insolvenčního řízení.

1.1 Úpadek

Klíčovým pojmem insolvenčního práva je úpadek. Úpadkem, bankrotem či insolvencí se nazývá stav, při němž dlužník má závazky vůči více věřitelům a není v jeho reálných možnostech, aby je všechny splnil.⁵

Z ekonomického pohledu jde o proces, v němž hodnota aktiv klesá nebo výše závazků stoupá, případně oba tyto děje probíhají souběžně; v určitém okamžiku tohoto

³ WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 1. vyd. Praha : Leges, 2015, 352 s. ISBN 978-80-7502-077-2, s. 188

⁴ Tamtéž, s. 192

⁵ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualiz. vyd. Praha : Linde Praha, a. s., 2011, 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0, s. 589

procesu se velikost závazků vyrovná hodnotě aktiv, respektive tuto hodnotu přesáhne. Příčiny tohoto vývoje mohou ležet uvnitř společnosti (např. v nesprávnosti obchodního či finančního rozhodování, ve zpronevěře majetku společnosti apod.); o takových vnitřních příčinách se také hovoří jako o příčinách endogenních, nebo vně společnosti (např. ve změnách ceny vstupů, změnách poptávky po produkci společnosti, zvýšené konkurenci apod.); vnější příčiny bývají označovány pojmem exogenní. Tyto příčiny, tedy jak vnější tak vnitřní, mohou spolupůsobit. Určit však jednoznačně příčinu, případně poměr jednotlivých příčin úpadku, bývá zpravidla obtížné.⁶

Příčin úpadku fyzických osob nepodnikatelů také může být celá řada, ať už se jedná o nějaké nepředvídatelné okolnosti typu ztráty zaměstnání či nemoc, nebo například o předchozí neúspěšné podnikání. Nejčastěji ovšem příčinu úpadkového stavu spotřebitelů vidíme v jejich nedostatečné finanční gramotnosti a zodpovědnosti při čerpání půjček a úvěrů a jejich následného splácení.

Insolvenční právo z praktických důvodů potřebuje přesně vyjádřenou definici úpadku. T. Richter ve své monografii⁷ ukazuje, že mnoho právních řádů používá k definování úpadku tzv. insolvenční testy. Test předlužení, nebo také rozvahový test, poměřuje hodnotu dlužníkovy majetku oproti výši jeho závazků. Podstatou úpadku je pak stav, při kterém hodnota majetku dlužníka nepostačuje k zaplacení jeho závazků. Určení úpadkového stavu za pomoci rozvahového testu má svá úskalí. Stanovení hodnoty dlužníkových aktiv (při absenci jejich tržního ocenění) je velmi spekulativní záležitostí, což snižuje užitečnost rozvahového testu. Nadto v kapitálových strukturách některých společností s vysokým podílem dlouhodobého dluhu může striktně aplikovaný rozvahový test vést k jinak neodůvodněnému zahájení insolvenčního řízení.

Místo rozvahového testu proto bývá k definování úpadku užíván test likvidity. Jeho podstatou je závěr, zda je dlužník schopen platit své závazky tak, jak se stávají splatnými, tzn., zda jeho likvidní aktiva postačují k úhradě splatných závazků.

V našem právním řádu jsou užívány k definování úpadku oba testy tj. jak test předlužení, tak test likvidity. Úpadek je definován insolvenčním zákonem a má, jak již vyplývá ze skutečnosti užívání obou výše popsaných insolvenčních testů, dvě formy, a to platební neschopnost a předlužení.

⁶ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vyd. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 472 s. ISBN 978-80-7357-329-4, s. 122

⁷ Tamtéž, s. 124-125

1.1.1 Platební neschopnost

Zákonné vymezení platební neschopnosti (insolvence v užším slova smyslu) je zakotveno v ustanovení § 3 odst. 1 IZ. Dlužník se nachází v platební neschopnosti, pakliže má více věřitelů, jejichž peněžité pohledávky nacházející se déle než třicet dnů po lhůtě splatnosti není schopen plnit. Uvedený hmotněprávní stav musí být v rámci insolvenčního řízení tzv. osvědčen, a zjištění úpadku dlužníka může být buď nesporné – na základě toho, že existenci úpadku tvrdí sám dlužník, nebo sporné – na základě tvrzení věřitele, a pak je třeba tuto skutečnost osvědčit příslušnými důkazy v rámci insolvenčního řízení.⁸

Podmínka plurality věřitelů dlužníka nebude splněna, má-li dlužník pouze jednoho věřitele, lhotejno s kolika splatnými pohledávkami. V takové situaci se ani dlužník ani jeho věřitel nemohou domáhat uspořádání svých vzájemných majetkových vztahů prostřednictvím insolvenčního řízení.⁹

Podmínka mnohosti věřitelů je naopak splněna tehdy, pokud další věřitel nabytí svoji pohledávku za dlužníkem postoupením jedné z více pohledávek věřitele dlužníka, případně rozdělením jediné pohledávky; v případě věřitelského návrhu, jen nestalo-li se tak v době šesti měsíců před podáním insolvenčního návrhu nebo po zahájení insolvenčního řízení (§ 143 odst. 2 IZ).¹⁰ Význam ustanovení § 143 odst. 2 IZ spočívá v tom, že brání umělému vytváření dalšího věřitele účelovým postoupením některé z pohledávek (nebo její části) insolvenčního navrhovatele proti dlužníkovi a tak podání nedůvodného insolvenčního návrhu.

Podmínka plurality věřitelů dlužníka není zásadně splněna, dal-li (insolvenčním navrhovatelem tvrzený) věřitel v insolvenčním řízení najevo, že nechce vůči dlužníku uplatňovat rozsahem zanedbatelné příslušenství pohledávky, kterou dlužník zaplatil.¹¹

Nejvyšší soud České republiky (dále též jen „Nejvyšší soud“ nebo „NS“) v usnesení ze dne 30.4.2013 č.d. KSPH 38 INS 3084/2010, KSPH 38 INS 3089/2010, 29 NSČR 19/2011-A-55 uzavřel: „...*Je vyloučeno vykládat základní zásadu*

⁸ WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2015, op. cit., s. 197

⁹ K tomu srov. např. usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. KSHK 40 INS 2900/2008, 1 VSPH 165/2008 ze dne 21. 11. 2008

¹⁰ K tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu č.d. MSPH 91 INS 4684/2011, 29 NSČR 52/2011-A-64 ze dne 31. 1. 2012

¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2013 sp. zn. 29 NSČR 14/2012

insolvenčního řízení obsaženou v ustanovení § 5 písm. a/ IZ tím způsobem, že řešit úpadek dlužníka je nespravedlivé jen proto, že dlužník má pouze dva věřitele, že insolvenční návrhovaatel (jenž řádně doložil v insolvenčním řízení pohledávku vůči dlužníku po lhůtě splatnosti) může pohledávku uplatnit cestou nalézacího řízení (a následně exekučně), že by musely být v insolvenčním řízení řešeny i pohledávky, které dosud nejsou splatné a že u dlužníka - fyzické osoby by nepřicházel v úvahu jiný způsob řešení úpadku než konkurs, jenž nepovede k oddlužení. (...) Z pohledu dlužníkovy (ne)schopnosti platit své splatné závazky pak není (nemůže být) rozhodné, zda jde o závazky, jež na sebe dlužník převzal přímo (např. jako dlužník ze smlouvy o úvěru) nebo k jejichž splnění je povinen jako osoba, jež svým majetkem zajišťuje pohledávky věřitele vůči jinému (osobnímu) dlužníku. Z hlediska možnosti podrobit dlužníka neschopného splácet své závazky z titulu zajištění pohledávky věřitele vůči jinému (osobnímu) dlužníku, režimu insolvenčního zákona, není rovněž podstatné, zda jde o zajištění zřízené smluvně nebo o zajištění zákonné.“

Judikatura se zvláště vyslovuje k otázce mnohosti věřitelů v případě obchodní společnosti v likvidaci v pozici dlužníka. Dovojuje, že insolvenční procedury nelze použít v případě, že pluralitu dlužníkových věřitelů zakládají teprve závazky vázané svým vznikem na proces likvidace dlužníka, tzn. naplnění znaků úpadku je de facto důsledkem procesu dlužníkovy likvidace. Za takového stavu není žádného rozumného důvodu zahajovat insolvenční řízení, ale naopak jsou dány všechny podmínky pro to, aby proces likvidace ve smyslu § 70 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů [s účinností od 1. 1. 2014 ve smyslu § 187 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“)] byl řádně dokončen a aby poté společnost výmazem z obchodního rejstříku zanikla.¹² K tomu zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob stanoví, že jestliže za právnickou osobu zrušenou rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu veřejné moci podal návrh na výmaz z veřejného rejstříku likvidátor jmenovaný soudem nebo jiným orgánem veřejné moci a je-li součástí takového návrhu prohlášení likvidátora o tom, že bezúspěšně prověřil možnost uplatnit neplatnost nebo neúčinnost

¹² K tomu např. usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. KSPL 54 INS 2415/2010, 3 VSPH 244/2010 ze dne 27. 4. 2010, nebo usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. MSPH 60 INS 4806/2010, 3 VSPH 440/2010 ze dne 19. 10. 2010

právních jednání právnické osoby a že majetek této osoby nepostačuje ani k úhradě nákladů insolvenčního řízení, soud provede takový zápis na základě tohoto návrhu.

Dlužníkovou neschopností plnit své závazky vůči svým vícerym věřitelům se přitom rozumí objektivní stav, ve kterém dlužník není fakticky schopen zaplatit všem svým věřitelům plnou výši jejich pohledávek; nestačí dlužníkovou neochota tyto závazky hradit (např. z důvodu, že jejich existenci neuznává nebo pro vadnost plnění poskytnutého protistranou), přičemž není relevantní výše dlužníkových závazků. Insolvenční zákon výši jednotlivých pohledávek věřitelů dlužníka při zjišťování existence dlužníkovy úpadku nezohledňuje, může tak jít i o pohledávky zanedbatelného rozsahu.

Insolvenční zákon usnadňuje osvědčení existence úpadku po skutkové stránce tím, že stanovuje vyvratitelné právní domněnky, při jejichž osvědčení (prokázání) lze usuzovat na dlužníkovou neschopnost plnit své peněžité závazky (tyto okolnosti se netýkají věřitelské plurality, ta je samostatnou okolností), a to pokud

- a) dlužník zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo
- b) dlužník své peněžité závazky neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo
- c) není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí, nebo
- d) dlužník nesplnil povinnost předložit seznamy uvedené v § 104 odst. 1 IZ uloženou mu insolvenčním soudem.

Při posuzování existence dlužníkovy neschopnosti plnit své peněžité závazky dle domněnky uvedené pod písmenem a) je nezbytné při hodnocení rozsahu zastavení plateb mít na mysli, že se musí jednat o výrazný excés z jinak běžného provádění plateb dlužníkem, který zcela zřejmě značí ekonomické problémy dlužníka. Při tomto zvažování se musí vycházet ze skutečnosti, že dlužníkovy obvyklé hospodaření je hospodařením řádným, prováděným s péčí řádného hospodáře. Zastavení plateb je přitom nutné posuzovat jen ve vztahu k podstatné části dlužníkových splatných peněžitých závazků; k nepeněžitým a nesplatným dluhům se nepřihlíží¹³ [totéž platí o

¹³ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2. vyd. Praha : Leges, 2014, 864 s. ISBN 978-80-87576-80-9, s. 32

domněnce uvedené pod písmenem c), tzn., že k nepeněžitým pohledávkám, jež nebudou uspokojeny výkonem rozhodnutí nebo exekucí se nepřihlíží].

Domněnka stanovená pod písmenem d) řeší situaci, kdy se dlužník snaží zastřít svůj skutečný ekonomický stav nesplněním povinnosti předložit soudu seznamy majetku, závazků a zaměstnanců. Pokud dlužník požadované seznamy insolvenčnímu soudu nepředloží, není v očích soudu schopen řádně plnit své splatné závazky a je na dlužníku, aby doložil, že své závazky schopen plnit je. Na dlužníka tak přechází důkazní břemeno.¹⁴

Nevyvrátí-li dlužník v průběhu řízení o insolvenčním návrhu věřitele některou z uvedených domněnek, je tím ve smyslu § 3 odst. 1 písm. c) IZ osvědčena dlužníková neschopnost platit své splatné závazky, nikoli však existence „více věřitelů“ dlužníka ve smyslu § 3 odst. 1 písm. a) IZ ani existence peněžitých závazků těchto věřitelů po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti ve smyslu § 3 odst. 1 písm. b) IZ.¹⁵

Dlužník vyvrátí domněnku své platební neschopnosti ve smyslu § 3 odst. 2 IZ, jakmile v insolvenčním řízení osvědčí nebo prokáže schopnost uhradit všechny splatné závazky těch věřitelů, jež má insolvenční soud pro účely rozhodnutí o věřitelském insolvenčním návrhu za osvědčené.¹⁶

Při zkoumání schopnosti dlužníka hradit pohledávky věřitelů osvědčené při rozhodování o úpadku dlužníka není podstatné, zda věřitelé mohou ohledně těchto pohledávek ihned přistoupit k výkonu rozhodnutí či exekuci (zda již mají exekuční titul), ale to, zda by je mohli bez obtíží vymoci z dlužníkovy majetku výkonem rozhodnutí (exekucí), kdyby exekuční titul měli.¹⁷

Není-li dlužník schopen využít pohledávky, které má za svými dlužníky, k úhradě svých závazků, nepřihlíží se při úvaze o tom, zda dlužník je ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 a 2 IZ v úpadku ve formě platební neschopnosti, ani k výši těchto pohledávek.¹⁸ Takto formulovaný závěr má zcela zjevně obecnou platnost i ve vazbě na jakýkoli

¹⁴ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, 1272 s. ISBN 978-80-7357-243-3, s. 11

¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.10.2010 sp. zn. KSUL 77 INS 4542/2008, 29 NSČR 17/2009

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.3.2012 sp. zn. MSPH 88 INS 7327/2009, 29 NSČR 38/2010

¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.12.2013 sp. zn. 29 NSČR 113/2013

¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 12. 2010 sp. zn. 29 NSČR 10/2009

majetek dlužníka, jenž by měl či mohl být použit k uhrazení pohledávek dlužníkových věřitelů.¹⁹

Rozhodnutí o úpadku pro platební neschopnost může dlužník jednající v dobré víře odvrátit, osvědčí-li, že jeho platební neschopnost vznikla v důsledku protiprávního jednání třetí osoby, a že se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že ji odvrátí v době do tří měsíců po splatnosti jeho peněžitých závazků (§ 143 odst. 3 IZ).

1.1.2 Předlužení

Druhou formou úpadku, kterou insolvenční zákon vedle insolvence upravuje v ustanovení § 3 odst. 3 je předlužení. To může nastat jen u dlužníka, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem; na rozdíl od platební neschopnosti, která je formou úpadku obecnou a může se tak týkat jakéhokoli dlužníka, tedy též fyzických osob nepodnikatelů.

Za podnikatele je považován ten, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku (§ 420 OZ).

Předlužením dlužníka se rozumí stav, kdy má dlužník více věřitelů (v tomto bodě není od platební neschopnosti rozdíl, existence mnohosti věřitelů je absolutním požadavkem k prokázání úpadkového stavu dlužníka) a zároveň souhrn jeho závazků (splatných i nesplatných) převyšuje hodnotu jeho majetku. Otázka, zda je definice předlužení nastavena správně, patří spíše ekonomům, každopádně její striktní aplikace v současné podobě může vést ke zjištění úpadku u obchodní korporace, která se sice v úpadku nenachází, ale má například dlouhodobé nesplacené závazky.

Údaje, ze kterých lze posoudit předlužení obchodní korporace, nelze zjistit pouze z účetnictví, nýbrž je žádoucí odborné zkoumání stavu majetku a závazků s potřebou přecenění. Česká úprava účetnictví není totiž s ohledem na svoji konzervativní povahu schopna dostatečně reflektovat ekonomickou realitu.

Majetek je definován v § 495 OZ tak, že majetek je souhrn všeho, co osobě patří. Při stanovení hodnoty dlužníkovy majetku se přihlíží také k další správě majetku dlužníka, případně k dalšímu provozování jeho podniku, lze-li se zřetelem ke všem

¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.10.2011 sp. zn. 29 NSČR 36/2009

okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku nebo provozu podniku pokračovat. Insolvenční soud při zjišťování eventuálního úpadku dlužníka pro předlužení zahrne do jeho majetku i očekávaný výnos. Očekávaným výnosem se rozumí hodnoty, které lze reálně očekávat, tzn., že budou získány v dohledné době a naděje na jejich získání není pouze spekulativní. Tím se zabrání, aby byl za předlužení považován stav, který je pouze přechodný.²⁰

Z uvedených definic vyplývá, že první „obecná“ forma úpadku je pro věřitele seznatelná, jelikož dlužník přestane hradit své závazky. Proto se o této formě úpadku hovoří také jako o zjevném úpadku. Naproti tomu druhou formu úpadku nemohou věřitelé poznat, respektive podmínkou pro závěr o předlužení dlužníka je aktuální a úplná znalost jeho ekonomického stavu. Taková znalost většinou přesahuje možnosti věřitelů, kteří jsou zatíženi negativní informační asymetrií. Insolvenční soud by se neměl spokojit s návrhem, který podal věřitel jen na základě veřejně dostupných zdrojů. Z řečených důvodů se tato forma úpadku označuje za úpadek skrytý. Z právě řečeného je zřejmé, že věřitel dlužníka bude insolvenční návrh podávat v převážné většině případů pro dlužníkovu platební neschopnost.

U osob, jejichž úpadek může mít jak formu insolvence (platební neschopnosti) tak předlužení, k vydání rozhodnutí o úpadku postačí zjištění, že dlužník je buď insolventní, nebo je předlužen – zjištění úpadku v obou zákonem vymezených formách tu není nezbytné.²¹

1.1.3 Hrozící úpadek

Insolvenční zákon zná také pojem hrozícího úpadku. Zakotvením tohoto institutu dává zákonodárce dlužníkovi možnost řešit jeho majetkovou situaci v režimu insolvenčního řízení, aniž by dlužníkův aktuální ekonomický stav naplňoval znaky úpadku, a to pokud lze se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků.

²⁰ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 2011, op. cit., s. 596

²¹ K tomu srov. např. usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. MSPH 95 INS 2212/2008, 2 VSPH 207/2008 ze dne 13. 11. 2008

Existence vícerych věřitelů dlužníka je předpokladem i pro naplnění stavu hrozícího úpadku.

Aktivně legitimován k podání insolvenčního návrhu pro hrozící úpadek je pouze dlužník, neboť jen on má dostatek informací o vlastní ekonomické situaci a měl by tak být schopen rozeznat, kdy se jeho majetková situace rozvinula do stadia, kdy je již třeba řešit pohledávky jeho věřitelů kolektivním způsobem. Zavedení tohoto institutu má vést ke včasnému a urychlenému řešení insolvenčních jevů a umožnit dlužníku zahájit insolvenční proceduru dříve, než nepříznivý vývoj jeho majetkové situace dospěje do stavu skutečného úpadku.

Názorným příkladem, kdy tohoto institutu může být použito, je situace vzniklého „dominového efektu“, kdy v důsledku úpadku odběratele mohou i jeho dodavatelé očekávat problémy s vlastním hospodařením, jež mohou řešit pod ochranou insolvenčního soudu.²²

V praxi se však insolvenční soudy příliš často se zahájením insolvenčního řízení pro teprve hrozící úpadek nesetkávají. Většina dlužníků svou neblahou majetkovou situaci nepřiznává včas, kdy by bylo lze tuto řešit ještě cestou sanace a věřitelé by byli uspokojeni v daleko vyšší míře, než v situaci, kdy je již při podání insolvenčního návrhu dlužníkův majetek nulový.

Při výkladu hrozícího úpadku je žádoucí, aby insolvenční soudy postupovaly konzervativně, zejména v případě, že dlužník současně s insolvenčním návrhem podává návrh na reorganizaci a současně se jedná o dlužníka, u kterého tento sanační způsob řešení úpadku (zde hrozícího úpadku) přichází v úvahu bez dalšího. Zde totiž nabývá na významu riziko zneužití insolvenčního procesu k jiným cílům, než k nimž má sloužit. Zda dlužníku hrozí úpadek, bude nezbytné posuzovat na základě rigorózního poměrování pravděpodobné výše dlužníkových závazků, jež se v budoucnosti stanou splatnými, oproti předpokládaným peněžním příjmům dlužníka.²³

²² KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář.* 2013, op. cit., s. 12

²³ RICHTER, T. *Insolvenční právo.* 2008, op. cit., s. 203

1.1.4 Negativní vymezení úpadku

Úpadek je insolvenčním zákonem vymezen i negativně a to v ustanovení § 6, který stanoví, pro které subjekty nelze insolvenční zákon použít, i kdyby jejich stav odpovídal definici úpadku. Těmito subjekty jsou:

- stát
- územní samosprávné celky
- Česká národní banka
- Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky
- Fond pojištění vkladů
- Garanční fond obchodníků s cennými papíry
- veřejné vysoké školy
- právnické osoby za předpokladu, že stát nebo vyšší územní samosprávný celek za ně před zahájením insolvenčního řízení převzal všechny jejich dluhy nebo se za ně zaručil.

Insolvenční zákon vymezuje též subjekty, na něž se jeho ustanovení nedají použít pouze po určitou dobu, a to:

- finanční instituce, po dobu, po kterou jsou nositelem licence nebo povolení podle zvláštních právních předpisů, upravujících jejich činnost
- zdravotní pojišťovny zřízené podle zvláštního právního předpisu, po dobu, po kterou jsou nositelem povolení k provádění veřejného zdravotního pojištění
- politické strany nebo politická hnutí v době vyhlášení voleb podle zvláštního právního předpisu.

Uvedený výčet subjektů, jejichž majetkové poměry nelze řešit kolektivním způsobem v rámci insolvenční procedury, by se však mohl časem změnit. Začátkem července 2014 Vláda České republiky schválila závěry Analýzy řešení platební neschopnosti územních samosprávných celků, kterou zpracovalo Ministerstvo financí České republiky.²⁴ Důvodem pro zpracování této analýzy bylo nalezení mechanismu,

²⁴ Analýza řešení platební neschopnosti územních samosprávných celků. Č.j. 741/14. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/djv-agenda?date=2014-07-09>

který by umožnil územnímu samosprávnému celku, jenž se dostal do platební neschopnosti, uspořádat své majetkové vztahy k osobám dotčeným jeho úpadkem.

Platební neschopnost obce nebo kraje přitom může ohrozit samotný chod území, neboť v jejím důsledku může být územní samosprávný celek nucen zastavit např. poskytování služeb v samostatné nebo přenesené působnosti (např. vypnutí veřejného osvětlení nebo zastavení odvozu komunálního odpadu), také může být nařízena exekuce na jeho majetek. V současné době stát pouze sleduje a hodnotí zadluženost územních rozpočtů a územní samosprávný celek se musí sám snažit o zlepšení jeho finanční situace (např. prodejem majetku, zvýšením daní a poplatků apod.). Stát může poskytnout územnímu samosprávnému celku finanční podporu zpravidla formou návratné finanční výpomoci.

Ze závěrů analýzy vyplynula tři možná řešení nastalé platební neschopnosti územních samosprávných celků. První z nich, zachování stávajícího stavu, jak je ve stručnosti popsán výše, není vhodnou variantou zejména z toho důvodu, že územní samosprávný celek, jehož dluh výrazně převyšuje jeho majetek, nebude schopen uspořádat své majetkové vztahy s věřiteli, přičemž poskytování finanční výpomoci od státu má nepredikovatelné dopady do státního rozpočtu.

Druhou variantou je převzetí dluhů státem. Její negativa spočívají zejména ve skutečnosti, že by územní samosprávné celky nebyly motivovány k dobrému hospodaření; de facto by byly zvýhodněny špatně hospodařící územní samosprávné celky, stát by musel disponovat volnými finančními prostředky, které by tvořily rezervu na krytí dluhů územních samospráv a stejně jako u první varianty má i toto řešení nepředvídatelný vliv na státní rozpočet.

Poslední variantou, která se v analýze doporučuje přijmout, je právě umožnění úpadku (prozatím jen obcím) a to oddlužením nebo jeho obdobou.

Řešení úpadku obce modifikovaným oddlužením ale s sebou nese problém spočívající v eventuálním neplnění povinností v oddlužení. Prohlášení konkursu na majetek obce by mělo být v případě obce nepřipustné. Jaká by tedy ale měla být sankce za porušení plnění povinností v oddlužení? Řešením by bylo spíše než modifikované oddlužení pro obce, případně kraje stanovit zcela odlišný způsob řešení jejich eventuálního úpadku, podobně jako je stanoven zvláštní způsob řešení úpadku finančních institucí.

1.2 Insolvenční řízení

Když už tedy máme vysvětlen pojem úpadku, nabízí se otázka, proč je tak důležité řešit úpadkový stav ve zvláštním režimu. Již krátké ohlédnutí do historie nám ukazuje, že podrobení osoby nacházející se v úpadku speciálnímu režimu není výdobytkem moderní doby, a že tedy na této praxi „asi něco bude“. Zárodky řešení insolvence (a to včetně prvků oddlužení) můžeme nalézt v Chammurapiho kodexu či v Tóře již v 18., respektive 13. st. př. n. l. (v Izraeli byl obecně dodržován, tzv. svobodný rok, kdy bylo dlužníkům /s výjimkou cizinců/ umožněno zbavit se všech dluhů). Římské právo znalo pojem concursus creditorum čili souběh věřitelů; pokud takový stav nastal, řešilo ho římské právo osobní exekucí včetně otroctví pro dluhy, od níž postupně přešlo k exekuci reální směřující na majetek dlužníka – v případě potřeby na veškerý jeho majetek. Za republiky prétor umožnil věřitelům ujmout se veškerého dlužníka majetku prostřednictvím missio in bona, po kterém následovalo venditio bonorum, čili prodej dlužníka majetku, jenž se realizoval veřejnou dražbou. Důvodem k takovému postupu byla žádost věřitelů proti již odsouzenému (iudicatus) nebo nehájenému (indefensus) dlužníkovi, který neplatil své dluhy. Za pozdního císařství (Justinián) se postup změnil; zpeněžení majetku dlužníka se realizovalo po částech (distractio bonorum), a výtěžek tohoto prodeje se dělil mezi věřitele dle poměru jejich pohledávek – tedy dle zásady jejich poměrného uspokojení (par condicio creditorum).²⁵

Vztah lidstva k insolvenčnímu režimu a k osobám dlužníků jako takovým byl po dlouhou dobu poměrně přesně charakterizován bonmotem Franka Bormana: „*Kapitalismus bez insolvenčního řízení je jako křesťanství bez pekla.*“²⁶ Pohled na insolvenční řízení se v současnosti značně proměnil; konkurs již není chápán čistě jako kladivo na dlužníky a trest za úpadek, stal se humánnějším. Moderní insolvenční právo již nezná takové drakonické instituty, jako jsou trest smrti v případě nepoctivého oddlužení (anglické právo ještě počátkem 18. století) nebo vazbu dlužníka jako formu předběžné ochrany věřitelů (pozůstatek institutu dlužnického vězení, v československém právu ještě v 1. pol. 20. století).²⁷

²⁵ WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá: řízení vykonávací, řízení insolvenční.* 2015, op. cit., s. 188-189

²⁶ RICHTER, T. *Insolvenční právo.* 2008, op. cit., s. 120

²⁷ WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá: řízení vykonávací, řízení insolvenční.* 2015, op. cit., s. 189

Po letmé historické exkurzi se ale vraťme k dnešní podobě insolvenčního řízení. Jedná se o zvláštní soudní řízení se zvláštním předmětem řízení – zjištění úpadku (či hrozícího úpadku) a způsob jeho řešení v závislosti na osobě dlužníka, stavu jeho závodu, povaze jeho dluhů, stanovisek věřitelů a dalších dílčích hledisek.²⁸ Insolvenční řízení je zvláštním druhem občanského soudního řízení, které zahrnuje prvky jak řízení nalézacího, tak řízení vykonávacího. K pochopení nezbytnosti insolvenčního (či obdobného) řízení nám pomůže nadcházející kapitola.

1.2.1 Účel insolvenčního řízení

*„K základním cílům efektivního insolvenčního řízení patří chránit hodnotu majetkové podstaty před znehodnocením v důsledku jednání jednotlivých účastníků řízení. ... Stranami, před nimiž potřebuje majetková podstata největší ochranu, jsou dlužník a jeho věřitelé.“*²⁹

*„Ústavní soud znovu připomíná jeden z hlavních cílů zákona o konkursu a vyrovnání, jenž spočívá v ochraně práv věřitelů dlužníka, jenž se ocitne v úpadku.“*³⁰

1.2.1.1 Ekonomický pohled

Insolvenční právo plní důležité funkce jak z pohledu mikroekonomického, tak z pohledu makroekonomického. Z pohledu ekonomiky jako celku není insolvenční řízení ničím jiným než platformou pro exit hospodářsky neúspěšných subjektů z trhu. Úlohou insolvenčního řízení je zvyšovat efektivnost tohoto exitu tak, aby se aktiva využívané ekonomicky neúspěšnými subjekty přesunuly za co nejnižších transakčních nákladů subjektům, jež budou s to využívat je efektivněji. Exit nefunkčních subjektů však může probíhat a většinou i probíhá jinými formami než prostřednictvím insolvenčního řízení, neboť insolvenční řízení zde není kvůli řešení důsledku podnikatelského neúspěchu (avšak ani kvůli existenci dluhu).³¹ Jak říká T. Jackson: *„Mezi podnikatelským neúspěchem a problémy, jež má za úkol řešit insolvenční právo,*

²⁸ Tamtéž, s. 193

²⁹ United Nations Commission on International Trade Law, Legislative Guide on Insolvency Law, UNCITRAL, 2004, s. 83. In: RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 193

³⁰ Nález Ústavního soudu ČR Pl. ÚS 44/02 ze dne 24.6.2003

³¹ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 128-130

je rozdíl. Obchodní společnost může podnikatelsky neuspět – v tom smyslu, že její majetek by měl být raději použit k jinému účelu – bez ohledu na to, zda na její majetek mají nároky tisíce věřitelů a společníků nebo jedna osoba. Problémy podnikatelského neúspěchu nejsou samy o sobě předmětem insolvenčního práva ... Předmětem insolvenčního práva jsou situace, v nichž existuje mnohost věřitelů a potenciální problém společně užívaného zdroje.“³²

Problém společně užívaného zdroje názorně vysvětluje Richter na příkladu loviště ryb.³³ Je-li loviště ve vlastnictví jednoho uživatele, bude tento uživatel pravděpodobně postupovat tak, že každý rok vyloví jen tolik ryb, aby byl chov zachován i na příští léta, kdy – v důsledku přirozené reprodukce ryb – ponese opětovný užitek. Vlastník tak bude maximalizovat současnou hodnotu budoucích příjmů z rybolovu. Je-li však vlastníků, respektive uživatelů loviště více, situace se může dramaticky změnit. Každý spoluvlastník/spoluuživatel, který omezí svůj rybolov tak, aby zdroj byl zachován i pro příští léta (jak by to učinil, kdyby byl jediným vlastníkem/uživatelem), riskuje, že jeden nebo více ostatních spoluvlastníků/spoluuživatelů zvolí opačnou strategii – tedy maximalizovat okamžitý osobní profit tím, že naloví co nejvíce ryb hned. Tváří v tvář takovému riziku ovšem nemá žádný spoluvlastník/spoluuživatel stimul omezovat svůj rybolov; naopak všichni jsou motivováni k tomu, nalovit co nejrychleji co nejvíce ryb, než je ostatní, sledující tutéž nekooperativní strategii, předběhnou. Za těchto okolností je okamžik, kdy bude loviště zcela vyčerpáno, jen otázkou fyzické kapacity zařízení používaných k rybolovu a poptávky na trhu s rybami. Je-li obojí dostatečně vysoké, zničí velmi pravděpodobně spoluvlastníci/spoluuživatelé (v důsledku racionálního, ale sobeckého postupu jednotlivců) podstatnou část hodnoty loviště tím, že se připraví o příjem z rybolovu v budoucích letech.

Shrnuto uvedené, jsou-li vyčerpatelné zdroje, ať už zmíněná loviště ryb, ropná pole nebo obecní pastviny, užívány více osobami, pak každá z těchto osob, sleduje-li strategii racionální maximalizace, má stimul zkonsumovat sama co nejrychleji co největší část zdroje. Takový postup ovšem může vést k destrukci hodnoty zdroje.

³² JACKSON, T. H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*. Cambridge (MA) : Harvard University Press, 1986, reprint Washington, D. C. : Beard Books, 2001, s. 209. In: RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 130

³³ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 50

Na uvedeném příkladu je vidět, že není podstatné, zda poplašná zpráva byla pravdivá; jediné podstatné je, zda měla potenciál vyvolat obavy o další obživu. Obdobně to můžeme pozorovat na příkladu znázorňujícím tzv. run na banku, v němž se projevuje známý princip sebenaplňujících se negativních zpráv. Rozšíří se zpráva, že banka má vážné ekonomické problémy a že nebude schopna vyplatit střadatelům, vkladatelům jejich vklady. Všichni věřitelé banky, všichni, kdo mají vkladový účet a mohou okamžitě vybrat své vklady, tak začnou činit. Co to znamená? Položí to takřka libovolnou banku, protože žádná samozřejmě nemá dostatečné rezervy na vyplacení všech vkladů okamžitě, a to bez ohledu zda je banka sama o sobě zdravá. Opět se zde ukazuje, že není podstatné, zda zpráva je pravdivá, ale jen a pouze to, že zpráva má dostatečný potenciál vyvolat obavy a paniku věřitelů. Tento příklad lze aplikovat na jakéhokoliv dlužníka.³⁴

Přeneseno do naší problematiky, to v podstatě znamená, že jakmile mezi věřitele pronikne informace, že dlužník nebude pravděpodobně schopen hradit všechny své závazky vůči svým věřitelům (nehledě na pravdivost této informace), má každý věřitel motivaci postupovat co nejrychleji a nejbezohledněji za účelem uspokojení své pohledávky, bez ohledu na skutečnost, že většího uspokojení všech věřitelů by bylo dosaženo společným postupem. Přesto, že pro věřitele jako celek může být výhodnější postupovat společně, ti věřitelé, kteří se dostanou k majetku dlužníka nekooperativním postupem nejdříve, mohou získat větší individuální užitek, než kdyby zvolili společný postup s ostatními věřiteli. Při tomto „závodu o uchvácení dlužníkovu majetku“ může nekoordinovaným postupem věřitelů dojít k podstatným celospolečenským ztrátám. Pokud například exekující věřitel odejme společnosti část majetku klíčovou pro zachování provozu podniku (například klíčovou část řídicího nebo výrobního systému či důležitý předmět průmyslového vlastnictví), může hodnota zbývajících majetku společnosti zkolabovat.³⁵

K potlačení tohoto problému právě slouží insolvenční řízení, jehož účelem je zabránit ztrátám na hodnotě dlužníkovu majetku jako celku, jež by způsobili věřitelé při co nejrychlejším a nejbezohlednějším individuálním vymáhání svých pohledávek. Institut, který k tomuto cíli insolvenční řízení využívá, je zákonné nebo také

³⁴ ZOUBEK, H. Smysl a účel úpadkového práva. *Soudce*. 2016, roč. XVIII, č. 1, 17-22 s., s. 19-20

³⁵ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 131

automatické moratorium (zakotvené v § 109 IZ), které insolvenční právo uvaluje na uspokojování pohledávek věřitelů standardním postupem, tj. cestou nalézacího řízení a individuálního výkonu rozhodnutí. Mimoinsolvenční systém individuálního uspokojení pohledávek na principu „kdo dřív přijde, ten dřív mele“ je v insolvenci nahrazen systémem uspokojení kolektivního, poměrného, přičemž tento kolektivní systém musí být povinný; nadále věřitelé mohou své pohledávky za dlužníkem uspokojovat pouze a jedině v rámci kolektivního procesu uspokojování pohledávek věřitelů v insolvenčním řízení.³⁶ Insolvenční právo tak odnímá věřitelům individuální procesní nástroje uspokojení z dlužníkovy majetku a nahrazuje je procesem kolektivním; současně se princip priority mění na princip poměrného uspokojení věřitelů.

Výše popsaný problém společně užívaného zdroje je také objasněním, proč insolvenční řízení řeší pouze dlužníkovy všeobecné porušení jeho závazků, nikoli porušení závazku vůči jedinému věřiteli, přičemž problém destruktivního „závodu“ věřitelů o aktiva dlužníka, odůvodňující zákonný požadavek mnohosti věřitelů, může vzniknout jen mezi věřiteli, jejichž pohledávky jsou splatné.³⁷

Když bylo zabráněno destrukci majetku dlužníka, je nadále předmětem insolvenčního řízení řešení dvou otázek, a to jak naložit s aktivy dlužníka (alokační rozhodnutí) a kdo dostane jakou část výtěžku z nich (distributivní rozhodnutí). Na první otázku existují čtyři různé odpovědi, závisící na tom, kdo má rozhodovací pravomoc:³⁸

1. prodej majetku dlužníka po částech
2. prodej majetku v celku
3. ponechání majetku v rukou dlužníka
4. kombinace předcházejících variant

Distribuční rozhodnutí, coby odpověď na otázku ohledně výše uspokojení, pátrá po tom, podle jakého alternativního klíče mají být jednotliví věřitelé nároků v kolektivním řízení uspokojeni, není-li možné uspokojit všechny jejich nároky v plné výši.³⁹

Ve společnosti, která má pouze jediného investora (jednoho společníka a žádné věřitele) není odpověď na první otázku nijak ovlivněna otázkou druhou, tzn., že jediný

³⁶ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 171

³⁷ Tamtéž, s. 198

³⁸ Tamtéž, s. 135

³⁹ Tamtéž, s. 171

investor neustále zvažuje, zda je pro něj ekonomicky nejvýhodnější nadále provozovat podnik, prodat majetek společnosti po částech nebo jako celek apod. Jediný investor nese veškeré náklady stejně, jako sklízí všechny výnosy svého alokačního rozhodnutí.

Ve společnosti, kde mají různé subjekty nesourodé nároky, však takový výsledek není zaručen. Nositelé nároků, kteří se mezi sebou podstatně odlišují (např. věřitelé, zajištění věřitelé, akcionáři) mají motivaci jednat při správě majetku dlužníka takovým způsobem, který vychýlí distributivní rozhodnutí jejich směrem, a to i kdyby v důsledku tohoto jednání bylo s majetkem dlužníka jako celkem naloženo způsobem, který by při správě jediným investorem nenastal, neboť se nejeví ekonomicky nejvýhodnějším.⁴⁰

Je zřejmé, že třetí možnost alokačního rozhodnutí budou preferovat společníci dlužníka, zatímco první či druhá možnost bude jednoznačně volbou zajištěných věřitelů. Racionálně jednající obecný (nezajištěný) věřitel dlužníka bude velmi pravděpodobně zcela pasivní, nepředstavuje-li výše jeho pohledávky významný podíl na celkovém počtu hlasovacích práv (tzv. problém racionální apatie). Hrozí, že většinový nositel rozhodovacích pravomocí zneužije svou rozhodovací pravomoc k čerpání privátních požitků z kontroly, spíše než k prosazování obecného prospěchu všech investorů. Proto obecní (nezajištění) věřitelé se budou spíše klanět k možnosti reorganizace, která sice skýtá jistá rizika, ale v případě úspěchu lze očekávat vysoký zisk.⁴¹

Právě popsané lze shrnout tak, že druhým účelem insolvenčního řízení (vedle ochrany majetku dlužníka před věřiteli) je navodit stav, v němž bez ohledu na nesourodost nároků na majetek dlužníka, bude s aktivy dlužníka naloženo co nejefektivněji, tzn. pokud možno stejně efektivním způsobem, jakým by s nimi naložil homogenní vlastník – jediný investor.⁴²

1.2.1.2 Právní pohled

Účel insolvenčního řízení vymezuje insolvenční zákon v ustanovení § 1, které určuje, že předmětem insolvenčního zákona je:

⁴⁰ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 132-133

⁴¹ Tamtéž, s. 138-142

⁴² Tamtéž, s. 132-133

- a) řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka soudním řízením některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů, a
- b) oddlužení dlužníka.

Zákonodárce vyčlenil pojem „oddlužení“ do samostatného odkazu. Insolvenční soudy vyšších stupňů již v rámci své rozhodovací činnosti konstatovaly, že z dalších ustanovení zákona je zřejmé, že se tak stalo pouze nedopatřením, neboť například již v § 4 IZ je oddlužení definováno jako jeden ze způsobů řešení úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka.⁴³ Z důvodové zprávy k insolvenčnímu zákonu naopak vyplývá, že záměrem zákonodárce bylo vyčlenit oddlužení do samostatného odkazu, nikoli jako jednoho ze způsobů řešení úpadku, nýbrž jako možnost, při splnění zákonných předpokladů formulovaných ve zvláštní části insolvenčního zákona upravující způsoby řešení dlužníkového úpadku, oddlužit dlužníka od závazků, které nebyly plně uspokojeny v průběhu insolvenčního řízení.⁴⁴

Insolvenční řízení lze v zásadě rozdělit do dvou základních fází – účelem první je rozhodnout o tom, zda se dlužník nachází v úpadku (hrozícím úpadku) – na základě insolvenčního návrhu soud vydá rozhodnutí o úpadku (hrozícím úpadku) dlužníka. Účelem druhé, která následuje pouze v případě zjištění úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka, je nalezení a přijetí odpovídajícího způsobu řešení úpadku dlužníka, tak aby došlo k optimálnímu řešení majetkových vztahů dlužníka k jeho věřitelům.⁴⁵

V průběhu insolvenčního řízení by mělo dojít k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů. V této souvislosti je třeba pojem „poměrné“ uspokojení vykládat jako rovné, nikoli jako částečné. Princip zásadně poměrného uspokojení je v právní úpravě prolomen zavedením různých kategorií věřitelů či pohledávek, tudíž zásadu poměrného uspokojení věřitelů je třeba chápat tak, že věřitelé, kteří mají v insolvenčním řízení stejné postavení, musí být uspokojeni v rámci zvoleného způsobu řešení úpadku stejnou měrou.

⁴³ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2013, op. cit., s. 1-4

⁴⁴ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), s. 153

⁴⁵ WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2015, op. cit., s. 199

Právní úprava apeluje také na maximální možnou míru uspokojení dlužnickových věřitelů. Také tento princip může být prolomen, a to při sanačních způsobech řešení dlužníkovy úpadku, jež sledují také sociální aspekt.

Pojem „dlužníkovi věřitelé“ je třeba vykládat v intencích insolvenčního zákona; za věřitele dlužníka, jimž se má dostat co nejvyšší a zásadně poměrné uspokojení jejich pohledávek, lze považovat pouze věřitele pohledávek za podstatou či pohledávek na roveň jim postavených (§ 168 a § 169 IZ), pohledávek včas a řádně přihlášených a následně zjištěných postupem předpokládaným právní úpravou (§ 201 IZ s výjimkou danou § 183 odst. 3 IZ) a pohledávek, které jsou považovány za řádně a včas přihlášené (§ 203 odst. 2, § 237 odst. 4, § 275 a § 373 IZ).

Důraz na co nejvyšší a zásadně poměrné uspokojení dlužnickových věřitelů je podtržen zvýrazněním principu společného zájmu věřitelů, jemuž je nutno podřídít činnost všech subjektů insolvenčního řízení, jakož i osob na řízení zúčastněných. Jeho legální definice je podána v § 2 písm. j) IZ, podle kterého je společným zájmem věřitelů zájem nadřazený jejich jednotlivým zájmům, je-li jeho cílem, aby zvolený způsob řešení úpadku byl pro ně spravedlivý a výnosnější než ostatní způsoby řešení úpadku; tím není dotčeno zákonem zaručené zvláštní postavení některých věřitelů.

Každý věřitel uplatňuje v insolvenčním řízení svou pohledávku vůči dlužníku a má tak svůj vlastní individuální zájem na jejím uspokojení. S ohledem na existenci úpadku dlužníka, který není schopen všechny své věřitele plně uspokojit, nelze individuální zájem každého věřitele prosadit, a uplatnění zájmů jen některých věřitelů dlužníka by bylo vůči ostatním věřitelům nespravedlivé. S ohledem na různé kategorie věřitelů a jejich pohledávek se snaží insolvenční zákon v rámci insolvenčního řízení umožnit, aby pokud možno všichni věřitelé dlužníka mohli být uspokojeni alespoň v části svých pohledávek – poměrně – a to v závislosti na povaze těchto pohledávek (některé přednostně, úplně a rychle, jiné jen z části a podle možností i postupně, jiné i vůbec ne). Pro mnohdy komplikované situace, kdy v řízení vystupují různí věřitelé s různými kategoriemi pohledávek, kteří se mohou v řízení spojovat a mohou zastávat společná stanoviska, která mohou být v rozporu se zájmy jiných skupin či kategorií věřitelů, tak musí insolvenční zákon těmto individuálním či skupinovým hodnotám nadřadit určitý univerzální korektiv. Takovým všeobecným základním principem je pak právě společný zájem všech věřitelů, který je vyjádřen tím, že všichni věřitelé jako celek mají usilovat o

to, aby zvolený způsob řešení úpadku byl pro ně všechny spravedlivý a výnosnější než jiné zvažované způsoby řešení úpadku – tím se má na mysli především snaha o podporu sanačních způsobů řešení úpadku, ale také např. snaha o co nejvýnosnější způsob zpeněžení majetkové podstaty v konkursu či způsob oddlužení. Uvedený všeobecný korektiv přitom nemůže být absolutní – zákon určité kategorie věřitelů preferuje a jejich vlastní zájem je od společného zájmu věřitelů oddělen. Řečené platí především pro zajištěné věřitele a projevuje se to zejména jejich odděleným uspokojením a do určité míry samostatným procesním postavením. Insolvenční zákon tak sice hovoří o společném zájmu všech věřitelů, ale zároveň v rámci takto vyjádřené rovnosti všech věřitelů uznává, že ne všichni věřitelé jsou si rovni.⁴⁶

Jak již bylo uvedeno, z insolvenčního zákona plyne, že věřitelské orgány, soud i insolvenční správce musejí hledat společný zájem věřitelů i tehdy, když jednotlivé skupiny věřitelů nemají stejný zájem, ale mají naopak zájmy rozdílné. V praxi taková situace nastane typicky v případě provozu podniku v insolvenčním řízení, kdy v zájmu nezajištěných věřitelů je co nejdéle provozovat dlužníkův podnik v konkursu, případně dosáhnout povolení reorganizace, zatímco v zájmu zajištěných věřitelů je co nejrychlejší zpeněžení zajištěných aktiv, což zpravidla znamená konkurs s rychlým ukončením provozu podniku dlužníka.⁴⁷ Nalezení společného zájmu věřitelů tak může být v některých složitějších případech velmi obtížné.

K otázce účelu insolvenčního řízení se hojně vyjadřuje také judikatura. Vrchní soud v Praze dovozuje, že „...insolvenční řízení může mít smysl jedině za předpokladu, že v majetkové podstatě existuje majetek, z něhož by mohly být – v závislosti na způsobu řešení úpadku dlužníka – alespoň částečně uspokojeny pohledávky věřitelů. Není-li tu takového majetku, nemá insolvenční řízení smyslu.“⁴⁸

V jiném rozhodnutí Vrchní soud v Praze uzavřel: „Účelem insolvenčního zákona a insolvenčního řízení není vytváření podmínek pro zánik nefunkčních obchodních společností, ale řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka některým ze zákonem

⁴⁶ WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2015, op. cit., s. 196

⁴⁷ ŽIŽLAVSKÝ, M. Kvadratura kruhu – společný zájem věřitelů a pokyny zajištěného věřitele při provozu podniku dlužníka v insolvenční. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 7-8, 40-44 s., s. 41-44

⁴⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze č.d. KSPL 54 INS 2034/2009, 1 VSPH 387/2009-A-16 ze dne 23.7.2009

*stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužnickovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužnickových věřitelů.*⁴⁹

K danému tématu se vyjádřil též Nejvyšší soud České republiky: „*Insolvenční řízení (ve fázi nalézání úpadku dlužníka) není a nemůže být nástrojem nahrazujícím (ve sporu o pohledávku mezi věřitelem a dlužníkem) cestu nalézání práva před orgány k tomu povolanými.*“⁵⁰

Přes důraz na co nejvyšší a rovné uspokojení dlužnickových věřitelů v rámci insolvenčního řízení nelze opomenout, že při řešení majetkových poměrů dlužníka je nutno respektovat také práva dlužníka. Právem dlužníka je požadovat, aby při jeho poctivém jednání před a v průběhu insolvenční procedury byla respektována a chráněna i jeho práva, a to tak, že v rámci insolvenčního řízení dojde k vypořádání jeho závazků vůči věřitelům v maximálně možném rozsahu za podmínek stanovených insolvenčním zákonem tak, aby dlužníková další zatížení jeho vlastními závazky byla pokud možno co nejmenší.⁵¹

Ochrana dlužníka v průběhu insolvenčního řízení spočívá též v tom, že pohledávky a jiná práva týkající se majetkové podstaty nemohou být uplatněny žalobou, lze-li je uplatnit přihláškou [§ 109 odst. 1 písm. a) IZ]. Tento princip však není jen ochranou dlužníka a jeho majetku, ale zejména ochranou věřitelů před sebou samými, neboť racionální individuální avšak nekooperativní postup věřitele každého jednotlivě může vést z pohledu celku k destrukci majetku dlužníka, jak bylo vysvětleno výše na problému společně užívaného zdroje.

Způsoby řešení úpadku

V případě zjištění dlužníkového úpadku se insolvenční proces dostává do své další fáze, jejímž účelem je řešení nastalého úpadkového stavu, a to jedním ze způsobů, které insolvenční zákon nabízí.

Jako tradiční formu řešení úpadku insolvenční zákon zná konkurs, který patří k likvidačním způsobům řešení úpadku – takové řešení úpadku zásadně vede

⁴⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15.7.2009 sp. zn. KSUL 45 INS 3601/2009, 1 VSPH 364/2009-A

⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2013 sp. zn. 29 NSČR 2/2011

⁵¹ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář.* 2013, op. cit., s. 2

k ukončení podnikatelské či jiné ekonomické činnosti dlužníka. Jeho podstatou je zpeněžení veškerého majetku dlužníka a z výnosu tohoto zpeněžení zásadně poměrné uspokojení pohledávek věřitelů.

Kromě konkursu mají likvidační povahu i zvláštní způsoby řešení úpadku, dopadající jen na zákonem určené subjekty, a to na v zákoně vyjmenované finanční instituce. Zvláštní právní úprava úpadku finančních institucí byla do insolvenčního zákona inkorporována na základě realizace povinnosti transponovat do vnitrostátního právního předpisu ustanovení evropské legislativy, která je pro účely úpadku bank, spořitelních a úvěrních družstev, institucí elektronických peněz a osob oprávněných vydávat elektronické peníze obsažena především ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2001/24/ES ze dne 4. dubna 2001, o reorganizaci a likvidaci úvěrových institucí.⁵² Rozdílný přístup k řešení úpadkových stavů takových subjektů je zapříčiněn specifickým předmětem jejich činnosti spočívající v nakládání s peněžními prostředky a peněžními deriváty.

Vedle likvidačních způsobů zná insolvenční zákon jiné způsoby řešení úpadku dlužníků, a to jak podnikatelů, tak nepodnikatelů, u kterých lze i přes zjištěný stav úpadku uvažovat o pokračování jejich podnikatelské či jiné hospodářské činnosti, přičemž vedle primárního účelu poměrného uspokojení věřitelů přistupuje i účel sekundární – sanace dlužníkovy závodu či osoby (umožnění dalšího podnikání ve změněné podobě či umožnění důstojného života za pouze přechodně zhoršených podmínek). Tento druhotný cíl sanačních způsobů řešení úpadku, jimiž jsou reorganizace primárně u právnických osob a oddlužení u osob fyzických, zároveň podporuje cíl prvotní, protože doprovodným efektem sanace je osvobození dlužníka od značné části jeho dluhů, což je v zájmu nejen dlužníka samotného, ale konečně i jeho věřitelů, kterým je sice znemožněna určitá míra uspokojení jejich pohledávek, ale při současném vědomí, že zbývající část dluhů, které dlužník v rámci sanačního řešení svého úpadku uhradí, významně převyšuje očekávatelnou míru uspokojení z likvidační varianty – konkursu.⁵³ Sanační způsoby jakožto zvláštní způsoby řešení úpadku mají ve

⁵² Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

⁵³ WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2015, op. cit., s. 200

vztahu ke konkursu preferenční charakter, neboť vedou nejen k uspokojení dlužníkových věřitelů, ale též k ekonomické záchraně dlužníka.

Reorganizace

„Reorganizace není ani tak způsobem řešení úpadku jako spíše způsobem, jak se na způsobu řešení úpadku dohodnout.“⁵⁴

„Návrh na povolení reorganizace je pozvánkou k jednacímu stolu.“⁵⁵

Reorganizace je způsobem řešení dlužníkového úpadku, při kterém dlužník může i nadále vyvíjet podnikatelskou činnost, avšak pouze v mezích tzv. reorganizačního plánu, který sleduje především ozdravení provozu dlužníkového podniku a uspořádání vzájemných vztahů mezi dlužníkem a jeho věřiteli. Z uvedeného vyplývá, že reorganizace je určena pouze pro dlužníky, které lze zahrnout do kategorie podnikatelů (s výjimkami uvedenými v insolvenčním zákoně).

Právní úprava reorganizace je charakteristická, jak vyplývá i z vypůjčených poznámek v úvodu, především značnou volností ve vztahu k dlužníkovi i dotčeným věřitelům. Ustanovení o reorganizaci nepředepisují v podstatě nic o tom, jak má být tento proces uskutečněn, nedávají žádné podmínky co do způsobu zpeněžování aktiv dlužníka ani co do časového rámce, kdy se má proces uskutečnit. Právní postavení dotčených osob v důsledku povolené reorganizace vymezuje reorganizační plán. Dlužník na základě soudem schváleného reorganizačního plánu může také dosáhnout zániku části svých závazků. Znakem reorganizace je zachování dispozičních oprávnění dlužníka po celou dobu průběhu reorganizace (bez ohledu na výjimku zakotvenou v § 332 IZ). Skutečnost, že smyslem reorganizace je vedle dosažení maximální míry uspokojení věřitelů primárně zachovat provoz podniku dlužníka, nevylučuje, že reorganizace může být také mechanismem jeho likvidace.

V České republice bylo v průběhu pěti let (2008-2012) povoleno celkem 73 reorganizací, přičemž zhruba v deseti případech nedošlo ani ke schválení reorganizačního plánu a reorganizace byla změněna na konkurs. Vzhledem k celkovému

⁵⁴ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 378

⁵⁵ WARREN, E., WESTBROOK, J. L. Financial Characteristics of Businesses in Bankruptcy, 73 *American Bankruptcy Law Journal* 499 (1999). In: RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 341

počtu insolvenčních případů s vyhlášením úpadků vedených vůči podnikatelským subjektům, kterých bylo více než osm tisíc, je toto číslo velmi nízké. Je zřejmé, že reorganizace jako způsob řešení úpadku je v českém prostředí využívána pouze sporadicky. Důvodů, proč je tento postup tak málo využíván, je několik.

Dlužníci obecně budou mít tendenci reorganizovat až do poslední koruny majetku; sanaci je ale možné použít pouze v jednom případě z mnoha. Neboť příčinou úpadkového stavu dlužníka obvykle bývá podnikatelský neúspěch, nemožnost dosáhnout kladného cash-flow při provozování podniku. S tím souvisí i fakt, že struktura aktiv dlužníků nebývá k reorganizaci vhodná (nedostatečný stav aktiv dlužníka, kdy je většina aktiv dlužníka spotřebována ještě před tím, než dlužník uzná existenci úpadku, nebo je jeho existence zjištěna a řešena věřiteli). Tím je dáno, že reorganizace jako sanační postup bude vždy metodou vhodnou pouze pro výjimečné případy. Sanační postup je nadto náročný na financování, složitý, právně i manažersky velmi obtížný.

Dalším faktorem, který má jistý vliv na skutečnost nízkého počtu reorganizací, je zřejmě pouze nevelká znalost dlužníků i věřitelů o možnostech, které reorganizace nabízí ve srovnání s konkursem. Třetím důvodem je pak existence rizik, která jsou s reorganizací spojena; a to zejména riziko, že se bude reorganizovat až do spotřebování posledních aktiv dlužníka, dokud nezbude jen právní obal bez existence jakéhokoliv majetku, z něhož by bylo možné věřitele uspokojit.

Oddlužení

Oddlužení je určeno zejména (avšak nikoli výlučně) pro nepodnikatelské subjekty. Oddlužení může být provedeno buď splátkovým kalendářem, v jehož rámci je dlužník povinen uspokojit v průběhu pěti let minimálně 30 % hodnoty svých závazků, nebo prodejem majetkové podstaty (při tomto způsobu oddlužení rovněž platí zákonem stanovené minimum uspokojení dlužnickových závazků).

Při řešení úpadku oddlužením není do důsledku respektována priorita maximálního uspokojení věřitelů. Důraz je kladen zejména na opětovné zapojení fyzické osoby do ekonomického života. Institut oddlužení je založen na úvaze, že dlouhodobé vyřazení fyzické osoby z běžných ekonomicko-sociálních vazeb v důsledku jejích dluhů (ztráta zájmu pracovat v důsledku permanentního zatížení exekucí) není žádoucí ani pro stát,

ani pro věřitele dlužníka.⁵⁶ Proto v případě řádného a včasného splnění všech povinností v rámci daného způsobu oddlužení, je dlužníku dáno privilegium spočívající v osvobození od placení dosud neuspokojených pohledávek jeho věřitelů.

1.2.2 Zásady insolvenčního řízení

Mimo zásady civilního procesu nebo zásady týkající se soudnictví obecně, zná insolvenční zákon zvláštní zásady ovládající insolvenční řízení. Některé z nich vyjmenovává výslovně:

- 1) zásada spravedlivého, rychlého, hospodárného a efektivního vedení insolvenčního řízení – všechny procesní subjekty musí v rámci insolvenčního řízení usilovat o to, aby žádný z jeho účastníků (ani dlužník ani jeho věřitelé) nebyl nespravedlivě poškozen či nedovoleně zvýhodněn a aby bylo řízení směřováno k rychlému a hospodárnému výsledku, kterým je co nejvyšší uspokojení všech věřitelů;
- 2) zásada specifické rovnosti věřitelů – věřitelé, kteří mají podle insolvenčního zákona zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti (věřitelé jsou si rovni mezi sebou v rámci kategorie věřitelů či pohledávek, které jsou v insolvenčním řízení uspokojovány);
- 3) zásada ochrany práv nabytých v dobré víře – jestliže věřitel dlužníka, který je v úpadku, nabyl svého práva ještě před zahájením insolvenčního řízení v dobré víře, nelze takové jeho právo omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce, nestanoví-li insolvenční zákon jinak;
- 4) zásada zákonného omezení smluvní volnosti věřitelů – věřitelé jsou povinni zdržet se jednání, směřujícího k uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení, ledaže to zákon dovoluje.

⁵⁶ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2013, op. cit., s. 4

1.2.3 Zahájení insolvenčního řízení

Insolvenční řízení je ovládáno dispoziční zásadou – zahájit jej lze pouze na návrh. Řízení je zahájeno dnem, kdy insolvenční návrh dojde věcně příslušnému soudu. Aktivně legitimován k podání insolvenčního návrhu je dlužník nebo jeho věřitel. Má-li být insolvenčním řízením řešen hrozící úpadek, má právo podat insolvenční návrh pouze dlužník. Ve zvláštních případech jsou oprávněny podat insolvenční návrh i jiné subjekty; Česká národní banka v případě podání návrhu na finanční instituci (§ 368 a § 380 IZ) a insolvenční správce v hlavním úpadkovém řízení v případě zahájení vedlejšího úpadkového řízení podle čl. 29 nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 o úpadkovém řízení.

Nezbytným procesním požadavkem na insolvenční návrh, bez něhož nebude dosaženo účelu, který je podáním takového návrhu sledován, tedy zahájení insolvenčního řízení, je úředně ověřený podpis osoby, která jej podala (případně uznávaný elektronický podpis, nebo postačí, když bude insolvenční návrh zaslán prostřednictvím datové schránky, která umožňuje jednoznačnou identifikaci osoby podávající návrh). K insolvenčnímu návrhu, v němž absentuje úředně ověřený podpis osoby, jež ho podala, se nepřihlíží; takový návrh nebude zveřejněn v insolvenčním rejstříku. Podmínka úředně ověřeného podpisu je významná z důvodu eliminace podvodných respektive šikanózních insolvenčních návrhů.⁵⁷

1.2.3.1 Insolvenční návrh

Insolvenční návrh, aby byl považován za řádně podaný a byl tak schopen vyvolat účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, musí splňovat obecné náležitosti podání dle ustanovení § 42 odst. 4 OSŘ a obsahové náležitosti vyžadované § 103 IZ (byť jen přiměřená aplikace ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ je tudíž vyloučena). Jelikož z podání návrhu plynou pro dlužníka závažné účinky, klade zákon na náležitosti návrhu vysoké požadavky. Vedle obecných náležitostí spočívajících v řádném označení insolvenčního návrhatele a dlužníka, musí návrh na zahájení insolvenčního procesu obsahovat:

⁵⁷ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2014, op. cit., s. 159

1. Rozhodující skutečnosti, které osvědčují úpadek dlužníka nebo jeho hrozící úpadek. Tvzení skutečností, které osvědčují úpadek (hrozící úpadek) dlužníka, patří ke stěžejním náležitostem insolvenčního návrhu, které budou předmětem posuzování soudu pro rozhodnutí o úpadku dlužníka. K tomuto požadavku na obsah insolvenčního návrhu se hojně vyjadřuje i judikatura. Nejvyšší soud v usnesení ze dne 20.5.2010 sp. zn. 29 NSČR 22/2009 konstatoval, že: „...*V insolvenčním návrhu musí být tvrzeny takové okolnosti, z nichž závěr o úpadku dlužníka nebo o hrozícím úpadku dlužníka logicky vzato vyplývá. Pouhé konstatování, že ‚dlužník je v úpadku‘, nebo mu ‚úpadek hrozí‘, případně, že dlužník ‚je insolventní‘, nebo že ‚je v platební neschopnosti‘, anebo že ‚je předlužen‘, není ve smyslu ustanovení § 103 odst. 2 IZ uvedením okolností, které úpadek osvědčují. Dlužník, který předložený seznam majetku, seznam závazků a seznam zaměstnanců neopatří jím podepsaným prohlášením, že jde o seznam správný a úplný (§ 104 odst. 4 IZ), povinnost předložit seznam spolu s insolvenčním návrhem (§ 104 odst. 1 IZ) řádně nesplnil. Lhůta stanovená insolvenčnímu soudu k odmítnutí insolvenčního návrhu v § 128 odst. 1 IZ je lhůtou pořádkovou.*“ V jiném rozhodnutí Nejvyšší soud uzavřel: „...*Tvrzení o úpadku dlužníka přitom musí být obsaženo přímo v insolvenčním návrhu; soudní praxe došla k závěru, že povinnost vylíčit v insolvenčním návrhu rozhodující skutečnosti, které osvědčují úpadek dlužníka nebo jeho hrozící úpadek, není splněna tím, že insolvenční navrhovatel ohledně těchto skutečností odkáže na listinný důkaz, který připojí k insolvenčnímu návrhu jako přílohu.*“⁵⁸ K osvědčení dlužníkovy úpadku postačí pravděpodobnost existence buď dlužníkovy insolvence anebo předlužení. Za pravděpodobnou lze považovat existenci obou zmíněných „forem“ úpadku pouze v případě, že je splněna podmínka mnohosti věřitelů, tj. pokud o existenci více dlužníkových věřitelů, tedy alespoň dvou, není dána žádná pochybnost. Iniciátor insolvenčního řízení je povinen označit alespoň jednoho dalšího dlužníkovy věřitele tak, aby mohla být naplněna pravděpodobnost mnohosti dlužníkových věřitelů. K tomu Nejvyšší soud uvedl: „*Věřitelský insolvenční návrh musí ve smyslu ustanovení § 103 odst. 2 IZ obsahovat jako součást vylíčení okolností, které osvědčují úpadek dlužníka, nejen konkrétní údaje o dalších věřitelích dlužníka, nýbrž i konkrétní údaje o pohledávkách takových věřitelů, včetně konkrétních údajů o splatnosti těchto*

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.2.2009 sp. zn. KSBR 31 INS 1583/2008, 29 NSČR 7/2008

*pohledávek a to v míře, která v případě, že tato tvrzení budou shledána pravdivými, dovolí insolvenčnímu soudu uzavřít, že dlužník je v úpadku. Takový požadavek nesplňuje insolvenční návrh, v němž jsou sice konkrétně označeni další věřitelé dlužníka, avšak konkrétní údaje o pohledávkách takových věřitelů a o jejich splatnosti jsou nahrazovány obecným tvrzením, že dlužník má peněžité závazky, které jsou po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti, respektive neplní své peněžité závazky po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti.*⁵⁹ Totožný závěr vyplývá i z usnesení Vrchního soudu v Praze: „Uvedeny musí být i důvody a splatnost pohledávky dalšího věřitele. Vzhledem k závažnosti účinků podání insolvenčního návrhu k jeho projednatelnosti nestačí pouhý odkaz na jiného dlužníkovu věřitele bez uvedení výše pohledávky známého věřitele za dlužníkem, údaje o její splatnosti a o tom, že ve vztahu k tomuto dalšímu věřiteli jsou naplněny podmínky úpadku podle § 3 odst. 1 písm. b), c) a odst. 2 IZ.“⁶⁰ A Nejvyšší soud v usnesení ze dne 28.3.2012 sp. zn. 29 NSČR 20/2012 konstatoval: „...Věřitel musí v insolvenčním návrhu uvést konkrétní okolnosti, z nichž je za předpokladu, že jejich pravdivost bude osvědčena, zřejmé, že dlužník není po delší dobu své splatné závazky „schopen“ uhradit; nepostačí toliko dlužníkovu neochota. Nestačí tak toliko označit dalšího věřitele, uváděné okolnosti musí vypovídat o tom, zda dlužník své splatné závazky plnit může. Úsudek o dlužníkově platební neschopnosti lze nabýt, je-li insolvenčním návrhovatelem tvrzeno a následně osvědčeno například dlužníkovu zastavení plateb nebo neschopnost plnit závazky, a to i vůči dalším věřitelům, po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti.“

Jak je zřejmé z uvedené standardní judikatury, jsou požadavky kladené na věřitele coby návrhovatele insolvenční procedury (stejně požadavky jsou kladeny také na dlužníky coby insolvenční návrhovatele, ale těm by nemělo činit potíže, popsat svou úpadkovou situaci, se kterou jsou /měli by být/ dopodrobna obeznámeni), přísné a pro věřitele mnohdy představují takovou překážku, kterou svými omezenými možnostmi získat konkrétní informace, nejsou schopni překonat. Pro věřitele zpravidla nebude obtížné zjistit, zda má dlužník více věřitelů (závazky za zaměstnanci, finanční správou; zástavní práva či exekuční příkazy k prodeji nemovitých věcí jsou seznatelné z výpisu

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.12.2011 sp. zn. 29 NSČR 14/2011

⁶⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16.2.2010 č.d. MSPH 88 INS 297/2010, 3 VSPH 90/2010-A-11

z katastru nemovitostí); zjistit podmínky splatnosti jejich pohledávek může být naopak velmi obtížné.

2. Skutečnosti, ze kterých vyplývá oprávnění podat návrh, není-li insolvenčním navrhovatelem dlužník. Zákonnou povinností navrhovatele, jenž jako věřitel podává návrh na zjištění dlužníkovy úpadku, je uvedení konkrétních okolností, z nichž je patrná existence věřitelovy splatné pohledávky za dlužníkem (důvod a výše pohledávky) tak, aby na základě těchto skutečností mohl věřitel předloženými důkazy svoji splatnou pohledávku za dlužníkem doložit.

3. Označení důkazů, kterých se insolvenční navrhovatel dovolává. Důkazy, které je insolvenční navrhovatel povinen označit k prokázání svých tvrzení, a listiny, které musí k návrhu přiložit, mají soudu umožnit ověření pravdivosti tvrzení obsažených v návrhu, tj. ve vylíčení skutkových okolností; nemohou však tato tvrzení (uváděné skutečnosti) nahrazovat.⁶¹

4. Musí z něj být patrné, čeho se jím insolvenční navrhovatel domáhá (žalobní petit).

Iniciátor insolvenčního procesu je povinen k insolvenčnímu návrhu připojit předepsané přílohy a listinné důkazy, kterých se dovolává.

Přílohami návrhu dlužníka jsou seznam jeho majetku s uvedením veškerého dlužníkovy majetku, včetně pohledávek, seznam závazků s označením jeho věřitelů, seznam zaměstnanců (pokud nemá žádné zaměstnance, musí tuto skutečnost výslovně uvést), a listiny, jimiž dokládá úpadek nebo hrozící úpadek. Uvedené seznamy musí být podepsané a musí obsahovat prohlášení o jejich správnosti a úplnosti. Pokud dlužník usiluje o povolení oddlužení, musí s insolvenčním návrhem spojit návrh na povolení oddlužení, případně pokud usiluje o reorganizaci, může s insolvenčním návrhem spojit návrh na její povolení.

Věřitel coby insolvenční navrhovatel musí v návrhu doložit existenci splatné pohledávky proti dlužníku a současně připojit přihlášku své pohledávky za dlužníkem.

V případě dalších insolvenčních návrhů proti témuž dlužníku, které byly podány v době, než insolvenční soud rozhodl o úpadku, jde o přistoupení dalších navrhovatelů

⁶¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.2.2009 sp. zn. KSBR 31 INS 1583/2008, 29 NSČR 7/2008

k řízení s účinky od doručení dalšího návrhu insolvenčnímu soudu, pro něj platí stav řízení v době jejich přistoupení.

Insolvenční návrh, který neobsahuje všechny náležitosti nebo který je nesrozumitelný anebo neurčitý, insolvenční soud neprodleně, nejpozději do 7 dnů poté, co byl insolvenční návrh podán, odmítne, pokud pro tyto nedostatky nelze pokračovat v řízení, přičemž insolvenční soud není povolán k postupu dle § 43 OSŘ (výzva navrhovatele k doplnění návrhu či odstranění jeho vad). Toto na první pohled tvrdé pravidlo je prvním z řady institutů, které by mělo bránit podávání nedůvodných insolvenčních návrhů a zachovat tak vážnost celého insolvenčního řízení.

K povaze sedmidenní lhůty, v níž má být vadný insolvenční návrh odmítnut, a k jejímu nedodržení ze strany insolvenčního soudu se vyjádřil Nejvyšší soud v usnesení ze dne 20.5.2010 sp. zn. 29 NSČR 22/2009 tak, že: *„...odpověď na otázku otevřenou podaným dovoláním je žádoucí hledat nejprve v důvodové zprávě k vládnímu návrhu insolvenčního zákona. Podle této důvodové zprávy se ustanovení § 128 návrhu zabývá vadami insolvenčního návrhu z pohledu důsledků, jež to může mít pro další průběh insolvenčního řízení. Tím, že v odstavci 1 zapovídá postup podle § 43 o. s. ř., zavádí stejný režim nakládání s vadami insolvenčního návrhu jako v případě předběžných opatření (srov. § 75a odst. 1 o. s. ř.). Vychází se z přesvědčení, že zahájení insolvenčního řízení (lhostejno, zda se k němu připínají účinky popsané v § 109 a násl. osnovy) je tak závažným zásahem do postavení dlužníka, že je rozumné očekávat, že insolvenční navrhovatel bude při jeho podání postupovat s náležitou pečlivostí. Jde-li o osobu natolik nedbalou, že není způsobilá podat projednatelný insolvenční návrh, je plně opodstatněné na danou situaci neprodleně reagovat odmítnutím takového návrhu tak, aby újma způsobená podáním vadného návrhu byla co nejmenší. Výše citovaná důvodová zpráva tedy jednoznačně neuzavírá, zda (maximální) lhůta 7 dnů počítaná od podání insolvenčního návrhu, je (jen) lhůtou pořádkovou nebo zda je jiného charakteru a jakého. Lhůty určené soudu (zde insolvenčnímu soudu) k provedení určitého úkonu (např. k vydání nebo doručení rozhodnutí) pak obecně nejsou lhůtami procesními (zákonnými či soudcovskými), jejichž úpravu v občanském soudním řádu (srov. zejména ustanovení § 55 a násl. o. s. ř.) lze mít (v intencích § 7 odst. 1 insolvenčního zákona) za přiměřeně použitelnou i pro insolvenční řízení, nýbrž lhůtami pořádkovými (srov. k tomu v literatuře např. dílo Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád I. § 1 až*

200za. Komentář. 1.vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, str. 391). Insolvenční zákon pak ani v § 128 ani na jiném svém místě o povaze lhůty stanovené insolvenčnímu soudu k odmítnutí insolvenčního návrhu pro vady, které insolvenčnímu soudu brání pokračovat v řízení o takovém insolvenčním návrhu, výslovně nevypovídá ničeho a se zmeškáním této lhůty nepojí žádné zvláštní následky. I pro tuto lhůtu se proto prosadí závěr, že jde o lhůtu pořádkovou. S přihlédnutím k argumentaci obsažené v již citované pasáži důvodové zprávy je nicméně namísto korigovat úsudek odvolacího soudu, že s nedodržením této lhůty nejsou spojeny žádné účinky. Jak se uvádí v důvodové zprávě, zahájení insolvenčního řízení ohledně majetku dlužníka, je či může být závažným zásahem do postavení dlužníka (případně i jeho věřitelů). Insolvenční zákon ostatně předpokládá (v § 147), že insolvenční navrhovatel, z jehož viny byl insolvenční návrh odmítnut, ponese i majetkovou odpovědnost za škodu nebo jinou újmu, která dlužníku nebo jinému dlužníkovu věřiteli vznikla zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu. Insolvenční soud, který nepřikročí k odmítnutí vadného (neprojednatelného) insolvenčního návrhu ve lhůtě určené v § 128 odst. 1 insolvenčního zákona, tím může založit (souběžně s odpovědností insolvenčního navrhovatele ve smyslu ustanovení § 147 insolvenčního zákona) i odpovědnost státu za škodu způsobenou případným prodlením s tímto odmítnutím (coby nesprávným úředním postupem) dlužníku nebo jinému dlužníkovu věřiteli (podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti /notářský řád/, ve znění pozdějších předpisů).

Jiná situace nastane v případě podání návrhu bez povinných příloh se všemi zákonem vyžadovanými náležitostmi. Zde insolvenční soud poskytne navrhovateli lhůtu k doplnění a insolvenční návrh odmítne až tehdy, když tento nebude ve stanovené lhůtě doplněn.

1.2.3.2 Povinnost podat insolvenční návrh

Dlužník má v zákonem stanovených případech povinnost podat sám na sebe insolvenční návrh. Podat insolvenční návrh a nést důsledky s tím spojené je povinován dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem, a to bez

zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl nebo při náležité pečlivosti měl dozvědět o svém úpadku, nebo pokud byl pravomocně zastaven výkon rozhodnutí prodejem jeho podniku (závodu) nebo exekuce podle zvláštního právního předpisu proto, že cena majetku náležejícího k podniku nepřevyšuje výši závazků náležejících k podniku; to neplatí, má-li dlužník ještě jiný podnik. Tuto povinnost plní za dlužníka jeho zákonní zástupci, statutární orgán, případně likvidátor.

Insolvenční zákon zavazuje dlužníka k povinnému zahájení dané procedury, jakmile zjistí, že je v platební neschopnosti nebo je předlužen. Statutární orgány právnických osob a další povinné osoby tak musí průběžně sledovat aktuální ekonomickou situaci, neboť by jinak nesly odpovědnost za škodu nebo jinou újmu, která by věřitelům nepodáním insolvenčního návrhu vznikla.

Tato jejich povinnost nebude činit potíže při platební neschopnosti dlužníka, ovšem jiná situace může nastat při předlužení dlužníka, které nejen že se nemusí bezprostředně projevat navenek, ale ani uvnitř společnosti. Bude tedy třeba, aby statutární orgány sledovaly interní i externí signály, které mohou vypovídat o poklesu tržní hodnoty aktiv společnosti; k interním může například patřit přecenění aktiv v účetnictví společnosti, k externím pak neúspěšný pokus o prodej podstatné části majetku společnosti za cenu, která byla považována za cenu tržní.⁶²

Uvedenou povinnost má statutární orgán bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl nebo při náležité pečlivosti měl dozvědět o svém úpadku. Nejasnosti, které skýtá lhůta určená „bez zbytečného odkladu“ částečně odstranil Nejvyšší soud, jenž určil, *„že jde o velmi krátkou lhůtu, jíž je míněno bezodkladné, neprodlené, bezprostřední či okamžité jednání směřující ke splnění povinnosti či k učinění právního úkonu či jiného projevu vůle, přičemž doba trvání lhůty bude záviset na okolnostech konkrétního případu. Jde o lhůtu v řádu dnů, maximálně týdnů, v co nejkratším časovém úseku.“*⁶³ Domnívám se, že v daném případě zákonodárce zvolil lhůtu „bez zbytečného odkladu“ k podání insolvenčního návrhu vhodně, neboť nemůže existovat obecně platná lhůta aplikovatelná na všechny situace bez výjimky, nýbrž je nezbytné posuzovat konkrétní případy individuálně.

⁶² RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 207

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.12.2013 sp. zn. 32 Cdo 2484/2012

Povinnost statutárních orgánů k iniciaci insolvenčního řízení ve věci dlužníka není pouze formální; návrh musí být podán tak, aby mu soud mohl vyhovět – v případě zastavení insolvenčního řízení vinou navrhovatele nebo odmítnutí insolvenčního návrhu není tato povinnost splněna.

Při plnění zákonné povinnosti podat insolvenční návrh by si měl být dlužník vědom, že může být insolvenčním soudem vyzván k zaplacení zálohy na náklady insolvenčního řízení, viz odůvodnění rozhodnutí Vrchního soudu v Praze: *„Jestliže dlužník nesplnil svou povinnost plynoucí z § 98 IZ (před 1. lednem 2008 z § 3 ZKV) podat insolvenční návrh bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl nebo při náležité pečlivosti měl dozvědět o svém úpadku, nemá na rozhodnutí o povinnosti zaplatit zálohu zásadního vlivu okolnost, že dlužník v době zahájení insolvenčního řízení již potřebnými prostředky nedisponuje a nemá žádný majetek, z jehož prodeje by zálohu mohl uhradit. Účelem insolvenčního zákona a insolvenčního řízení není vytváření podmínek pro zánik nefunkčních obchodních společností, ale řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka některým ze zákonem stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů. Z hlediska takto vymezeného účelu insolvenčního řízení není zásadně dán důvod pro přenesení povinnosti hradit zálohu z insolvenčního navrhovatele na stát.“*⁶⁴

Škodu nebo jinou újmu, za jejíž vznik odpovídá osoba, která v rozporu s jí stanovenou povinností nepodala insolvenční návrh, podala vadný návrh nebo podala návrh opožděně, definuje insolvenční zákon tak, že se jedná o rozdíl mezi v insolvenčním řízení zjištěnou výší pohledávky přihlášené věřitelem k uspokojení a částkou, kterou věřitel v insolvenčním řízení na uspokojení této pohledávky obdržel. Nejvyšší soud se opakovaně zabýval otázkou, kdy nejdříve lze určit výši škody. Výslovně připustil, že výši škody způsobené věřiteli porušením povinnosti podat návrh na prohlášení konkursu na majetek dlužníka lze určit i dříve než (až) v souvislosti s rozvrhovým usnesením (např. již při vydání částečného rozvrhu, při schválení konečné zprávy apod.), jakkoli se určení výše škody zpravidla bude vázat právě k rozvrhovému

⁶⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15.7.2009 sp. zn. KSUL 45 INS 3601/2009, 1 VSPH 364/2009

usnesení.⁶⁵ Předpokladem uplatnění odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu je tak nejen zahájení insolvenčního řízení, uplatnění pohledávky věřitelem, ale také zjištění míry uspokojení pohledávky v insolvenčním řízení.

Odpovědnosti je možno se zprostit jen prokázáním, že porušení této povinnosti nemělo vliv na výši částky určené k uspokojení konkrétní pohledávky, případně že povinnost nebylo lze splnit vzhledem k objektivním a neodvratitelným překážkám.

Vrchní soud v usnesení ze dne 24.1.2013 č.d. KSUL 71 INS 4468/2011, 3 VSPH 789/2012-B-69 uzavřel: „...*O škodě (jiné újmě) lze hovořit především tehdy, pokud se nepodáním insolvenčního návrhu snížila míra uspokojení navrhovatelovy pohledávky, tedy pokud v mezidobí došlo k takové změně v majetkových poměrech dlužníka, jež výrazně snížila či zcela znemožnila uspokojení těch pohledávek, jejichž zapravení by jinak bylo možno s ohledem k dlužníkově předchozí ekonomické situaci očekávat. (...) Příčinnou souvislost mezi nekonáním statutárního orgánu dlužníka a vznikem škody nelze založit jen na argumentu, že pokud by dlužník zahájil insolvenční řízení, navrhovatel by s ním kontrakty neuzavíral. (...) Existence příčinné souvislosti (již lze zkoumat jen z hlediska rozhodné právní úpravy dané s účinností od 1.1.2008 insolvenčním zákonem) by musela být řádně doložena v tom smyslu slova, že příčinou vzniku tvrzené škody je jen (právě jen) okolnost, že dlužník nepodal včas insolvenční návrh a že kdyby tak včas učinil, ke škodě by nedošlo.*“

Právo věřitele na náhradu škody chrání insolvenční zákon již od samého počátku insolvenčního procesu. Je-li během řízení zřejmé, že věřiteli vznikla škoda nebo jiná újma porušením uvedené povinnosti, může se tento domáhat vydání předběžného opatření, jímž insolvenční soud uloží povinné osobě složit na náhradu takové škody či jiné újmy do soudní úschovy přiměřenou peněžitou jistotu. Jistota určená soudem by měla pokrýt podstatnou část předpokládané škody nebo jiné újmy. Součástí vydaného předběžného opatření bude výzva soudu navrhovateli předběžného opatření, aby v jím určené lhůtě, která nebude kratší než samotné insolvenční řízení, podal u příslušného soudu žalobu o náhradu škody nebo jiné újmy (řízení o této žalobě není dle zákona incidenčním sporem). Následné rozhodnutí v tomto sporu ve prospěch žalobce (věřitele) má v insolvenčním řízení stejné účinky jako rozhodnutí o souhlasu s vydáním předmětu

⁶⁵ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.4.2012 sp. zn. 29 Cdo 4968/2009

úschovy žalobci, který v rozsahu takového rozhodnutí může o vydání složené jistoty požádat.⁶⁶

Vrchní soud v Praze při řešení otázky, kdy vyhovět návrhu na nařízení předběžného opatření, uzavřel, že tak lze učinit: „...toliko v případech zcela zjevného selhání povinných osob uvedených v § 98 IZ (o němž nelze mít vzhledem k okolnostem případu zásadních pochyb, bez toho, že by soud znal dopředu jejich stanoviska) a za situace, kdy skutkové okolnosti případu umožňují bez dalšího přijmout závěr o naplnění podmínek v tomto ustanovení uvedených. Tedy v dosavadním průběhu insolvenčního řízení musí již být dostatečně zřejmé, že potřebné skutečnosti je možné osvědčit pouze listinami, přičemž lze důvodně očekávat, že k vyvrácení či zpochybnění tvrzení navrhovatele nebudou vznášeny takové věcně opodstatněné důkazní návrhy (výslechem účastníků či svědků, znaleckými posudky, ohledáním apod.), jejichž provedením by insolvenční soud fakticky nahrazoval sporné řízení.“⁶⁷

Nesplnění zákonné povinnosti podat insolvenční návrh není stíháno trestněprávní odpovědností. Praxe totiž ukázala, že účel předchozí úpravy v trestním zákoně nebyl naplněn. Přesto, že nesplnění povinnosti podat insolvenční návrh není přímo sankcionováno jako trestný čin, mohla by být vůči odpovědným osobám případně vyvozena nejen občanskoprávní, ale též trestněprávní odpovědnost. Vstupuje-li dlužník, který je v úpadku, do závazkových vztahů, které plní pouze ve vztahu k některým věřitelům, může se dopustit trestného činu zvýhodňování věřitele, případně by mohla být naplněna skutková podstata jiných trestných činů (např. poškození věřitele, způsobení úpadku apod.).⁶⁸

1.2.4 Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení

Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení nastávají okamžikem zveřejnění vyhlášky, kterou věcně příslušný soud oznamuje zahájení insolvenčního řízení, a kterou zveřejní v insolvenčním rejstříku nejpozději do dvou hodin poté, kdy mu je insolvenční

⁶⁶ WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2015, op. cit., s. 222

⁶⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20.5.2009 sp. zn. KSUL 69 INS 2058/2008, 1 VSPH 190/2009

⁶⁸ HÁSOVÁ, J.; MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013, 280 s. ISBN 978-80-7400-459-9, s. 63-64

návrh doručen. Nestanoví-li insolvenční zákon u některého ze způsobů řešení úpadku jinak, účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení trvají do skončení insolvenčního řízení, v případě reorganizace až do schválení reorganizačního plánu.

Právní úprava automatických účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení je obsažena zejména v § 109 IZ, kde je upraveno takzvané „zákonné“ nebo též „automatické moratorium“. Podstatou tohoto pravidla (rozuměj automatického moratoria) je suspendování procesních práv individuálního uspokojení pohledávek věřitelů dlužníka a jejich nahrazení kolektivním procesem uspokojování pohledávek v rámci insolvenční procedury. Toto opatření má v principu dva účely. Za prvé zabránit případné destrukci hodnoty dlužníkovy majetku jako celku, za druhé podporovat princip *par conditio creditorum*, podle kterého jsou pohledávky nezajištěných věřitelů v insolvenci uspokojovány zásadně poměrně.

Automatické moratorium podle insolvenčního zákona suspenduje tři typy věřitelského procesu:

1. nová řízení,
2. realizaci existujícího a nabytí nového zajištění,
3. výkon rozhodnutí a exekuci.⁶⁹

Ad 1. Ustanovení § 109 odst. 1 písm. a) IZ stanoví, že pohledávky a jiná práva týkající se majetkové podstaty nemohou být uplatněny žalobou, lze-li je uplatnit přihláškou. Je-li po zahájení insolvenčního řízení taková žaloba přesto podána, nelze postupovat jinak než podle ustanovení § 141a IZ a řízení o ní (po pravomocném rozhodnutí o úpadku) zastavit. Byla-li žaloba o zaplacení pohledávky, která se v insolvenčním řízení uplatňuje přihláškou, podána před zahájením insolvenčního řízení, není jeho zahájení překážkou v pokračování již zahájeného řízení, dokonce ani v případném rozhodnutí o takovéto žalobě; to ovšem pouze do okamžiku pravomocného rozhodnutí o úpadku, kdy se okamžikem jeho zveřejnění přerušují soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou, nebo na které se v insolvenčním řízení pohlíží jako na přihlášené, anebo o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují (§ 170 IZ).

⁶⁹ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 211

K tomu uvedl Ústavní soud České republiky (dále též jen „Ústavní soud“ nebo „ÚS“): „...Smyslem § 109 odst. 1 písm. a) IZ je docílit, aby zde po celou dobu trvání řízení existoval právní režim umožňující co nejefektivnější uspokojení věřitelů, a to z hlediska kvantitativního i časového. To se děje pokud možno co nejpřesnějším zjištěním majetku úpadce, k čemuž slouží jednotný režim přihlašování pohledávek spojený právě se zákazem podávání žalob mimo rámec insolvenčního řízení, pročež má tato právní úprava své opodstatnění. Na druhé straně tato úprava chrání i osobu nacházející se v insolvenční. Kdyby byla dána možnost uplatňovat pohledávky u soudu souběžně s insolvenčním řízením, mohla by být osoba nacházející se v insolvenční po skončení insolvenčního řízení vystavena atakům ze strany věřitelů, vycházejícím z pohledávek vzniklých před zahájením insolvenčního řízení, což by mohlo mít za následek riziko opětovného podávání návrhů na insolvenční.“⁷⁰

Ruku v ruce s nemožností věřitelů uplatnit svá práva žalobou jde insolvenčním zákonem nastolené stavení lhůt věřitelům k uplatnění jejich práv, která lze přihlásit v rámci insolvenčního řízení. Insolvenční zákon stanoví, že tyto lhůty (tzn. promlčecí a prekluzivní) nezačínají (pokud by měly začít běžet po zahájení insolvenčního řízení) nebo dále neběží (pokud začaly běžet již před zahájením insolvenčního řízení). Smyslem této úpravy je zachovat věřitelům lhůty k uplatnění jejich práv za dlužníkem v situaci, kdy jejich pohledávky a jiná práva nemohou být uplatněny žalobou. Insolvenční zákon tak poskytuje věřitelům ochranu před promlčením nebo zánikem jejich nároků vůči dlužníku. Tento účinek zaniká uplynutím lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku k podání přihlášky (§ 173a IZ). Přihláška pohledávky má pak pro běh lhůty k promlčení nebo pro zánik práva stejné účinky jako žaloba nebo jiné uplatnění práva u soudu, a to ode dne, kdy došla insolvenčnímu soudu.

Ad 2. Ustanovení § 109 odst. 1 písm. b) IZ stanoví, že právo na uspokojení ze zajištění, které se týká majetku ve vlastnictví dlužníka nebo majetku náležejícího do majetkové podstaty, lze uplatnit a nově nabýt jen za podmínek stanovených insolvenčním zákonem; to platí i pro zřízení soudcovského zástavního práva na nemovitostech nebo exekutorského zástavního práva na nemovitostech, které bylo navrženo po zahájení insolvenčního řízení.

⁷⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2.12.2010 sp. zn. II. ÚS 2444/10

Po zahájení insolvenčního řízení se může zajištěný věřitel domoci uspokojení ze svého zajišťovacího práva k majetku, který spadá do majetkové podstaty, pouze v rámci insolvenčního procesu, a to uplatněním tohoto svého práva přihláškou, v níž se musí dovolat svého zajištění.

Obecně platí, že po zahájení insolvenčního řízení již nelze další zajištění založit; výjimkou předpokládanou zákonem je uzavření smlouvy o úvěrovém financování ze strany insolvenčního správce (§ 41 odst. 1 IZ).

Problém týkající se vztahu mezi právním režimem pravidla obsaženého v ustanovení § 109 odst. 1 písm. b) IZ a právním režimem účinků vkladu do katastru nemovitostí, se nabízí. Zástavní právo k věci zapsané ve veřejném seznamu vzniká zápisem v tomto seznamu, ledaže jiný právní předpis stanoví jinak (§ 1316 OZ). Právní účinky zápisu do katastru nastávají k okamžiku, kdy návrh na zápis došel příslušnému katastrálnímu úřadu, tedy zpětně ke dni podání daného návrhu [viz § 10 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů]. V praxi se tedy může vyskytnout případ, kdy návrh na vklad byl podán ještě před zahájením insolvenčního řízení, vklad však do zahájení řízení nebude proveden. Insolvenční zákon výslovně stanoví, že řízení ve věcech vkladu práva k nemovitostem se rozhodnutím o úpadku nepřerušují. Odpověď dala judikatura, konkrétně Nejvyšší soud v usnesení č.d. KSPH 39 INS 4718/2009, 29 NSČR 16/2011-P8-23 ze dne 30.11.2011: „...Soudcovské zástavní právo na nemovitostech, které vzniklo (právní mocí soudního rozhodnutí) poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, na základě návrhu na jeho zřízení podaného před zahájením insolvenčního řízení, je na tom stejně jako jiné způsoby zajištění pohledávky, jejichž vznik nebyl dovršen k okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Např. při zřízení zástavního práva k nemovitostem na základě zástavní smlouvy (představující tzv. *titulus adquirendi*) uzavřené před tím, než nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, rovněž nevznikne věřiteli právo na uspokojení z tohoto zajištění v insolvenčním řízení, bude-li vklad zástavního práva k nemovitostem rozhodnutím katastrálního úřadu povolen (byť s účinky ke dni podání návrhu na vklad, jenž může předcházet okamžik, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení) a stanovený *modus adquirendi* ve smyslu § 157 odst. 1 obč. zák. završen až poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení.“

Zajímavou otázkou může být i otázka možnosti vzniku zadržovacího práva po zahájení insolvenčního řízení. Ustanovení § 1395 odst. 2 písm. b) a c) OZ umožňuje, aby zadržovací právo vzniklo i k zajištění dosud nesplatného dluhu, prohlásí-li dlužník, že dluh nesplní, nebo stane-li se jinak zřejmým, že dlužník dluh nesplní následkem okolnosti, která u něho nastala a která věřiteli nebyla ani nemohla být známa při vzniku dluhu. Tato ustanovení v sobě zahrnují případy ve smyslu § 175 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „starý občanský zákoník“), dle kterého zadržovací právo vznikalo i k zajištění dosud nesplatné pohledávky zahájením insolvenčního řízení, ve kterém se řeší úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka. Nový občanský zákoník tedy rozšiřuje možnosti zajištění nesplatné pohledávky. Úprava v novém občanském zákoníku ovšem nevyjasnila spor, který trval mezi úpravou obsaženou ve starém občanském zákoníku a § 109 odst. 1 písm. b) IZ, neboť i při současné úpravě, může skutečnost, že dlužník svůj dluh nesplní, protože není schopen splácet ani své ostatní dluhy, vyjít najevo až zahájením insolvenčního řízení. Otázkou tedy je, zda ustanovení občanského zákoníku působí jako ustanovení zvláštní vůči ustanovení § 109 odst. 1 písm. b) IZ, nebo naopak. Technickým argumentem by bylo možno dojít k preferenci úpravy v občanském zákoníku, dle které zadržovací právo vznikne prohlášením dlužníka, že dluh nesplní, nebo stane-li se tato skutečnost jinak zřejmou. Obě situace by nastaly podáním insolvenčního návrhu. Účinky zahájeného insolvenčního řízení zakazující nové nabytí práva na uspokojení ze zajištění, však nastávají teprve okamžikem zveřejnění vyhlášky o zahájení tohoto řízení. Odtud by bylo možno dospět k výkladu, že zadržovací právo dle § 1395 odst. 2 písm. b) a c) OZ platně vznikne již k okamžiku podání insolvenčního návrhu, tedy před tím, než nastanou účinky automatického moratoria podle § 109 odst. 1 písm. b) IZ. Opačný výklad by byl pak veden teleologickými argumenty a argumentem, že insolvenční zákon je zvláštním předpisem ve vztahu k občanskému zákoníku. Ke stejnému závěru dojdeme, sledujeme-li účel ustanovení § 109 odst. 1 písm. b) IZ.⁷¹ Zadržovací právo dle § 1395 odst. 2 písm. b) a c) OZ by tak vzniklo pouze tehdy, pokud by skutečnosti v tomto ustanovení uvedené nastaly před zahájením insolvenčního řízení.

Ad 3. Ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) IZ stanoví, že výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží

⁷¹ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 78-79

do majetkové podstaty, lze nařídit nebo zahájit, nelze jej však provést. Pro pohledávky za majetkovou podstatou (§ 168 IZ) a pohledávky jim na roveň postavené (§ 169 IZ) však lze provést nebo vést výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek náležející do majetkové podstaty dlužníka, na základě rozhodnutí insolvenčního soudu vydaného podle § 203 odst. 5 IZ a s omezeními tímto rozhodnutím založenými. Není-li dále stanoveno jinak, výkon rozhodnutí nebo exekuce se i nadále nařizuje nebo zahajuje a provádí proti povinnému.

Zřejmým smyslem ustanovení je ochrana majetkové podstaty a zabránění uspokojení pohledávky jednoho věřitele na úkor ostatních věřitelů. Souběhu insolvenčního a exekučního řízení bude věnovaná samostatná kapitola, proto v detailech odkazují na ni.

Insolvenční zákon po zahájení insolvenčního řízení také zakazuje uplatnit dohodou věřitele a dlužníka založené právo na výplatu srážek ze mzdy nebo jiných příjmů, s nimiž se při výkonu rozhodnutí nakládá jako se mzdou nebo platem [§ 109 odst. 1 písm. d) IZ].

Ačkoli dle § 2045 NOZ je dohoda věřitele a dlužníka o srážkách ze mzdy nebo platu a dalších příjmů jedním z prostředků, kterými lze zajistit dluh, podle insolvenčního zákona se věřitel, který si takto pojistil splnění své pohledávky za dlužníkem, pro účely insolvenčního řízení nepovažuje za zajištěného věřitele. Po zahájení insolvenčního řízení se taková dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů nemůže prosadit; tato úprava zabraňuje poškození principu poměrného uspokojení věřitelů.

Majetková podstata potřebuje ochranu jak před věřiteli, tak před dlužníkem. Zatímco k ochraně majetkové podstaty před věřiteli slouží výše popsané účinky automatického moratoria, ochranu před dlužníkem poskytuje majetkové podstatě úprava obsažená zejména v § 111 IZ, která dlužníka omezuje v nakládání s majetkem, který náleží do majetkové podstaty nebo do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. Sankcí za nedodržení uvedeného zákazu je neúčinnost právního úkonu učiněného v rozporu s tímto omezením. Zákon také stanoví úkony, jichž se uvedené

omezení netýká (např. provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, odvrácení hrozící škody, plnění zákonné vyživovací povinnosti nebo například uspokojování pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek jim postavených na roveň).

Tím, že insolvenční zákon umožňuje dlužníku provozovat i po zahájení insolvenční procedury svůj podnik, tak jednak předchází nebezpečí vzniku škody na budoucí majetkové podstatě dlužníka, jednak zohledňuje možnost, že insolvenční návrh nebyl podán důvodně a může být zamítnut, a tím omezuje dopady zahájení insolvenčního řízení do sféry dispozice dlužníka s majetkem na míru přesahující obvyklé hospodaření dlužníka.⁷²

Se zahájením insolvenčního řízení může soud nad rámec automatických dopadů na dispoziční oprávnění dlužníka (§ 111 odst. 1 IZ) a nad rámec automatického moratoria (§ 109 odst. 1 IZ) spojit další účinky. Ve výjimečných případech, kdy se jeví omezení dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou nedostatečným, nebo dlužník zákonná omezení nerespektuje, případně je-li důvodnou obava, že je respektovat nebude, je soud oprávněn předběžným opatřením rozšířit omezení vyplývající z § 111 odst. 1 IZ a zároveň ustanovit předběžného správce.

Insolvenční zákon svěřil insolvenčnímu soudu pravomoc účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení spočívající v omezení uplatnění a novém nabytí práva na uspokojení ze zajištění po zahájení insolvenčního řízení a v obecné nemožnosti provedení výkonu rozhodnutí a exekuce postihující majetek náležející do majetkové podstaty po zahájení insolvenčního řízení, omezit z důvodů hodných zvláštního zřetele prostřednictvím předběžného opatření, neodporuje-li to společnému zájmu věřitelů.

Insolvenčnímu soudu se tak otevírá možnost při respektování základních zásad, na kterých insolvenční řízení stojí, i po zahájení řízení povolit např. provedení exekuce majetku dlužníka, pokud insolvenční návrh byl podán zjevně proto, aby byla probíhající exekuce znemožněna, a lze tak očekávat, např. vzhledem k předchozím krokům dlužníka, že návrh bude v krátké době vzat zpět.⁷³ Problematice využití tohoto institutu v souvislosti s probíhající exekucí se budu věnovat v již dříve avizované samostatné kapitole.

⁷² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19.9.2011 č.d. MSPH 77 INS 2654/2011, 2 VSPH 989/2011-A-75

⁷³ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář.* 2013, op. cit., s. 186

Soudní moratorium

K ochraně majetkové podstaty a dlužníkovy podnikání před věřiteli obsahuje insolvenční zákon kromě automatického moratoria institut moratoria soudního. Prvotním účelem soudního moratoria je ochránit dlužníka po dobu jeho trvání před rozhodnutím insolvenčního soudu o úpadku, a umožnit mu, aby úpadek vlastními silami překonal. Po dobu jeho trvání (nejdéle cca 4 měsíce) jsou zachovány účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, zároveň ale nelze vydat rozhodnutí o úpadku.

Soudní moratorium lze vyhlásit před i po zahájení insolvenčního řízení, vždy však pouze se souhlasem většiny věřitelů, a vždy za podmínky, že dlužník je v úpadku nebo že mu úpadek hrozí. Již z toho je patrné, že soudní moratorium nemá sloužit k tomu, aby dlužník unikl kontrole věřitelů, ale k ochraně dlužníka, vyjednávajícího s hlavními věřiteli o řešení úpadku či hrozícího úpadku, před nekooperujícími věřiteli, kteří se mohou pohrůzkou individuálního postupu či zahájení formálního insolvenčního řízení snažit dosáhnout vyššího uspokojení svých pohledávek. Úprava soudního moratoria umožňuje dlužníku v omezené míře přednostně plnit splatné závazky a klíčovým dodavatelům zakazuje ukončit dodávky dlužníku, plní-li dlužník alespoň ty závazky, jejichž plnění insolvenční zákon povoluje. Moratorium sice přinese dlužníku čas a ochranu před nájezdy nekooperujících věřitelů, cenou za tuto ochranu je však široké zveřejnění informace o tom, že se dlužník nachází ve finančních potížích.⁷⁴

2 Zneužívání insolvenčního řízení osobami odlišnými od dlužníka a obrana proti němu

Jak bylo vyloženo v úvodní kapitole, účelem insolvenčního řízení je řešení dlužníkovy úpadku a hrozícího úpadku soudním řízením některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů.

Insolvenční řízení je řízením návrhovým; lze ho zahájit pouze na návrh buď dlužníka, nebo jeho věřitele (oba tyto pojmy – dlužník i věřitel – je třeba vykládat nikoli

⁷⁴ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 227-228

hmotněprávně, nýbrž procesně – dlužníkem je ten, proti němuž směřuje insolvenční návrh; věřitelem ten, kdo v insolvenčním řízení přihlásil /případně jinak uplatnil/ pohledávku). Některé subjekty však podáním návrhu na zahájení insolvenčního řízení nesledují primárně účel uvedený výše. Takovými návrhy sleduje ať už dlužník nebo dlužníkův tvrzený věřitel jiný účel než samotné zjištění úpadku dlužníka a jeho řešení.

Pro takové návrhy, jež nesledují primární účel insolvenčního řízení, se vžilo označení šikanózní návrhy. Obecně k šikanóznímu výkonu práva se vyjádřil Nejvyšší soud, který dovodil, že výkon práva je šikanózní tehdy, když „*k výkonu práva založeného zákonem dochází z jiných důvodů, než je dosažení hospodářských cílů či uspokojení jiných potřeb, kdy hlavní nebo alespoň převažující motivací je úmysl poškodit či znevýhodnit povinnou osobu (tzv. šikanózní výkon práva), případně kdy je zřejmé, že výkon práva vede k nepřijatelným důsledkům projevujícím se jak ve vztahu mezi účastníky, tak na postavení některého z nich navenek.*“⁷⁵

Pojem „šikanózní návrh“ je tak poměrně neurčitý a zahrnuje relativně úzký okruh případů, při nichž dochází ke snahám o zneužití ustanovení insolvenčního zákona a jeho účelovému výkladu.

Také již probíhající důvodně zahájené insolvenční řízení může některý z aktérů daného procesu využívat k prosazení svých cílů a zájmů a poškozovat tak společný zájem věřitelů či dlužníka. Je nezbytné si uvědomit, že insolvenční řízení je „řízením posledního soudu“, po něm již, obecně řečeno (pomineme-li v tomto zobecnění sanační způsoby řešení úpadku), není žádná budoucnost, pouze minulost, jak pro dlužníky, tak pro věřitele. Dlužníková existence coby podnikatele, v převážné většině případů (zejména při řešení dlužníkovy úpadku konkursem) jeho úpadkem končí, neboť je zjištěno, že další setrvávání dlužníka v kooperačních vztazích s dalšími podnikatelskými subjekty není způsobilé přinášet žádný zisk. Věřitel v insolvenčním řízení dosáhne určitého uspokojení svých pohledávek za dlužníkem (ačkoli se v praxi výše tohoto uspokojení blíží nule), další vymáhání není možné. To ve svém důsledku znamená i zánik existence věřitele v tom konkrétním případě ve vztahu k danému dlužníku. Tato situace může vést k tomu, že účastníci insolvenčního řízení, při vědomí těchto skutečností, používají v podstatě jakékoliv prostředky a postupy k maximalizaci jejich

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.3.2001 sp. zn. 25 Cdo 2895/99

užitku. Z toho ovšem také vyplývá, že i tvrzení dlužníka o „šikanóznosti návrhu“ může být účelové a má pouze sloužit k získání nějaké výhody nebo prospěchu.⁷⁶

2.1 Nedůvodné zahájení insolvenčního řízení ze strany věřitele

2.1.1 Veřejnost insolvenčního řízení

Míra publicity informace ohledně skutečnosti, že bylo zahájeno insolvenční řízení je v současném českém insolvenčním právu značně široká. Ustanovení § 101 IZ stanoví, že zahájení insolvenčního řízení oznámí insolvenční soud vyhláškou, kterou zveřejní v insolvenčním rejstříku nejpozději do 2 hodin poté, kdy mu došel insolvenční návrh. Toto ustanovení představuje zásadní posun českého insolvenčního práva směrem k transparentnosti celého procesu, včetně transparentnosti informace o tom, že insolvenční řízení bylo zahájeno.

Transparentnost je pro lidské chování obecně a kulturu výkonu veřejné moci zvláště značným přínosem (není historickou náhodou, že soudní řízení je zásadně veřejné), jsou však i situace, kdy zveřejnění určité informace může způsobit škodlivé důsledky.

Zveřejnění informace o finančních potížích dlužníka, či dokonce o zahájení insolvenčního řízení může být právě takovou situací (názorně byla taková situace popsána výše na příkladu tzv. run na banku). Richter uvedený jev prezentuje vypůjčenou poznámkou od T. Jacksona: *„Ze všech nákladů insolvenčního řízení patří k nejvyšším pravděpodobně právě ty, jež souvisejí s dopady zveřejnění informace o tom, že bylo zahájeno insolvenční řízení.“*, nebo: *„Případné finanční problémy společnosti mohou za normálních okolností pozornosti okolí unikát. Podání insolvenčního návrhu ale působí jako velmi zřetelný signál toho, že společnost je ve finančních potížích. Ze skutečnosti, že byl podán insolvenční návrh, lze rozumně usuzovat na riziko, že společnost v budoucnu přestane existovat. (...) Společnost v důsledku toho může mít potíže s tím, najít kupující pro své výrobky, neboť potenciální zákazníci se mohou obávat, že společnost nebude schopna plnit své závazky ze záruky za jakost (což je problém, který bude podstatnější pro výrobce trvanlivého zboží než pro restaurační*

⁷⁶ SMRČKA, L.; PLAČEK, J. Šikanózní návrhy: pověst, či krutá realita? *Konkursní noviny*. 2015, roč. XVIII, č. 4, 5-6 s., s. 5

podnik nebo výrobce rychloobrátkového spotřebního zboží). Manažeři a podnikatelé mohou mít nižší ochotu spojit se společností svou budoucnost a investovat do specifických znalostí týkajících se jejího podnikání. Pro společnost může být také obtížnější inkasovat její pohledávky. Její dlužníci se mohou rozhodnout prostě nezaplatit nebo mohou začít vznášet neodůvodněné námitky, jelikož opakovaná kontraktace se společností přestane být důležitým motivem k plnění závazků a jelikož mohou nabýt přesvědčení, že nezaplacením insolventnímu věřiteli jejich reputace příliš neutrpí.“⁷⁷

Okamžikem zveřejnění informace o podání insolvenčního návrhu nastávají účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, tak jak byly výše popsány.

Při vzniku insolvenčního zákona si jeho tvůrci byli vědomi úskalí, které skýtá téměř okamžité zveřejnění informace o zahájení insolvenčního řízení na základě návrhu věřitele v insolvenčním rejstříku, a to zejména skutečnosti, že takovým návrhem mohou být sledovány i cíle neslučitelné s cílem a účelem insolvenčního řízení. Převážilo však přesvědčení, že „...rizika spojená s neprodleným zveřejněním informace o zahájení insolvenčního řízení na základě insolvenčního návrhu věřitele, jsou vyvážena jednak postihy, s nimiž osnova pro věřitele, kteří podáním insolvenčního návrhu sledují nepoctivé cíle, počítá (§ 147), dále tím, že možnost zapojit se do řízení již ve fázi nalézání úpadku tím bude dána všem dlužníkovým věřitelům, jakož i tím, že dlužníkům majetek bude až do rozhodnutí o insolvenčním návrhu chráněn před hromadným a nekoordinovaným atakem věřitelů s vykonatelnými pohledávkami tak, aby v insolvenčním řízení posléze vydaná rozhodnutí mohla zajistit spravedlivé zacházení s pohledávkami všech dlužníkových věřitelů. Významným faktorem pro přijetí druhé koncepce byla též transparentnost a předvídatelnost takto nastaveného procesu.“⁷⁸

Rizika spojená s okamžitým zveřejněním informace o zahájení insolvenčního řízení jsou pro dlužníka nezanedbatelná. Praxe ukázala, že pouhá informace o zahájení insolvenčního řízení je ze strany veřejnosti automaticky chápána tak, že se dlužník (míněno z procesního hlediska) nachází ve finančních problémech. Dlužník tak přestává být relevantním partnerem v dalších obchodních vztazích, což samozřejmě může mít dalekosáhlé důsledky pro chod jeho podniku. Samotný fakt zahájení insolvenčního

⁷⁷ JACKSON, T. H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*. Cambridge (MA) : Harvard University Press, 1986, reprint Washington, D. C. : Beard Books, 2001, s. 203-204. In: RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 209

⁷⁸ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), s. 186

řízení stačí dlužníka zdiskreditovat a znejistit jeho postavení jak v očích veřejnosti, tak smluvních partnerů. Zveřejnění informace o zahájení insolvenčního řízení, které je, jak bylo již výše uvedeno, většinou mylně vnímáno jako nezvratný důkaz finančních potíží dotčeného subjektu, je tak způsobilé poškodit dotčený subjekt na jeho pověsti, dobrém jméně a důvěryhodnosti v očích obchodních partnerů dotčeného subjektu. Důsledky pro dlužníka však jsou ještě dalekosáhlejší. Zahájení insolvenční procedury na dlužníka bude mít vliv na jeho možnost a podmínky pro získání úvěru, dále je dlužník vyloučen z možnosti ucházet se o veřejné zakázky [viz § 53 odst. 1 písm. d) zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů] a nemůže čerpat finanční prostředky z fondů Evropské unie.

Posledně jmenovaný dopad na subjekt dotčený podaným insolvenčním návrhem by se však mohl zmírnit. Ministerstvo průmyslu a ochodu České republiky jako poskytovatel dotací se zamýšlí nad možností, že by uvedené subjekty automaticky nepřišly o evropské dotace, nýbrž by se o jejich ponechání rozhodovalo na základě předložené dokumentace, rozhodnutí soudu v předchozích případech, finanční stránce a stavu žadatele ve vztahu k hodnotě pohledávek v rámci insolvenčního návrhu a dalších relevantních dokumentů.⁷⁹

Zahájené insolvenční řízení ve věci dlužníka je způsobilé přivodit dlužníku škodu nejen ve formě ušlého zisku (který vznikne na základě výše popsaných důsledků zveřejnění informace o zahájení insolvenčního řízení ve věci dlužníka), ale také formou vzniklých nákladů na insolvenční řízení, jež musí dlužník vynaložit (např. právní zastoupení). Uvedené dopady na dlužníka i reakce veřejnosti na podaný insolvenční návrh způsobuje likvidační následky i pro společnosti, které jsou z ekonomického hlediska zdravé a fungující.⁸⁰

Právě uvedené je důvodem, pro který se insolvenční návrh stává nástrojem jak osobu dlužníka omezit v účasti na soutěžním trhu a poškodit její pověst. Cílem věřitelem podaného insolvenčního návrhu, jehož účelem není zjištění úpadku dlužníka a jeho následné řešení, však nemusí být pouze a jedině snaha eliminovat soutěžícího z dalšího konkurenčního boje. Účelem takového návrhu může být vyvinutí tlaku na

⁷⁹ NOVÁK, D. Stát ulehčí život obětem insolvenční šikany, o evropské peníze neprijdou. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/pravo-a-byznys/stat-ulehci-zivot-obetem-insolvencni-sikany-o-evropske-penize-neprijdou-1168168>

⁸⁰ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 334/2012 Sb., kterým se mění insolvenční zákon a občanský soudní řád, op. cit., s. 7

dlužníka, aby uznal a uhradil sporné pohledávky. V tomto případě navrhovatel sází na to, že dlužník raději, než by postupoval riziko vzniku negativních dopadů na jeho podnik (závod), jeho sporné pohledávky uhradí. Vyskytl se také případ, kdy motivací k podání insolvenčního návrhu byla touha získat „výpalné“, tzn. podat insolvenční návrh a pak jej za úplatu stáhnout.⁸¹

2.1.2 Zjevně bezdůvodný insolvenční návrh

Současného stavu, tzn. širokého zveřejnění informace o zahájeném insolvenčním procesu, mohou využít věřitelé, kteří podáním insolvenčního návrhu na dlužníka nesledují úmysl odpovídající účelu zákona. Zákonodárce, znalý této skutečnosti, zákonem č. 334/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „protišikanózní novela“) zakotvil do insolvenčního zákona institut zjevně bezdůvodného návrhu, jenž je insolvenční soud oprávněn (a povinen) neprodleně odmítnout.

Takový návrh, míněno zjevně bezdůvodný, může podat pouze věřitel; dlužníkům návrh, i v případě že by byl podán ve snaze zneužít ustanovení insolvenčního zákona, nikdy nemůže být posouzen jako zjevně bezdůvodný a odmítnut dle ustanovení § 128a IZ.

Ustanovení § 128a IZ postihuje situace, kdy lze s ohledem na obsah insolvenčního spisu předtím, než je veden spor o dlužníkům úpadek, dospět k závěru o očividně neopodstatněné iniciaci úpadkové procedury. Charakteristickým rysem, který odlišuje odmítnutí návrhu na zahájení insolvenčního řízení pro zjevnou bezdůvodnost od zamítnutí takového návrhu, pak je, že insolvenční soud posuzuje v úzkém časovém rámci činící sedm dnů „věcnou opodstatněnost“ insolvenčního návrhu jen podle údajů v něm obsažených a listin k němu připojených, přičemž k rozhodnutí o odmítnutí insolvenčního návrhu přistoupí insolvenční soud jen tehdy, je-li odtud bezdůvodnost návrhu „zjevná“.⁸²

⁸¹ Stačí jen najít člověka, který je ochotný za pár korun podepsat insolvenční návrh na vybranou firmu... *Newsletter. Konkursní noviny*. 2015, roč. XVIII, č. 4, 3-4 s., s. 3

⁸² KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2013, op. cit., s. 306

Insolvenční zákon kategorii zjevně bezdůvodného návrhu vymezuje demonstrativním výčtem případů, ve kterých lze usuzovat na zjevnou bezdůvodnost věřitelem podaného návrhu na zahájení insolvenčního řízení. Fakt, že zákonodárce nechal tento výčet otevřený a jen vyzdvihнул tři příklady, lze jistě považovat za zdařilý počín.

Insolvenční návrh je dle insolvenčního zákona zjevně bezdůvodný zejména tehdy, jestliže

- a) insolvenční navrhovatel dokládá oprávnění jej podat pohledávkou, ke které se pro účely rozhodnutí o úpadku nepřihlíží,
- b) jde o insolvenční návrh podaný opětovně a insolvenční navrhovatel při jeho podání nedoloží, že splnil povinnosti uložené mu případně předchozím rozhodnutím o insolvenčním návrhu, nebo
- c) jeho podáním insolvenční navrhovatel zjevně sleduje zneužití svých práv na úkor dlužníka.

Ad a) První z uvedených příkladů dopadá na situace, kdy při posuzování aktivní legitimace navrhovatele odlišného od dlužníka insolvenční soud nemůže přihlížet k pohledávkám vymezených v § 143 odst. 2 IZ. Jedná se o věřitele, kteří pohledávku nabyli na základě úplatného nebo neúplatného převodu od původního věřitele méně než šest měsíců před dnem, kdy sami podali návrh na zahájení insolvenčního řízení na dlužníka. Při posuzování aktivní legitimace navrhujícího věřitele nesmí insolvenční soud ani přihlížet k pohledávce, kterou věřitel nebo jeho právní předchůdce použil k doložení aktivní legitimace k podání předchozího insolvenčního návrhu, jež následně vzal zpět v době kratší než šest měsíců před iniciováním nového insolvenčního procesu. Důvodová zpráva k protišikanózní novele jako další pohledávky, ke kterým insolvenční soud nepřihlíží, uvádí pohledávky nesplacené. Tento závěr je však zřejmý a není třeba ho zvlášť uvádět; věřitel může být se svým návrhem úspěšný pouze v případě, že jeho pohledávka za dlužníkem je splatná.⁸³

Ad b) Druhý případ se v praxi vyskytuje (a nejspíše i nadále bude vyskytovat), pokud vůbec, tak pouze sporadicky a dopadá na věřitelem opakovaně podaný

⁸³ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2013, op. cit., s. 307-308

insolvenční návrh. Ze striktního výkladu daného ustanovení vyplývá, že se nevztahuje na případný návrh právního nástupce původního věřitele (navrhovatele). Navrhovatel v předchozím insolvenčním řízení mohl být povinován k určitým platebním povinnostem, a to k uhrazení nákladů řízení nebo pořádkové pokuty dle § 128a odst. 3 IZ, v úvahu také přichází pořádková pokuta dle ustanovení § 53 odst. 1 OSŘ. Navrhovatel potom musí v nově podaném návrhu tvrdit a doložit splnění výše uvedených platebních povinností. Lze souhlasit s Kozákem, že v případě, že navrhovatel tyto skutečnosti nedoloží, je insolvenční soud povinen navrhovatele k doložení nejprve vyzvat dle § 128 odst. 2 IZ a teprve v případě nevyhovění této výzvě, je na místě insolvenční návrh posoudit jako zjevně bezdůvodný a pro tento důvod ho odmítnout.⁸⁴ V takovém případě, je více než pravděpodobné, že insolvenční návrh v případě nedoplnění požadovaného insolvenční soud nestihne odmítnout v zákonem stanovené (pořádkové) lhůtě sedmi dnů.

Ad c) Třetí případ zjevně bezdůvodného návrhu insolvenční zákon formuluje obecně jako návrh, jehož podáním insolvenční navrhovatel zjevně sleduje zneužití svých práv na úkor dlužníka. To je v praxi nejčastěji se vyskytující typ zjevně bezdůvodného návrhu a vzhledem k obecné definici zahrnuje široké spektrum šikanózních věřitelských návrhů. Vágní formulace hypotézy o „zjevném sledování zneužití práv na úkor dlužníka“ zdánlivě neposkytuje pro výklad § 128a odst. 2 písm. c) IZ výraznou oporu. Zásada zákazu zneužití práv se obvykle podřazuje pod obecnější zásadu dobré víry, která ovládá celé právo, tedy i právo insolvenční.⁸⁵ V ustanovení § 2 OSŘ a § 5 písm. a) IZ (ve spojení s § 7 IZ) můžeme nalézt výslovné vyjádření zásady zákazu zneužití procesních práv. Výklad tohoto pojmu je a bude předmětem soudní judikatury, kdy každý jednotlivý případ bude zkoumán jednotlivě zejména na základě tvrzení účastníků řízení. Některé z judikátů, jež se vyjádřily k šikanózním návrhům věřitelů, se vztahují ještě k zákonu č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZKV“), ale jejich závěry jsou použitelné i pro insolvenční řízení upravené insolvenčním zákonem.

⁸⁴ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2013, op. cit., s. 308

⁸⁵ LAVICKÝ, P. Účelnost nákladů spojených se zastupováním advokátem. *Právní fórum*. 2012, č. 5, 191 a násl. s.

Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 29 Odo 365/2002 ze dne 30.6.2004 konstatoval, že závěr o šikanózním výkonu práva, konkrétně o umělém vytváření znaku úpadku spočívajícím v pluralitě věřitelů se splatnými pohledávkami vůči dlužníku, lze hovořit tehdy, není-li ekonomická podstata postoupení pohledávky patrna již ze smlouvy o postoupení pohledávky a nepodaří-li se její podstatu osvětlit ani v dalších fázích řízení ve spojení s dalšími skutečnostmi. V daném rozhodnutí Nejvyšší soud dovodil šikanózní povahu návrhu na prohlášení konkursu z toho, že vlastní obsah dohody o postoupení části pohledávky postrádá ekonomický smysl ve spojení jednak se skutečností, že postupník a postupitel jsou osobami personálně i ekonomicky propojenými, jednak s časovou souvztažností mezi dobou uzavření smlouvy o postoupení části pohledávky a dobou podání návrhu na prohlášení konkursu.

Nejvyšší soud také uzavřel, že návrh na prohlášení konkursu soud zamítne jen tehdy, jestliže bude prokázáno, že k postoupení pohledávky došlo výlučně z důvodu šikany dlužníka nebo snahy věřitele dosáhnout úhrady nevymahatelné pohledávky s vyloučením nalézacího řízení.

Ačkoli se uvedená rozhodnutí vztahovala k zákonu o konkursu a vyrovnání, jsou použitelné i v době účinnosti insolvenčního zákona. Insolvenční zákon zareagoval na praxi umělého vytváření mnohosti věřitelů ustanovením § 143 odst. 2 [a následně § 128 odst. 2 písm. a)], který však dopadá na poměrně úzký okruh případů. Vztahuje se pouze na postoupení pohledávky nebo její části v době šest měsíců před podáním insolvenčního návrhu nebo po zahájení insolvenčního řízení. Nutno podotknout, že zákon o konkursu a vyrovnání neobsahoval tento časový test obsažený v insolvenčním zákoně. Ustanovení insolvenčního zákona brání umělému vytváření mnohosti věřitelů je však pro věřitele, kteří mají v úmyslu tímto způsobem zneužít insolvenční řízení, pouze nepatrnou překážkou. Pro takové věřitele není nic snazšího, než postoupit část své pohledávky a vyčkat určenou dobu, než podáním insolvenčního návrhu zahájí insolvenční řízení ve věci svého dlužníka. Závěry plynoucí z uvedené judikatury Nejvyššího soudu by však právě těmto případům měly bránit, kdy pro posouzení, zda nejde o obcházení ustanovení insolvenčního zákona, bude klíčový nejen časový test, ale také otázka ekonomické smysluplnosti postoupení pohledávky. Na straně postupitele smysl této transakce tkví v realizování pohledávky bez dalších nákladů a časové prodlevy, čímž je kompenzováno pouze částečné uspokojení pohledávky; na straně

postupníka pak tento smysl nalezneme nejčastěji v jeho očekávání, že pohledávku vymůže ve vyšší částce, než za jakou jí „koupil“ a z celé transakce tak bude mít zisk.⁸⁶ V případě absence ekonomického zájmu na celé transakci, s ohledem na časový sled postoupení pohledávky a podání návrhu na zahájení insolvenčního řízení a případně na další skutečnosti, by pak bylo možné uzavřít, že se jedná o šikanózní výkon práva, respektive o zjevně bezdůvodný insolvenční návrh.

V jiném rozhodnutí Nejvyšší soud jako šikanózní označil návrh podaný věřitelem, jenž svou aktivní legitimaci k podání insolvenčního návrhu ve věci dlužníka dokládá pohledávkou, která je nižší než pohledávka stejného dlužníka za navrhujícím věřitelem.⁸⁷

Ustanovení o zjevně bezdůvodném návrhu lze jednoznačně užít tam, kde je zřejmá snaha insolvenčního navrhovatele „obejít“ spor o nárok uplatňovaný vůči dlužníku prostřednictvím nalézacího procesu, a to při současně zjevné ekonomické a právní situaci dlužníka.⁸⁸

Návrh, který insolvenční soud posoudí jako zjevně bezdůvodný, odmítne neprodleně, nejpozději do sedmi dnů poté, co byl insolvenční návrh podán. V této souvislosti lze jistě s úspěchem polemizovat o smysluplnosti pořádkové lhůty stanovené autorem normy údajně s ohledem na zájmy dlužníka. Insolvenční soud nebude ve většině případů schopen v rámci takto krátké (sedmidenní) lhůty rozhodnout o bezdůvodnosti návrhu. Soud má v této fázi řízení většinou k dispozici pouze vyjádření navrhovatele, na jehož základě nemůže dospět k závěru, že jeho návrh je zjevně bezdůvodný dle § 128a odst. 2 písm. c) IZ, tedy, že navrhovatel jeho podáním sleduje zneužití svých práv na úkor dlužníka. Lze tak očekávat spíše postup, při kterém soud vyzve dlužníka k vyjádření k podanému insolvenčnímu návrhu a zpravidla také k předložení seznamu majetku, závazků a zaměstnanců dle § 128 odst. 3 a 104 odst. 1 IZ. Lze rozhodně dlužníku doporučit nechovat se v insolvenčním procesu pasivně. Je nutné splnit povinnost uloženou dlužníku insolvenčním soudem a předložit soudem požadované seznamy a aktivně insolvenčnímu soudu předkládat a nabízet další důkazy, které osvědčí, že se korporace v úpadku nenachází. Aktivita dlužníka může znamenat,

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.6.2004 sp. zn. 29 Odo 365/2002

⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.5.2004 sp. zn. 29 Odo 257/2002

⁸⁸ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27.2.2015 č.d. MSPH 95 INS 26558/2014-A-28

že se zkrátí doba trvání insolvenčního řízení, neboť soud bude moci na základě předložených důkazů dospět k závěru o neopodstatněnosti zahájeného procesu.

Nehledě na délku pořádkové lhůty, je nutné poznamenat, že byť pouhé zahájení insolvenčního řízení, respektive zveřejnění této skutečnosti, je způsobilé poškodit dlužníka. Proto i v případě, že zjevně bezdůvodný návrh na zahájení insolvenčního řízení bude odmítnut v rámci této lhůty, může dojít k nevratnému poškození dlužníka na jeho dobrém jmění či v důsledku znemožnění zúčastnit se zadávacích řízení apod.

Dále je třeba uvést, že insolvenční soud může přistoupit k samotnému přezkoumání bezdůvodnosti návrhu dle ustanovení § 128a IZ jen za předpokladu, že je tento návrh projednatelný, tedy že po formální stránce nemá insolvenční návrh takové vady, pro které nelze pokračovat v řízení; v těchto případech insolvenční soud odmítne návrh, aniž by dospěl k závěru o jeho šikanóznosti, respektive zjevné bezdůvodnosti. Tento závěr však není jednoznačně přijímán. Vrchní soud v Praze vyslovil názor, že je přípustné jako zjevně bezdůvodný posoudit též vadný insolvenční návrh a insolvenčního navrhovatele tak lze za jeho podání postihnout pořádkovou pokutou.⁸⁹ Ačkoli lze pochopit úmysl Vrchního soudu v Praze, je nezbytné prezentovaný postoj jako nesprávný odmítnout. Na rozdíl od posouzení procesně formálních náležitostí návrhu na zahájení insolvenčního řízení v případě postupu insolvenčního soudu dle § 128 odst. 1 a 2 IZ je posuzování „důvodnosti“ zahájení úpadkové procedury otázkou věcnou, tj. soud se zabývá oprávněností insolvenčního návrhu (ačkoli v obecné rovině lze řečenou problematiku zkoumat jen kroky činěnými v souladu s ustanovením § 133 IZ). Pokud podaný návrh není bezvadný, není místo pro jeho věcné posouzení, nýbrž insolvenčnímu soudu nezbývá, než ho jako vadný odmítnout.

V praxi tak lze aplikaci tohoto institutu (odmítnutí pro zjevnou bezdůvodnost) očekávat pouze ve zcela jasných a nezpochybnitelných případech, kdy obsah bezvadného návrhu bude zcela zřejmě vypovídat o snaze navrhovatele odlišného od dlužníka zneužít insolvenční řízení zahájené k jeho návrhu např. k odstranění konkurence na soutěžním trhu či k vytvoření zcela nepřiměřeného tlaku na dlužníka k úhradě jinak sporné pohledávky navrhovatele, a to při současně zřejmé ekonomické a

⁸⁹ Např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11.4.2013 č.d. MSPH 94 INS 2419/2013, 1 VSPH 538/2013-A-18 nebo usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20.12. 2013 č.d. MSPH 99 INS 10443/2013, 2 VSPH 901/2013-A-20 oproti opačnému názoru, zde prezentovanému, zastávanému Vrchním soudem v Olomouci např. v usnesení ze dne 16.4.2013 č.d. KSOS 34 INS 31524/2012, 2 VSOL 202/2013-A-13 nebo v usnesení ze dne 6.6.2014 č.d. KSBR 37 INS 9953/2014, 1 VSOL 512/2014-A-8

právní situaci dlužníka (např. zcela zřejmý rozpor mezi výší pohledávky navrhovatele a majetkem, kterým dlužník disponuje).

K dané problematice zaujal stanovisko Nejvyšší soud v usnesení ze dne 18.12.2013 sp. zn. 29 NSČR 116/2013: *„Tam, kde se o ‚šikanózní povahu‘ insolvenčního návrhu vede spor mezi insolvenčním navrhovatelem a dlužníkem (např. proto, že se dlužník k insolvenčnímu návrhu vyjádří a tvrzení o své šikaně uplatní ještě před uplynutím sedmidenní lhůty) a kde je na místě tvrzení o šikaně ve skutkové rovině osvědčit nebo prokázat, není dán důvod odmítnout insolvenční návrh pro zjevnou bezdůvodnost dle § 128a insolvenčního zákona. Závěr o šikanózní povaze insolvenčního návrhu se však po případném osvědčení nebo prokázání takové dlužníkovy obrany může projevit jako důvod zamítnutí insolvenčního návrhu po jeho věcném projednání.“*

Ačkoli tedy snaha zákonodárce zavedením institutu zjevně bezdůvodného návrhu eliminovat zneužívání insolvenčního procesu je jistě chvályhodná, k jeho využití příliš nedochází a dle mého názoru ani docházet nemůže, neboť insolvenční soud na začátku insolvenční procedury většinou nemá dostatek informací pro označení konkrétního návrhu jako zjevně bezdůvodného. Většina takových návrhů (zjevně bezdůvodných) není bezvadná a bude odmítnuta pro vady. Vzhledem k závažnosti dopadů, jež může i vadný insolvenční návrh vyvolat v poměrech dlužníka v případě podání insolvenčního návrhu jinou osobou než dlužníkem, by soudní praxe měla důsledně trvat na tom, aby insolvenční navrhovatel řádně splnil zákonem předepsanou povinnost skutkových tvrzení, jež jsou dle § 103 odst. 2 IZ povinnými obsahovými náležitostmi insolvenčního návrhu, tj. aby vylíčil rozhodující skutečnosti, které osvědčují úpadek dlužníka nebo jeho hrozící úpadek, jakož i skutečnosti, ze kterých vyplývá oprávnění navrhovatele odlišného od dlužníka podat návrh, tj. skutečnosti svědčící o tom, že má proti dlužníku splatnou pohledávku (§ 105 IZ). Doložení aktivní legitimace navrhujevího věřitele je primárním předpokladem projednání dlužníkovy úpadku (je průkazem navrhovatelova oprávnění požadovat, aby soud na podkladě jeho insolvenčního návrhu tvrzený úpadek dlužníka zjišťoval). Nesplňuje-li podaný návrh předepsané náležitosti, je nezbytné ho v co možná nekratší lhůtě jako formálně vadný odmítnout.

2.1.2.1 Pořádková pokuta

Současně s odmítnutím návrhu pro jeho zjevnou bezdůvodnost má insolvenční soud možnost sankcionovat takového „zneužívajícího“ navrhovatele pořádkovou pokutou, jejíž výše může dosahovat až 50.000 Kč. Je zřejmé, že možnost insolvenčního soudu uložit v souvislosti s odmítnutím insolvenčního návrhu pro jeho zjevnou bezdůvodnost pořádkovou pokutu, má být dalším nástrojem odrazujícím od zneužívání insolvenční procedury k účelům, jež jejím prostřednictvím sledovány být nemají.

Použití tohoto institutu je přinejmenším diskutabilní. Pořádková opatření obecně, včetně pořádkové pokuty, se ukládají v zájmu zachování plynulosti průběhu řízení. Občanský soudní řád vymezuje důvody uložení pořádkové pokuty, z nichž vyplývá, že pokutu lze uložit účastníkům řízení, jejich zástupcům, osobám zúčastněným na řízení, nebo tomu, komu byla uložena nějaká povinnost, pokud tyto hrubě ztěžují postup řízení zejména tím, že se nedostaví bez vážného důvodu k soudu nebo neuposlechnou příkazu soudu, nebo ruší pořádek, nebo učiní hrubě urážlivé podání anebo nesplnili povinnosti uvedené v § 294, § 295 a § 320ab OSŘ. Nadto insolvenční zákon ve svém § 81 výslovně stanoví, že pořádkovou pokutu lze uložit i členům nebo náhradníkům věřitelského výboru, kteří se bez řádné omluvy neúčastní jeho schůzí nebo jinak neplní své povinnosti, a insolvenčnímu správci, který nesplnil povinnost uloženou mu soudem nebo který řádně neplní jiné své povinnosti.

Z citovaných ustanovení je zřejmé, že prostřednictvím tohoto institutu soud prosazuje svou autoritu a měl by k jeho využití přikročit pouze tehdy, pokud jiné prostředky (např. domluva či napomenutí) nevedly k nápravě.

Pokutu tak nelze uložit ke splnění povinnosti tvrzení či důkazní, ani k doplnění nebo opravě vadné žaloby (tudíž tam, kde nastupují jiné právní důsledky); může být uložena tam, kde je třeba vynutit splnění nějakých procesních povinností (viz např. výše citované ustanovení § 81 odst. 2 IZ).

Je otázkou, čím odůvodnit uložení pořádkové pokuty například v situaci, kdy insolvenční navrhovatel podal insolvenční návrh opětovně, přičemž nedoložil splnění povinnosti uložené mu v předchozím insolvenčním řízení [případ zjevně bezdůvodného návrhu dle § 128a odst. 2 písm. b) IZ]. Záměrně jsem zvolila tento „extrémní“ příklad, aby bylo zřejmé, že zde by došlo k nepřiměřenému sankcionování věřitele, a to navíc pro skutečnosti spojené s průběhem jiného řízení. I v případě aplikace pořádkové

pokuty v ostatních případech zjevně bezdůvodných návrhů bude muset být postupováno s náležitou obezřetností; uložení pořádkové pokuty by mělo mít místo pouze v situaci, kdy navrhovatel odlišný od dlužníka skutečně měl nezpochybnitelný úmysl zneužít podání insolvenčního návrhu ke sledování svého zcela individuálního zájmu. Insolvenční soudy by měly k využití pořádkové pokuty přistupovat citlivě a s rozmyslem, aby nedocházelo k tomu, že bude sankcionován pouze rozdílný právní názor, jelikož subjektivní důvod insolvenčního navrhovatele, jenž ho vedl k podání daného návrhu, nemusí nutně korespondovat s právním názorem insolvenčního soudu, který tento návrh odmítl pro zjevnou bezdůvodnost.

Možnost předsedy senátu prominout uloženou pořádkovou pokutu, za předpokladu, že následné chování toho, komu byla uložena, takový postup odůvodňuje (může se tak stát i po skončení řízení), odpovídá výchovnému účelu tohoto pořádkového opatření. Z uvedeného musí zákonitě vyplývat, že sankcionovaný insolvenční navrhovatel, může požádat o prominutí uložené pokuty, argumentujíc poučením a dalším nepodáním zjevně bezdůvodného návrhu. Je tak zřejmé, že zákonodárcem zvolená možnost postihu „zneužívajícího“ věřitele coby insolvenčního navrhovatele pořádkovým opatřením, jež má ryze výchovný charakter a má sloužit k zajištění důstojného a nerušeného průběhu jednání, není právě nejvhodnějším řešením.

Nicméně když bude insolvenční navrhovatel chtít mít „jistotu“, že na něj toto pořádkové opatření nedopadne, vezme svůj insolvenční návrh zpět před nabytím právní moci usnesení o odmítnutí tohoto návrhu. Insolvenčnímu soudu v takovém případě nezbude nic jiného, než insolvenční řízení zahájené na základě odmítaného návrhu zastavit a současně též zrušit rozhodnutí o odmítnutí insolvenčního návrhu a to včetně eventuálního – souvisejícího – výroku o uložení pořádkové pokuty.

Jelikož insolvenční zákon obsahuje komplexní úpravu zpětvzetí návrhu na zahájení řízení, nelze ani přiměřeně aplikovat úpravu obsaženou v občanském soudním řádu, konkrétně pak ustanovení § 96 odst. 3 OSŘ, které stanoví, že pokud ostatní účastníci se zpětvzetím návrhu z vážných důvodů nesouhlasí, soud rozhodne, že zpětvzetí návrhu není účinné.

V rozhodnutí, jímž se insolvenční řízení pro zpětvzetí insolvenčního návrhu zastavuje, může insolvenční soud „alespoň“ uložit navrhovateli povinnost k náhradě nákladů řízení, neboť v situaci, kdy insolvenční navrhovatel vzal insolvenční návrh

zpět, viděno z procesního hlediska, nedosáhl svého cíle, který svým podáním sledoval, a proto na něho třeba hledět jako na osobu, jež úspěch ve věci neměla a zavinila zastavení insolvenčního řízení a je tudíž povinna nést vzniklé náklady. To ale nemusí mít praktický dopad téměř žádný, jednak v počáteční fázi řízení budou faktické náklady nízké ne-li nulové (např. nepodal-li dlužník ještě žádné vyjádření k návrhu), jednak bude-li insolvenčním navrhovatelem osoba zcela nemajetná a nedohledatelná (tzv. bílý kůň).

V současné době projednáváný návrh novely insolvenčního zákona⁹⁰ již nehovoří o této pokutě jako o pořádkové, ale napříště pouze jako o pokutě, když tato nikdy nebyla a není prostředkem vymáhání plnění procesních povinností účastníka řízení. Zákon tím přiznává, že tato pokuta představuje zvláštní sankci za zneužití práva věřitele iniciovat insolvenční řízení. Současně návrh počítá se zvýšením maximálního limitu na 500.000 Kč.

2.1.2.2 Podání u místně nepřislušného soudu

Celý proces je „zneužívající“ navrhovatel způsobilý ještě prodloužit podáním i vadného návrhu na zahájení insolvenčního řízení u místně nepřislušného soudu.

Podle ustanovení § 105 odst. 1 OSŘ zkoumá soud místní příslušnost jen do skončení přípravného jednání podle § 114c OSŘ. Neprovedl-li tuto přípravu jednání, zkoumá soud místní příslušnost jen před tím, než začne jednat o věci samé, nebo rozhodl-li o věci samé bez jednání, jen před vydáním rozhodnutí; to neplatí, jde-li o platební rozkaz, elektronický platební rozkaz nebo evropský platební rozkaz. Později ji soud zkoumá pouze tehdy, nebyla-li provedena příprava jednání podle § 114c OSŘ, a jen k námitce účastníka, která byla uplatněna při prvním úkonu, který účastníku přísluší. Při zkoumání místní příslušnosti se nepřihlíží k přípravě jednání, jednáním a jiným úkonům provedeným před věcně nepřislušným soudem a k rozhodnutím vydaným věcně nepřislušným soudem. Podle ustanovení § 11 odst. 1 OSŘ se řízení koná u toho soudu, který je věcně a místně příslušný. Pro určení věcné a místní příslušnosti jsou až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které tu jsou v době jeho zahájení. Věcně a

⁹⁰ Sněmovní tisk 785/0, část. č. 1/6. Novela z – insolvenční zákon. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>

místně příslušným je vždy také soud, jehož příslušnost již není možné podle zákona zkoumat nebo jehož příslušnost byla určena pravomocným rozhodnutím příslušného soudu. Podle ustanovení § 7a písm. a) IZ v insolvenčním řízení rozhodují krajské soudy jako soudy prvního stupně. Dle § 7b odst. 1 IZ je pro insolvenční řízení příslušný soud, v jehož obvodu je obecný soud dlužníka. Dle § 85 odst. 1 OSŘ nestanoví-li zákon jinak, je obecným soudem fyzické osoby okresní soud, v jehož obvodu má bydliště, a nemá-li bydliště, okresní soud, v jehož obvodu se zdržuje. Má-li fyzická osoba bydliště na více místech, jsou jejím obecným soudem všechny okresní soudy, v jejichž obvodu bydlí s úmyslem zdržovat se tam trvale. Dle § 85 odst. 3 OSŘ obecným soudem právnické osoby je okresní soud, v jehož obvodu má sídlo.

Pokud navrhovatel podá insolvenční návrh u místně nepřísušného krajského soudu, nic to nemění na tom, že je zahájeno insolvenčního řízení dnem, kdy insolvenční návrh dojde takovému soudu, a to se všemi důsledky, které zákon s touto skutečností spojuje; ustanovení § 97 odst. 1 IZ totiž zahájení insolvenčního řízení podmiňuje podáním návrhu toliko u věcně příslušného soudu, nikoliv také příslušného místně. Místně nepřísušnému soudu tak nezbude nic jiného, než vyslovit svou místní nepřísušnost a věc postoupit soudu příslušnému, aniž by byl oprávněn o návrhu jakkoliv, tedy i nemeritorně, rozhodnout. Následně lze očekávat, že se věřitel proti takovému rozhodnutí odvolá a dobu, po kterou trvají účinky zahájeného insolvenčního řízení nepříznivě ovlivňující dlužníka, dále významně prodlouží. Je třeba poznamenat, že se shora uvedené bude aplikovat i tehdy, bude-li návrh na zahájení insolvenčního řízení podán vůči subjektu vyloučenému z působnosti insolvenčního zákona vyjmenovanému v § 6 IZ, na což by měl jinak místně příslušný soud reagovat zastavením řízení pro nedostatek jeho podmínky, kterou nelze odstranit.⁹¹

2.1.3 Zahájení insolvenčního řízení se spornou pohledávkou

Motivem k podání insolvenčního návrhu může být i vyvinutí nepřiměřeného tlaku na dlužníka k uhrazení dlužníkem zpochybňované pohledávky věřitele. Vrchní soud v Praze v usnesení ze dne 3.5.2011 č.d. MSPH 88 INS 11483/2010,

⁹¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5.8.2014 č.d. MSPH 77 INS 11631/2014, 4 VSPH 1030/2014-A-67

3 VSPH 1007/2010-A-16 na toto téma uzavřel, že: „...jakkoli § 86 IZ ukládá insolvenčnímu soudu provést i jiné důkazy potřebné k osvědčení dlužníkovu úpadku, než byly účastníky navrhovány, jde o projev vyšetřovací zásady, jejíž aplikace neznamena povinnost soudu pátrat po skutečnostech, které mají (mohou) být dokazovány. Tato zásada sama o sobě nenahrazuje na prvním místě stojící povinnost tvrzení, jež stíhá insolvenčního navrhovatele. Jestliže věřitel nemá dostatečné a věrohodné informace o dalších dlužníkových věřitelích, o jejich dále splatných pohledávkách, o dlužníkově platební neschopnosti či dalších okolnostech, jež o dlužníkově úpadku ve formě insolvence nebo ve formě předlužení svědčí, pak není nikterak opodstatněno, aby se zjištění jeho úpadku insolvenčním návrhem domáhal. Za takové situace je namístě, aby věřitel k ochraně svých práv (k vymožení pohledávky za dlužníkem) zvolil standardní postup, tj. cestu nalézacího řízení a individuálního výkonu rozhodnutí. Totéž platí i pro případ, kdy si věřitel svojí splatnou pohledávku za dlužníkem, z níž by měla vyplývat jeho legitimace k podání insolvenčního návrhu, není jist, a kdy není schopen svojí pohledávku bezpochybně listinami osvědčit, nebo dokonce ani není s to ji řádně skutkově vymezit. Insolvenční řízení – jak zdůrazňuje i zmíněné R 14/2011 - není a nemůže být nástrojem nahrazujícím (ve sporu o pohledávku mezi věřitelem a dlužníkem) cestu nalézání práva před orgány k tomu povolanými. Jeho účelem není vyřešení individuálního sporu o pohledávku mezi věřitelem (insolvenčním navrhovatelem) a jeho dlužníkem, nýbrž řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka soudním řízením některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů (§ 1 písm. a/ IZ).“

Dle ustálené judikatury Nejvyššího soudu insolvenční řízení (ve fázi nalézání úpadku dlužníka) není a nemůže být nástrojem nahrazujícím (ve sporu o pohledávku mezi insolvenčním navrhovatelem a dlužníkem) cestu nalézání práva před orgány k tomu povolanými.⁹² Důvodem k zamítnutí insolvenčního návrhu věřitele v řízení před soudem prvního stupně je tak i to, že v insolvenčním řízení vyjde najevo, že sporné skutečnosti týkající se pohledávky, kterou je insolvenční navrhovatel povinen doložit, nebude možné osvědčit pouze listinami a že provedením věcně (okruhem sporných skutečností) opodstatněných důkazů (výslechem účastníků, výslechem svědků,

⁹² K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2013 sp. zn. 29 NSČR 2/2011

znaleckými posudky, ohledáním apod.) by insolvenční soud nahrazoval sporné řízení o takové pohledávce.⁹³

Uvedenému odpovídají i závěry Nejvyššího soudu vyjádřené pod bodem VIII. stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky publikovaného pod značkou Rc 52/98 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, které – byť se vztahují k řízení vedenému dle zákona o konkursu a vyrovnání – se vzhledem ke shodě řešené problematiky uplatní i v řízení insolvenčním. Podle citovaného stanoviska povaha řízení o návrhu věřitele na prohlášení konkursu (na vydání rozhodnutí o úpadku) nevylučuje, aby soud o skutečnostech, jež jsou mezi účastníky sporné, prováděl dokazování o tom, zda pohledávka věřitele skutečně existuje, ale není povolán k tomu, aby ke zjištění této skutečnosti prováděl rozsáhlé dokazování. Zjistí-li, že k závěru o existenci splatné pohledávky věřitele je třeba takové dokazování provádět, pak návrh (bez ohledu na to, zda účastníci učinili důkazní návrhy ve výše uvedeném směru či nikoliv) zamítne proto, že věřitel svou pohledávku za dlužníkem nedoložil.

K téže problematice se vyjádřil Nejvyšší soud i v rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 204/2003 ze dne 31.1.2006, z nějž mimo jiné (s aplikačním dosahem i do poměrů insolvenčního řízení) plyne, že pokud jsou mezi účastníky sporné skutkové okolnosti případu, z nichž má být učiněn závěr o tom, zda navrhuující věřitel doložil splatnou pohledávku vůči dlužníku nebo zda osvědčil existenci některé z forem jeho úpadku, jednání není třeba nařizovat též v případě, že již v průběhu přípravy jednání vyšlo najevo, že sporné skutečnosti nebude možné osvědčit pouze listinami a že provedením věcně opodstatněných důkazních návrhů, výsledkem účastníků či svědků, znaleckými posudky, ohledáním apod. by konkursní soud (v případech, v nichž tvrzená pohledávka navrhuujícího věřitele nebo pohledávka známého věřitele, kterou má být doložen dlužníkuv úpadek, není pohledávkou pravomocně přiznanou rozhodnutím příslušného orgánu nebo alespoň pohledávkou vykonatelnou) nahrazoval sporné řízení.⁹⁴

Uplatňování sporné pohledávky cestou insolvenčního řízení však nemusí být vedeno jen snahou vyvinout nátlak na dlužníka, aby předmětnou pohledávku uhradil. S upřednostněním insolvenčního řízení před individuálním postupem uplatnění nároku souvisí i skutečnost, že efektivita většiny insolvenčních řízení je velmi nízká. Pokud se

⁹³ K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.4.2010 sp. zn. KSPH 37 INS 4935/2008, 29 NSČR 30/2009

⁹⁴ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 5.11.2015 č.d. MSPH 95 INS 27110/2014-A-76

ještě před insolvenčním řízením věřitel pokoušel o individuální vymáhání, pak je velmi pravděpodobné, že jeho případné budoucí výnosy nepokryjí ani náklady vynaložené při dřívější snaze postupovat individuálně. Proto takový věřitel, raději než v nalézacím řízení a následně vykonávacím řízení či exekuci, uplatní svou pohledávku v řízení insolvenčním, kde se s podáním insolvenčního návrhu nepojí žádné náklady (při podání insolvenčního návrhu nevzniká povinnost platit soudní poplatek, ta vzniká až v souvislosti s meritorním rozhodnutím o návrhu, poplatek je nadto v nízké výši, jež se neodvíjí od výše uplatňované pohledávky).

V této souvislosti bych upozornila na rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, jenž se opakovaně zabýval povahou nároku na náhradu nákladů řízení. Nejvyšší soud shrnul, že nárok na náhradu nákladů řízení má základ v procesním právu a vzniká teprve na základě pravomocného rozhodnutí soudu, které má v tomto směru konstitutivní povahu. Rozhodnutí o nákladech řízení (nárok na náhradu nákladů řízení) je totiž jako procesní nárok zpravidla závislé na rozhodnutí ve věci samé; v takovém případě pak platí, že nenabude-li rozhodnutí ve věci samé právní moci, nelze hovořit ani o vzniku práva na náhradu nákladů řízení. Proto pohledávka z titulu práva na náhradu nákladů řízení před soudem zpravidla vzniká (na rozdíl od hlavního závazku, jenž byl předmětem soudního řízení) po právní moci rozhodnutí ve věci samé. Jinak řečeno, před právní mocí rozhodnutí, kterým soud přizná účastníku občanského soudního řízení nárok na náhradu nákladů řízení, nelze takový nárok přihlásit do insolvenčního řízení ani jako pohledávku vázanou na splnění odkládací podmínky, neboť úspěch ve sporu je ve skutečnosti jedním z předpokladů vzniku (předpokladem existence), nikoliv odkládací podmínkou, nároku na náhradu nákladů řízení.⁹⁵

To znamená, že rozhodnutí o úpadku dlužníka v době, kdy věřitel přistoupil k individuálnímu uplatnění své pohledávky, způsobí nejen přerušení tohoto řízení, ale též rozhodnutí v rozsahu, v němž bylo řízení přerušeno, nenabývá právní moci (§ 140a IZ), což znamená, že věřitel nebude moci v daném insolvenčním řízení uplatnit soudem nepravomocně přiznaný nárok na náhradu nákladů řízení.

Z uvedeného vyplývá, že i věřitel, který nemá v úmyslu zneužívat podání insolvenčního návrhu na svého dlužníka, musí důkladně zvážit, zda se mu vyplatí

⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.6.2011 sp. zn. 31 Cdo 488/2009, uveřejněné pod číslem 146/2011 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek; rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.3.2015, sp. zn. 29 ICdo 62/2014 uveřejněný pod číslem 85/2015 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek

podstoupit nejprve dlouhé nalézací a poté vykonávací či exekuční řízení, a to zvláště za situace, kdy věřitelé se silnější, tzn. judikovanou pohledávkou, nemají výhodnější postavení před ostatními věřiteli, nebo se rovnou vydat cestou insolvenčního řízení v případě, že dlužník splňuje všechny znaky úpadku.

Postavení věřitele je v tomto ohledu přinejmenším nezáviděníhodné. Stejně tak uplatňuje-li věřitel již svou pohledávku v nalézacím řízení, měl by v jeho průběhu sledovat případný úpadek dlužníka nejen z důvodu rizika přerušení dlouho budované pozice v nalézacím řízení, ale též z důvodu rizika ztenčování majetku dlužníka a s tím spojené výše uspokojení jeho pohledávky.

2.1.4 Jistota

Opatření, které by mělo zvýšit odpovědnost navrhovatele odlišného od dlužníka za iniciaci insolvenčního řízení ve věci dlužníka, jež bylo protišíkanózní novelou včleněno do insolvenčního zákona, konkrétně do jeho § 82 odst. 2 písm. c), je institut jistoty, která má sloužit k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, která by dlužníku vznikla nedůvodným zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu.

Předběžné opatření spočívající ve složení jistoty je insolvenční soud oprávněn uložit navrhovateli (s výjimkou navrhovatele, který je zaměstnancem dlužníka a jehož pohledávka vůči dlužníku spočívá pouze v pracovněprávních nárocích) pouze na návrh dlužníka podaný při jeho prvním úkonu, který dlužníku přísluší po podání insolvenčního návrhu, jímž zpravidla bude vyjádření dlužníka k insolvenčnímu návrhu věřitele (případně spojené s předložením seznamů majetku, závazků a zaměstnanců dlužníka na základě předchozí výzvy insolvenčního soudu). Na základě informací, které má insolvenční soud k dispozici jednak z insolvenčního návrhu, jednak z vyjádření dlužníka, jednak z dlužníkem předložených seznamů majetku a závazků, bude muset soud posoudit, zda nebudou dány důvody pro zjištění úpadku dlužníka a tím i zamítnutí předběžného opatření. V případě, že se dlužník k věřitelskému návrhu nevyjádří, bude na místě jeho návrh na uložení předběžného opatření bez dalšího zamítnout, neboť za této situace insolvenční soud nebude schopen ani předběžně posoudit nedůvodnost návrhu.

Dlužníkuv návrh na uložení povinnosti věřiteli složit jistotu musí obsahovat důkazy k prokázání reálné existence rizika vzniku škody nebo jiné újmy na straně dlužníka. Dlužník je tedy povinován ve svém návrhu na uložení tohoto předběžného opatření přesně a jednoznačně identifikovat a vyčíslit škodu, která mu zjevně hrozí; nestačí pouhé konstatování, že neopodstatněným zahájením insolvenčního procesu u něj dochází k poškození jeho pověsti a dobrého jména či nemožnosti dále vyvíjet podnikatelskou činnost, stejně jako před podáním nedůvodného insolvenčního návrhu na jeho osobu, např. tím, že bylo zmařeno získání potenciálních zakázek za dobu probíhajícího insolvenčního řízení.

Insolvenční zákon předpokládá při aplikaci institutu jistoty přiměřené použití § 202 odst. 5 a 6 IZ. To zejména znamená, že nesloží-li věřitel coby navrhovatel insolvenčního řízení soudem stanovenou jistotu dle § 82 odst. 2 písm. c) IZ, bude jeho návrh na zahájení insolvenčního řízení bez dalšího odmítnut. Navrhovatel by však mohl osvědčit, že jistotu bez své viny nemohl složit a současně je zde nebezpečí z prodlení, v jehož důsledku by mu mohla vzniknout újma (především na hodnotě majetku dlužníka); v takovém případě by měl insolvenční soud pokračovat v řízení i přesto, že jistota složena nebyla. Lze se domnívat, že osvědčení existence reálného rizika újmy na straně navrhovatele je minimálně nepravděpodobné, vzhledem k dlužníkově povinnosti zdržet se od zahájení insolvenčního řízení v souladu s ustanovením § 111 odst. 1 IZ nakládání s majetkovou podstatou v rozsahu kvalifikovaném citovaným paragrafem pod sankcí neúčinnosti dlužníkových aktů vykonaných v konfliktu s řečeným zákazem. Zákonem stanovený zákaz se přitom týká nejen zcizování dlužníkovy majetku, ale též změn ve skladbě nebo určení majetku, vyjma dlužníkových úkonů jednak souvisejících s provozem dlužníkovy podniku nevymykajících se běžné hospodářské činnosti (tj. například nákup surovin pro další výrobu atd.), jednak směřujících k odvrácení hrozící škody, jednak vyplývajících z uložených procesních sankcí, jednak daných zvláštními právními předpisy (např. zákonem o hornické činnosti).

I pro předběžná opatření nařízená v insolvenčním řízení platí přiměřeně úprava obsažená v § 75b OSŘ, tj. povinnost navrhovatele předběžného opatření (tj. v našem případě dlužníka) složit nejpozději ve stejný den, kdy podal u soudu návrh na nařízení předběžného opatření jistotu k zajištění eventuální náhrady škody nebo jiné újmy, která by tímto opatřením vznikla. Uvedené se použije pouze za předpokladu, že se jedná o

takový typ předběžného opatření, který by insolvenční soud nebyl oprávněn vydat i bez návrhu. U insolvenčního řízení se použije jistota ve výši 10.000,- Kč, nikoli 50.000,- Kč (jež je určena ve věcech týkajících se vztahů mezi podnikateli vyplývajících z podnikatelské činnosti). Dle Nejvyššího soudu: „...vztah insolvenčního navrhovatele na straně jedné a dlužníka na straně druhé založený podáním insolvenčního návrhu není obchodním závazkovým vztahem, a to bez zřetele k tomu, zda tyto osoby jsou podnikateli a zda podání insolvenčního návrhu mělo původ v (tvrzené) pohledávce vzešlé z obchodního závazkového vztahu účastníků.“⁹⁶

2.1.5 Náhrada škody

Další institut, jenž si evidentně klade za cíl eliminovat šikanózní insolvenční návrhy je zakotven v ustanovení § 147 odst. 1 IZ. Citované ustanovení přiznává právo na náhradu škody či jiné újmy vůči insolvenčnímu navrhovateli tomu, komu vznikla škoda či jiná újma v souvislosti se zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu, pokud bylo toto řízení zastaveno nebo byl-li návrh na zahájení tohoto řízení odmítnut vinou insolvenčního navrhovatele.

Dané ustanovení následně koncipuje vyvratitelnou právní domněnku, podle níž se má v pochybnostech za to, že insolvenční navrhovatel zavinil zastavení insolvenčního řízení nebo odmítnutí insolvenčního návrhu. Bude tedy na insolvenčním navrhovateli, aby prokázal, že zastavení insolvenčního řízení či odmítnutí návrhu nezavinil.

Okruh osob aktivně legitimovaných k uplatnění takové škody byl upraven novelou insolvenčního zákona (zákon č. 334/2012 Sb.) s účinností od 1.11.2012, jejímž smyslem bylo umožnit náhradu příslušné újmy každému, a nikoli jen dlužníku nebo dlužníkovu věřiteli, neboť újma se může projevit i v poměrech třetí osoby, jež dosud dlužníkovým věřitelem nebyla.⁹⁷

Osobně považuji za zásadní změnu spíše skutečnost, že do uvedené novelizace se ustanovení o náhradě škody týkalo pouze věřitelského insolvenčního návrhu, tedy že právo na náhradu škody měli za zákonem stanovených podmínek pouze dlužník či jiný

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.12.2010 sp. zn. Nd 304/2010

⁹⁷ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 334/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=604&CT1=0>

dlužníkův věřitel proti věřiteli coby insolvenčnímu navrhovateli. Nyní může být tohoto institutu využito i vůči dlužníku coby insolvenčnímu navrhovateli.

Je-li insolvenčním navrhovatelem právnická osoba insolvenční zákon rozšiřuje odpovědnost za podaný návrh též na členy jejího statutárního orgánu, jež ručí společně a nerozdílně za splnění náhrady škody nebo jiné újmy dle podmínek uvedených výše. Tyto osoby se svého ručitelského závazků mohou zprostit, pokud prokážou, že bez zbytečného odkladu po podání insolvenčního návrhu informovali insolvenční soud o nedůvodnosti podaného návrhu, nebo o tom, že není splněn některý z předpokladů stanovených zákonem pro vydání rozhodnutí o úpadku.

Odstavec druhý citovaného ustanovení potom rozšiřuje právo na náhradu škody nebo jiné újmy vůči insolvenčnímu navrhovateli také pro zamítnutí insolvenčního návrhu. Z toho však vylučuje případy, kdy byl důvodně podaný insolvenční návrh věřitele zamítnut jen proto, že:

- a) dlužník po jeho podání splnil závazky, které osvědčovaly jeho úpadek, nebo
- b) se dlužník dohodl s věřiteli na jiném způsobu plnění těchto závazků, anebo
- c) z důvodu uvedeného v § 143 odst. 3 IZ, tedy že dlužník, jenž není v úpadku pro předlužení a jedná v dobré víře, osvědčí, že jeho platební neschopnost vznikla v důsledku protiprávního jednání třetí osoby a že se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že ji odvrátí v době do 3 měsíců po splatnosti jeho peněžitých závazků.

Evidentním defektem uvedeného ustanovení je, že nezbavuje odpovědnosti navrhujícího věřitele pro případ zamítnutí jeho návrhu dle ustanovení § 143 odst. 4 IZ, tedy proto, že stát nebo vyšší územní samosprávný celek po zahájení insolvenčního řízení převzal všechny dluhy dlužníka – právnické osoby nebo se za ně zaručil. Uvalení odpovědnosti na navrhujícího věřitele by však za těchto podmínek bylo stejně absurdní jako v případech zákonem pamatovaných. V těchto ojedinělých případech, kdy dojde k zamítnutí insolvenčního návrhu dle § 143 odst. 4 IZ, bude třeba postupovat analogicky podle ustanovení § 147 odst. 2 za středníkem IZ.⁹⁸ Krajský soud v Ostravě vyjádřil v usnesení ze dne 25.6.2012 č.j. 57 Co 54/2012-113 totožný názor.

⁹⁸ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2008, op. cit., s. 199

Nejvyšší soud se vyjádřil k tématu odpovědnosti za škodu následovně: „*Insolvenční navrhovatel, jehož odpovědnost za škodu nebo jinou újmu vzniklou zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu je dovozována jen proto, že coby důvod zamítnutí insolvenčního návrhu v insolvenčním řízení vyšlo najevo, že sporné skutečnosti týkající se jeho pohledávky, nebude možné osvědčit pouze listinami a provedením věcně (okruhem sporných skutečností) opodstatněných důkazů by insolvenční soud nahrazoval sporné řízení o pohledávce, se této odpovědnosti zproští, jestliže prokáže, že v době zamítnutí insolvenčního návrhu jeho splatná pohledávka proti dlužníku po právu existovala.*“⁹⁹

Žalobu o náhradu škody nebo jiné újmy je dlužník povinen podat nejpozději do šesti měsíců ode dne, kdy mu bylo doručeno rozhodnutí, jímž se končí řízení o insolvenčním návrhu, jiná osoba nejpozději do šesti měsíců od zveřejnění tohoto rozhodnutí v insolvenčním rejstříku. Z právě uvedeného je zřejmé, že žaloba může být eventuálně podána ještě v průběhu řízení o odvolání proti rozhodnutí, jímž se řízení o insolvenčním návrhu končí. O žalobě však nelze rozhodnout před právní mocí tohoto rozhodnutí (tj. rozhodnutí o insolvenčním návrhu).

Je explicitně stanoveno, že žaloba nebude projednána jako incidenční spor; dle ustanovení § 7a písm. d) IZ k projednání žaloby je příslušný insolvenční soud. Insolvenčním soudem je pro tento případ třeba chápat soud, u kterého bylo zahájeno příslušné insolvenční řízení.¹⁰⁰ Není-li žaloba podána včas, právo na náhradu škody či jiné újmy zaniká.

Osoba, které vznikla zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu vinou insolvenčního navrhovatele škoda nebo jiná újma, může insolvenčnímu soudu navrhnout, aby nařídil předběžné opatření, kterým povinné osobě uloží, aby na náhradu této škody nebo jiné újmy složila do úschovy přiměřenou peněžitou částku. Insolvenční soud tak učiní

- je-li zřejmé, že této osobě škoda nebo jiná újma vznikla

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.7.2012 sp. zn. 29 NSČR 15/2010

¹⁰⁰ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, s. 112

- na návrh oprávněné osoby podaný do 30 dnů od vydání rozhodnutí o zastavení řízení o insolvenčním návrhu, rozhodnutí o odmítnutí insolvenčního návrhu nebo rozhodnutí o zamítnutí insolvenčního návrhu
- předběžné opatření však vydá až po nabytí právní moci takového rozhodnutí.

Není-li z dosavadního průběhu insolvenčního řízení zřejmé, že oprávněné osobě vznikla škoda nebo jiná újma, insolvenční soud návrh na nařízení předběžného opatření bez dalšího zamítne jako předčasné.¹⁰¹

Nařízení předběžného opatření nebrání, že celkovou výši škody nebo jiné újmy dosud nelze vyčíslit. Výši částky, která má být složena, určí insolvenční soud tak, aby pokryla podstatnou část předpokládané škody nebo jiné újmy.

I pro předběžné opatření dle § 147 IZ platí povinnost navrhovatele složit jistotu dle ustanovení § 75b OSŘ ve výši 10.000,- Kč.

2.1.6 Záloha na náklady insolvenčního řízení

Předně je třeba konstatovat, že institut zálohy na náklady insolvenčního řízení není prostředkem pro eliminaci šikanózních návrhů. Jejím účelem je překlenuj nedostatek finančních prostředků v počáteční fázi insolvenčního řízení, umožnit insolvenčnímu správci výkon jeho funkce a poskytnout záruku úhrady odměny a hotových výdajů insolvenčního správce pro případ, že je nebude možno hradit z majetkové podstaty, neboť je nepřípustné, aby vydání spojená s řešením dlužníkového úpadku byla přenášena na správce, potažmo na státní rozpočet (viz možnost hradit odměnu a hotové výdaje správce dle § 38 odst. 2 IZ a § 8 vyhlášky č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů, ve znění pozdějších předpisů, z účtu soudu).¹⁰²

Záloha je tak opodstatněna dokonce i v případě, kdy sice lze počítat s výtěžkem ze zpeněžení majetkové podstaty postačujícím k úhradě nákladů insolvenčního řízení, není tu však pro období následující po rozhodnutí o úpadku (do zpeněžení majetkové

¹⁰¹ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2014, op. cit., s. 259

¹⁰² Srov. např. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.5.2016 č.d. MSPH 95 INS 6005/2016-A-9

podstaty) dostatek volných finančních prostředků dlužníka, z nichž by bylo možné uhradit prvotní náklady, jež si insolvenční řízení (aby mohlo zákonem stanoveným způsobem pokračovat) nutně vyžádá.¹⁰³

K uložení zaplacení zálohy by se mělo přistoupit až tehdy, je-li zřejmé, že majetek dlužníka, který bude v případě zjištění dlužníkovu úpadku tvořit majetkovou podstatu, nebude postačovat k úhradě uvedených nákladů, tedy až po předložení seznamu majetku dlužníkem dle ustanovení § 128 odst. 3 IZ, případně je-li to zřejmé již z insolvenčního návrhu věřitele, nebo naopak v situaci, kdy dlužník na výzvu soudu k předložení seznamu majetku nereaguje a z insolvenčního spisu tak není patrná struktura, hodnota ani zpeněžitelnost dlužníkovu majetku, který by mohl potenciálně tvořit majetkovou podstatu pro případ zjištění dlužníkovu úpadku.

Povinnost k zaplacení zálohy není uložena přímo zákonem a není spojena s podáním návrhu, nýbrž závisí na úvaze insolvenčního soudu dle výše uvedených kritérií. Povinnost zaplatit zálohu nelze uložit zaměstnanci dlužníka (nerozhodno zda se jedná o současného či bývalého zaměstnance) coby insolvenčnímu navrhovateli, jehož pohledávka spočívá pouze v pracovněprávních nárocích. Jen pro úplnost uvádím, že stejně tak nelze tuto povinnost uložit orgánu dozoru nebo dohledu (§ 368 odst. 2 a § 380 odst. 2 IZ). Nadto je vyloučeno uložit zaplacení zálohy insolvenčnímu navrhovateli, jestliže jím podaný insolvenční návrh není pro jeho vady projednatelný.

V případě nesplnění povinnosti zaplatit zálohu na náklady řízení v soudem stanovené lhůtě, může insolvenční soud řízení zastavit, případně přikročit k jejímu vymáhání. Jelikož postup, kdy by insolvenční soud přistoupil k vymáhání uložené zálohy na náklady řízení, je užíván pouze výjimečně (soudní praxe neshledala tento postup jako praktický), fakticky povede neuhrazení zálohy k zastavení insolvenčního řízení. Zde pak může přicházet v úvahu možnost domáhat se náhrady škody vůči insolvenčnímu navrhovateli, jenž neuhrazením zálohy na náklady insolvenční procedury, kterou sám inicioval, zavinil zastavení řízení o insolvenčním návrhu dle § 147 IZ.

¹⁰³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5.2.2016 sp. zn. KSPL 52 INS 28477/2015, 2 VSPH 209/2016

2.1.7 Vyškrtnutí ze seznamu dlužníků

Po uplynutí pěti let od nabytí právní moci rozhodnutí, jímž bylo skončeno insolvenční řízení, vyškrtně insolvenční soud dlužníka ze seznamu dlužníků a údaje o něm v insolvenčním rejstříku zneprístupní (§ 425 odst. 1 věta první IZ).

Těm, kdo byli postiženi podaným zjevně bezdůvodným insolvenčním návrhem, dává insolvenční zákon možnost požádat o vyškrtnutí ze seznamu dlužníků a zneprístupnění údajů o nich v insolvenčním rejstříku před uplynutím obecné lhůty pěti let od pravomocného skončení insolvenčního řízení.

V případě, že je insolvenční řízení skončeno některým ze způsobů uvedených v ustanovení § 142 IZ (tj. že o insolvenčním návrhu bylo rozhodnuto jinak než zjištěním úpadku), neexistuje žádný pádný důvod, proč by údaje o dlužníku a daném insolvenčním řízení, jež nebylo zahájeno důvodně, měly být veřejně přístupné po dobu pěti let od pravomocného skončení řízení. Požádat o vyškrtnutí ze seznamu dlužníků je dlužník oprávněn nejdříve po uplynutí tří měsíců od právní moci rozhodnutí o skončení daného řízení. Lhůtu tří měsíců (po jejímž uplynutí má k výmazu dojít) důvodová zpráva k protiřikánovní novele vysvětluje tím, že „*minimalizuje možnost procesní újmy způsobené výmazem tomu, kdo by chtěl z insolvenčního rejstříku čerpat údaje pro podání mimořádného opravného prostředku (dovolání, žaloba pro zmatečnost, ústavní stížnost) a poskytuje dostatek času pro přípravu na takový úkon*“.¹⁰⁴ Je-li takový opravný prostředek proti rozhodnutí dle § 142 IZ podán, ponechá insolvenční soud dlužníka v seznamu dlužníků a údaje o něm přístupné v insolvenčním rejstříku po dobu projednání opravného prostředku.

Přestože je záměr novely, která zakotvila „výjimku z pravidla“, že dlužník je z insolvenčního rejstříku vymazán až po uplynutí pěti let od nabytí právní moci rozhodnutí, jímž bylo skončeno insolvenčního řízení, chvályhodný, lze souhlasit s Kozákem, že vůči subjektům postiženým neoprávněným zahájením insolvenčního řízení, je spíše gestem než řešením problému.¹⁰⁵ Informace o skončeném insolvenčním řízení bude totiž nadále dostupná např. v obchodním rejstříku. V insolvenčním zákoně vazba na jiné registry absentuje. Informace o ukončeném řízení o insolvenčním návrhu

¹⁰⁴ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 334/2012 Sb., kterým se mění insolvenční zákon a občanský soudní řád, op. cit., s. 30

¹⁰⁵ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2013, op. cit., s. 953

tak sice formálně zmizí z insolvenčního rejstříku, včetně informací o dlužníkovi, ale záznam o vedeném insolvenčním řízení z jiných veřejně přístupných elektronických databází definitivně nezmizí.

2.1.8 Obrana prostředky nevyplývajícími z insolvenčního zákona

2.1.8.1 Zásah do pověsti právnické osoby

Podání zjevně bezdůvodného návrhu může být posouzeno jako zásah do pověsti právnické osoby bez zákonného důvodu dle § 135 odst. 2 OZ. Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. NSČR 28 Cdo 1375/2002 ze dne 2.9.2002 definoval takový neoprávněný zásah jako v zásadě každé nepravdivé tvrzení nebo obvinění vůči právnické osobě, které zasahuje její pověst. Ačkoliv se uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu vztahuje ke starému občanskému zákoníku a jeho § 19b, lze ho vztáhnout i na ustanovení nového občanského zákoníku, který tuto úpravu převzal s tím rozdílem, že se již nevztahuje na zásah do dobré pověsti právnické osoby, ale „pouze“ do její pověsti. Je zřejmé, že nová úprava upustila od dosavadního termínu „dobrá pověst“ s ohledem na neurčitost tohoto pojmu a otázky na to nutně navazující: která pověst je „dobrá“?, kdo určí, jaká pověst právnické osoby si tedy zaslouží ochranu zákona?

Právnická osoba se v případech, kdy jí bylo zasaženo do pověsti, může domáhat, aby bylo od takového neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek, jakož i náhrady škody (majetkové újmy). Právní úprava obsažená ve starém občanském zákoníku připouštěla, aby se právnická osoba v těchto případech mohla domáhat rovněž přiměřeného zadostiučinění nemajetkové újmy (jak nepeněžitého např. formou omluvy, tak i v penězích). Toto právo dnes již nemá, dílčí případy (při splnění zákonných předpokladů) jsou řešitelné pouze přes pravidla o nekalé soutěži.

2.1.8.2 Ochrana proti nekalé soutěži

Podá-li insolvenční navrhovatel – věřitel insolvenční návrh s cílem dehonestovat osobu dlužníka či ji jinak omezit v účasti na soutěžním trhu a vyřadit tak z konkurenčního boje, jedná v rozporu s dobrými mravy soutěže a činí tak jednáním způsobilým přivodit újmu jiným soutěžitelům (tj. dlužníku); dopouští se nekalé soutěže

dle § 2976 odst. 1 OZ. Úprava nekalé soutěže obecně chrání základní pravidla chování soutěžitelů v hospodářské soutěži, tzn., aby hospodářská soutěž probíhala „fair play“.

Úprava v občanském zákoníku je založena na generální klausuli nekalé soutěže (§ 2976 odst. 1 OZ) a demonstrativním výčtu jednotlivých skutkových podstat nekalosoutěžního jednání (§ 2976 odst. 2 OZ). Abychom mohli hovořit o nekalosoutěžním jednání, musejí být podle občanského zákoníku splněna kumulativně tři kritéria, a to:

- jednání se musí odehrávat v hospodářském styku,
- toto jednání musí být v rozporu s dobrými mravy soutěže (tedy nikoli pouze s dobrými mravy) a
- takové jednání musí být objektivně způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo zákazníkům.

Jsou-li splněna tato tři kritéria, jedná se o zakázanou nekalou soutěž a to bez ohledu na to, zda je naplněna kterákoli (§ 2976 odst. 2 OZ) z definovaných konkrétních skutkových podstat (naopak, je-li naplněna jakákoli z definovaných skutkových podstat nekalosoutěžního jednání, ale chybí naplnění znaků – byť jen jednoho – generální klausule, o nekalosoutěžní jednání nepůjde). Zavinění ze strany škůdce není rozhodné, právní úprava je založena na objektivním principu.

Případ podání bezdůvodného insolvenčního návrhu by bylo lze podřadit ve výčtu jednotlivých skutkových podstat nekalosoutěžního jednání pod zlehčování [§ 2976 odst. 2 písm. f) OZ]. Zlehčováním se dle § 2984 OZ rozumí jednání, jímž soutěžitel uvede nebo rozšiřuje o poměrech, výkonech nebo výrobku jiného soutěžitele nepravdivý údaj způsobilý tomuto soutěžiteli přivodit újmu. Zlehčováním je i uvedení a rozšiřování pravdivého údaje o poměrech, výkonech nebo výrobku jiného soutěžitele, pokud jsou způsobilé tomuto soutěžiteli přivodit újmu. Nekalou soutěží však není, byl-li soutěžitel k takovému jednání okolnostmi donucen (oprávněná obrana).

Nekalé soutěže spočívající ve zlehčováním ve smyslu § 2984 OZ se dopustí insolvenční návrhové, jestliže prostřednictvím insolvenčního návrhu uvádí nebo rozšiřuje nepravdivé údaje o majetkových poměrech dlužníka soutěžitele (např. o jeho platební schopnosti, o množství a výši nesplacených dluhů apod.).

Žalovat je možno rušitele na zdržení se určitého jednání, odstranění závadného stavu, na přiměřené zadostiučinění, náhradu škody či vydání bezdůvodného obohacení, přičemž nároky lze uplatňovat současně.

2.1.8.3 Právo na odpověď

Pouze pro úplnost uvádím i institut práva na odpověď, jenž se může okrajově dotýkat i problematiky nedůvodně podávaných insolvenčních návrhů. V případě, že byly v nějakém médiu (v periodickém tisku, v rozhlasovém nebo televizním vysílání) uveřejněny informace o insolvenčním řízení ve věci dlužníka, má tento právo požadovat bezplatné uveřejnění odpovědi dle ustanovení § 10 zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů a ustanovení § 35 zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, neboť se nepochybně jedná o tvrzení, jež se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí fyzické osoby či jména nebo dobré pověsti právnické osoby (zde vidíme nedůslednost zákonodárce v terminologii, kdy občanským zákoníkem je chráněna pověst právnické osoby, zatímco právě citované normy přiznávají právo na odpověď v souvislosti s dotčením dobré pověsti právnické osoby).

Odpověď se musí omezit pouze na skutkové tvrzení, kterým se tvrzení o insolvenci dlužníka uvede na pravou míru, nebo neúplné či jinak pravdu zkreslující tvrzení se doplňuje nebo zpřesňuje. Z právě uvedeného vyplývá, že toto právo náleží dlužníku pouze za situace, že byly zveřejněny nesprávné či neúplné informace týkající se zahájeného insolvenčního řízení; dlužník tak má možnost uvést zavádějící informace novinářů na pravou míru a snad tak i zmírnit nepříznivé důsledky podaného zjevně bezdůvodného insolvenčního návrhu na jeho osobu.

2.2 Další případy zneužívání insolvenčního řízení

Vedle nedůvodné či šikanózní iniciace samotného insolvenčního řízení se insolvenční soudy setkávají i s možným ovlivňováním již probíhajícího insolvenčního procesu. Nejčastěji se tak děje ovládnutím řízení prostřednictvím sporných či neexistujících pohledávek. Účelem takového jednání pak většinou bývá snaha o

mimotržní převzetí majetku dlužníka. Prostřednictvím fiktivních či sporných většinových pohledávek ovládnou tito tvrzení věřitelé věřitelské orgány. Prostřednictvím nich, případně za pomoci dosazeného nakloněného insolvenčního správce pak ovládnou celé insolvenční řízení.

Do rukou věřitelského orgánu zosobněného buď věřitelským výborem, nebo zástupcem věřitelů svěřuje insolvenční zákon rozhodující pravomoci v průběhu insolvenčního řízení. Ustanovení § 58 odst. 1 IZ v obecné rovině definuje roli věřitelského výboru (případně zástupce věřitelů) tak, že tento věřitelský orgán je při své činnosti v průběhu insolvenčního řízení povinen chránit společný zájem věřitelů a přispívat k naplnění účelu insolvenčního řízení, zároveň je akcentována nezbytnost součinnosti mezi věřitelským výborem (zástupcem věřitelů) a insolvenčním správcem. Poskytování součinnosti věřitelskému výboru je přitom jedním z požadavků kladených na insolvenčního správce v § 36 odst. 2 IZ. Věřitelský výbor jednak plní v insolvenčním řízení kontrolní funkci, jejíž podstatou je dohled nad výkonem funkce insolvenčního správce, jednak spolupracuje s insolvenčním správcem a poskytuje insolvenčnímu správci podporu při jeho činnosti. Věřitelský výbor je dále povinen plnit úkoly stanovené insolvenčním zákonem (například „spolurozhodnutí“ o způsobu zpeněžení majetkové podstaty podle § 286 odst. 2 IZ) a uložené mu insolvenčním soudem (například vyjádřit se k návrhům insolvenčního správce na prodej mimo dražbu podle § 289 IZ nebo k povolení částečného rozvrhu podle § 301 odst. 1 IZ).

S danou problematikou úzce souvisí v podstatě ničím neomezené právo schůze věřitelů odvolat insolvenčním soudem ustanoveného insolvenčního správce a ustanovit jí určeného správce. Takové usnesení je přijato, jestliže pro ně hlasovala nejméně polovina všech věřitelů přihlášených ke dni předcházejícímu konání schůze věřitelů, počítaná podle výše jejich pohledávek, kteří mají právo hlasovat. V praxi to pak většinou znamená, že odvolání dosavadního insolvenčního správce a dosazení „svého“ činí majoritní věřitel, který se současně zvolí i do věřitelského orgánu. Možnost insolvenčního soudu toto usnesení schůze věřitelů odklidit (tzn. nepotvrdit jej), je omezena jen na tu část, která se týká ustanovení nového správce a v tomto rámci jen na poukaz, že jde o osobu, která nespĺňuje podmínky uvedené v ustanovení § 21 až 24 a § 25 odst. 3 IZ, tedy že nespĺňuje předpoklady pro výkon funkce insolvenčního správce nebo není osobou nepodjatou.

Nejvyšší soud konstatoval: „...k tomu, aby takto vymezené právo věřitelů mohlo být vskutku naplněno, je nezbytné respektovat, že si věřitelé ‚zvolí‘ jako ‚nového‘ insolvenčního správce osobu, která je jim ‚známa‘ (se kterou mají zkušenosti) jako natolik ‚zdatná‘ (posuzováno jak ve vztahu k jejím odborným znalostem a schopnostem dostát při výkonu funkce insolvenčního správce povinností, pro ni plynoucím z insolvenčního zákona a dalších právních předpisů, tak i z hlediska pověsti, důvěry a respektu, jichž v očích věřitelů požívá), že bude ‚zárukou‘ pro naplnění účelu a zásad insolvenčního řízení (§ 5 insolvenčního zákona) a pro řádný výkon funkce insolvenčního správce (§ 36 insolvenčního zákona). Reálnému naplnění práva věřitelů založeného ustanovením § 29 insolvenčního zákona tak zjevně neodpovídá teze, podle níž by věřitelé (respektive majoritní věřitel) byli omezeni při volbě (nového) insolvenčního správce tím, zda mají (či v minulosti měli) k tomuto insolvenčnímu správci ‚vztah‘ založený a odvíjející se např. z dřívějších insolvenčních řízení, v nichž v pozici účastníků řízení ‚vystupovali‘ totožní věřitelé a ve funkci insolvenčního správce tatáž osoba. Potud ani okolnost, že stejní věřitelé (respektive stejný majoritní věřitel) opakovaně (v různých insolvenčních řízeních) postupem podle ustanovení § 29 insolvenčního zákona ustanovují ‚novým‘ insolvenčním správcem stejnou osobu, není důvodem, který by mohl vést k pochybnostem o nepodjatosti takového insolvenčního správce. A naopak, kdyby v průběhu insolvenčního řízení vyšlo najevo, že věřiteli ustanovený insolvenční správce tyto věřitele v jiných insolvenčních řízeních v rozporu se shora uvedenými zásadami zvýhodnil, aniž by současně šlo o ‚omluvitelné‘ pochybení insolvenčního správce (plynoucí např. z nejednoznačné právní úpravy), bude zpravidla dán i důvod pochybovat o nepodjatosti takového insolvenčního správce.“¹⁰⁶

Potud jde jistě s Nejvyšším soudem plně souhlasit, problémem bude, když majoritní věřitel ustanoví insolvenčního správce z důvodů rozdílných, než jak je v citovaném rozhodnutí uvádí Nejvyšší soud; nikoliv tedy z důvodu „dobrých“ zkušeností s danou osobou, nýbrž z důvodu „náklonnosti“ takové osoby, s jejíž „pomocí“ pak majoritní věřitel ovládne celé řízení. Není v souladu se zásadami insolvenčního řízení, zejména společným zájmem všech věřitelů, pokud insolvenční správce, který byl do funkce jmenován hlasy věřitele, s nímž je spřízněn, prosazuje na úkor ostatních věřitelů i samotného dlužníka partikulární zájmy spřízněného věřitele.

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.8.2015 sp. zn. 29 NSČR 110/2014, 29 NSČR 80/2015

Nicméně tu existuje i v takovém případě „pojistka“ dohledu insolvenčního soudu nad celým řízením, který by v případě zjevného porušování povinností insolvenčního správce (případně věřitelských orgánů) měl zasáhnout.

K předcházení obdobných situací nabízí insolvenční zákon prostředky, jejichž použití znesnadňuje věřitelům přihlašovat nepodložené pohledávky za dlužníkem. K takovým prostředkům patří zejména ustanovení § 178, § 179, § 181 a § 182 IZ, které upravují postupy stíhající uplatňování přehnaných pohledávek v insolvenčním řízení, respektive neopodstatněný pokus o uspokojení pohledávky v lepším pořadí, včetně ručení osob, které za věřitele takovou přihlášku podepsaly. Z uvedených ustanovení předně plyne, že v případě, že věřitelem uplatněný nárok bude po jeho přezkoumání úspěšně popřen (tj. nebude zjištěn) v rozsahu přesahujícím 50 % přihlášené částky,

- k přihlášené pohledávce se nepřihlíží ani v rozsahu, ve kterém byla zjištěna (to neplatí, záviselo-li rozhodnutí insolvenčního soudu o výši přihlášené pohledávky na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu – tato úprava chrání věřitele, který nemohl výši smysluplně předvídat, což je dáno právě povahou rozhodování soudu, např. zda soud uplatnil moderační oprávnění dle § 2051 OZ);
- věřiteli, který takovou pohledávku přihlásil, může insolvenční soud na návrh insolvenčního správce uložit, aby ve prospěch majetkové podstaty zaplatil částku, kterou soud určí se zřetelem ke všem okolnostem přihlášení a přezkoumání pohledávky, nejvýše však částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna.

Stejný osud potká, ohledně uplatněného rozsahu zajištění, i zajištěného věřitele, jenž přihlásí do insolvenčního řízení svou pohledávku jako zajištěnou majetkem, který náleží do majetkové podstaty (za zajištěnou pohledávku se pro účely insolvenčního řízení považuje pohledávka zajištěná jen zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitosti, zajišťovacím převodem práva nebo postoupením pohledávky k zajištění anebo obdobným právem podle zahraniční právní úpravy), a tato pohledávka byla zjištěná tak, že věřitel má právo na uspokojení této pohledávky v rozsahu menším než 50 % její výše nebo že má právo na uspokojení ze zajištění v pořadí horším, než uvedl v přihlášce pohledávky.

Jak ze shora uvedeného plyne, sankční postih je dvojího druhu. První z uvedených důsledků neoprávněného přihlášení pohledávky nastává přímo ze zákona a rozhodnutí soudu o odmítnutí přihlášené pohledávky jen potvrzuje již vzniklou situaci, zatímco o uhrazovací sankci má insolvenční soud možnost rozhodnout při hodnocení konkrétních okolností, za kterých věřitel přihlášku své pohledávky podal, a rovněž má moderační právo k výši uložené částky, kdy limitní je pro insolvenční soud pouze horní hranice, která nesmí být vyšší než výše pohledávky, která byla neoprávněně přihlášena (tedy její poměrná, neoprávněně přihlášená část). Řízení o uložení této sankce je řízením návrhovým; insolvenční soud tak nerozhoduje z úřední povinnosti, ale pouze na návrh insolvenčního správce. Jedná se o incidenční spor. Věřitel tedy za daných okolností nejen, že nezíská svou pohledávku ve zjištěné výši, ale navíc bude povinen odvést ve prospěch majetkové podstaty částku, o kterou věřitelem deklarovaná (přihlášená) pohledávka převýšila její skutečný (zjištěný) rozsah.

Snahou této úpravy je předejít účelovým manipulacím s přihláškami za účelem posílení vlivu věřitelů na schůzi věřitelů a ve věřitelském výboru (případně zástupci věřitelů). Proto dává insolvenční zákon věřiteli možnost vzdát se do doby zjištění jeho přihlášené pohledávky výkonu práv v insolvenčním řízení s ní spojených a tím předejít možnému uložení sankce plynoucí ze zákona.¹⁰⁷ Uhrazovací povinnost totiž nelze uložit věřiteli, jež žádným ze způsobů předpokládaných insolvenčním zákonem v průběhu řízení nevykonává následující práva spojená s nezjištěnou pohledávkou:

- v rámci schůze věřitelů; výkonem práva se rozumí zejména (aktivní) hlasování věřitele na schůzi věřitelů ale i (pasivní) účast věřitele na schůzi věřitelů, byla-li taková jeho účast rozhodná pro výsledek hlasování¹⁰⁸ (pouhá účast věřitele na schůzi věřitelů změní kvora nezbytná pro přijetí rozhodnutí schůze věřitelů o otázkách, které jsou svěřeny tomuto věřitelskému orgánu),
- hlasováním za pomoci hlasovacího lístku dle § 50 IZ; jedná se o ekvivalent hlasování na schůzi věřitelů,
- v rámci věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů; souhlasí-li věřitel v souladu s § 59 odst. 1 věta první IZ se svým zvolením do věřitelského orgánu, začne

¹⁰⁷ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), s. 199

¹⁰⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2.11.2015 sp. zn. 104 VSPH 220/2015

vykonávat práva spojená se svou pohledávkou. Členy věřitelského orgánu volí schůze věřitelů. Do funkce věřitelského orgánu může být věřitel ustaven též rozhodnutím insolvenčního soudu dle § 61 IZ. Prozatímní věřitelský orgán bude soudem ustanoven buď před konáním první schůze věřitelů, nebo, nebude-li věřitelský orgán zvolen, na první schůzi věřitelů svolané insolvenčním soudem. Věřitel by se musel ihned po svém ustavení do prozatímního věřitelského orgánu vzdát své funkce, důvod pro své rozhodnutí nemusí věřitel insolvenčnímu soudu sdělovat (§ 65 odst. 1 IZ),

- popřením pohledávky jiného věřitele při přezkumném jednání, a to i tehdy, pokud popření ze strany věřitele nebude v insolvenčním řízení účinné.¹⁰⁹

Za výkon práva věřitele spojeného s nezjištěnou pohledávkou nelze považovat zejména podání insolvenčního návrhu (§ 97 IZ), podání přihlášky pohledávky (§ 173 IZ) včetně dispozice s ní (§ 184 a § 192 odst. 4 IZ) nebo podání určovací žaloby ohledně popřené pohledávky (§ 198 IZ).¹¹⁰

Splnění uhrazovací povinnosti věřitele je zajištěna ručením osob, které přihlášku pohledávky za věřitele podepsaly. Jedná se o standardní úpravu ručitelských vztahů, jejímž smyslem je, aby osoby, které jsou odlišné od věřitele, ale jednájí jeho jménem, nesly patřičný díl odpovědnosti za závažné rozhodnutí, jakým je přihláška pohledávky do insolvenčního řízení.¹¹¹ Takovou osobou může být člen statutárního orgánu právnické osoby, tj. pověřený společník veřejné obchodní společnosti, komplementář nebo jednatel komanditista komanditní společnosti, jednatel nebo jednatelé společnosti s ručením omezeným, členové představenstva akciové společnosti. Společnost prostřednictvím těchto osob jedná ze zákona, ke svému vystupování „za společnost“ nepotřebují žádnou plnou moc. O odlišnou situaci se jedná v případě osob, které za věřitele jednájí na základě plné moci; za splnění uhrazovací povinnosti v takovém případě ručí nikoli zástupce, nýbrž osoby, které ho k takovému úkonu zmocnily, ovšem jen za předpokladu, že se nejedná o zastupování v rozsahu obvyklém pracovnímu zařazení nebo funkci. To neplatí, je-li věřitelem stát nebo Česká národní banka.

¹⁰⁹ KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář.* 2013, op. cit., s. 441 až 442

¹¹⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2.11.2015 sp. zn. 104 VSPH 220/2015

¹¹¹ Usnesení Ústavního soudu ČR Pl. ÚS 36/09 ze dne 23.4.2013 (odlišné stanovisko soudce JUDr. Stanislava Balíka)

Vrchní soud v Praze určil, že kritérium 50 % je nutno zkoumat u každé přihlášené pohledávky jednotlivě a nikoli v souhrnu za všechny pohledávky přihlášené v rámci jedné přihlášky.¹¹² Od tohoto stanoviska není důvodu se odchylovat jen proto, že věřitel své nároky nesprávně přihlásil jako nárok jediný.¹¹³

Naopak se za přihlášenou k posouzení tohoto kritéria nepovažuje ta část pohledávky, kterou vzal věřitel účinně zpět předtím, než nastal účinek, na základě kterého se nepřihlíží k popřené části pohledávky. Je zjevné, že výsledek případného incidenčního sporu (nebo účinek popření pohledávky) by měl být poměřován stavem přihlášené pohledávky v době, kdy takový výsledek nebo účinek nastal. Prosazuje se zde zájem na tom, aby věřitel v případě potřeby sám korigoval rozsah přihlašovaných nároků (a tím snížil míru rizika, že bude docházet ke zkrácení výsledků hlasování věřitelů o významných otázkách insolvenčního řízení), jemuž lze přičíst vyšší prioritu než automatickému prosazení sankce dle § 178 odst. 1 věty první IZ případně § 179 odst. 1 věty první IZ.¹¹⁴ Takto zakotvená úprava nahrává věřitelům, kteří zatěžují insolvenční řízení neopodstatněnými přihláškami jen proto, že „zkusí štěstí“ a když uvidí, že jim po přezkoumání jejich pohledávek reálně hrozí sankce, z insolvenčního řízení vycouvají zpětvzetím přihlášky, aniž by nesli jakékoliv náklady. Na danou situaci pamatuje ustanovení § 182 IZ, které zakotvuje pravidlo, že pokud na základě přihlášky pohledávky zjištěné v rozsahu uvedeném v § 178 nebo § 179 IZ učinil věřitel v insolvenčním řízení úkon, který zhoršil nebo mohl zhoršit postavení jiného věřitele nebo vyjde-li v průběhu insolvenčního řízení najevo, že tento věřitel nepřihlásil pohledávku v dobré víře, nemá skutečnost, že věřitel vzal přihlášku pohledávky zpět, žádný vliv na postup podle § 178 odst. 1 nebo § 179 odst. 1 IZ. Uvedené pojmy („úkon, který zhoršil nebo mohl zhoršit postavení jiného věřitele“ a „přihlášení pohledávky v dobré víře“) naplní reálným obsahem insolvenční soudy. Dle Vrchního soudu v Praze samotná účast věřitele na schůzi věřitelů a jeho žádost o přiznání hlasovacího práva

¹¹² Viz např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15.10.2010 sp. zn. KSUL 69 INS 2401/2010, 1 VSPH 892/2010

¹¹³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8.9.2011 č.d. KSCB 27 INS 3080/2010, 1 VSPH 788/2011-P2-10

¹¹⁴ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění insolvenční zákon a zákon o insolvenčních správcích, op. cit., s. 136

nejsou ve smyslu ustanovení § 182 IZ úkony, jimiž tento věřitel zhoršil nebo mohl zhoršit postavení jiného věřitele.¹¹⁵

Věřitel, jehož pohledávka byla zjištěna ve výši menší než 50 % přihlášené pohledávky a u něhož tak hrozí nástup sankčního postihu, se může účinně bránit proti jejich negativním dopadům, a to nejen zpětvzetím popřené části své pohledávky s výše uvedeným omezením pro věřitele jednající mala fide nebo kteří, zhoršili (mohli zhoršit) postavení jiných věřitelů, či nevykonáváním práv spojených s pohledávkou, čímž se věřitel může vystříhat sankce uhradit ve prospěch majetkové podstaty rozdíl mezi zjištěnou a přihlášenou výší své pohledávky, ale také zahájením incidenčního sporu, v jehož rámci věřitel může osvětlit konkrétní okolnosti, za kterých přihlášku své pohledávky podal, pročež může prokázat nejen skutečnosti svědčící ve prospěch dobré víry podané přihlášky, ale také může zvrátit pohled insolvenčního správce na přihlášenou pohledávku, a to ať již co do její samotné pravosti, tak i co do její výše.

Ústavní soud zkoumal ústavní konformitu uvedených ustanovení ve znění účinném do 30.3.2011, kdy sice řízení o návrhu na zrušení ustanovení § 178 až § 182 IZ z procedurálních příčin zastavil, nicméně odlišné stanovisko soudce zpravodaje JUDr. Stanislava Balíka, které obsahuje zpravodajskou zprávu, obsahuje důvody, pro které předmětná úprava neodporuje ústavnímu pořádku České republiky.¹¹⁶ S argumenty obsaženými ve zpravodajské zprávě se ztotožnil též Nejvyšší soud.¹¹⁷

Motivací k nadhodnocování přihlášených pohledávek je snaha ovládnout při schůzi věřitelů hlasovací práva a zajistit sobě nebo spřízněným osobám postavení ve věřitelském výboru a rozhodovat o dalším průběhu daného procesu, zejména též o osobě insolvenčního správce. V případě, že insolvenční správce popře pohledávku přihlášeného věřitele, může schůze věřitelů, případně insolvenční soud přesto takovému věřiteli přiznat hlasovací právo v rozsahu popření. Pokud by k takové skutečnosti došlo, lze nastat situace, při které věřitel se spornou pohledávkou „odhlasuje“ výměnu správce za jemu nakloněného, který pak popěrný úkon předchozího správce vezme zpět. K takovým scénářům by docházet nemělo a přiznávat věřitelům, jejichž pohledávka je sporná, hlasovací právo by mělo zůstat pouze ojedinělým opatřením ve zcela

¹¹⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19.1.2010 sp. zn. KSHK 48 INS 1513/2009, 1 VSPH 771/2009

¹¹⁶ Usnesení Ústavního soudu ČR Pl. ÚS 36/09 ze dne 23.4.2013 (odlišné stanovisko soudce JUDr. Stanislava Balíka)

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.9.2013 sp. zn. 29 NSČR 53/2011

výjimečných případech. I v případě, že věřitel s popřenou pohledávkou nebude mít právo hlasovat, mohou věřitelé, kteří jsou s takovým věřitelem spřízněni, odvolat insolvenčního správce, dosadit „svého“, který následně bude postupovat obdobně, tzn., vezme popěrný úkon svého předchůdce zpět. Již dnes mohou insolvenční soudy s takovou praxí bojovat, a to ustanovením odděleného správce ve věcech, které odvolaný správce popřel dle § 34 IZ.

Projednávaný návrh novely insolvenčního zákona přináší v tomto ohledu posun vpřed. Stanoví, že pokud správce bude schůzí věřitelů odvolán, stane se automaticky odděleným správcem ve věcech, které popřel. Kromě této novinky novela počítá i s další změnou, která však vyznívá poněkud kontroverzněji. Insolvenční soudce by totiž měl mít nově možnost rozhodnout nejen o tom, že hlasovací právo má věřitel, jehož pohledávka byla popřena insolvenčním správcem, jako tomu bylo doposud, ale též o tom, že hlasovací právo věřitel nemá, i když jeho pohledávka nikým popřena nebyla. A to při vědomí toho, že proti rozhodnutí insolvenčního soudu o hlasovacím právu věřitelů není přípustný opravný prostředek, neboť rozhodnutí soudu bude instančně přezkoumatelné pouze tehdy, projeví-li se v jiném rozhodnutí, ohledně něhož je přípustné odvolání. Dále návrh v případě oddlužení zavádí podmínění „převolení“ insolvenčním soudem ustanoveného správce souhlasem nadpoloviční většiny věřitelů, počítané nejen podle výše pohledávek, ale také „podle hlav“.¹¹⁸ Uvedené opatření tak účinně brání jedinému věřiteli (byť s pohledávkou ve značné výši) zvolením svého správce ovládnout insolvenční řízení, na druhé straně je ale legitimní otázka, zda tímto ustanovením nedochází již k přílišnému omezování práv věřitelů a současně jakoby zákonodárce automaticky hleděl na majoritní věřitele, kteří převolí správce, i na tyto správce, jako na osoby, které jednájí protizákonně, ačkoliv si dovolím tvrdit, že tomu tak ve většině případů není. A v těch případech, kdy by opravdu k nelegálnímu jednání docházelo, má insolvenční soud prostředky k tomu, aby takovému chování zamezil. Je ale pravdou, že uvedený návrh by se měl týkat pouze oddlužení, kde nebývá pro odvolání správce legitimní důvod spočívající ve způsobu výkonu jeho funkce.

¹¹⁸ Sněmovní tisk 785/0, část. č. 1/6. Novela z – insolvenční zákon. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>

2.3 Možnost trestního postihu

Insolvenční řízení je prostředím, kde nepochybně dochází k použití norem trestního práva. Insolvenční zákon předpokládá v insolvenčním procesu angažovanost jednoho z typických subjektů trestního řízení, když ve svém § 9 mezi procesními subjekty v insolvenčním řízení jmenuje státní zastupitelství. Ustanovení § 7c IZ dává státnímu zastupitelství právo vstoupit do zahájeného insolvenčního řízení, včetně incidenčních sporů a moratoria.

Postavení státního zastupitelství, popřípadě nejvyššího státního zastupitelství je vymezeno v ustanovení § 35 OSŘ tak, že může podat návrh na zahájení řízení nebo do občanského soudního řízení vstoupit a je v takovém řízení oprávněno ke všem úkonům, které může vykonat účastník řízení, pokud nejde o úkony, které může vykonat jen účastník právního poměru. Insolvenční zákon jako *lex specialis* upravuje možnost státního zastupitelství zúčastnit se schůze věřitelů, podat opravný prostředek proti rozhodnutí insolvenčního soudu, je-li proti němu opravný prostředek přípustný, dále právo zvláštního doručení písemností (vedle dlužníka, insolvenčního správce a věřitelského výboru) a právo být předvoláno a účastnit se projednání konečné zprávy. Na druhou stranu insolvenční zákon tím, že stanoví, že některé úkony v rámci insolvenční procedury může provést pouze určitý účastník, omezuje postavení státního zastupitelství, jak jej vymezil občanský soudní řád. Státní zastupitelství tak není např. oprávněno k popření pohledávky, které je zákonem svěřeno pouze insolvenčnímu správci, dlužníku a přihlášeným věřitelům. Procesní postavení státního zastupitelství v insolvenčním řízení je tedy poměrně jasné a přesně definované insolvenčním zákonem.

Odpověď na otázku, jaký je úkol státního zastupitelství v insolvenčním řízení, jaké cíle by tam mělo naplňovat, bychom v insolvenčním zákoně hledali marně. Musíme si tedy vystačit s § 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, který hovoří o tom, že státní zástupce zastupuje stát při ochraně veřejného zájmu. Legální definici veřejného zájmu ale již nikde nenajdeme. Lze tak dovodit, že úkolem státního zastupitelství v rámci insolvenčního řízení při ochraně veřejného zájmu, je zjišťovat případnou trestnou činnost a přispívat k zákonnosti celého procesu.

Obecně ve vztahu k insolvenčnímu právu a insolvenčnímu řízení plní trestní právo jen subsidiární (tj. podpůrnou, akcesorickou) roli. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,

ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“ nebo „TZ“) formuluje zásadu subsidiarity trestní represe, která znamená, že trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené, lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

Z hlediska první podmínky by měly být jako společensky škodlivé posouzeny ty případy, v nichž byla ohrožena nebo porušena práva většího počtu věřitelů, pohledávky těchto věřitelů dosahovaly vyšší hodnoty, pachatel nakládal s rozsáhlejším majetkem dlužníka, pachatel opakovaně nebo ve více směrech porušil své povinnosti atd. Vždy bude samozřejmě záležet na konkrétních okolnostech daného případu.

Z hlediska druhé podmínky, tedy kdy nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, bude posouzení poněkud složitější.¹¹⁹ Insolvenční zákon počítá v některých případech s uplatněním odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu, např. odpovědnost insolvenčního správce za škodu nebo jinou újmu podle § 37 IZ, odpovědnost osob a orgánů za nesplnění povinnosti poskytnout součinnost insolvenčnímu soudu nebo insolvenčnímu správci podle § 44 odst. 3 IZ, odpovědnost členů a náhradníků věřitelského výboru za škodu při výkonu své funkce dle § 60 odst. 1 IZ, odpovědnost věřitele jako insolvenčního navrhovatele za škodu nebo jinou újmu podle § 147 IZ. Nesplnění některých povinností lze vynucovat uložením pořádkové pokuty podle § 53 OSŘ. Dále insolvenční zákon stanoví i speciální sankce, např. v případě přihlášení nadhodnocené pohledávky či pohledávky s nadhodnoceným zajištěním (§ 178 a § 179 IZ).

I přes uvedené možnosti, které dává insolvenční zákon, bude namísto trestní postihů závažnějších případů úpadkových deliktů právě s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe. Například samotné uplatnění odpovědnosti za škodu nejenže vždy nezaručuje zajištění skutečné náhrady způsobené škody či jiné újmy, popřípadě se může jednat o zdoluhavý a nejistý proces, ale zpravidla nepostačí zejména z hlediska generální a individuální prevence. Trestní právo navíc předpokládá souběžné uplatňování trestní odpovědnosti a odpovědnosti za způsobenou škodu, neboť zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“ nebo „TR“) umožňuje

¹¹⁹ PÚRY, F. Uplatnění subsidiarity trestní represe při postihu úpadkových trestných činů. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

uplatnit v adhezním řízení nárok na náhradu škody způsobené trestným činem podle § 43 odst. 3 TRŘ a rozhodnout o povinnosti obžalovaného nahradit tuto škodu podle § 228 TRŘ.¹²⁰

O spáchání trestného činu v souvislosti se závazkovými právními vztahy mezi věřiteli a dlužníky a v souvislosti s insolvenčním řízením lze uvažovat zejména v následujících případech, v nichž jde o trestné činy spáchané osobou odlišnou od dlužníka.

2.3.1 Trestné činy spáchané zcela nedůvodným (podvodným) zahájením insolvenčního řízení nebo vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku

Trestní zákoník neobsahuje žádnou zvláštní skutkovou podstatu trestného činu, která by byla speciálně zaměřena na postih zcela nedůvodně (či dokonce podvodně) zahájeného insolvenčního řízení nebo vydání nezákonného rozhodnutí o úpadku, respektive činnosti k tomu směřující. Obecně je třeba říci, že trestný čin lze za určitých okolností spatřovat i v tom, pokud někdo dosáhne zahájení insolvenčního řízení, popřípadě i vydání rozhodnutí o úpadku bez splnění zákonných podmínek stanovených insolvenčním zákonem. O jaký trestný čin by pak mohlo jít, záleží na tom, který subjekt se přičinil o neoprávněné zahájení insolvenčního řízení nebo o vydání nezákonného rozhodnutí o zjištění úpadku a jakým konkrétním jednáním toho dosáhl. Obecně vzato může jít o soudce, některého z věřitelů anebo o jinou osobu, jež vůbec není věřitelem dlužníka, jehož úpadek je předstírán.

A) Spáchání trestného činu soudcem nebo ve vztahu k soudci insolvenčního soudu

Jde zejména o situaci, kdy insolvenční soudce úmyslně a v rozporu se zákonem učiní rozhodnutí o zjištění úpadku (zejména když nebyl osvědčen nebo prokázán úpadek popřípadě hrozící úpadek dlužníka, vůči němuž směřuje insolvenční návrh). Soudce má postavení úřední osoby [§ 127 odst. 1 písm. a) TZ], a pokud by byl veden úmyslem způsobit jinému škodu nebo jinou závažnou újmu (např. dlužníku, některému věřiteli) anebo opatřit sobě nebo jinému (např. věřiteli) neoprávněný prospěch a

¹²⁰ PÚRY, F. Uplatnění subsidiarity trestní represe při postihu úpadkových trestných činů. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvenčni-zakon-komentar.cz/>

vykonával by svou pravomoc způsobem odporujícím zákonu, překročil svou pravomoc nebo nesplnil svou povinnost vyplývající z této pravomoci, spáchal by trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 TZ.

Jiné osoby, např. některý z věřitelů či osoby s ním spřízněné by v takovém případě mohly jednat jako návodci či pomocníci [§ 24 odst. 1 písm. b), c) TZ], jestliže v soudci vzbudily rozhodnutí spáchat uvedený trestný čin nebo mu k tomu poskytly pomoc (např. opatřením různých padělaných listin sloužících jako podklady pro nezákonné zjištění úpadku). Přitom návodce a pomocník je stejně trestně postižitelný jako samotný pachatel trestného činu (§ 24 odst. 2 TZ).

V případě, že by jiná osoba chtěla přimět soudce insolvenčního soudu k vydání nezákonného rozhodnutí o úpadku tím, že by mu poskytla, nabídla nebo slíbila úpadek, dopustila by se trestného činu podplacení podle § 332 TZ. Pokud by jej soudce přijal nebo si dal slíbit takový úplatek, spáchal by trestný čin přijetí úplatku podle § 331 TZ, a to případně v souběhu s již zmíněným trestným činem zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 TZ. Jiná osoba (kupř. insolvenční správce), která by žádala nebo přijala úplatek za to, že bude svým vlivem nebo prostřednictvím jiného působit na insolvenčního soudce, aby vydal nezákonné rozhodnutí o úpadku, by naplnila znaky skutkové podstaty nepřímého úplatkářství podle § 333 TZ.¹²¹

B) Padělání a pozměňování veřejné listiny

Za předpokladu, že by určité osoby chtěly docílit vydání nezákonného rozhodnutí o zjištění úpadku bez součinnosti s insolvenčním soudcem a aniž by ten věděl o nezákonnosti tohoto postupu, bylo by na místě uvažovat o jiných trestných činech.

Samotné padělání nebo pozměnění různých dokumentů, které mají sloužit jako podklad pro zahájení insolvenčního řízení (např. obchodních smluv, faktur, výpisů z bankovních účtů, dlužních úpisů apod.), jež ale nemají charakter veřejné listiny ve smyslu § 131 TZ, nemůže být posouzeno jako trestný čin padělání a pozměnění veřejné listiny dle § 348 TZ.

Veřejnou listinou je ve smyslu § 131 TZ listina vydaná soudem České republiky, jiným orgánem veřejné moci nebo jiným subjektem k tomu pověřeným či zmocněným

¹²¹ PÚRY, F. Možnost spáchání trestného činu podáním zcela nedůvodného (podvodného) insolvenčního návrhu a vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvenzni-zakon-komentar.cz/>

jiným právním předpisem v mezích jeho pravomoci, potvrzující, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu nebo jiného subjektu, který listinu vydal, anebo osvědčující některou právně významnou skutečnost. Veřejnou listinou je i listina, kterou prohlašuje za veřejnou jiný právní předpis. Ochrana dle § 348 TZ je poskytována i veřejné listině vydané orgánem veřejné moci nebo jiným k tomu zmocněným subjektem cizího státu nebo orgánem mezinárodní organizace, pokud má podle mezinárodní smlouvy účinky na území České republiky.

Z uvedeného vyplývá, že trestným činem padělání a pozměnění veřejné listiny by mohlo být padělání a pozměnění rozhodnutí soudů, rozhodnutí správních úřadů, občanských průkazů, pasů, živnostenských listů a koncesních listin, úředních výpisů z obchodního rejstříku, notářských zápisů, výpisů, opisů a kopií z katastru nemovitostí, výpisů a opisů z evidence Rejstříku trestů, technických průkazů motorových vozidel apod. Povahu veřejné listiny má i ověřovací doložka notáře osvědčující shodu kopie listiny s originálem nebo ověřující podpis na listině (§ 6, § 72 odst. 2, § 73 a § 74 zákona č. 358/1992 Sb., notářský řád, ve znění pozdějších předpisů), byť samotná listina, kde se taková ověřovací doložka nachází, nemá charakter veřejné listiny. Proto i padělání nebo pozměnění ověřovací doložky notáře (např. na listině, která má osvědčovat fiktivní pohledávku věřitele) lze posoudit jako trestný čin padělání a pozměnění veřejné listiny.¹²²

C) Neoprávněné podání insolvenčního návrhu jako projev nekalé soutěže

Podstatu podání bezdůvodného insolvenčního návrhu pak může postihovat ustanovení trestního zákoníku o jiných trestných činech. Do úvahy přichází především trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 TZ ve formě nekalé soutěže spočívající ve zlehčování ve smyslu § 248 odst. 1 písm. f) TZ a § 2984 NOZ (viz výklad výše).

D) Podvod

Důsledkem bezdůvodně podaného insolvenčního návrhu a nezákonně vydaného rozhodnutí o úpadku může být způsobení škody na majetku toho, kdo se tímto

¹²² PÚRY, F. Možnost spáchání trestného činu podáním zcela nedůvodného (podvodného) insolvenčního návrhu a vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvenčni-zakon-komentar.cz/>

protiprávním způsobem stal účastníkem insolvenčního řízení coby dlužník ve smyslu § 9 písm. b) a § 14 odst. 1 IZ. Možnost vzniku škody vyplývá již z omezení podnikání spojených se zahájením insolvenčního řízení dle § 111 odst. 1 IZ. Není vyloučen ani vznik ušlého zisku způsobeného poškozením dobrého jména dlužníka a ztrátou důvěry jeho obchodních partnerů. Způsobení škody na cizím majetku však samo o sobě není trestným činem. Tím by se mohlo stát uvedené jednání zejména tehdy, jestliže tak insolvenční navrhovatel učinil podvodným jednáním (např. předložením fiktivních dokladů o svých pohledávkách vůči dlužníku nebo o existenci dalších věřitelů a jejich pohledávek), kterým by uvedl v omyl insolvenčního správce a insolvenční soud, aby se pachatel ke škodě toho, vůči němuž dosáhl nezákonného vydání rozhodnutí o zjištění úpadku, obohatil (např. tím, že by v součinnosti s insolvenčním správcem dosáhl snadného rozprodání majetku dlužníka, a to za nižší cenu, jež neodpovídá hodnotě majetku).

Popsaný způsob obohacení pachatele na úkor majetku dlužníka naplní skutkovou podstatu trestného činu podvodu dle § 209 TZ (soudní praxe však nepřipouští možnost spáchání podvodu tím, že by byl uveden v omyl soud podáním žaloby, která se opírá o nepravdivá tvrzení).¹²³

E) Poškození věřitele a zvýhodnění věřitele

Není vyloučeno, že navrhovatel zahajující insolvenční proceduru bezdůvodným insolvenčním návrhem, je skutečně věřitelem dlužníka, ale podáním takového návrhu účelově sleduje splnění své pohledávky „za každou cenu“, bez ohledu na neexistující úpadek dlužníka a případně i na úkor ostatních věřitelů, vůči nimž si zajistí přednostní uspokojení své pohledávky, například dodatečně vyhotovenými a padělanými doklady, jež mají osvědčit existenci některého zajišťovacího institutu odůvodňujícího výhodnější postavení věřitele jako zajištěného věřitele ve smyslu § 166 a § 167 IZ a přednostní uspokojení jeho pohledávky na úkor jiných věřitelů.

Za těchto okolností, jestliže po vydání nezákonného rozhodnutí o zjištění úpadku se dlužníku znemožní rozvoj dalšího podnikání a uspokojování pohledávek ostatních věřitelů a bude-li přednostně uspokojena pohledávka pachatele ke škodě ostatních

¹²³ PÚRY, F. Možnost spáchání trestného činu podáním zcela nedůvodného (podvodného) insolvenčního návrhu a vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

věřitelů dlužníka, je možné uvažovat o trestném činu poškození věřitele podle § 222 odst. 2 TZ. Trestný čin poškození věřitele spáchá ten, kdo byť i jen částečně, zmaří uspokojení věřitele jiné osoby tím, že

- a) zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou nebo odstraní, byť i jen část majetku dlužníka, nebo
- b) k majetku dlužníka uplatní neexistující právo nebo pohledávku nebo existující právo nebo pohledávku ve vyšší hodnotě či lepším pořadí, než jaké má, a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou.

Trestný čin poškození cizího věřitele tak má dvě alternativy, jejichž následkem je byť i jen částečné zmaření uspokojení pohledávky dlužníka. První spočívá ve skutečném zmenšení aktiv dlužníkovy majetku, z nichž by mohl jinak věřitel dlužníka dosáhnout uspokojení své pohledávky, při druhé spočívá jednání pachatele/věřitele ve fingování pasiv, která mají fiktivně snížit skutečnou hodnotu majetku dlužníka, případně o nadhodnocování výše těchto pasiv či jejich kvality.

O naplnění skutkové podstaty poškození věřitele podle § 222 TZ by se mohlo také hovořit s ohledem na ustanovení § 263 IZ spočívající v pravidlu přerušení některých řízení o právech a povinnostech, které se týkají majetkové podstaty dlužníka nebo které mají být z majetkové podstaty uspokojeny, včetně řízení exekučního [§ 109 odst. 1 písm. c), § 140e IZ]; může tak dojít ke zmaření uspokojení pohledávek věřitelů z takových nároků a naplnění tak některé alternativy skutkové podstaty poškození věřitele.

Lze si rovněž představit situaci, kdy věřitel pod pohrůzkou podání insolvenčního návrhu nutí dlužníka, který je skutečně v úpadku, k přednostnímu uspokojení pohledávky tohoto věřitele na úkor pohledávek ostatních věřitelů, tj. ke spáchání trestného činu zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ. V případě podlehnutí dlužníka tomuto tlaku, spáchal by citovaný trestný čin, přičemž zvýhodněný věřitel by byl trestně odpovědný za návod k tomuto trestnému činu podle § 24 odst. 1 písm. b) a § 223 TZ.¹²⁴

¹²⁴ PÚRY, F. Možnost spáchání trestného činu podáním zcela nedůvodného (podvodného) insolvenčního návrhu a vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvenčni-zakon-komentar.cz/>

F) Vydírání a pomluva

V nedávné době řešil Nejvyšší soud případ šikanózního insolvenčního návrhu, který byl podán kvůli obchodním sporům. Senát trestního kolegia odmítl jako zjevně neopodstatněné dovolání obviněného, který byl právě za šikanózní insolvenční návrh odsouzen pro trestné činy vydírání (§ 175 odst. 1 TZ) a pomluvy (§ 184 odst. 1 a 2 TZ) k souhrnnému trestu odnětí svobody v délce 34 měsíců, s podmíněným odkladem výkonu na zkušební lhůtu 5 let a k zaplacení 100.000,- Kč jako náhrady (odčinění) za nemajetkovou újmu poškozeného.

Skutková podstata vydírání dopadá na situace, kdy pachatel nutí jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy, aby něco konal, opominul nebo strpěl. Z odůvodnění citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu:¹²⁵ *„Pohrůžka jinou těžkou újmou může spočívat v hrozbě způsobení závažné majetkové újmy, vážné újmy na právech, na cti či dobré pověsti, může směřovat k rozvratu manželství nebo rodinného života apod.; musí se však jako těžká újma objektivně jevit a napadený ji jako těžkou újmu musí také objektivně pociťovat (srov. přiměřeně rozhodnutí Nejvyššího soudu publikované pod č. 10/1979-II. Sb. rozh. tr.). Za této podmínky to může být i hrozba újmou na majetku, která není násilím na věci, ale např. zhoršením výdělečných možností poškozeného. Při posuzování, zda jde o jinou těžkou újmu, je nutno přihlížet k osobním poměrům napadeného, k jeho vyspělosti, zkušenostem, psychickému stavu apod. Jinou těžkou újmou může být např. i zahájení trestního stíhání v důsledku oznámení trestného činu, jímž pachatel poškozenému hrozí, a nutí ho tak něco konat, opominout nebo trpět (srov. rozhodnutí č. 27/1982 a č. 23/2010 Sb. rozh. tr.). Musí jít o jednání neoprávněné. Za oprávněné však nelze označit jednání, jestliže by bylo použito sice prostředku dovoleného, nikoli však dovoleného ve vztahu k účelu sledovanému pachatelem. Není proto trestné použití dovoleného prostředku k tomu účelu, ke kterému je určen (např. hrozba věřitele, že přistoupí k výkonu rozhodnutí, jestliže mu dlužník nezaplatí). Naproti tomu pohrůžka jinak dovoleným, anebo dokonce společensky prospěšným prostředkem nebo postupem může být pohrůzkou jiné těžké újmy, jestliže nejde o prostředek či postup dovolený k danému účelu. I v případě, kdyby byl pachatel přesvědčen o správnosti a důvodnosti svého jednání, nemůže být toto jednání prostředkem k tomu, aby na poškozeném vynucoval, aby něco konal, opomenul nebo trpěl (srov. rozhodnutí č.*

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.2.2015 sp. zn. 8 Tdo 1352/2014

10/1979-II., přiměřeně též č. 31/2004 a č. 27/1982 Sb. rozh. tr.) (...) Ze zákonem stanovených podmínek, za nichž lze podat návrh na zahájení insolvenčního řízení, je zřejmé, že tak lze učinit jen tehdy, když jsou splněny zákonem stanovené podmínky, jejichž podstatou je zásadně úpadek dlužníka. Jen v takovém případě jde o zákonem dovolený prostředek. Nedovoleným prostředkem se stává tehdy, pokud takovým návrhem chce navrhovatel pouze donutit údajného dlužníka k plnění, které nemá žádný zákonný ani smluvní podklad, tzn., že neexistují předstírané dluhy a údajný dlužník není v úpadku. Za takové situace, je-li návrh zneužit jen k vlastním nekalým zájmům, stává se protiprávním nástrojem a nedovoleným prostředkem. Jím je takový návrh tehdy, je-li ho jako právního nástroje zneužito k jiným účelům, než ke skutečné snaze o oddlužení, zejména k vlastním zájmům (které mohou mít různou příčinu) osoby podávající takový návrh, jsou-li motivem především snaha uškodit osobě, na jejíž majetek je insolvenční návrh podáván bez toho, aby navrhovatel měl skutečné poznatky o tom, že předmětná osoba (fyzická nebo právnická) je v úpadku, jak jej má na mysli § 3 zák. č. 182/2006 Sb. Jde především o případy, kdy je takový návrh dokládán skutečnostmi osvědčujícími úpadek dlužníka (což je podle § 103 odst. 2 zák. č. 182/2006 Sb. jednou z podstatných náležitostí návrhu) na základě vědomě nepravdivých, lživých nebo smyšlených informací (...) Obviněný podáním insolvenčního návrhu v řešené trestní věci předstíral úpadek poškozeného, podal jej vědomě a záměrně ve snaze uškodit poškozenému a jeho podáním jen vytvářel zdání, že poškozený je dlužníkem a že je v úpadku. V takovém případě tento právní prostředek jen zneužil k tomu, aby si vynutil plnění, jež poškozený zcela důvodně a opodstatněně odmítal, a proto šlo o nedovolený prostředek. Za povolený nelze považovat zákonný prostředek, který svou povahou slouží k nápravě narušených společenských vztahů (jako je tomu u trestního oznámení, nebo u vazby podle rozhodnutí č. 27/1982 a č. 31/2004 Sb. rozh. tr.), jestliže ho je použito k jiným než zákonem stanoveným účelům, především když ho pachatel zneužije k vlastním protiprávním zájmům, mimo jiné i k donucení jiného, aby konal něco, co je proti jeho vůli. Za takový nedovolený prostředek je třeba považovat i podání vědomě nepravdivého návrhu na zahájení insolvenčního řízení, pokud je v rozporu se zásadami insolvenčního řízení vymezenými v § 5 písm. a) až d) zák. č. 182/2006 Sb. (...), a slouží nikoliv k řešení úpadku dlužníka, ale na základě nepravdivých skutečností k donucení jiné osoby, která není v úpadku, aby něco konala, opominula nebo trpěla. V takovém

případě jsou při splnění pohružky jiné těžké újmy naplněny znaky trestného činu vydírání podle § 175 odst. 1 tr. zákoníku.“

Trestného činu pomluvy se dopustí ten, kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu. Opět budu citovat odůvodnění předmětného rozhodnutí: „Jde o ohrožovací trestný čin, jímž je chráněna osobní čest a dobrá pověst člověka a lidská důstojnost, jež požívají ochrany ve smyslu článku 10 Listiny základních práv a svobod (usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., ve znění úst. zák. č. 162/1998 Sb.). Sdělení nepravdivého údaje spočívá v tom, že uvedená informace o jiném je v rozporu se skutečností, přičemž postačí její sdělení být jen jedné osobě rozdílné od pomlouvaného za předpokladu, že taková zpráva je způsobilá značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů. Nepravdivý údaj přitom musí být způsobilý značnou měrou ohrozit vážnost pomlouvaného, zejména s přihlédnutím k postavení osoby, jejím charakterovým vlastnostem a rovněž i s ohledem na povahu sdělovaného údaje. V posuzovaném případě si obviněný za způsob, jak sdělit o poškozeném nepravdivý údaj, zvolil podání návrhu na insolvenční řízení, kde poškozeného označil plně v souladu s požadavky § 420 zák. č. 182/2006 Sb., které stanoví, jaké údaje o dlužníkovi se do rejstříku zapisují (jméno, příjmení, bydliště, rodné číslo, datum narození, sídlo, identifikační číslo, atd.). K otázce, že byl uvedený údaj, tzn. navození situace, že je poškozený v úpadku (neboť to je důvodem pro podání návrhu na zahájení insolvenčního řízení podle § 103 odst. 2 zák. č. 182/2006 Sb.), nepravdivý, Nejvyšší soud podal výklad shora, kde rozvedl, že nepravdivost návrhu na insolvenční řízení spočívala v tom, že obviněný návrh podložil zcela nepravdivými a smyšlenými skutečnostmi, jimiž vytvořil zdání, že poškozený je osobou, která je v úpadku, ač o takový stav vůbec nešlo. (...) Na to, jak dalece je uvedení nepravdivých, lživých, či z jiných důvodů neexistujících skutečností v insolvenčním návrhu významné pro posouzení ohrožení a vážnosti u spoluobčanů ve smyslu § 184 odst. 1 tr. zákoníku, je-li takovým návrhem napadána dobrá pověst podnikající či jinou obdobnou činnost provozující osoby z hlediska její solidnosti, a zda má negativní dopad pro její další činnost, je třeba usuzovat ze zákonného mechanismu, jenž následuje po podání insolvenčního návrhu. Podle § 101 odst. 1, 2 zák. č. 182/2006 Sb. zahájení insolvenčního řízení oznámí insolvenční soud vyhláškou, kterou zveřejní nejpozději do

dvou hodin poté, kdy mu došel insolvenční návrh. Jestliže insolvenční návrh dojde insolvenčnímu soudu v době, kdy do skončení úředních hodin insolvenčního soudu zbývají méně než 2 hodiny, nebo ve dnech pracovního klidu, zveřejní insolvenční soud tuto vyhlášku nejpozději do 2 hodin po zahájení úředních hodin nejbližšího pracovního dne insolvenčního soudu. Vyhláška obsahuje mimo jiného i označení dlužníka, a doručuje se, bez možnosti proti ní podat odvolání, účastníkům insolvenčního řízení. Uvedené údaje se též zveřejňují v insolvenčním rejstříku, jímž je podle § 2 odst. 1 písm. i) zák. č. 182/2006 Sb. informační systém (který obsahuje údaje podle insolvenčního zákona), jenž je elektronickým informačním systémem, mezi jehož funkce patří mimo jiné informovat účastníky insolvenčního řízení, dotčené subjekty i veřejnost. Zajišťuje širokou veřejnou kontrolu insolvenčních procesů, vysokou míru informovanosti o průběhu jednotlivých řízení, a přispívá k vysokému a účinnému výkonu práv věřitelů v průběhu insolvenčního řízení. (...) Kromě těchto obecných negativních účinků pro každého dlužníka však ze zákona po podání návrhu na insolvenční řízení dochází i k dalším, závažným dopadům, které se projeví individuálně, u každého odlišně podle jeho konkrétních poměrů. Ty se mohou projevit (nejen) v ohrožení vážnosti u spoluobčanů, neboť obecně se vnímá nepříznivě, pokud je osoba v úpadku, což se může projevit neúctou či opovržením ve společnosti (viz shora § 3 zák. č. 182/2006 Sb.), což má obecně za důsledek ztrátu důvěry ve schopnost plnit závazky, od níž se odvíjí nestabilita vzájemných nejen finančních a ekonomických, ale i dalších vztahů. V těchto souvislostech je rozhodné i to, že účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, které mají dopad do poměrů dlužníka i třetích osob, nastávají prakticky okamžitě. (...) Podle uvedeného není pochyb o tom, že důsledky spojené se zahájením insolvenčního řízení jsou závažné a dochází u nich k ohrožení pověsti údajného dlužníka, který musí čelit následkům spojeným s uvedenými oznámeními. Proto podáním návrhu na insolvenční řízení založeného na smyšlených a neexistujících skutečnostech, které byly návrhovatelem jen účelově uvedeny se záměrem vyvolat důsledky spojené s podáním takového návrhu, a zanesením těchto informací do insolvenčního rejstříku, jenž je veřejnou internetovou sítí, dochází k uvedeným vážným důsledkům (např. ohrožení jeho konkurenceschopnosti v důsledku ztráty důvěry a dobrého jména u klientů a obchodních partnerů, ztráta důvěry u advokáta, apod.). Z těchto důvodů je možné je považovat za jinou vážnou újmu ve smyslu § 184 odst. 1 tr. zákoníku. Přitom je třeba předeslat, že jde

o trestný čin ohrožovací, a pro naplnění uvedeného znaku postačí, že taková vážná újma jen ohrozila, aniž by fakticky již nastala.“

Právě uvedená judikatura Nejvyššího soudu vychází vstříc k zachování „čistoty“ insolvenčních procesů, kdy důležitým ochranným prvkem je právě trestní postih osob, jimž je prokázán záměr poškodit jiný subjekt šikanózním insolvenčním návrhem. Bohužel není ale ojedinělý stav, že k podávání šikanózních návrhů jsou využívány ad hoc založené obchodní společnosti, jejichž statutárním orgánem a současně jediným společníkem je osoba s trvalým pobytem mimo území České republiky, případně „nastrčené“ osoby často dezorientované, u nichž absentuje subjektivní stránka trestného činu, čímž i tento ochranný prvek ztrácí na svém významu.

G) Trestná činnost insolvenčního správce

Na dalším jednání po zahájení insolvenčního řízení na základě bezdůvodného návrhu věřitele a po vydání nezákonného rozhodnutí o úpadku se může podílet insolvenční správce, který v součinnosti s navrhovatelem nevhodně nakládá s majetkem dlužníka například tak, že ho rozprodává spřízněným osobám za neodpovídající cenu. V důsledku takového jednání může být insolvenční správce spolupachatelem (§ 23 TZ) nebo pomocníkem [§ 24 odst. 1 písm. c) TZ] na výše uvedených trestných činech podvodu podle § 209 TZ nebo poškození věřitele podle § 222 odst. 2 TZ. Subsidiárně pak způsobení škody na spravovaném majetku, který by jinak patřil do majetkové podstaty, může vést k trestní odpovědnosti insolvenčního správce za trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku, a to jak v případě úmyslného jednání (§ 220 TZ), tak i jednání z hrubé nedbalosti (§ 221 TZ).

Nehospodárné nakládání s majetkem dlužníka ze strany insolvenčního správce může být za určitých okolností spojeno i s účelovým zkreslováním účetní a jiné dokumentace týkající se dlužníkovy majetku (trestný čin § 254 TZ zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění), jímž by se insolvenční správce snažil zakrývat skutečnou podstatu a důsledky jeho majetkových dispozic, čímž by mohlo dojít k ohrožení uspokojení pohledávek ostatních, popřípadě skutečných věřitelů dlužníka.¹²⁶

Lze také uvažovat o spáchání trestného činu přijetí úplatku podle § 331 TZ.

¹²⁶ PÚRY, F. Možnost spáchání trestného činu podáním zcela nedůvodného (podvodného) insolvenčního návrhu a vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

H) Vystavení nepravdivého potvrzení o finanční situaci nebo majetkových poměrech

Vystaví-li osoba jednající jménem banky nebo jiného podnikatelského subjektu oprávněného k provozování finanční činnosti podle zvláštního právního předpisu jiné osobě nepravdivé potvrzení o finanční situaci nebo o majetkových poměrech toho, kdo má být v rozporu se zákonem postaven do role dlužníka dle insolvenčního zákona, nebo vystaví-li někdo jako auditor jiné osobě nepravdivou zprávu auditora nebo nepravdivé potvrzení o finanční situaci nebo majetkových poměrech takové osoby, jde o trestný čin vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy podle § 259 TZ, jestliže by takové potvrzení mělo například v rozporu se skutečností svědčit o úpadku dlužníka.

V případě podílu znalce na takovém jednání (např. zpracováním zkráceného znaleckého posudku) by se mohlo jeho jednání posoudit jako trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 odst. 1 TZ. Není ani vyloučen souběh právě uvedených trestných činů, případně i s dalšími výše uvedenými trestnými činy.¹²⁷

2.3.2 Trestné činy v průběhu insolvenčního řízení

A) Podvod (§ 209 TZ)

Jednání spočívající v podvodném uplatňování neexistujících pohledávek v insolvenčním řízení nebo nadhodnocování výše existujících pohledávek, případně podvodné získání postavení zajištěného věřitele může naplňovat skutkovou podstatu trestného činu podvodu. Možnost spáchání trestného činu je zde závislá na tom, kdo je zmíněným podvodným jednáním uváděn v omyl, případně či omyl je využíván (jak uvedeno výše, zneužití omylu soudu nelze posoudit jako spáchání trestného činu podvodu). Osoba, která v insolvenčním řízení uplatňuje neexistující pohledávku nebo sice přihlásí existující pohledávku, ale v nadhodnocené výši, případně se neoprávněně vydává za zajištěného věřitele, primárně neuvádí v omyl insolvenční soud, ale ostatní (oprávněné) věřitele a insolvenčního správce, tedy subjekty, jež činí v insolvenčním řízení určité úkony, které mohou být nepříznivě ovlivněny omylem těchto osob ohledně toho, kdo je oprávněným věřitelem, jaká je výše jeho pohledávky, zda je jeho

¹²⁷ PÚRY, F. Možnost spáchání trestného činu podáním zcela nedůvodného (podvodného) insolvenčního návrhu a vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

pohledávka zajištěná atd. (např. pokud jde o hlasování věřitelů na schůzi věřitelů, o rozvrhové usnesení insolvenčního soudu apod.).

B) Maření nebo hrubé ztěžování výkonu funkce insolvenčního správce a tím ohrožení účelu insolvenčního řízení (§ 225 TZ)

Jde o jednání stanovená alternativně, proto k naplnění této skutkové podstaty postačí kterékoli z nich. Za maření výkonu funkce insolvenčního správce se považuje jednání, jímž pachatel usiluje o znemožnění výkonu takové funkce v době, kdy má být vykonána. V důsledku tohoto jednání dochází k tomu, že insolvenční správce nemůže ve stanovené době a na daném místě vykonat ty úkony v rámci insolvenčního procesu, které mu ukládá zákon nebo insolvenční soud. Jednáním pachatele nemusí být zcela zmařen výkon funkce insolvenčního správce, stačí, je-li k tomu způsobilé, třebaže se insolvenčnímu správci podařilo zvýšeným úsilím překonat překážky způsobené pachatelem vedoucí ke zmaření výkonu jeho funkce.

Hrubé ztěžování výkonu funkce insolvenčního správce znamená jednání, kterým pachatel vytvoří podmínky, v jejichž důsledku je insolvenční správce nucen k výkonu své funkce vynaložit podstatně více energie, času a prostředků, než by bývalo bylo nutné. Hrubé ztížení oproti maření vždy znamená, že i přes jednání sledující hrubé ztížení výkonu funkce insolvenčního správce, insolvenční správce nakonec provedl příslušné úkony insolvenčního řízení.

Tato skutková podstata se týká zejména oprávnění vyplývajících z postavení insolvenčního správce a z povinností, které vůči němu mají další osoby, zejména dlužník ale i jiné osoby, jež mají povinnost poskytovat insolvenčnímu správci součinnost při výkonu jeho funkce (např. nesplnění povinnosti dlužníka poskytovat správci součinnost směřující ke zjišťování majetkové podstaty dle § 210 až § 213 IZ, nebo neposkytnutí součinnosti podle § 43 a § 44 IZ nebo nevydání plnění z neúčinných právních úkonů dlužníka do majetkové podstaty podle § 237 IZ). Za maření či hrubé ztěžování výkonu funkce insolvenčního správce lze považovat i jednání, která nespočívají jen v porušení či neplnění povinností vyplývajících z insolvenčního zákona, pokud je však jejich podstatou útok přímo na osobu insolvenčního správce, na osobu jemu blízkou nebo na jeho majetek. V příčinné souvislosti s mařením či hrubým ztěžováním výkonu funkce insolvenčního správce musí být ohrožení účelu

insolvenčního řízení (tzn., že například nelze dosáhnout co nejvyššího a poměrného uspokojení dlužníkových věřitelů, anebo jsou porušeny některé z dalších zásad, na nichž insolvenční řízení stojí).

C) Porušení povinnosti při správě cizího majetku insolvenčním správcem úmyslně nebo z nedbalosti (§ 220 a § 221 TZ)

Skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplní ten, kdo svým jednáním poruší podle zákona mu uloženou nebo smluvně převzatou povinnost opatrovat nebo spravovat cizí majetek, a tím jinému způsobí škodu nikoli malou. Podstatou trestného činu je jednání ve formě konání nebo opomenutí, kterým vznikla škoda na cizím majetku, a nevyžaduje se, aby se tím pachatel nebo někdo jiný obohatil nebo získal jinou výhodu. Obohacení nebo získání jiné výhody může být vyjádřeno buď odlišnou právní kvalifikací [např. jako trestný čin zpronevěry podle § 206 TZ, pokud si pachatel присvojí věc nebo jinou majetkovou hodnotu z cizího opatrovaného nebo spravovaného majetku (svěřenou věcí nebo jinou majetkovou hodnotou se rozumí i výtěžek, který byl získán za svěřenou věc či jinou majetkovou hodnotu)], nebo souběhem trestného činu porušování povinnosti při správě cizího majetku s dalšími trestnými činy (např. s porušením předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 TZ, se zneužitím informace a postavení v obchodním styku podle § 255 TZ apod.).

Předmětem útoku je zde cizí majetek, tj. takový, který nepatří vůbec nebo zčásti pachateli. K trestní odpovědnosti je vyžadováno způsobení škody nikoli malé; vznik škody musí být v příčinné souvislosti s porušením povinnosti opatrovat nebo spravovat cizí majetek.

Na insolvenčního správce přechází prohlášením konkursu oprávnění nakládat s majetkovou podstatou, jakož i výkon práv a plnění povinností, které přísluší dlužníku, pokud souvisí s majetkovou podstatou; insolvenční správce je při takových úkonech povinen postupovat s odbornou péčí (§ 36 odst. 1 a § 246 odst. 1 IZ). Porušení povinnosti opatrovat nebo spravovat cizí majetek spočívá v jednání pachatele v rozporu s obecným nebo konkrétním vymezením obsahu jeho povinnosti. Insolvenční správce se tak může tohoto trestného činu dopustit např. prodáním určitého majetku z majetkové podstaty mimo dražbu spřízněné osobě za podstatně nižší cenu, která neodpovídá její

skutečné hodnotě a byla hluboko pod odhadní cenou, aniž byly k takovému postupu splněny podmínky dle § 289 odst. 2 IZ.

D) Pletichy v insolvenčním řízení (§ 226 TZ)

Věřitel, který v souvislosti s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení přijme nebo si dá slíbit v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení majetkový nebo jiný prospěch nebo ten, kdo věřiteli takový majetkový či jiný prospěch poskytne, nabídne nebo slíbí, spáchá uvedený trestný čin. Přísnější trest hrozí insolvenčnímu správci nebo členovi věřitelského výboru nebo zástupci věřitelů, jenž se dopustí trestného činu pletich tím, že v rámci insolvenčního řízení přijme nebo si dá slíbit pro sebe nebo jiného ke škodě věřitelů majetkový nebo jiný prospěch, který mu nepřísluší (§ 226 odst. 3 TZ). Ustanovení § 226 TZ obsahuje tři samostatné základní skutkové podstaty:

- a) pasivní úplatkářství věřitele v souvislosti s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení – o souvislost s hlasováním půjde tehdy, pokud jiná osoba poskytne (slíbí) majetkový nebo jiný prospěch věřiteli, který vykoná určité hlasovací právo nebo naopak nevykoná, popřípadě aby ho vykonal či nevykonal v určitém smyslu. Jde o to, aby byl prostřednictvím takového věřitele ovlivněn průběh insolvenčního řízení nebo jeho výsledek;
- b) aktivní úplatkářství ve vztahu k věřiteli v souvislosti s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení – pachatel prostřednictvím podplácení ovlivňuje hlasování věřitele v insolvenčním řízení a tím i průběh insolvenčního procesu. Pachatelem může být jiný věřitel, dlužník nebo osoba, jež vůbec není účastníkem insolvenčního řízení;
- c) pasivní úplatkářství insolvenčního správce nebo člena věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů v insolvenčním řízení ke škodě věřitelů – pachatel při spáchání této varianty trestného činu pletich v insolvenčním řízení využije úplatek buď pro sebe, nebo je jen prostředníkem k předání úplatku další osobě. Přijetí úplatku či jeho příslibu musí být ke škodě věřitelů, tedy musí se projevit negativně na možnosti či rozsahu uspokojení pohledávek věřitelů v insolvenčním řízení nebo na jiném škodlivém dopadu vůči nim (např. v podobě oddálení uspokojení věřitelů). Takový případ může nastat, pokud například insolvenční správce přijal

od věřitele úplatek za to, že dodatečně uznal již popřenou pohledávku věřitele, ačkoli k tomu nebyl důvod, např. pokud pohledávka byla zjevně promlčená.

Pojmem majetkového nebo jiného prospěchu, jenž je přijímán, popřípadě přislíben, respektive poskytnut či nabídnut, se rozumí úplatek, tzn. jakékoli významnější materiální i nemateriální neoprávněné výhody. Legální definici úplatku obsahuje § 334 odst. 1 TZ, který stanoví, že úplatkem se rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě a na kterou není nárok. V insolvenčním řízení může takovým prospěchem být každá výhoda, kterou se zmenšuje újma hrozící konkrétnímu věřiteli z řešení dlužníkovy úpadku, anebo výhoda, která jde nad rámec odměny insolvenčního správce.

Skutkové podstaty uvedené v § 226 odst. 1 a 2 TZ obsahují podmínku, že přijetí, přislíb, poskytnutí nebo nabídnutí úplatku musí být v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení. Zásady insolvenčního řízení vymezuje § 5 IZ. Základním pravidlem insolvenčního řízení pak je, aby v něm došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů [§ 1 písm. a) IZ]. Celý insolvenční proces je protnut principem společného zájmu věřitelů. Ustanovení § 165 odst. 1 IZ pak stanoví, že věřitelé, kteří své pohledávky uplatňují podáním přihlášky, se uspokojují v závislosti na způsobu řešení úpadku, a to rozvrhem při konkursu, plněním reorganizačního plánu při reorganizaci nebo plněním při oddlužení, nestanoví-li zákon jinak. Přijetí úpadku nebo jeho přislíbu či podplácení nebo jeho přislíbu je v rámci insolvenčního řízení vedeno záměrem, aby došlo k uspokojení pohledávky věřitele jinak než podle zmíněných zásad a pravidel, např. ve vyšším rozsahu, mimo rozvrh v konkursu, neoprávněně jako zajištěného věřitele apod.¹²⁸

E) Porušení pravidel při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 až § 258 TZ)

Trestný čin sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 TZ) spáchá ten, kdo v souvislosti se zadáním veřejné zakázky, s veřejnou soutěží nebo veřejnou dražbou v úmyslu způsobit jinému škodu nebo opatřit

¹²⁸ PÚRY, F. Pletichy v insolvenčním řízení. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

sobě nebo jinému prospěch sjedná některému dodavateli, soutěžiteli nebo účastníku dražby přednost nebo výhodnější podmínky na úkor jiných dodavatelů nebo soutěžitelů. Trestný čin pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 TZ) spáchá ten, kdo se dopustí pletich v souvislosti se zadáním veřejné zakázky nebo s veřejnou soutěží tím, že

- a) lstí nebo pohrůzkou násilí nebo těžké újmy přiměje jiného, aby se zdržel účasti v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži,
- b) jinému poskytne, nabídne nebo slíbí majetkový nebo jiný prospěch za to, že se zdrží účasti v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži,
- c) žádá nebo přijme majetkový nebo jiný prospěch za to, že se zdrží účasti v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži, nebo
- d) na základě dohody s jiným zájemcem nebo uchazečem vyvíjí činnost směřující k zadání veřejné zakázky za nepřiměřeně vysokou nebo jinak nevýhodnou cenu.

Trestný čin pletich při veřejné dražbě (§ 258 TZ) spáchá ten, kdo se dopustí pletich při veřejné dražbě věci tím, že

- a) lstí nebo pohrůzkou násilí nebo jiné těžké újmy přiměje jiného, aby se zdržel účasti na podávání návrhů při dražbě,
- b) jinému poskytne, nabídne nebo slíbí majetkový nebo jiný prospěch za to, že se zdrží podávání návrhů při dražbě, nebo
- c) žádá nebo přijme majetkový nebo jiný prospěch za to, že se zdrží podávání návrhů při dražbě.

Uvedené trestné činy se mohou vyskytnout v rámci insolvenčního řízení zejména při řešení dlužníkovy úpadku konkursem, v jehož rámci je zpeněžován majetek náležející do majetkové podstaty veřejnou dražbou [§ 286 odst. 1 písm. a), § 287 IZ] či zpeněžením majetku mimo veřejnou dražbu [§ 286 odst. 1 písm. b), c), § 288 a § 289 IZ] s případným využitím veřejné soutěže (§ 1772 a násl. OZ).

U všech výše uvedených trestných činů, mimo trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 221 TZ, je k jejich spáchání nezbytné úmyslné zavinění ve smyslu § 15 TZ, jež musí být v konkrétním případě pachateli prokázáno.

Úmyslné zavinění nelze nijak presumovat, a to ani s poukazem na určitou specifickou funkci některých subjektů (např. insolvenční soudce nebo insolvenční správce).¹²⁹

Uvedený výčet jistě není kompletní a ani nebylo mým záměrem postihnout všechny trestné činy přicházející v souvislosti s úpadkem a insolvenčním řízením do úvahy. V kontextu šikanózních insolvenčních návrhů se totiž jedná o nástroj, jehož praktická využitelnost není příliš významná, a to s ohledem jednak na častou praktickou nemožnost zjištění osoby pachatele, jednak na jeho omezení pouze na velmi závažné zásahy do sféry dlužníka. Trestné činy spáchané dlužníkem nebo ve prospěch dlužníka budou rozebrány v části pojednávající o zneužívání insolvenčního řízení ze strany dlužníka.

2.4 Návrhy *de lege ferenda*

Z dosud popsaného je patrné, že současná úprava insolvenčního práva je zaměřena na rovná práva věřitelů a tím také na co nejpohotovější informování veřejnosti (tzn. potenciálních věřitelů) o zahájení insolvenčního řízení ve věci dlužníka. Promítá se zde také ochrana majetkové podstaty dlužníka zejména před dlužníkem samým. Insolvenční zákon obsahuje určité nástroje k ochraně před zjevně bezdůvodnými insolvenčními návrhy, které se však uplatní až po podání takového návrhu, a které se v praxi ukázaly jako nejisté a zcela zřejmě nedostačující. Zoufale zde chybí úprava, jež by podávání zneužívajících návrhů opravdu účinně bránila.

2.4.1 Standardizace procesů v insolvenčním řízení

Na konferenci pořádané Vysokou školou ekonomickou v Praze nazvané „Insolvence 2015: Šedé zóny a selhání v insolvenční praxi“ se jeden z přednesených příspěvků týkal standardizace procesů v insolvenčním řízení, jehož autory byli Ing. Michal Kuděj a Ing. Lee Louda. Podstatou jimi navrhované standardizace je posouzení skutečného ekonomického stavu podniku, tzn. posouzení, zda nastala skutečná ekonomická podstata úpadku nebo se podnik pouze nachází v nějakém přechodném

¹²⁹ PÚRY, F. Možnost spáchání trestného činu podáním zcela nedůvodného (podvodného) insolvenčního návrhu a vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

stavu podle jednotného postupu. Inspiraci našli v Německu, kde Institut auditorů vypracoval standardní postupy a metody, jakými se zjišťuje, jestli se podnik nachází ve skutečné systémové platební neschopnosti nebo zda se jedná pouze o „platební zadrhnutí“, což je přechodná potíž, kterou je podnik schopen překonat, ale potřebuje k tomu nějaký čas (v Německu se jedná o tři týdny). Jde o několik stupňů posuzování: první je aktuální finanční stav k rozhodnému datu, kde se porovnává aktuální stav závazků a hotovosti. Pokud je zjištěn rozdíl, takzvaná mezera krytí, sestavuje se finanční plán, který má prokázat, jestli je podnik schopen v určitém časovém horizontu tuto mezeru uzavřít. Pokud toho je schopen, jedná se o platební zadrhnutí, které není důvodem ke zjištění úpadku.

Standardizací postupu posuzování platební neschopnosti by mělo dojít k rychlému posouzení ekonomické situace podniku a tak i k rychlému rozhodnutí o úpadku. Díky ní by insolvenční soudci měli dostat relevantní ekonomické podklady (které by byly jednoznačně určeny), na jejichž základě by mohli rychle rozhodnout a smést ze stolu vše, co nesměřuje k prokázání toho, že se podnik nenachází v systémové platební neschopnosti. Standardizace by tak měla sloužit k nezahlcování insolvenčního soudu předkládáním řady podružných dokumentů a irelevantních argumentů ze strany dlužníka, který se tak snaží zabránit oprávněnému insolvenčnímu řízení a naopak by měla pomoci i dlužníkům, a to zejména při vyvrácení domněnky platební neschopnosti, a to i v případě podaného zjevně bezdůvodného insolvenčního návrhu, kdy by dlužník předložením takového podkladu soudu, dosáhl meritorního rozhodnutí o tom, že se v úpadku nenachází.¹³⁰

Standardizace postupů při zjišťování úpadku by sama o sobě k vyřešení situace v insolvenčním řízení nestačila, ale přispěla by k transparentnosti a předvídatelnosti postupu a vývoje v insolvenčním řízení. Na jedné straně by tak přispěla k omezení či vyvrácení nepodloženého odmítní úpadku ze strany dlužníka, který se skutečně v úpadku nachází, na straně druhé by dala možnost společnosti postižené neoprávněným insolvenčním návrhem možnost rychle, věrohodně a jednoznačně prokázat její solventnost a ukončit tak neopodstatněné řízení.

¹³⁰ KUDĚJ, M. Hlavní problém insolvence a úpadku není právní, ale ekonomický... Rozhovor. *Konkursní noviny*. 2015, roč. XVIII, č. 5, 20-22 s.

2.4.2 Omezení možnosti podání věřitelského insolvenčního návrhu

Současná úprava v insolvenčním zákoně umožňuje, aby navrhuující věřitel uspěl s insolvenčním návrhem i tehdy, pokud nedisponuje vykonatelnou pohledávkou. To znamená, že insolvenční návrh na dlužníka může podat kterýkoli jeho věřitel, respektive kterákoli osoba, která tvrdí, že má za dlužníkem splatnou, ale neuhrazenou pohledávku. Cesta, kterou by se zabránilo šikanózním návrhům, by vedla přes omezení takto široce nastaveného práva k podání insolvenčního návrhu osobou odlišnou od dlužníka. K podání věřitelského insolvenčního návrhu by byl aktivně legitimován pouze věřitel se „silnější“ pohledávkou za dlužníkem, tzn., že navrhuující věřitel by musel disponovat vykonatelnou pohledávkou za dlužníkem.

Je zřejmé, že by tím došlo k omezení respektive úplnému zabránění podávání šikanózních návrhů na základě neexistující pohledávky. Rovněž by již nedocházelo k využívání insolvenčního řízení jako nástroje k vyvinutí tlaku na dlužníka s cílem uhrazení sporné pohledávky. Současná nikoli neobvyklá situace, s níž se musejí insolvenční soudy vypořádávat, že vznikají spory o existenci nevykonatelné pohledávky mezi navrhujícím věřitelem a dlužníkem, by tímto odpadla. Na skutečnosti, že insolvenční soudy jsou touto agendou zatěžovány, ačkoli by v této fázi řízení mělo jít o spor o úpadek, a musí se jí zabývat, nic nemění ani letitá judikatura, která dovozuje, že insolvenční řízení není a nemůže být nástrojem nahrazujícím nalézací sporné řízení o takové pohledávce.¹³¹

Je ale otázkou, zda by uvedené nevedlo v praxi k tomu, že insolvenční řízení iniciované věřiteli by se stalo zcela výjimečným, neboť by věřitelé rezignovali na vedení soudního řízení, které by z jejich pohledávek učinilo pohledávky vykonatelné a umožnilo následně podat insolvenční návrh na majetek dlužníka. A jelikož realita je taková, že dlužníci nedodrží povinnost uloženou jim ustanovením § 98 IZ a nepodávají na sebe bez zbytečného odkladu insolvenční návrh, mohla by se situace vyvinout kriticky. Již dnes je problémem, donutit dlužníka, aby přiznal úpadek a aby ho přiznal včas. Nelze vyloučit, že v případě takto navrhované úpravy, by prakticky nedocházelo k zahajování insolvenčních řízení z iniciativy věřitelů a dlužníci by na sebe

¹³¹ BRAUN, T. Poznámky k aktuálním problémům insolvenčního řízení. *Soudce*. 2016, roč. XVIII, č. 3, 25-28 s., s. 26

nepodávali insolvenční návrhy včas, čili v době, kdy ještě má smysl vést insolvenční řízení, protože ještě nedošlo ke spotřebování všech relevantních aktiv dlužníka.

Předseda Vrchního soudu v Praze JUDr. Jaroslav Bureš jde ještě dále. Dlouhodobě zastává názor, že není žádného důvodu k připouštění věřitelských insolvenčních návrhů vůbec. Insolvenční řízení by se zahajovalo na návrh „motivovaného“ dlužníka, nebo v případě znalosti informací o nepodání insolvenčního návrhu ze strany dlužníka soudem z úřední povinnosti na základě prověřených informací.¹³²

Lze si však těžko představit způsob, jakým by insolvenční soud zjišťoval informace o existenci úpadku konkrétního dlužníka, který ignoruje svou povinnost podat insolvenční návrh.

Obecně lze říci, že je systémovou chybou, že stát včas nereaguje na subjekty, které neplní své závazky. Státní instituce v podobě zejména finančních úřadů jsou přitom první, kdo má signály o nedoplatecích subjektu (to se týká i např. sociálního pojištění). A protože stát danou situaci neřeší, dlužník se propadá do stále větších problémů, a mnozí věřitelé ani netuší, že je v problémech.

Motivovat dlužníka právnickou osobu ke splnění své povinnosti podat včasný insolvenční návrh by mělo i ustanovení § 62 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), (dále též jen „zákon o obchodních korporacích“ nebo „ZOK“), které zakládá povinnost členů statutárního orgánu (vztahuje je i na jeho bývalého členy), vydat na výzvu insolvenčního správce majetkový prospěch z výkonu této funkce, a to za období dvou let zpět od právní moci rozhodnutí o úpadku k návrhu osoby odlišné od dlužníka, pokud tito členové věděli nebo měli a mohli vědět, že je obchodní korporace v hrozícím úpadku, a v rozporu s péčí řádného hospodáře neučinili za účelem jeho odvrácení vše potřebné a rozumně předpokládatelné.

Uvedenému riziku spojenému s výkonem funkce v obchodní společnosti nebo družstvu, obzvláště pokud se budou tyto subjekty nacházet v obtížné ekonomické situaci, jsou členové statutárních orgánů vystaveni teprve od 1.1.2014, proto zatím není znám praktický dosah tohoto ustanovení. Každopádně smysl citovaného opatření lze vidět ve zvýšení zodpovědnosti za výkon funkce členů orgánů obchodních korporací,

¹³² BUREŠ, J. Věřitelským insolvenčním návrhům odzvonilo. *Právní rádce*. 2015, č. 6, 26-27 s.

kteří jsou povinováni činit kroky k odvrácení úpadku a ve snaze zabránit bezúčelnému oddalování řešení úpadku postupem dle insolvenčního zákona a tím i zvýšení uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení.

Zatím zůstává nezodpovězenou otázkou, jak bude dané opatření fungovat ve skutečnosti. Zákonodárce spojil povinnost vydat plnění, které člen statutárního orgánu obdržel za poslední dva roky, s výzvou insolvenčního správce. V praxi může docházet k tomu, že insolvenční správce k tomuto kroku přistoupí automaticky, aby vyloučil svoji odpovědnost za to, že nepostupoval s odbornou péčí. Pokud člen orgánu nevydá plnění dobrovolně, bude muset vzhledem ke znění § 52 odst. 2 ZOK prokazovat, že provedl všechny potřebné a rozumně předpokládané kroky k odvrácení úpadku. Jak se budou takové skutečnosti prokazovat lze obtížně odhadnout, neboť posuzování nutných kroků k záchraně obchodní korporace bude vždy zcela individuální, kdy v jednom případě může být správnou cestou pro odvrácení úpadku propuštění poloviny zaměstnanců a redukce nákladů, v jiném naopak investice do nového vybavení a výrobního programu.¹³³ Co se rozumí péčí řádného hospodáře, najdeme v ustanovení § 159 odst. 1 OZ, kde je stanoveno, že kdo přijme funkci člena voleného orgánu, zavazuje se, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Má se za to, že jedná nedbale, kdo není této péče řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky. Podle § 51 ZOK jedná pečlivě a s potřebnými znalostmi ten, kdo mohl při podnikatelském rozhodování v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu obchodní korporace; to neplatí, pokud takovéto rozhodování nebylo učiněno s nezbytnou loajalitou. Navazující ustanovení § 52 odst. 1 ZOK dále stanoví, že při posouzení, zda člen orgánu jednal s péčí řádného hospodáře, se vždy přihlédnou k péči, kterou by v obdobné situaci vynaložila jiná rozumně pečlivá osoba, byla-li by v postavení člena obdobného orgánu obchodní korporace.

Uvedenému riziku se členové orgánů vystavují pouze v případě, že iniciátorem insolvenčního řízení je věřitel. Pokud tedy odpovědné osoby budou důsledně sledovat možné signály značící ekonomické problémy a v případě zjištění úpadkového stavu

¹³³ VYMAZAL, T. Riskantní postavení členů statutárních (a jiných) orgánů podle zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/riskantni-postaveni-clenu-statutarnich-a-jinych-organu-podle-zakona-c-902012-sb-o-obchodnich-spolecnostech-a-druzstvech-zakon-o-obchodnich-korporacich-92872.html>

podají insolvenční návrh, ustanovení § 62 ZOK na ně nedopadne. To by mělo členy orgánů stimulovat ke včasné iniciaci insolvenčního řízení a nevyčkávat až se veškerý majetek korporace „vytratí“ a nakonec bude insolvenční proces zahájen na podnět věřitele. Statutární orgán, respektive jeho člen však může odpovídat za náhradu škody v důsledku opožděně podaného insolvenčního návrhu.

V současné době připravovaná novela insolvenčního zákona s určitým zpřísněním pro věřitele coby insolvenční navrhovatele počítá. Poslední vládní návrh novely stanoví požadavek, aby věřitel, jenž vede účetnictví nebo daňovou evidenci ve smyslu zákona o daních z příjmů, který podává insolvenční návrh proti právnické osobě, prokázal svoji splatnou pohledávku za dlužníkem uznáním dluhu s ověřeným podpisem dlužníka, vykonatelným rozhodnutím, notářským zápisem se svolením k vykonatelnosti nebo potvrzením auditora, soudního znalce či daňového poradce, že navrhovatel o pohledávce účtuje v souladu s účetními předpisy. Nedoložení pohledávky některým z uvedených způsobů bude mít za následek zamítnutí insolvenčního návrhu. Je zde vidět určitý posun ve snaze zvýšit ochranu dlužníků před nedůvodnými insolvenčními návrhy podanými na základě smyšlených pohledávek.¹³⁴

Uvedená povinnost má zatěžovat jen omezený okruh subjektů; věřitelé, kteří nevedou účetnictví nebo daňovou evidenci tuto povinnost mít nebudou, jakož i věřitelé/insolvenční navrhovatelé, kteří podávají insolvenční návrh směřující vůči fyzické osobě. Nad připravovanou úpravou sdílím určité rozpaky, týkající se nejednotnosti v požadavcích na insolvenční navrhovatele, která tak zavádí nerovnost před zákonem.

2.4.3 Soudní poplatek, záloha

Další možností jak zpřístupnit zahájení insolvenčního řízení pouze těm věřitelům, kteří podání insolvenčního návrhu na dlužníka míní vážně a sledují jím opravdu zjištění úpadku dlužníka a jeho řešení a tím i ochranu svých práv, je zakotvení povinnosti společně s insolvenčním návrhem zaplatit soudní poplatek nebo složit zálohu.

¹³⁴ Sněmovní tisk 785/0, část. č. 1/6. Novela z – insolvenční zákon. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>

V insolvenčním řízení je poplatníkem toliko osoba odlišná od dlužníka coby insolvenční návrhověl [dlužník sám je od povinnosti platit soudní poplatek osvobozen - viz § 11 odst. 2 písm. o) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů] a to pouze v souvislosti s meritorním rozhodnutím o insolvenčním návrhu. Výjimku tvoří rozhodnutí o zastavení řízení pro zpětvzetí insolvenčního návrhu na něž je pohlíženo jako na rozhodnutí záležející na vůli účastníka – nebýt dispozitivního úkonu návrhověle odlišného od dlužníka, nebylo by ukončení procesu (zastavení řízení). Již z povahy insolvenčního řízení totiž plyne, že v něm mají být ze strany soudu bezprostředně po jeho zahájení činěny příslušné procesní úkony, jež zákon předvídá (viz např. povinnosti soudu upravené v § 101, § 102 či § 134 insolvenčního zákona), proto nelze spravedlivě požadovat, aby náklady na úkony soudu nesl stát i v případě, že insolvenční návrhověl co osoba od dlužníka odlišná svým dispozitivním úkonem (zpětvzetím návrhu) zapřičiní, že k meritornímu rozhodnutí o insolvenčním návrhu nedojde.¹³⁵ Naproti tomu zastavení řízení pro existenci neodstranitelné vady podmínky řízení nebo odmítnutí insolvenčního návrhu pro vady se považuje za rozhodnutí čistě procesní povahy a soudní poplatek v souvislosti s jejich vydáním není vybírán. Naproti tomu odmítnutí insolvenčního návrhu pro zjevnou bezdůvodnost je rozhodnutím meritorním, tudíž poplatková povinnost věřiteli v tomto případě vzniká.

Zakotvení povinnosti hradit soudní poplatek již při podání insolvenčního návrhu společně s upravením časového okamžiku zahájení insolvenčního řízení, jež by se pojilo nejen s doručením insolvenčního návrhu věcně příslušnému soudu, ale současně se splněním poplatkové povinnosti, by zřejmě nebylo dostatečným nástrojem k odrazení od podávání zjevně bezdůvodných návrhů na zahájení insolvenčního řízení. Soudní poplatek v rozmezí pár tisíců korun by nebyl pro šikanující věřitele, kterými jsou především podnikající právnické osoby, účinnou překážkou. Nicméně by ale taková úprava prospěla kvalitě podávaných návrhů, když při současné úpravě navrhuující věřitel podaným vadným návrhem nic neriskuje. Totéž se týká i dlužníků coby iniciátorů insolvenčního procesu, kdy dlužníci podávají opakovaně vadné návrhy, zejména za účelem obstrukcí při dražbě jejich majetku soudním exekutorem. Stanovení povinnosti zaplatit soudní poplatek při podání insolvenčního návrhu všem iniciátorům

¹³⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14.3.2012 č.d. MSPH 60 INS 21742/2011, 1 VSPH 295/2012-A-35

insolvenčního procesu včetně dlužníků, by přispělo k větší zodpovědnosti za podaný návrh a vážnosti insolvenčního řízení vůbec.

Právě s ohledem na regulativní funkci soudního poplatku by stálo za úvahu zamyslet se i nad tím, zda je vyhovující současná výše soudního poplatku, která činí 2.000,- Kč.

Další možnost v oblasti zjevně bezdůvodných návrhů představuje povinnost uhrazení zálohy. Nyní je zakotvena možnost insolvenčního soudu požadovat po iniciátorovi insolvenčního procesu zaplacení zálohy (s insolvenčním zákonem zakotvenými výjimkami), pouze je-li to nezbytné ke krytí nákladů řízení a prostředky k tomu nelze zajistit jinak. Aby institut zálohy mohl plnit funkci nástroje zabraňujícího šikanózním návrhům, musel by být spojen s podáním návrhu a k jeho použití by mělo docházet automaticky, nehledě na majetkovou situaci dlužníka (která je v této procesní fázi stejně insolvenčnímu soudu neznámá). To znamená, že by nemohla být koncipována jako záloha na náklady spojené s průběhem insolvenčního řízení. Shodně se současnou právní úpravou by mohly být zachovány výjimky z této povinnosti – zejména by se tato povinnost nevztahovala na zaměstnance dlužníka. K zahájení insolvenčního řízení by došlo podáním návrhu a uhrazením zálohy. K účinnosti tohoto nástroje by bylo nezbytné, aby výše zálohy dosahovala takové částky, jež by odrazovala od zneužívání insolvenčního řízení, ale na druhou stranu aby věřiteli (fyzické osobě či menší právnické osobě) neznemožnila uplatňovat a bránit svá práva cestou insolvenčního řízení. Složená záloha by pak v případě, že došlo k zastavení insolvenčního procesu nebo odmítnutí či zamítnutí návrhu na jeho zahájení vinou insolvenčního navrhovatele, byla použita k „odškodnění“ dlužníka, kterému vznikla nedůvodným zahájením insolvenčního řízení prokazatelná škoda.

Ne příliš vhodně řeší tuto problematiku navrhovaná novela insolvenčního zákona. Nově by měla být zákonem uložena věřiteli coby insolvenčnímu navrhovateli povinnost, složit spolu s podáním insolvenčního návrhu zálohu na náklady daného řízení ve výši 50.000,- Kč v případě, že podaný insolvenční návrh směřuje vůči právnické osobě podnikateli, a 10.000,- Kč v případě, že návrh směřuje vůči právnické osobě nepodnikateli nebo vůči fyzické osobě. Uvedené se nebude týkat navrhovatelů coby zaměstnanců a bývalých zaměstnanců dlužníka, jejichž pohledávka spočívá pouze v pracovněprávních nárocích a spotřebitelů, jejichž pohledávka spočívá v nároku

vyplývající z spotřebitelské smlouvy a rovněž v případě přistoupení k insolvenčnímu návrhu. Nezaplacení zálohy na náklady řízení splatné spolu s podáním věřitelského insolvenčního návrhu bude jedním z důvodů, pro který soud insolvenční návrh odmítne jako zjevně bezdůvodný. Vedle této obligatorní zálohy by byla ponechána insolvenčnímu soudu možnost uložení zálohy i dle stávající úpravy. Znamenalo by to, že v případě věřitelského insolvenčního návrhu by bylo lze na těchto zálohách vybrat až 60.000,- Kč, respektive 100.000,- Kč.¹³⁶

Navrhované řešení nevidím zrovna jako šťastné zejména s ohledem na očividnou nevhodnost spojení zaplacení zálohy na náklady řízení s podáním návrhu, když v této fázi řízení není zřejmé, že uhrazení zálohy bude nezbytné vzhledem k majetkové situaci dlužníka. Tím tato záloha ztrácí smysl, zvláště za situace, kdy bude insolvenčnímu soudu ponechána možnost uložit navrhovateli zaplatit další již odůvodněnou zálohu na náklady řízení, poté co vyjde najevo, že majetková podstata dlužníka k jejich uhrazení nebude stačit.

2.4.4 Nezveřejňování informací v insolvenčním rejstříku před zjištěním úpadku

Opatřením, kterým by se zamezilo podávání zjevně bezdůvodných insolvenčních návrhů, je zpřístupnění informací o zahájení insolvenčního řízení na základě věřitelské iniciace v insolvenčním rejstříku až v okamžiku, kdy bude postaveno na jisto, že dlužník, proti němuž byl návrh podán, se opravdu nachází v úpadku. Návrh, který tak byl podán za účelem nějakým způsobem dlužníka dehonestovat, by k tomu nebyl způsobilý, neboť by se o zahájení insolvenčního řízení veřejnost nedozvěděla.

Veškeré dokumenty včetně vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení by se zveřejnily až v souvislosti s rozhodnutím o úpadku dlužníka. Vzniká tak riziko, že dlužník využije takového prodlení a pokusí se „vyvést“ majetek, případně nastane situace popsaná v kapitole 1.2.1.1. a dojde k destrukci majetku dlužníka ze strany jeho věřitelů, kteří budou o podání insolvenčního návrhu informováni a pokusí se tak o co možná nejrychlejší a nejefektivnější vymožení svých pohledávek (problém společně

¹³⁶ Sněmovní tisk 785/0, část. č. 1/6. Novela z – insolvenční zákon. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>

užívaného zdroje). Samozřejmě by se taková úprava musela promítnout i do souvisejících předpisů, například do zákona o veřejných zakázkách. Jednou ze základních kvalifikačních předpokladů dodavatelů je, že vůči jejich majetku neprobíhá insolvenční řízení. Výběrová komise by tak mohla vybrat vítěze, na kterého již insolvenční řízení vedeno je. I zde by tak muselo dojít k úpravě, kdy by podmínkou bylo, že nebyl zjištěn úpadek účastníka, a nepodmiňovat možnost úspěšnosti pouhým zahájeným řízením o insolvenční návrhu. Tím by pak i zanikl jeden z důvodů podávání šikanózních návrhů a to znemožnit konkurentovi účast na veřejných zakázkách.

2.4.5 Předběžné posouzení insolvenčního návrhu

V současnosti navrhovanou právní úpravou by mělo být zavedeno předběžné posouzení věřitelského insolvenčního návrhu insolvenčním soudcem a v případě, že soudce dospěje k závěru, že zde existuje nejistota o zneužití práv insolvenčního navrhovatele na úkor jiného soutěžícího subjektu v pozici dlužníka, popřípadě nejistota ohledně jiného nedostatku insolvenčního návrhu (včetně neuhrazení zálohy na náklady řízení splatné s podáním věřitelského insolvenčního návrhu), který je důvodem pro odmítnutí insolvenčního návrhu podaného věřitelem pro jeho zjevnou bezdůvodnost, rozhodne, že podaný insolvenční návrh ani jiné dokumenty ve spisu, včetně vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení, se v insolvenčním rejstříku nezveřejní, a to po dobu až 7 dní od jeho podání; soudce tak rozhodne neprodleně, nejpozději do konce nejbližší následujícího pracovního dne po podání insolvenčního návrhu. Rozhodnutí se doručuje zvlášť pouze navrhovateli a dlužníku, jakož i nahlížení do spisu bude v této fázi umožněno pouze dlužníku a insolvenčnímu navrhovateli. Účinky zahájeného insolvenčního řízení zveřejněním vyhlášky v insolvenčním rejstříku zůstávají zachovány. Insolvenční soud pak sedmidenní lhůtu, která počala běžet doručením insolvenčního návrhu soudu, využije k tomu, aby se ujistil v domněnce, že byl insolvenční návrh podán zjevně bezdůvodně a jako takový jej odmítnul, nebo se přesvědčil o tom, že je insolvenční návrh prost vad.¹³⁷

¹³⁷ Sněmovní tisk 785/0, část. č. 1/6. Novela z – insolvenční zákon. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>

Takováto konstrukce je značně nevhodná. Jednak zavádí nerovnost v postavení dlužníků, na něž byl podán věřitelský insolvenční návrh, jednak v takto krátké lhůtě soudce ve většině případů není schopen zjistit neoprávněnost či přímo šikanóznost podaného návrhu (jak již bylo uvedeno v části věnované možnosti odmítnutí zjevně bezdůvodně podaného návrhu dle § 128a IZ). Taková povaha insolvenčního návrhu vyjde najevo většinou až s vyjádřením dlužníka a dalšími zjištěními ze strany insolvenčního soudu například až v souvislosti s ústním jednáním s účastníky řízení. A to nemluvíme o otázce přistoupení k řízení, kdy se další insolvenční návrh na téhož dlužníka považuje za přistoupení k tomu prvnímu. Insolvenční řízení je zahájeno dnem, kdy insolvenční návrh dojde insolvenčnímu soudu. Takže tu bude překážka, která bude bránit tomu, aby na jednoho dlužníka souběžně probíhala dvě insolvenční řízení; a pokud ne, ohledně jednoho dlužníka budou probíhat dvě insolvenční řízení?

2.4.6 Odmítnutí insolvenčního návrhu místně nepříslušným soudem

Jak již bylo uvedeno, bývá „běžnou“ praxí, že navrhovatel, jenž svým insolvenčním návrhem sleduje docílit újmy dlužníka, podá návrh na zahájení předmětného procesu u místně nepříslušného soudu, neboť účinky zahájení insolvenčního řízení stejně jako zveřejnění informace o zahájeném řízení nastanou, ale celý proces se prodlouží, zejména když se takový navrhovatel proti rozhodnutí o vyslovení místní nepříslušnosti daného soudu odvolá.

V současné době existují názory, že by zákonodárce měl v insolvenčním zákoně zakotvit pravidlo, které by umožnilo i místně nepříslušnému soudu učinit opatření, jež nesnesou odkladu, mezi nimi právě například odmítnutí insolvenčního návrhu mimo jiné i pro zjevnou bezdůvodnost.¹³⁸

Smysl takové úpravy je zřejmý. Má zabránit záměrné manipulaci s místní příslušností soudu a předejít tak zdoluhavému řízení řešící otázku místní příslušnosti soudu. Takovou koncepci, ač může být v zájmu procesní ekonomie a ochrany dlužníků před šikanózními insolvenčními návrhy, musíme odmítnout.

¹³⁸ Sněmovní tisk 785/0, část. č. 1/6. Novela z – insolvenční zákon. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>

Pominu-li, že dle mého zde již zmíněného názoru, není v možnostech soudce posoudit oprávněnost návrhu víceméně okamžitě, jak by bylo u takového postupu vyžadováno, byl by místně nepřislušný soud zmocněn učinit kroky se zásadními nevratnými důsledky, a to nelze s ohledem na ústavní princip zákonného soudce přijmout. Listina základních práv a svobod ve svém čl. 38 odst. 1 vyžaduje, aby nikdo nebyl odňat svému zákonnému soudci. Dále stanoví, že příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Princip zákonného soudu a zákonného soudce mimo jiné vyjadřuje, že pouze zákonem, tedy obecně a pro všechny subjekty stejně má být stanoveno, kterým soudům které věci k rozhodování náležejí, a že to tedy v žádném případě nesmí být řešení ad hoc, nahodilé nebo dokonce svévolné.¹³⁹

Z uvedených důvodů je nutné takový postup zavrhnout, a to nejen co se týká odmítnutí šikanózních insolvenčních návrhů, ale též pokud jde o častější praxi – odmítnutí návrhu z formálních důvodů, tedy pro jeho vady.

Řešením této situace by byla změna právní úpravy, která by spojila zahájení insolvenčního řízení se dnem, kdy insolvenční návrh dojde nejen věcně ale též místně příslušnému soudu. Na druhou stranu by taková úprava mohla nahrávat dlužníkům, kteří se snaží oddálit či mařit insolvenční řízení v jejich věci.

2.4.7 Přezkoumatelnost opatření předsedy soudu o ustanovení osoby insolvenčního správce

V zásadě existují dva systémy určování osoby insolvenčního správce ke konkrétní věci. Prvním systémem, který se používal v našem insolvenčním právu do roku 2014, je systém tzv. nominační, jenž je postaven na tom, že určení osoby insolvenčního správce je na uvážení insolvenčního soudu, který osobu insolvenčního správce vybírá ze seznamu kvalifikovaných osob.

Uvedený systém zaváděl do přidělování jednotlivých insolvenčních věcí konkrétním insolvenčním správcům nedostatek proporcionality a uniformity

¹³⁹ WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací.* 8. nezměněné vyd. Praha : Leges, 2015, 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5, s. 65

v postupech předsedů jednotlivých insolvenčních soudů, což vyvolávalo pochybnosti o transparentnosti takto nastaveného systému.¹⁴⁰

Naproti tomu rotační systém, jenž byl do našeho právního řádu zakotven protišikanózní novelou, stanovuje určení konkrétní osoby insolvenčního správce pro jednotlivá insolvenční řízení na základě rozpisu (tzv. kolečkem). Rotační systém je spravedlivý, objektivní a transparentní a předchází případným nevhodným vztahům vznikajícím mezi insolvenčními správci a předsedy insolvenčních soudů (zejména zabraňuje případným dohadům nad způsobem výběru insolvenčních správců). Tento systém tak bezpochyby zajišťuje nezávislost výběru osoby insolvenčního správce, neboť při určení konkrétní osoby insolvenčního správce je zcela vyloučen vliv soudce, který řízení vede, a podstatně oslaben vliv soudních funkcionářů.

Ustanovení § 25 odst. 5 IZ umožňuje předsedovi insolvenčního soudu určit insolvenčního správce mimo stanovené pořadí a to v případě, že

- a) nelze ustanovit osobu insolvenčního správce postupem podle odstavce 2 (tzn. kolečkem), nebo
- b) je to nezbytné se zřetelem k dosavadnímu stavu insolvenčního řízení, k osobě dlužníka a k jeho majetkovým poměrům, jakož i k odborné způsobilosti insolvenčního správce, jeho dosavadní činnosti a k jeho zatížení.

Takový postup je předseda insolvenčního soudu povinen vždy odůvodnit.

Na první pohled by se mohlo zdát takový nástroj bezproblémový, ale při bližším zkoumání tohoto institutu (zejména s ohledem na praxi jednoho z předsedů insolvenčního soudu, z jehož strany docházelo z důvodu „rovnoměrného zatížení správců“ k principiálnímu nedodržování rotačního systému a určování konkrétních insolvenčních správců za pomoci tohoto zcela výjimečného postupu) se vyjeví jeho nedostatky.

Současná právní úprava totiž neobsahuje žádný zvláštní způsob obrany proti případnému nezákonnému opatření předsedy insolvenčního soudu, jenž by rozhodoval o osobě insolvenčního správce pro to které insolvenční řízení zcela svévolně.

¹⁴⁰ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění insolvenční zákon a zákon o insolvenčních správcích, op. cit., s. 48-52

Opatření předsedy soudu je opatřením orgánu státní správy soudů [§ 119 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „zákon o soudech a soudcích“)] vydaným na základě zákonného zmocnění v § 25 IZ. Z ustanovení § 25 odst. 2 IZ vyplývá, že soud je opatřením předsedy soudu vázán a nemá možnost toto opatření přezkoumávat ani ustanovit insolvenčním správcem jinou osobu.¹⁴¹ Ústavou jsou soudy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Soudci jsou pak při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni „pouze“ zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Ustanovení § 25 IZ tento ústavní princip prolamuje a soudce zavazuje opatřením předsedy insolvenčního soudu coby orgánu státní správy.

Vyvstává tedy otázka, jak se případnému nezákonnému opatření o určení osoby insolvenčního správce bránit?

Možnost podat odvolání proti opatření předsedy insolvenčního soudu k vrchním soudům odmítly oba vrchní soudy, s poukázáním na ustanovení § 4 odst. 3 vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „jednacím řád pro insolvenční řízení“), dle kterého opatření předsedy insolvenčního soudu nemá povahu rozhodnutí. Toto opatření není soudním rozhodnutím, nelze jej tedy napadnout odvoláním či jiným opravným prostředkem.¹⁴² Vrchní soud v Olomouci k tomu dodal, že ani odvolací soud není oprávněn přezkoumávat opatření předsedy soudu, jímž určil insolvenčního správce, když se jedná o opatření vydané orgánem státní správy soudů a to odvolacímu přezkumu nepodléhá.¹⁴³

Zajímavější možností je využití ustanovení § 26 IZ, které umožňuje odvolání proti rozhodnutí insolvenčního soudu o ustanovení insolvenčního správce. Citované ustanovení současně vymezuje odvolací důvody tak, že lze v odvolání namítat pouze to, že ustanovený insolvenční správce nesplňuje podmínky pro ustanovení nebo že není nepodjatý. Jednou z podmínek pro ustanovení insolvenčního správce je i zákonné opatření předsedy insolvenčního soudu. Je-li toto opatření vadné (např. z důvodu

¹⁴¹ Viz usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18.9.2014 č.d. KSOS 39 INS 8673/2014, 1 VSOL 584/2014-A-13

¹⁴² K tomuto závěru viz např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31.3.2010 č.d. KSPL 27 INS 8406/2009, 3 VSPH 193/2010-B-12

¹⁴³ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18.9.2014 č.d. KSOS 39 INS 8673/2014, 1 VSOL 584/2014-A-13

nepřezkoumatelnosti pro absenci odůvodnění či nepravdivého odůvodnění), musí být nepochybně stíženo vadou i následné rozhodnutí soudu o ustanovení konkrétního správce. Tento názor však nesdílí Vrchní soud v Olomouci.¹⁴⁴ V brzké době se dočkáme stanoviska Nejvyššího soudu, který v této oblasti projednává řadu dovolání.

Proti nezákonnému opatření předsedy insolvenčního soudu se lze bránit patrně též správní cestou. Předseda krajského soudu je dle ustanovení § 119 odst. 2 zákona o soudech a soudcích orgánem státní správy soudů. V případech, kdy činí správní akty, dopadá na jeho činnost zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „správní řád“ nebo „SŘ“). Správní řád upravuje postup orgánů moci výkonné, orgánů samosprávných celků a jiných orgánů, právnických a fyzických osob, pokud vykonávají působnost v oblasti veřejné správy (pro tyto osoby zavádí správní řád legislativní zkratku „správní orgán“). Správní řád se použije, nestanoví-li zvláštní zákon jiný postup. V daném případě žádný zákon aplikaci správního řádu nevyklučuje, proto je na činnost předsedy krajského soudu v oblasti veřejné správy použitelný.

Správní řád definuje správní rozhodnutí v § 67 odst. 1 tak, že rozhodnutím správní orgán v určité věci zakládá, mění nebo ruší práva nebo povinnosti jmenovitě určené osoby nebo v určité věci prohlašuje, že taková osoba práva nebo povinnosti má anebo nemá, nebo v zákonem stanovených případech rozhoduje o procesních otázkách. Judikatura Nejvyššího správního soudu České republiky (dále též jen „Nejvyšší správní soud“ nebo „NSS“) důsledně trvá na tom, že rozhodnutí správního orgánu, respektive všechny správní akty, je nutno posuzovat materiálně, nehledě na formální označení toho kterého aktu.¹⁴⁵ V rozhodnutí č.j. 8 Ao 2/2009-30 ze dne 3.11.2009 Nejvyšší správní soud uzavřel: „.....z hlediska materiálního posouzení správního rozhodnutí proto musí být splněny dvě podmínky: individuální určení (konkrétnost) věci a konkrétnost osoby (osob), jimž rozhodnutí zakládá, mění nebo ruší práva či povinnosti nebo deklaruje existenci či neexistenci jejich práv či povinností.“

Zákonné definici stejně jako materiálnímu pojetí správního rozhodnutí opatření o určení insolvenčního správce vyhovuje. Subjektivní práva a povinnosti konkrétní osoby, která byla předsedou soudu určena do funkce insolvenčního správce v konkrétní

¹⁴⁴ Viz např. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25.9.2014 č.d. KSOS 36 INS 13886/2014, 2 VSOL 824/2014-A-13

¹⁴⁵ K tomu např. usnesení Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 3.11.2009 č.j. 8 Ao 2/2009-30 nebo usnesení Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 22.5.2003 č.j. 6 A 95/2002-26

insolvenční věci, vznikají až s rozhodnutím insolvenčního soudu o ustanovení insolvenčního správce. Řečené však neplatí o subjektivních právech osoby, která byla opatřením předsedy soudu pominuta. Osoba, která splňuje všechny zákonné podmínky pro zařazení do rotačního systému a na kterou v tomto systému případně pořadí, má subjektivní právo na určení do funkce insolvenčního správce v tom konkrétním insolvenčním řízení. Toto právo vyplývá z ustanovení § 25 odst. 2 IZ (předseda soudu je zásadně povinen respektovat pořadí) a čl. 2 odst. 2 Listiny (státní moc nelze uplatňovat libovolně/svévolně, nýbrž jen v případech, v mezích a způsoby, jež stanoví zákon).¹⁴⁶

Ustanovení § 4 odst. 3 jednacího řádu pro insolvenční řízení sice stanoví, že opatření nemá povahu rozhodnutí, ale není jisté, zda toto ustanovení je vůbec aplikovatelné (podzákonnou normou nemůže být novelizován zákon, nemůže sloužit k výkladu zákona či stanovovat z něj výjimky, a to ani v případě, že by k tomu bylo Ministerstvo spravedlnosti ČR zákonodárcem /protiústavně/ zmocněno, k čemuž beztak nedošlo – viz zmocňovací ustanovení § 431 IZ). Zákonnou normu může měnit jen zákonodárce, nikoliv exekutiva; tím by došlo k nepřípustnému zásahu do moci zákonodárné. Lze tedy připustit, že proti opatření o určení správce (které je správním rozhodnutím) je přípustné odvolání k nadřízenému správnímu orgánu, jímž je Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Za předpokladu, že opatření o určení osoby insolvenčního správce by přeci jen nebylo považováno za správní rozhodnutí, je namístě na něj hledět dle § 158 odst. 1 a § 177 odst. 2 SŘ jako na správní akt podle části čtvrté správního řádu. Podle ustanovení § 156 odst. 2 SŘ pak správní akt, který je v rozporu s právními předpisy a který nelze opravit, aniž by byla způsobena újma některé z dotčených osob (v našem případě nezákonně určenému správci), zruší usnesením správní orgán, který je vydal nebo učinil.

Lze si ovšem jen obtížně představit, že předseda insolvenčního soudu, který takto „nezákonně“ postupuje cíleně, své rozhodnutí přehodnotí. Na předsedu insolvenčního soudu, který nezákonně opatření vydal, lze tak pohlížet jako na osobu podjatou pro svůj poměr k věci, jenž formuje jeho zájem na výsledku řízení tak, aby nezákonnost opatření nebyla shledána. Je tak na nadřízeném orgánu (Ministerstvu spravedlnosti ČR), aby dle

¹⁴⁶ VRBA, M. Výběr insolvenčních správců na počátku řízení. *Právní rádce*. 2015, č. 6, 38-41 s., s. 40

§ 14 odst. 4 ve spojení s § 131 odst. 4 SR pověřil k projednání a rozhodnutí věci jiný věcně příslušný podřízený správní orgán (předsedu jiného insolvenčního soudu).

Poslední možností je podání stížnosti dle § 164 zákona o soudech a soudcích. Stížnost je v tomto případě přípustná, neboť vydání opatření o určení osoby insolvenčního správce předsedou insolvenčního soudu není výkonem nezávislé rozhodovací činnosti soudu, nýbrž akt vydaný v rámci jeho působnosti coby správního orgánu. Příslušným k vyřízení stížnosti je Ministerstvo spravedlnosti ČR a předseda Vrchního soudu.

Stížnost lze podat jen, jde-li o průtahy v řízení nebo o nevhodné chování soudních osob anebo narušování důstojnosti řízení před soudem. Lze říci, že nezákonně určený insolvenční správce bude muset být dříve či později nahrazen zákonným správcem, přičemž každá změna v osobě správce představuje retardační zásah do řízení.¹⁴⁷ A takto nastalá situace vytváří podmínky pro průtahy v řízení. Nevhodným chováním by bylo lze posoudit mlžení ohledně důvodů určování vybraných správců mimo pořadí, navíc nelze hovořit o důstojnosti řízení tam, kde je na první pohled zřejmé, že insolvenční správce byl do funkce mimo pořadí instalován z důvodu, který je prokazatelně nepravdivý.¹⁴⁸

Výše uvedené způsoby obrany proti nezákonnému opatření o určení insolvenčního správce, které vyznívají poněkud krkolomně, by mohly být nahrazeny jednoduchým legislativním řešením, a to doplněním ustanovení § 25 odst. 5 IZ tak, že by byla zavedena povinnost insolvenčního soudu přezkoumat zákonnost opatření, tj. zda fakticky obsahuje zdůvodnění, zda jsou tyto důvody subsumovatelné důvodům vyjmenovaným v zákoně a zda tyto důvody odpovídají realitě. Na ochranu účastníků insolvenčního řízení by pak byly rozšířeny odvolací důvody proti usnesení insolvenčního soudu o ustanovení správce o nezákonnost opatření předsedy soudu. Vyhláška o jednacím řádu pro insolvenční řízení by pak měla obsahovat povinnost předsedy soudu vést evidenci všech opatření, která se odchyľují od rotačního systému,

¹⁴⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 11. 2011 č.d. MSPH 79 INS 13772/2010, 3 VSPH 521/2011-A-29

¹⁴⁸ MICHAL, P. In: Insolvenční poradna. Dostupné z: <http://www.konkursni-noviny.cz/clanek/insolvencni-poradna-71>

včetně uchování podkladů, na jejichž základě byla tato opatření vydána, což usnadní pozdější případné prošetření postupu předsedy soudu.¹⁴⁹

3 Zneužívání insolvenčního řízení dlužníkem a obrana proti němu

V této kapitole se budu zabývat zneužíváním insolvenčního procesu ze strany dlužníka, aniž bych si však činila nárok na úplnost výčtu možných způsobů, jak lze využít insolvenčního řízení v dlužníkův prospěch.

Zcela záměrně pomínu oblast reorganizace, neboť tohoto způsobu řešení úpadku dlužníka není prozatím (bohužel) příliš využíváno, proto tedy ani neshledávám vhodným zabývat se jí pro účely této práce.

Zaměřím se převážně na dva okruhy, které spolu vzájemně souvisí a při kterých nejčastěji nalézáme tendence dlužníka nejednat v souladu s účelem insolvenčního zákona, a to na problematiku střetu řízení insolvenčního a exekučního a na problematiku oddlužení.

Nejprve se ale zastavím u několika projevů dlužníků vyskytujících se při insolvenčních procesech obecně, jež nesou znaky zneužívání práva, a doplním pár slov o možném trestním postihu dlužníka.

3.1 Neúčinnost právních úkonů dlužníka

Insolvenční zákon na mnoha místech koncipuje neúčinnost úkonů provedených dlužníkem, které se nějakým způsobem protíví zásadám a pravidlům insolvenčního řízení. Kromě úkonů, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení bez souhlasu insolvenčního soudu (§ 111 odst. 3 IZ), označuje insolvenční zákon v ustanovení § 246 odst. 2 jako neúčinné takové úkony dlužníka, jimiž nakládá s majetkovou podstatou po přechodu dispozičního oprávnění na insolvenčního správce v důsledku prohlášení konkursu. Oproti neúčinnosti právních úkonů obsažené v § 111 odst. 3 IZ nastává

¹⁴⁹ VRBA, M. Výběr insolvenčních správců na počátku řízení. *Právní rádce*. 2015, č. 6, 38-41 s., s. 41

neúčinnost úkonů dlužníka dle § 246 odst. 2 IZ přímo ze zákona; insolvenční zákon výslovně proklamuje, že se v daném případě nepoužije § 235 odst. 2 IZ (tj. že se neúčinnosti nemusí insolvenční správce dovolávat odpůřčí žalobou).

Ponecháme-li stranou právní úkony, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, v rozporu s výše uvedenými ustanoveními § 111 (v tomto případě, je však nezbytné se neúčinnosti dovolat postupem dle § 235 odst. 2 IZ) a § 246 odst. 2 IZ, lze podle ustanovení § 235 až 243 IZ odporovat těm právním úkonům dlužníka, jež jsou taxativně vypočteny v ustanoveních § 240 až 242 IZ. Ustanovení § 235 odst. 1 IZ označuje neúčinnými právními úkony takové úkony dlužníka, jimiž zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Za právní úkon se považuje též dlužníkovo opomenutí. Z ustanovení § 240 až 242 IZ se pak podává, že právě jejich prostřednictvím se dává (pro insolvenční účely) obsah pojmu zkracující právní úkon dlužníka a zvýhodňující právní úkon dlužníka.¹⁵⁰

Jak již bylo naznačeno, neúčinnosti dlužníkových právních úkonů se může za trvání insolvenčního řízení vedeného na majetek tohoto dlužníka dovolat výlučně insolvenční správce a to odpůřčí žalobou podanou proti osobám, které mají povinnost vydat dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty. Přihlášený věřitel osobou aktivně legitimovanou k podání odpůřčí žaloby není.¹⁵¹ Je-li neúčinnost právního úkonu dlužníka zjištěna rozhodnutím insolvenčního soudu, náleží dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty. Povinnost vydat do majetkové podstaty dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů mají osoby, v jejichž prospěch byl takový úkon učiněn nebo které z něho měly prospěch. Dědici nebo právní nástupci těchto osob, na které přešlo dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů, mají povinnost vydat je do majetkové podstaty,

- a) jestliže jim v době, kdy toto plnění nabyli, musely být známy okolnosti, které odůvodňují právo dovolávat se neúčinnosti vůči osobám uvedeným v odstavci 1, nebo
- b) jde-li o osoby, které tvoří s dlužníkem koncern, anebo o osoby dlužníku blízké.

¹⁵⁰ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.2.2014 sp. zn. 29 Cdo 677/2011

¹⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.2013 sp. zn. 29 ICdo 3/2013

První skutkovou podstatou, která navazuje na obecnou definici neúčinnosti právních úkonů zakotvenou v § 235 IZ, uvádí insolvenční zákon v ustanovení § 240 a je jím právní úkon bez přiměřeného plnění. Rozumí se jím takový právní úkon, jímž se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník. Aby mohl být úkon dlužníka posouzen jako úkon bez přiměřeného plnění dle tohoto ustanovení, musel ho dlužník učinit v době, kdy byl v úpadku, nebo takový úkon vedl k dlužníkovu úpadku. K naplnění skutkové podstaty neúčinnosti právního úkonu dle tohoto ustanovení se nevyžaduje dlužníkům úmysl zkrátit věřitele, ale pouze zjištění, že dlužník byl v době uskutečnění zpochybňovaného úkonu v úpadku (případně, že tento právní úkon vedl k dlužníkovu úpadku). Jde-li o úkon činěný ve prospěch osoby dlužníku blízké, jakož i osoby tvořící s dlužníkem koncern, pak se skutečnost, že úkon byl učiněn v době, kdy byl dlužník v úpadku, předpokládá. V takovém případě je na žalovaném, chce-li se odpůřčí žalobě ubránit, aby tvrdil a prokázal, že dlužník v době učinění právního úkonu nebyl v úpadku.¹⁵²

Pojem „bez přiměřeného protiplnění“ vyložil Vrchní soud v Praze v rozhodnutí ze dne 1.2.2012 sp. zn. KSPH 39 INS 4800/2009, 39 ICm 6/2010, 103 VSPH 36/2011, v němž se zabýval přiměřeným protiplněním při smlouvě o postoupení pohledávek: *„Úprava neúčinnosti právních úkonů, které byly učiněny ,bez přiměřeného protiplnění‘ má své ekonomické i právní východisko v porovnání ekvivalentnosti plnění, které dlužník (na základě právního úkonu) obdržel za jím poskytnuté plnění. Jestliže je takové (dlužníkem obdržené) plnění ekvivalentní, tedy odpovídající, dlužník tím nezkracuje možnost uspokojení pohledávek svých věřitelů. Ekvivalentní nemůže být takové protiplnění, ať peněžité nebo nepeněžité, jestliže sjednaná nebo jinak stanovená úplata je nižší (zákon vyžaduje, aby byla podstatně nižší), než obvyklá cena plnění poskytnutého dlužníkem. (...) Obvyklou cenou dlužníkovu plnění je třeba rozumět cenu, za kterou by je bylo možné prodat nebo jinak zpeněžit v době dlužníkovu právního úkonu s dodržáním případných cenových předpisů (předpisů o regulaci cen, vydaných podle zákona č. 526/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů). I když dlužník poskytl své plnění bezúplatně nebo za nižší úplatu než je jeho obecná cena, nemusí se vždy jednat o*

¹⁵² K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.9.2015 sp. zn. 29 ICdo 17/2013

právní úkon bez přiměřeného protiplnění ve smyslu § 240 IZ. V § 240 odst.1 IZ se vyžaduje, aby sjednaná nebo jinak stanovená úplata byla ‚podstatně nižší‘ než obvyklá cena dlužníkovou plnění. V § 240 odst.2 IZ je pak obsažen požadavek, aby se jednalo o právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy již byl v úpadku, nebo který byl příčinou toho, že se dlužník dostal do úpadku. (...) Z této právní úpravy plyne, že k závěru o neúčinnosti právního úkonu bez přiměřeného protiplnění vždy musí být známa hodnota plnění poskytnutého dlužníkem a hodnota protiplnění. Jestli je dlužníkem poskytnutou hodnotou peněžité pohledávky, postoupená na základě smlouvy o postoupení pohledávek, pak její hodnota (obvyklá cena) je dána její dobytostí. Nominální hodnota postoupené peněžité pohledávky je sama o sobě bezcenným údajem, není-li bez dalšího najisto postaveno, že dlužník má dostatečný majetek, z něhož lze pohledávku uspokojit. Jestliže je naopak evidentní, že takový závěr přijmout nelze, pak musí být v řízení tvrzeny a prokazovány skutečnosti, na nichž se zakládá právní závěr o dobytosti postoupené pohledávky. Ve své podstatě jde o zjištění majetkových poměrů dlužníka postoupené pohledávky.“

Podmínky odporovatelnosti ve smyslu § 240 IZ se posuzují ke dni vzniku právního úkonu; ke stejnému okamžiku se zjišťuje, i zda měl dlužník po uzavření odporovaného právního úkonu dostatečný majetek k uspokojení věřitelů, v jejichž prospěch se neúčinnost vyslovuje.¹⁵³

Ustanovení § 241 IZ stanoví neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů, jimiž jsou takové úkony, v jejichž důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu. Opět zde platí podmínka provedení úkonu v době dlužníkovu úpadku, případně, že se jedná o úkon, jenž k dlužníkovu úpadku vedl. Uplatní se také stejná domněnka týkající se osob dlužníkovi blízkých.

Dosud uvedené skutkové podstaty neúčinných právních úkonů nevyžadují úmysl dlužníka, skutková podstata vymezená ustanovením § 242 IZ naproti tomu úmysl dlužníka vyžaduje. Předmětné ustanovení dává možnost odporovat právnímu úkonu, kterým dlužník úmyslně zkrátil uspokojení věřitele, byl-li tento úmysl druhé straně znám nebo jí se zřetelem ke všem okolnostem znám být musel. U osob blízkých a osob

¹⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.12.2015 sp. zn. 29 ICdo 48/2013

tvořících s dlužníkem koncern vytváří insolvenční zákon domněnku znalosti úmyslu dlužníka zkrátit věřitele.

I v případě, že dlužník plní uzavřením smlouvy se třetí osobou svůj morální nebo právní závazek, může uzavřením takové smlouvy sledovat úmysl zkrátit své věřitele.¹⁵⁴

Poněkud rozporuplnější nastává situace při řešení dlužníkovy úpadku oddlužením, které probíhá plněním splátkového kalendáře. Při tomto způsobu oddlužení jsou zásadně postihovány pouze příjmy dlužníka, které získá po schválení oddlužení a nikoli též majetek, který dlužník nabyt v minulosti. Ustanovení § 412 odst. 1 písm. a) IZ ukládá dlužníkovi povinnost hodnoty získané dědictvím, darem a z neúčinného právního úkonu, jakož i majetek, který dlužník neuvedl v seznamu majetku, ač tuto povinnost měl, vydat insolvenčnímu správci ke zpeněžení a výtěžek, stejně jako jiné své mimořádné příjmy, použít k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře.

V důsledku takto nastavené právní úpravy dochází k nedůvodnému zhoršení právního postavení dlužníka, který před podáním insolvenčního návrhu např. daroval chatu (která není předmětem zajištění) některému ze svých dětí – tuto skutečnost nijak nezamlčoval, uvedl ji v insolvenčním návrhu spojeném s návrhem na povolení oddlužení a upozornil na tento převod insolvenčního správce. Na rozdíl od dlužníka, který svému dítěti chatu nedaroval a ponechal si ji, nezabrání dlužník – dárce jejímu prodeji (po úspěchu insolvenčního správce s odpůřčí žalobou) a to ani v případě schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře, v jehož rámci se obecně dlužníkův nezajištěný majetek pro uspokojení věřitelů nepoužije s výjimkou majetku uvedeného právě v § 412 odst. 1 písm. b) IZ.

Zamysleme se, jak na dané ustanovení nahlížet. V případě, že se jednalo o jediný majetek dlužníka, případně významný majetek, a ekonomická nabídka dlužníka pro splátkový kalendář neumožňuje plné zapravení všech nezajištěných závazků, dlužník omezil tímto svým jednáním věřitele ve volbě způsobu oddlužení, čímž dle závěrů Nejvyššího soudu sledoval nepoctivý záměr a není žádného důvodu, proč by takovému dlužníku mělo být poskytnuto dobrodiní oddlužení.¹⁵⁵

Pokud se ale jedná o případ, kdy dotčený majetek netvoří zásadní část majetku dlužníka, plněním splátkového kalendáře by i za situace, že by předmětný majetek byl

¹⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.9.2006 sp. zn. 30 Cdo 653/2006

¹⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.1.2014 sp. zn. 29 NSČR 88/2013

ve vlastnictví dlužníka, byli věřitelé uspokojeni ve vyšším rozsahu než zpeněžením majetkové podstaty, není dle mého názoru důvodu, pro který by poctivý dlužník musel strpět prodání tohoto majetku.

Řešení, které někteří správci volí, spočívá v tom, že v podané odpůrcí žalobě navrhnou, aby bylo řízení o této žalobě ve smyslu ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ přerušeno po dobu, po kterou bude dlužník řádně a včas plnit všechny povinnosti v rámci schváleného oddlužení. Je to sice spravedlivé řešení, nicméně zřejmě nezabrání možnému postupu některého věřitele dle ustanovení § 159 odst. 6 IZ po vydání rozhodnutí, jímž insolvenční soud vezme na vědomí splnění oddlužení.¹⁵⁶

3.2 Účelové stěhování před zahájením insolvenčního řízení

V praxi se čas od času insolvenční soudy setkávají s tím, že dlužník – právnická osoba účelově změní krátce před zahájením insolvenčního řízení formálně své sídlo, čímž založí místní příslušnost pro jiný insolvenční soud. Důvody, proč tomu tak je, tkví ve snaze dlužníka ztížit výkon práv věřitelů, či snad využít benevolentnějšího či rychlejšího přístupu ze strany soudů či soudců, a nechtěla bych spekulovat, že by takovým důvodem mohlo snad dokonce být příznivější posuzování věci ze strany nově příslušného soudu.

Každopádně připravovaná novela insolvenčního zákona takovými praktikám chce zabránit, a to tím, že příslušnost soudu by se odvozovala od sídla dlužníka podnikatele zapsaného v obchodním rejstříku nikoli ke dni zahájení insolvenčního řízení, ale ke dni, který by zahájení insolvenčního řízení předcházel, a to o šest měsíců.¹⁵⁷

Ač je tato úprava vedena dobrým úmyslem, nepovažuji tuto cestu za nejšťastnější. Předně si nemyslím, že je vhodné kvůli méně než jednomu procentu případů, ve kterých má docházet ke zneužívání institutu místní příslušnosti soudu v insolvenčních věcech, vytvářet pravidlo, podle kterého budeme určovat místní příslušnost soudu podle sídla dlužníka zpětně k datu předcházejícímu zahájení insolvenčního procesu o několik měsíců. Dále tato úprava zavádí nerovnost v posuzování místní příslušnosti dlužníků podnikatelů a nepodnikatelů (nemluvě o skutečnosti, že navrhované pravidlo by mělo

¹⁵⁶ ŘEHÁČEK, O. Oddlužení dnes a zítra. *Konkursní noviny*. 2015, roč. XVIII, č. 9, 5-8 s., s. 6

¹⁵⁷ Sněmovní tisk 785/0, část. č. 1/6. Novela z – insolvenční zákon. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>

platit jenom pro osoby zapisované v obchodním rejstříku; právnické osoby zapisované do jiných veřejných rejstříků /např. spolkový rejstřík, nadační rejstřík apod./ tomuto pravidlu podléhat nebudou), nadto lze téhož dosáhnout prostou aplikací institutu delegace vhodné.¹⁵⁸

3.3 Možnost trestního postihu dlužníka

Dlužník a osoba oprávněná jednat za dlužníka se v insolvenčním řízení především může dopustit trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku, který spáchá ten, kdo v řízení před soudem či jiným orgánem veřejné moci odmítne splnit zákonnou povinnost učinit prohlášení o svém majetku nebo o majetku právnické osoby, za kterou je oprávněn jednat, kdo se takové povinnosti vyhýbá nebo kdo v takovém prohlášení uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje.

Zákonnou povinnost učinit prohlášení o majetku v insolvenčním řízení ukládá ustanovení § 214 až 216 IZ, dle kterých insolvenční soud může na návrh insolvenčního správce nebo věřitelského výboru předvolat dlužníka nebo osoby jednající za dlužníka k výslechu a k prohlášení o majetku.

Dlužník je dále obvyklým pachatelem trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení, kterého se dopustí zejména tím, že nesplní povinnosti poskytovat insolvenčnímu správci součinnost podle § 210 a násl. IZ směřující ke zjišťování majetkové podstaty, včetně toho, že nepředloží seznam majetku, neumožní přístup insolvenčnímu správci na všechna místa, kde má dlužník majetek atd. Za takové jednání dlužníka lze považovat i nerespektování omezení vyplývajících např. z ustanovení § 111 a § 113 nebo § 246 IZ.¹⁵⁹

Dalším trestným činem, který může dlužník spáchat v souvislosti s insolvenčním řízením je trestný čin poškození vlastního věřitele, jehož skutkovou podstatu dlužník naplní tím, že byť i jen částečně zmaří uspokojení svého věřitele jednáním směřujícím vůči svému majetku některou z forem specifikovaných v § 222 odst. 1 TZ, kterým způsobí stav, v němž věřitel nemůže ani částečně dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka. Uspokojení je částečně zmařeno, jestliže dlužník takovým jednáním

¹⁵⁸ KRČMÁŘ, Z. Quo vadis, insolvence roku 2015? *Soudce*. 2016, roč. XVIII, č. 1, 30-34 s., s. 33

¹⁵⁹ PÚRY, F. Porušení povinnosti v insolvenčním řízení. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvenčni-zakon-komentar.cz/>

jen omezí tuto možnost, a věřitel v důsledku toho nedosáhne úplného uspokojení své pohledávky, kterého by jinak dosáhl, kdyby zde nebylo mařícího jednání dlužníka. Předpokladem naplnění skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele je, že je pohledávka věřitele již splatná; jednání způsobem uvedeným v § 222 odst. 1 TZ před splatností pohledávky může být pokusem tohoto trestného činu.

Jednání, jimiž dlužník poškozujví věřitele, spočívají jednak ve zmenšení hodnoty aktiv dlužníkovy majetku (tzn. reálné zmenšení – např. se dlužník zbavuje majetku nebo ho zatěžuje na úkor uspokojení pohledávky věřitele), jednak ve fingování pasiv, která mají fiktivně snížit hodnotu dlužníkovy majetku oproti skutečnému stavu (např. machinacemi v účetnictví), jednak v předstírání splnění věřitelovy pohledávky (tzn., že zanikl dluh dlužníka vůči věřiteli). Důsledkem takových jednání je způsobení škody nikoli malé na cizím majetku.¹⁶⁰

Dlužník v úpadku (nevyžaduje se, aby již bylo ve věci dlužníka zahájeno insolvenční řízení), který zmaří, byť i jen částečně, uspokojení svého věřitele zvýhodněním jiného věřitele (tím, že se mu dostane od dlužníka, který je v úpadku, vyššího plnění, které neodpovídá zásadě poměrného a rovnoměrného uspokojení a to na úkor ostatních věřitelů téhož dlužníka, přičemž ke zvýhodnění může dojít i započtením vzájemných pohledávek mezi dlužníkem a zvýhodněným věřitelem), a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou, spáchá trestný čin zvýhodnění věřitele. K trestní odpovědnosti ovšem nepostačuje jednání dlužníka, který sice plně uspokojil pohledávku jenom jednoho z více svých věřitelů, byť na úkor ostatních věřitelů, pokud tak učinil s odůvodněným předpokladem získání dalších prostředků (peněz, jiného majetku) na uspokojení pohledávek ostatních věřitelů. Tak pokud by podnikatel uhradil dlužnou částku za dodávku elektrické energie v plné výši, ale jen proto, aby nebyla přerušena dodávka elektrické energie a aby tak udržel v provozu výrobní halu, a tím i možnost produkce výrobků, z jejichž následného prodeje důvodně očekává zisk k úhradě ostatních dluhů, nemohl by být v takovém jednání spatřován trestný čin zvýhodnění věřitele (viz též § 122 odst. 1 a 2 IZ o možnosti přednostně hradit některé závazky v době moratoria). Pachatel totiž musí zvýhodnit některého svého věřitele s úmyslem

¹⁶⁰ PÚRY, F. Poškození věřitele. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

zmařit tímto způsobem možnost uspokojení pohledávek ostatních věřitelů.¹⁶¹ Podobně je definován zvýhodňující právní úkon dle ustanovení § 241 IZ.

Dalším trestným činem, který přichází do úvahy je zkraslování údajů o stavu hospodaření a jmění dle § 254 odst. 1 TZ, jehož se dopustí ten, kdo je povinen vést příslušné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, případně ten, kdo v nich činí nebo je povinen činit příslušné záznamy (např. člen statutárního orgánu, který nezajistí řádné vedení účetnictví, ale třeba i jiná osoba pověřená vedením účetnictví) tím, že nevede účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku, ač je k tomu podle zákona povinen, nebo v takových účetních knihách, zápisech a dokladech uvede nepravdivé nebo hrubě zkraslené údaje, nebo uvedené dokumenty změní, zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnými nebo zatají, a ohrozí tak majetkové práva jiného nebo včasné a řádné vyměření daně. V souvislosti s problematikou úpadku a insolvenčního řízení se vyskytuje především jednání, jímž se zkrasluje existence či výše pohledávek věřitelů účetní jednotky, anebo machinace v účetnictví zakrývající skutečný (tzn. nepříznivý) majetkový stav dlužníka, který svědčí o jeho úpadku či hrozícím úpadku apod.¹⁶²

Před samotným insolvenčním řízením se dlužník může dopustit trestného činu způsobení úpadku. Uvedeného činu se dopustí kterýkoli dlužník, pokud si v důsledku hrubě nepřiměřených vydání svým majetkovým poměrům, správy svého majetku způsobem, který neodpovídá zákonem mu uloženým nebo smluvně převzatým povinnostem nebo je s nimi v hrubém nepoměru, užívání poskytnutého úvěru v rozporu nebo hrubém nepoměru s jeho účelem, poskytování ze svého majetku půjček nebo úvěrů jiným osobám, ač to je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, nebo učinění nad rámec obvyklého podnikatelského rizika obchodu nebo operace, která nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, byť i z hrubé nedbalosti, přivodí stav úpadku, nebo v tomto stavu přijme nový závazek nebo zřídí zástavu, ač ví, že je v úpadku, a zhorší tím postavení dosavadních věřitelů. Nemusí se jednat pouze o podnikatele, ačkoli je zřejmé, že některé alternativy míří především na ně.

¹⁶¹ PÚRY, F. Zvýhodnění věřitele. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

¹⁶² PÚRY, F. Zkraslování údajů o stavu hospodaření a jmění. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

Úpadkové trestné činy bývají mnohdy buď výsledkem nadměrného či nezvládnutého podnikatelského rizika, nebo je jejich páchání přímo projevem takového rizika. Ve shora uvedené alternativě trestného činu způsobení úpadku trestní zákoník toleruje beztrestnost obvyklého podnikatelského rizika, ovšem nikoli jako okolnost vylučující protiprávnost činu ve smyslu § 31 odst. 1 TZ, ale činí tak z důvodu, že zpravidla každý podnikatel podstupuje určité riziko, které je pro podnikání charakteristické, přičemž tolerovatelná míra rizika by měla být úměrná individuálním možnostem podnikatele, jeho podnikatelské činnosti, majetkovým poměrům atd.¹⁶³

3.4 Vliv zahájení insolvenčního řízení na řízení exekuční

Jednou ze základních zásad, na nichž stojí insolvenční řízení je suspendování možnosti individuálního uspokojení pohledávek jednotlivých věřitelů ve prospěch kolektivního procesu v rámci insolvenčního řízení. Již na začátku této práce byly popsány důvody vedoucí k upřednostňování kolektivního řešení před individuálním postupem věřitelů (pro připomenutí jde zejména o zabránění destrukci majetku, přičemž pro věřitele jako celek je výhodnější postupovat společně). Pokud tedy probíhá kolektivní řízení (insolvenční řízení), jsou individuální práva, která jsou uplatňována v řízení exekučním (vykonávacím), nahrazena kolektivními právy všech dlužníkových věřitelů a věřitel, který postupoval individuální cestou, se musí podřídit pravidlům kolektivního insolvenčního řízení.

Právní úprava účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení podle § 109 IZ, pokud jde o vzájemný vztah mezi exekučním řízením (výkonem rozhodnutí) a insolvenčním, je taková, že výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, lze nařídit nebo zahájit, nelze jej však provést. Pro pohledávky za majetkovou podstatou (§ 168 IZ) a pohledávky jim na roveň postavené (§ 169 IZ) však lze provést nebo vést výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek náležející do majetkové podstaty dlužníka, na základě rozhodnutí insolvenčního soudu vydaného podle § 203 odst. 5 IZ a s omezeními tímto rozhodnutím založenými. Není-li dále stanoveno jinak,

¹⁶³ PŮRY, F. Přípustné riziko jako okolnost vylučující protiprávnost činu. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvenzni-zakon-komentar.cz/>

výkon rozhodnutí nebo exekuce se i nadále nařizuje nebo zahajuje a provádí proti povinnému.

Z citovaného ustanovení insolvenčního zákona se dozvídáme, že exekuci (pro zjednodušení budu nadále uvádět pouze exekuci s tím, že uváděné se obdobně týká i výkonu rozhodnutí) lze po zahájení insolvenčního řízení nařídit nebo zahájit, nelze ji však provést. Výjimka z pravidla zákazu provedení exekuce se připouští pouze u pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek jim postavených na roveň, a to pouze na základě rozhodnutí insolvenčního soudu vydaného dle ustanovení § 203 odst. 5 IZ. Tyto pohledávky se uplatňují písemně vůči osobě s dispozičními oprávněními. Není-li taková pohledávka uspokojena osobou s dispozičními oprávněními řádně a včas, je věřitel oprávněn domáhat se jejího splnění žalobou podanou proti této osobě. Insolvenční soud po právní moci rozhodnutí o předmětné žalobě určí lhůtu k uspokojení přisouzené pohledávky.

Nabízí se otázka, co lze podřadit pod „nařízení“ exekuce a co je již jejím „provedením“. Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „exekuční řád“ nebo „EŘ“) stanovuje, že exekuční příkaz má účinky nařízení výkonu rozhodnutí podle občanského soudního řádu. Dále uvádí výčet okolností, za jejichž existence nelze podle exekučního příkazu exekuci provést. Exekuční řád následně upřesňuje, že provedením exekuce není úkon učiněný k zajištění majetku povinného pro účely jeho postižení takovou exekucí. Ustanovení § 265 odst. 1 OSŘ konstatuje, že po nařízení výkonu rozhodnutí se postará soud o jeho provedení. Ve stejném duchu také insolvenční zákon nepovažuje za úkon, jímž se provádí exekuce, úkon učiněný k zajištění dlužníkovy majetku pro účely jeho postižení takovou exekucí [viz § 109 odst. 1) písm. d IZ].

K právě uvedenému lze uzavřít, že samotné vydání exekučního příkazu je pouze zajišťovacím úkonem, kterým soudní exekutor konkretizuje majetek povinného, který má být exekucí postižen, a zároveň zajišťuje oprávněnému pořadí pro případné uspokojení pohledávky. Provedením exekuce je pak samotné přeposlání blokovaných či sražených peněžních prostředků, případně prodej movitých či nemovitých věcí na základě vyznění o právní moci exekučního příkazu (k tomu např. § 283 OSŘ:

„Jakmile nabude nařízení výkonu rozhodnutí právní moci, vyrozumí soud o tom plátce mzdy, který je pak povinen vyplácet oprávněnému částky sražené ze mzdy povinného“).

Rozhodnutí, jímž soudní exekutor určuje náklady exekuce (pro účely jejich vymožení některým ze způsobů určených v exekučním příkazu k provedení exekuce ukládající zaplacení peněžité částky), tj. příkaz k úhradě nákladů exekuce, je ve smyslu § 109 odst. 1 písm. c) IZ prováděním exekuce nikoli jejím nařízením. K příkazu k úhradě nákladů exekuce vydanému v rozporu s uvedeným ustanovením insolvenčního zákona se v insolvenčním řízení nepřihlíží.¹⁶⁴

Přednost insolvenčního řízení před exekučním je zdůrazněna ustanovením § 109 odst. 6 IZ, které nejen, že předvídá, že k rozhodnutím a opatřením přijatým při provádění exekuce v rozporu s omezením podle shora citovaného odstavce 1 písm. c) se v insolvenčním řízení nepřihlíží, ale dává také insolvenčnímu soudu pravomoc i bez návrhu pozastavit vykonatelnost nebo odložit právní moc rozhodnutí nebo opatření přijatých při provádění exekuce v rozporu s omezením podle odstavce 1 písm. c) či zakázat přijetí rozhodnutí nebo opatření připravovaných při provádění exekuce v rozporu s omezením podle odstavce 1 písm. c), je-li to nezbytné k naplnění účelu insolvenčního řízení.

Smyslem tohoto ustanovení je jednak normativně projevit zásadu, která plyne z konceptu zákazu provádění exekuce, jednak pro případ nerespektování této zásady svěřit insolvenčnímu soudu pravomoc zjednat nápravu tak, aby chod exekučního řízení nebránil naplnění účelu insolvenčního procesu.¹⁶⁵ Následné zjištění dlužníkovy úpadku pak brání též samotnému nařízení exekuce.

Vzhledem k citovaným ustanovením a z nich vyplývajícimu vlivu zahájení insolvenčního procesu na exekuční řízení, dochází zejména v případech fyzických osob po vyčerpání všech procesních možností v rámci exekučního řízení k podávání insolvenčních návrhů spojených s návrhem na povolení oddlužení, jejichž cílem není řešení úpadku, nýbrž nejčastěji zmaření provedení dražby nemovitých věcí v rámci exekučního řízení.

Soudní exekutoři se ve své praxi setkávají s podáváním insolvenčních návrhů dlužníků (kteří jsou zároveň povinnými v exekučním řízení) v bezprostřední blízkosti

¹⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.12.2015 sp. zn. 29 ICdo 5/2014

¹⁶⁵ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění insolvenční zákon a zákon o insolvenčních správcích, op. cit., s. 57-58

termínu nařízené dražby. Takový návrh bývá značně nedokonalý a jeho jediným motivem je přimět soudního exekutora, aby plánovanou dražbu nemovité věci ve vlastnictví dlužníka zrušil. Insolvenční soud v případě podání vadného či neúplného insolvenčního návrhu tento bez dalšího odmítne nebo vyzve dlužníka k jeho doplnění. Po marném uplynutí lhůty pak insolvenčnímu soudu nezbude, než vadný insolvenční návrh bez dalšího odmítnout, případně podaný insolvenční návrh vezme dlužník po odročení dražby zpět. Tento postup může dlužník zopakovat před každou blížící se dražbou, neboť dlužníkovi nic nebrání, aby podal další insolvenční návrh a znemožnil tak opětovně nařízenou dražbu.¹⁶⁶ Za toto jednání není dlužník nijak sankcionován.

Majetek dlužníka je „chráněn“ před exekucí od zveřejnění vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení až do zveřejnění některého rozhodnutí podle § 142 IZ (tzn. o odmítnutí insolvenčního návrhu, zastavení řízení nebo zamítnutí insolvenčního návrhu), ledaže by insolvenční soud určil, že účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení zaniknou až právní mocí uvedených rozhodnutí. V exekuci tak lze pokračovat poté, co je rozhodnutí dle § 142 IZ zveřejněno v insolvenčním rejstříku; takový postup však není bezproblémový, neboť proti takovému rozhodnutí insolvenčního soudu má insolvenční navrhovatel právo se odvolat a insolvenční řízení se tak může vrátit do stadia zákazu provedení exekuce.

Protišikanózní novelou bylo do insolvenčního zákona vtěleno ustanovení § 82 odst. 2 písm. b), které poskytuje ochranu proti takto zneužívajícím insolvenčním návrhům ze strany dlužníků, spočívající v možnosti vydat předběžné opatření, jímž je možné suspendovat některé z účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení uvedených v § 109 odst. 1 písm. b) a c) IZ, aniž by došlo k ohrožení zájmu nadřazeného jednotlivým zájmům dlužnickových věřitelů, je-li jeho cílem, aby zvolený způsob řešení úpadku byl pro dlužnickovy věřitele spravedlivý a výnosnější než ostatní způsoby řešení úpadku.

V praxi se tedy insolvenční soudy potýkají s návrhy na předběžná opatření dle citovaného ustanovení podávanými soudními exekutory na dlužníky (povinné), kteří podali návrh na zahájení insolvenčního řízení před dražbou jejich majetku.

Předně je třeba uvést, že takové předběžné opatření může insolvenční soud vydat i bez návrhu (návrh soudního exekutora lze tak považovat spíše za podnět), přičemž

¹⁶⁶ KUBIZŇÁK, J. Šikanózní (dlužnický) insolvenční návrh. *Komorní listy*. 2014, roč. 6., č. 1, 11-15 s., s. 13

kritériem eventuálního použití citovaného institutu je jednak příčina hodná speciálního hlediska, jednak absence konfliktu se společným zájmem věřitelů.¹⁶⁷

Vrchní soud v Praze ve svém usnesení č.d. MSPH 93 INS 33453/2013, 1 VSPH 2187/2013-A-15 ze dne 20.1.2014 mimo jiné uvedl, že „smyslem § 82 odst. 2 písm. b) IZ je eliminovat účinky vyvolané nepoctivými insolvenčními návrhy, tedy omezit účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení uvedené v § 109 odst. 1 písm. b) a písm. c) IZ. Účelem tohoto zákonného ustanovení je zabránit pokusům o zneužití insolvenčního řízení a účinků spojených s jeho zahájením k poškozování zájmu třetích osob nebo dlužníka. U dlužnických insolvenčních návrhů může jít zejména o záměr blokovat exekuční řízení insolvenčními návrhy, jež nejsou míněny vážně a jejichž jediným účelem je dosáhnout účinků zahájení insolvenčního řízení dle § 109 odst. 1 písm. c) IZ. Proto insolvenční zákon v § 82 odst. 2 písm. b) IZ upravuje možnost předběžným opatřením omezit z důvodů hodných zvláštního zřetele způsobem stanoveným v předběžném opatření některý z účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení uvedený mimo jiné v § 109 odst. 1 písm. c) IZ, neodporuje-li to společnému zájmu věřitelů.“

Vrchní soud v Olomouci v rozhodnutí č.d. KSOS 25 INS 8199/2013, 3 VSOL 355/2013-A-19 ze dne 19.7.2013 uvedl, „...že důvody hodné zvláštního zřetele, způsobitelné k tomu, aby soud mohl omezit prostřednictvím předběžného opatření účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, uvedené v ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) IZ, mohou spočívat v takovém chování dlužníka, jež svědčí o tom, že insolvenční návrh byl dlužníkem zjevně podán jen proto, aby probíhající exekuci zabránil, a dalo by se očekávat, např. vzhledem k předchozím krokům dlužníka, že návrh bude v krátké době vzat zpět.“

Záměr mařit plánovanou dražbu nevyplývá sám o sobě z opakovaného ukončení dříve zahájených insolvenčních procedur, zejména co se týká odmítnutí insolvenčního návrhu bez možnosti výzvy dlužníka k opravě a doplnění návrhu z důvodů jeho procesních nedostatků. Soudní exekutoři podávají návrhy na předběžná opatření ihned po zahájení insolvenčního řízení, kdy krátký průběh daného řízení většinou není a nemůže být poznamenán nějakým zatížením ze strany dlužníka, ze kterého by bylo lze

¹⁶⁷ Např. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8.9.2015 č.d. MSPH 95 INS 22221/2015-A-9

předvídat záměr dlužníka spočívající toliko v blokování exekučního řízení. Skutečnost, že dlužník podá procesně nedokonalý návrh, nelze označit za nestandardní a vedoucí tak k možnému závěru o účelovosti dlužníkem podaného návrhu. Stejně jako pouhý časový sled událostí (podání insolvenčního návrhu, termín konání veřejné dražby) není důvodem hodným zvláštního zřetele, jímž by bylo lze opodstatnit nařízení předběžného opatření, které nesleduje společný zájem věřitelů dlužníka podezřelého z úpadku.¹⁶⁸

Nejvyšší soud se vyjádřil ke vztahu insolvenčního a exekučního řízení, prioritě řízení insolvenčního a nákladům soudního exekutora takto: „*Vztah insolvenčního řízení k exekučnímu řízení je upraven v ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona, podle kterého po zahájení insolvenčního řízení výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, lze nařídit nebo zahájit, nelze jej však provést. Již nařízená exekuce tedy po zahájení insolvenčního řízení nemůže být provedena a exekutor je povinen do majetkové podstaty vydat insolvenčnímu správci podle ustanovení § 206 téhož zákona všechny věci a práva, které doposud zajistil. Podle ustanovení § 46 odst. 7 ex. řádu je-li exekuční řízení podle zvláštního právního předpisu přerušeno nebo zvláštní právní předpis stanoví, že exekuci nelze provést, exekutor nečiní žádné úkony, jimiž se provádí exekuce, pokud zákon nestanoví jinak. Insolvenčnímu správci nebo v rámci likvidace dědictví do likvidační podstaty exekutor vydá vymožené plnění bezodkladně po právní moci usnesení, kterým rozhodne po odpočtu nákladů exekuce o vydání vymoženého plnění insolvenčnímu správci nebo do likvidační podstaty. V této věci dochází ke konkurenci dvou zákonných ustanovení, a to shora citovaného ustanovení § 46 odst. 7 ex. řádu a ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) a b) insolvenčního zákona. Jestliže insolvenční zákon říká, že věřitelé, kteří mají podle tohoto zákona zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti (zásada poměrného uspokojení věřitelů v rámci insolvenčního řízení), nelze než dovést, že se toto ustanovení musí vztahovat na všechny věřitele úpadce. Tímto věřitelem je nutně i soudní exekutor, kterému v průběhu exekuce vznikají náklady uvedené v ustanovení § 87 odst. 1 ex. řádu. V okamžiku, kdy soudní exekutor vymohl při provádění exekuce pohledávku (její část), vzniká mu právo na náhradu nákladů řízení. Jestliže má z tohoto titulu pohledávku vůči povinnému úpadci (ať již vymahatelnou podle příkazu k úhradě*

¹⁶⁸ Srov. např. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23.5.2016 č.d. MSPH 95 INS 12169/2016-A-11

nákladů exekuce nebo ne), je povinen ji přihlásit v přihlašovací lhůtě do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty úpadce v řadě s ostatními věřiteli. V opačném případě (rozhodnutím podle ustanovení § 46 odst. 7 ex. řádu a vydáním vymoženého plnění po odečtení nákladů exekuce) by došlo k nepřipustnému zvýhodnění jednoho z věřitelů úpadce. Aplikovat ustanovení § 46 odst. 7 věta druhá ex. řádu v jeho doslovném znění proto nelze; jinak řečeno, soudní exekutor je povinen po zahájení insolvenčního řízení na majetek v exekuci povinného vydat do majetkové podstaty úpadce jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel úpadce náklady exekuce (svoji pohledávku) přihlásí do insolvenčního řízení.“¹⁶⁹

Rovněž v rozhodnutí sp. zn. 29 ICdo 5/2014 ze dne 22.12.2015 Nejvyšší soud dospěl ke stejným závěrům, tedy že zásada poměrného uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení se nutně musí vztahovat i na soudního exekutora, kterému v průběhu vedení exekuce vznikají náklady. Jestliže má z tohoto titulu pohledávku vůči povinnému – insolvenčnímu dlužníku (ať již vymahatelnou dle příkazu k úhradě nákladů exekuce nebo ne), je povinen ji přihlásit v přihlašovací lhůtě do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty dlužníka. To znamená, že soudní exekutor je povinen po zahájení insolvenčního řízení na majetek v exekuci povinného vydat do majetkové podstaty dlužníka jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel dlužníka náklady exekuce přihlásí do insolvenčního řízení.

V posuzování zda předběžným opatřením prolomit restrikcí provedení exekuce se tak jeví zcela zásadním, že přistoupení na tuto možnost se protíví společnému zájmu dlužníkových věřitelů. Zpeněžování majetku ve vlastnictví dlužníka mimo rámec insolvenčního řízení by vedlo ke zvýhodnění některých dlužníkových věřitelů. Při provedení exekuce by došlo k uspokojení minimálně pohledávky soudního exekutora z titulu nároku na náhradu nákladů exekučního řízení „mimo pořadí“ nastolené insolvenčním zákonem (tj. bez přihlášení pohledávky a jejího přezkoumání v rámci přezkumného jednání a poměrného krytí dle rozvrhu při saturaci ostatních nepřednostních nároků). Je tak zřejmé, že uspokojení pohledávky soudního exekutora (případně též nepřednostního nároku oprávněného) dříve, než by příslušelo v rámci úpadkové procedury, vylučuje spravedlivé řešení pro všechny dlužníkovy věřitele ve

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.10.2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014

stejném postavení.¹⁷⁰ Aplikace institutu předběžného opatření by dále znamenala výrazný zásah do kompetencí insolvenčního správce i zajištěných věřitelů, neboť správci by byla odňata možnost zpeněžit zajištěný majetek dle pokynů zajištěných věřitelů, zajištění věřitelé by neměli možnost ovlivnit způsob správy tohoto majetku a jeho zpeněžení postupy předpokládanými insolvenčním zákonem.¹⁷¹

Z právě řečeného vyplývá závěr o zjevné nevhodnosti užití institutu předběžného opatření k prolomení zákazu provedení exekuce.

Nedomnívám se, že navrácení stavu dřívějších právních úprav, spočívající např. v zákazu provedení exekuce pojmím se až se zjištěním úpadku dlužníka, by bylo vhodným řešením dané situace. Zásady a principy, na kterých je postaveno dnešní úpadekové právo, ať už mluvíme o transparentnosti insolvenčního procesu nebo společném zájmu věřitelů, nemohou být potlačeny v závislosti na snaze některých dlužníků „zbavit se“ insolvenčním návrhem soudního exekutora. Možná daleko účinnějším, ačkoliv ne procesně čistým řešením, je „vyslyšet“ takového dlužníka a prohlásit jeho úpadek i na základě opakovaně podávaného nedokonalého insolvenčního návrhu. V takovém případě ale dlužník nedosáhne na možnost oddlužení, nýbrž pro nepodání řádného návrhu na povolení oddlužení se všemi zákonem vyžadovanými přílohami a nerespektování výzvy insolvenčního soudu k jeho doplnění bude takovému dlužníku oktrojován jako způsob řešení konkursu.

K zamyšlení je otázka, zda je úplně spravedlivý závěr Nejvyššího soudu, že soudní exekutor má být v rámci insolvenčního řízení uspokojen v řadě s ostatními (tj. nepřednostními) věřiteli. V kontextu dnešní úpravy je to jediné správné řešení. Ale chtět nechtět se musíme ptát, zda soudní exekutor je opravdu obvyklým věřitelem. Zda si vybírá dlužníka, zda si může pohledávku nějakými soukromoprávními či veřejnoprávními prostředky zajistit, zda se může vyhnout vynaložení nákladů v exekučním řízení.¹⁷² Náklady soudního exekutora jsou do jisté míry specifickou pohledávkou a stojí za úvahu, zda opravdu na ně uplatňovat princip *pari passu* bez dalšího, nebo jim přiznat přednostní postavení.

¹⁷⁰ Např. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13.1.2015 č.d. MSPH 95 INS 34757/2014-A-9

¹⁷¹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25.4.2014 č.d. MSPH 89 INS 10213/2014-A-10

¹⁷² KOCINEC, J. Doteky exekucí a insolvence. *Soudce*. 2016, roč. XVIII, č. 4, 14-16 s., s. 15

3.5 Problematika institutu oddlužení

Vedle konkursu jakožto univerzálního způsobu řešení úpadku všech dlužníků, a vedle reorganizace jakožto speciálního způsobu řešení úpadku dlužníků – podnikatelů, je oddlužení třetím možným způsobem řešení bankrotu dlužníků.

Možnost oddlužit se poskytuje „druhou šanci“ především dlužníku fyzické osobě „odsouzené“ k celoživotnímu splácení dluhů. Oddlužení by tak mělo předcházet tomu, aby se dlužník začal pohybovat v zóně stínové ekonomiky, přijímal práci načerno apod. Osvobození od zbytku dluhů by mělo dlužníka motivovat k tomu, aby usiloval o co nejvyšší míru uspokojení věřitelů. V konečném důsledku je oddlužení dlužníka i ku prospěchu jeho věřitelů; pro ty bývá zpravidla výhodnější obdržet v kratším časovém rámci alespoň část své pohledávky, než v dlouhodobé perspektivě (mnohdy s vysokými náklady na realizaci) vymoci pohledávku celou. Nesporným přínosem pro věřitele coby podnikatele jako takové je také fakt obnovení koupěschopnosti takového dlužníka a jeho opětovného zapojení do ekonomického života.¹⁷³

Obecně může o povolení respektive schválení oddlužení žádat (pominu-li právnické osoby, které nejsou dle zákona považovány za podnikatele) fyzická osoba, která nemá dluhy z podnikání; zde se však dlužníkovi nabízí prolomení zapovězení oddlužení za předpokladu, že s oddlužením souhlasí věřitel, o jehož pohledávku jde, nebo se jedná o zajištěného věřitele, případně jde o pohledávku věřitele, která zůstala neuspokojena po skončení insolvenčního řízení, ve kterém insolvenční soud zrušil konkurs na majetek dlužníka dle § 308 odst. 1 písm. c) nebo d) IZ. Nejčastěji bude dlužník dovozovat možnost použití oddlužení v jeho věci souhlasným stanoviskem věřitelů s pohledávkami vzniklými z dlužníkovy podnikání. U pohledávky zajištěného věřitele nemá posouzení jí odpovídajícího dluhu jako dluhu z podnikání význam, jelikož zajištěný věřitel se uspokojuje při oddlužení odděleně (tj. pouze ze zajištění). Poslední možnost se v praxi bude objevovat pouze sporadicky; jde-li o dluh z podnikání, který již „neúspěšně“ prošel konkursem, pak pro účely posouzení přípustnosti oddlužení by již neměla být

¹⁷³ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), s. 224

jeho povaha významná (třhu podnikatelského rizika dlužník vyčerpал již tím, že se podrobil konkursu).¹⁷⁴

K této úpravě si dovolím pouze pár poznámek. Současná právní úprava tak zapovídá využití institutu oddlužení i drobnému podnikateli, živnostníkovi, jehož věřitel s pohledávkou z dlužníkovy podnikání s oddlužením nesouhlasí; k takto nastavené diskriminaci osobně nevidím žádného důvodu. Zda lze dlužníku s ohledem na existenci jeho dluhů v podnikání poskytnout výhody spojené s oddlužením, závisí na rozhodnutí dlužníkových věřitelů (předchozí souhlas věřitelů, jejichž pohledávky pocházejí z podnikatelské činnosti dlužníka). V praxi se tak vyskytují případy, kdy výslovné souhlasy těchto věřitelů dlužníci objektivně sehnat nemohou (typicky u organizačních složek státu), nebo naopak situace, kdy jeden věřitel nesouhlasící s oddlužením zablokuje tento proces nehledě na skutečnost, že tímto jednáním jediného věřitele mohou být poškozeni věřitelé všichni. Je tak degradován jeden ze základních principů insolvenčního práva a to společný zájem věřitelů. Ignorovat nesouhlas věřitele s oddlužením lze až v insolvenčním řízení, které následuje po řízení, ve kterém byl zrušen konkurs, přičemž pohledávky věřitele zůstaly neuspokojeny. Tento stav, kdy dlužník získává až cestou přes konkurs oprávnění jít znovu do oddlužení, není úplně vhodný. Je třeba uvést, že soudní praxe dlouhodobě nevykazovala shodu ve vnímání zákonem požadovaných souhlasů. Nejvyšší soud v nedávné době dal za pravdu praxi Vrchního soudu v Olomouci a závěrům vyplývajícím z jeho usnesení sp. zn. 1 VSOL 918/2015 ze dne 23.9.2015, které lze shrnout tak, že má-li dlužník dluh z podnikání, je povinen již v návrhu na povolení oddlužení tvrdit skutečnosti, z nichž vyplývá, že dluh z podnikání nebrání řešení jeho úpadku oddlužením. Pakliže takový dlužník v návrhu na povolení oddlužení ani k výzvě soudu netvrdí skutečnosti, z nichž vyplývá, že jeho dluh z podnikání nebrání povolení oddlužení, insolvenční soud jeho návrh na povolení oddlužení odmítne; uvedené platí, má-li důvod, pro který dluh z podnikání nebrání řešení dlužníkovy úpadku oddlužením, spočívat v tom, že s tím souhlasí věřitel, o jehož pohledávku jde, a dlužník v návrhu na povolení oddlužení uvede, že takový souhlas nemá, nebo vyjde-li před rozhodnutím o návrhu na povolení oddlužení najevo, že

¹⁷⁴ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění insolvenční zákon a zákon o insolvenčních správcích, op. cit., s. 151

věřitel, o jehož pohledávku jde, s oddlužením nesouhlasí. Postup podle § 397 odst. 1 věty druhé IZ je v těchto případech vyloučen.

Prosazení tohoto názoru vzhledem ke stávajícímu znění insolvenčního zákona lze považovat za správné, nicméně, jak už jsem naznačila výše, právní úprava by dle mého názoru měla umožňovat oddlužit se i živnostníkům, aniž by tito byli povinni obstarávat předchozí souhlas věřitelů z podnikání s jeho oddlužením. Současný diskriminační přístup abstrahuje od základního ekonomického smyslu insolvenčního práva, kterým je očistit podnikatelské prostředí od zadlužených nebo předlužených subjektů.¹⁷⁵ Nadto větší společenskou nebezpečnost spatřuji spíše u dlužníků, jež bezmyšlenkovitě využívají půjček a úvěrů na nákup spotřebního zboží, než u dlužníků, jejichž podnikání skončilo neúspěchem.

Přes nepopíratelné výhody, které s sebou oddlužení přináší, narážíme při jeho aplikaci v praxi na určitá úskalí, spojená s tím, že oddlužení představuje pro dlužníka vysoce výhodný nástroj, jenž mu umožňuje uhradit ze svých závazků jen malou část, zatímco většina jeho dluhů mu bude prominuta.

3.5.1 Zamítnutí návrhu na povolení oddlužení

Návrh na povolení oddlužení insolvenční soud zamítne, jestliže se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že jím je sledován nepoctivý záměr, nebo že hodnota plnění, které by při oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, bude nižší než 30 % jejich pohledávek, ledaže tito věřitelé s nižším plněním souhlasí, případně pokud dosavadní výsledky řízení dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení.

V praxi nebude činit žádné potíže posouzení předpokladu minimální třicetiprocentní míry saturace pohledávek nezajištěných věřitelů zahrnutých do oddlužení, proto se blíže zaměřím na další dva důvody, pro které je insolvenční soud oprávněn, a také povinen, oddlužení nepovolit, a to pro nepoctivý záměr dlužníka a nedbalý či lehkomyšlný přístup dlužník k plnění povinností v průběhu insolvenčního řízení.

¹⁷⁵ LISSE, L. Diskriminace podnikatelů v právní úpravě oddlužení. *Soudce*. 2016, roč. XVIII, č. 3, 23-25 s., s. 24

Definice nepoctivého dlužníka v našem právním řádu neexistuje. Ustanovení § 6 OZ ukládá každému povinnost jednat v právním styku poctivě. Pak by měl poctivě jednat i dlužník. V insolvenčním právu se tato zásada zrcadlí v § 395 IZ („*Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení, jestliže se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že jím je sledován nepoctivý záměr*“). Citované ustanovení patří k právním normám s relativně neurčitou hypotézou, tedy k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem, ale ponechávají na soudu, aby dle svého uvážení v každém jednotlivém případě sám vymezil hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností.

Do 31.12.2013 obsahovalo citované ustanovení insolvenčního zákona příkladný výčet okolností, za nichž lze na nepoctivý záměr usuzovat. Okolnostmi, které insolvenční zákon příkladmo vypočítával jako ty, z nichž lze usuzovat na dlužníkův nepoctivý záměr při podání návrhu na povolení oddlužení byly, že ohledně dlužníka, jeho zákonného zástupce, jeho statutárního orgánu nebo člena jeho kolektivního statutárního orgánu buď v posledních 5 letech probíhalo insolvenční řízení nebo jiné řízení řešící úpadek takové osoby, a to v závislosti na výsledku takového řízení, nebo podle výpisu z rejstříku trestů v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení proběhlo trestní řízení, které skončilo pravomocným odsouzením pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy; to neplatí, lze-li na základě dlužníkem prokázaných skutečností usuzovat na to, že se o nepoctivý záměr nejedná.

Z citovaného ustanovení vyplývá, že nastala-li některá ze zde uvedených skutečností, lze nepoctivý záměr dlužníka při podání návrhu na povolení oddlužení předpokládat. Pro závěr o existenci nečestného úmyslu dlužníka tak postačí zjištění, že v rozhodné době došlo k některé z okolností uvedených v příkladném výčtu, aniž by soud musel zkoumat další okolnosti případu. Dlužník však mohl prokázat, že z jeho strany se v daném případě, i přes existující pravomocné odsouzení pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy, o nepoctivý záměr nejedná.

Z důvodové zprávy vyčteme, že příčinou k vypuštění demonstrativního výčtu okolností, za kterých lze předpokládat nepoctivý záměr dlužníka byl poznatek praxe, že ustanovení v této podobě je zavádějící.¹⁷⁶ Lze se domnívat, že k tomuto kroku vedla

¹⁷⁶ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění insolvenční zákon a zákon o insolvenčních správcích, op. cit., s. 152

praxe některých soudů, které posuzovaly jako nepoctivý záměr pouze a jen okolnosti uvedené v tomto výčtu, aniž braly v potaz příkladmost tohoto ustanovení.

Vypuštění demonstrativního výčtu ovšem neznamená, že insolvenční soud při zkoumání poctivosti dlužníkovy záměru nebude přihlížet (mimo jiné) i k výše uvedeným skutečnostem.¹⁷⁷

Předpoklady přípustnosti oddlužení insolvenční soud zkoumá se zřetelem ke skutečnostem, které dlužník uvedl v návrhu na povolení oddlužení a v insolvenčním návrhu, eventuálně s ohledem na okolnosti uváděné a doložené věřiteli nejen ve stadiu rozhodování o návrhu na povolení oddlužení, ale též ve fázi procesu následujícího po povolení oddlužení. Insolvenční soud povoluje oddlužení i bez ingerence věřitelů, tj. i bez jejich souhlasu, proto je třeba zdůraznit nutnost „záruky“ elementárních podmínek, za nichž lze řečený sanační způsob východiska bankrotu dlužníka přijmout. Insolvenční soud tak z úřední povinnosti přihlíží ke všemu, co vyšlo v řízení najevo.¹⁷⁸ Požadavek dlužníkovy čistého úmyslu a předpoklad minimální třicetiprocentní míry uspokojení pohledávek nezajištěných věřitelů pojatých do oddlužení tvoří základní podmínky přípustnosti oddlužení.¹⁷⁹

Je nezbytné mít na zřeteli, že obecně dobrodiní sanačního způsobu řešení bankrotu náleží principiálně čestnému a poctivému dlužníku, který projevuje zřetelně patrnou snahu dostát svým splatným závazkům tak, aby žádný z jeho věřitelů nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn, a aby se dosáhlo jejich rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení.¹⁸⁰

Insolvenční soud tak musí v každém konkrétním případě posuzovat, zda u dlužníka žádajícího o povolení, respektive schválení oddlužení neabsentuje poctivý úmysl. Je zřejmé, že nelze uvést výčet okolností, ze kterých lze usuzovat na dlužníkův nepoctivý záměr, vždy tak bude závěr, že dlužník sleduje podáním návrhu na povolení oddlužení nečestný úmysl, závislý na posouzení konkrétních okolností, jež vyjdou v rámci daného insolvenčního řízení najevo.

K problematice nepoctivého záměru se hojně vyjádřila i judikatura.

¹⁷⁷ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2014, op. cit., s. 704

¹⁷⁸ Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24.8.2010 č.d. KSHK 45 INS 8999/2009, 3 VSPH 535/2010-B-34

¹⁷⁹ Viz usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13.1.2016 č.d. MSPH 95 INS 20390/2013-A-29

¹⁸⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4.8.2015 č.d. MSPH 95 INS 26561/2014-B-15

Vrchní soud v Olomouci uvedl, že „...insolvenční soud je pro účely posouzení, zda dlužník návrhem na povolení oddlužení nesleduje nepoctivý záměr, oprávněn vyžadovat po dlužníkovi i údaje o tom, k jakému účelu použil finanční prostředky, které mu poskytli věřitelé, jejichž pohledávky mají být předmětem oddlužení.“¹⁸¹

Stejnou myšlenku vyjádřil i Vrchní soud v Praze v usnesení sp. zn. KSCB 26 INS 5983/2009, 1 VSPH 744/2009 ze dne 22.1.2010, v němž dovozuje závěr, že „dlužnická historie“ osoby dožadující se oddlužení je právně významná, nicméně postupné zadlužování dlužníka vedoucí k jeho úpadku či hrozícímu úpadku není překážkou oddlužení bez dalšího, ale jen pokud je zřejmé, že dlužník se zadlužoval dalšími půjčkami, jež přesáhly jeho platební možnosti, nikoli ve snaze umořit jimi předchozí dluhy (k tomuto účelu je neužil), ale čerpal další finanční prostředky v zásadě jen pro svoji spotřebu, o vypořádání svých dluhů se řádně (s využitím všech svých možností) nesnažil. Pak lze uzavřít, že se dlužník k řešení své majetkové situace nestavěl poctivým způsobem.

I v dalším rozhodnutí se Vrchní soud v Praze zabýval otázkou, kdy postupné zadlužování dlužníka již nelze akceptovat a je třeba dovodit jeho nepoctivý záměr: „Postupné zadlužování dlužnice vedoucí k jejímu úpadku by samo o sobě nebylo překážkou povolení oddlužení, ovšem pouze za předpokladu, že se dlužnice zadlužovala dalšími půjčkami, jež přesáhly její platební možnosti v ekonomicky rozumné snaze splácet předchozí dluhy. V dané věci však dlužnice – jak sama potvrdila nejen při slyšení soudu prvního stupně, ale též v odvolání – čerpala finanční prostředky účelově pro svou dceru a nikoliv pro vypořádání svých dluhů. Je tedy zřejmé, že se dlužnice ke své vlastní majetkové situaci nestavěla poctivým způsobem.“¹⁸²

Nejvyšší soud v usnesení č.j. KSOS 31 INS 12026/2010, 29 NSČR 32/2011-B-37 ze dne 28.3.2012 uvedl: „Posouzení, zda dlužník (ne)sleduje podáním návrhu na oddlužení nepoctivý záměr je logicky navázáno na hodnocení skutečností, které se udály v určitém časovém rámci, zpravidla před zahájením insolvenčního řízení. Přitom je ovšem mít na paměti, že o způsob řešení svého úpadku oddlužením typově žádají i osoby, které si úpadkovou situaci přivodily do jisté míry lehkomyšlným, marnotratným

¹⁸¹ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15.7.2010 sp. zn. KSBR 37 INS 4136/2010, 2 VSOL 217/2010

¹⁸² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2.2.2011 sp. zn. KSCB 27 INS 5016/2010, 3 VSPH 729/2010

nebo obecně málo zodpovědným přístupem ke svým majetkovým záležitostem (počínaje tzv. řetězením úvěrů a půjček a konče třeba i utrácením peněz v hracích automatech), ale v určité fázi života (zpravidla časově úzce propojené dobou zahájení insolvenčního řízení) se rozhodly tento přístup změnit a své ekonomické potíže řešit smysluplnou cestou v insolvenčním řízení. Je-li taková proměna oprávněná [o čemž by se měl insolvenční soud přesvědčit v insolvenčním řízení ve vazbě na vše, co v něm vyšlo najevo ve fázích rozhodování o návrhu na povolení oddlužení a o schválení oddlužení, a k čemuž v době po povolení oddlužení slouží schůze věřitelů dle § 399 odst. 1 IZ se zdůrazněnou povinností (v § 399 odst. 2 IZ) dlužníkovy účasti a odpovědi na dotazy přítomných věřitelů (i insolvenčního soudu)], není důvod vylučovat dlužníka a priori z režimu oddlužení. Nalézt hranici, po jejímž překročení lze z událostí předcházejících zahájení insolvenčního řízení dovodit, že dlužník sleduje podáním návrhu na oddlužení nepoctivý záměr, může být v některých situacích obtížné, podstatné však je, zda nejpozději v době rozhodování insolvenčního soudu o schválení oddlužení je důvod usuzovat, že dlužník se poctivě snaží vypořádat s věřiteli a napravit stav vyvolaný předchozí nehospodárnou (jelikož k úpadku vedoucí) správou svého majetku. Přitom není vyloučeno ani to, aby jako dlužníkovy kroky směřující k poctivému vypořádání se s věřiteli zohlednil odvolací soud i jednání dlužníka, které může být (až v odvolacím řízení) i reakcí na důvody usnesení, jímž soud prvního stupně neschválil oddlužení.“

Vrchní soud v Olomouci uzavřel, že „...nepoctivému záměru ve smyslu ust. § 395 odst. 1 písm. a) IZ nasvědčuje jednání dlužníka, který náležitě neobjasní důvod, proč uzavřel smlouvy o půjčce, z nichž vyplynuly závazky, jež mají být předmětem oddlužení, za situace, kdy konečným příjemcem poskytnutých finančních prostředků byla třetí osoba.“¹⁸³

Dále například Vrchní soud v Praze shledal nepoctivý záměr dlužníka „...proto, že v době kratší než dva měsíce před podáním insolvenčního návrhu bezplatně převedl podstatnou část svého majetku na třetí osobu. Na tom nic nemění ani ta část odvolací argumentace, dle níž tak činil proto, aby zapravil závazek dlužnice, který vůči této osobě měla. Závěr o nepoctivém záměru dlužníka přitom sdílí i insolvenční správce, který ve zprávě o hospodářské situaci dlužníka ze dne 13.5.2011 (č.l. B-2) označil

¹⁸³ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24.6.2010 sp. zn. KSBR 37 INS 2460/2010, 2 VSOL 184/2010

Dohodu za neúčinný právní úkon s tím, že dle vyjádření realitní kanceláře činila cena převedených práv k bytové jednotce 500 000 Kč. Obranu dlužníka spočívající v tvrzení, že neměl v úmyslu zvýhodňovat jednoho z věřitelů na úkor ostatních, považuje odvolací soud za účelovou v situaci, kdy podstatnou část svého majetku použil na zapravení závazku dlužnice výhradně vůči jednomu z věřitelů, jehož existenci navíc, jak správně uzavřel soud prvního stupně, dlužnice ani nedoložila. Z obsahu spisu je přitom zjevné, a opakovaně to budiž zdůrazněno, že k uzavření Dohody došlo těsně před zahájením insolvenčního řízení v době, kdy dlužník již byl v úpadku.”¹⁸⁴

Stejně tak podle závěrů usnesení Vrchního soudu v Olomouci lze na nepoctivý záměr dlužníka ve smyslu § 395 odst. 1 písm. a) IZ usuzovat v situaci, kdy dlužník krátce před podáním insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení uzavře smlouvu o převodu nemovitostí a kupní cenu nepoužije k poměrné úhradě všech svých (nezajištěných) závazků, ale uspokojí pouze věřitele, které lze považovat za osoby jemu blízké.¹⁸⁵

Nejvyšší soud uzavřel, že „...*dlužník, který svým jednáním věřitele omezí ve volbě způsobu oddlužení, podáním návrh na povolení oddlužení sleduje nepoctivý záměr (§ 395 odst. 1 písm. a/ IZ).*“ K tomu dále z odůvodnění: „...*může-li dlužník za splnění stanovených podmínek prosadit oddlužení jako způsob řešení úpadku i proti vůli věřitelů, je nutno striktně trvat na tom, aby věřitele nijak neomezil ve volbě způsobu oddlužení, tedy zda bude provedeno zpeněžením majetkové podstaty či plněním splátkového kalendáře. Pouze ten dlužník, který nečiní kroky k tomu, aby tuto volbu věřitelům ztížil, omezil či znemožnil, je při podání návrhu na oddlužení veden poctivým záměrem. V takto ustaveném rámci Nejvyšší soud uvádí, že na základě skutkových reálií této věci je nepochybné, že dlužnice svým jednáním věřitelům možnost volby způsobu oddlužení (která by reálně existovala, kdyby dlužnice neuzavřela sporné darovací smlouvy) fakticky odepřela. Je tomu tak proto, že dlužnice v době bezprostředně předcházející podání insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení, kdy (podle nezpochybněných závěrů odvolacího soudu) již byla v úpadku pro platební neschopnost, avšak ještě disponovala nemovitým majetkem (bytovou jednotkou a*

¹⁸⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4.7.2011 sp. zn. KSUL 45 INS 4389/2011, 2 VSPH 509/2011

¹⁸⁵ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17.5.2010 sp. zn. KSBR 37 INS 680/2010, 2 VSOL 135/2010

spoluvlastnickým podílem k rekreační chatě) v hodnotě převyšující výši jejich závazků, tento majetek bezplatně převedla na svou dceru (čímž se zbavila veškerého svého hodnotnějšího majetku). Za tohoto stavu věřitelé v probíhajícím insolvenčním řízení prakticky nemají na výběr, pro který ze způsobů oddlužení se rozhodnout. Zpeněžením zbylého majetku dlužnice by nebyl dosažen výtěžek zpeněžení v rozsahu vyžadovaném ustanovením § 395 odst. 1 písm. b/ insolvenčního zákona. Zbývá tak jen plnění splátkového kalendáře, které by však trvalo pět let a v němž by věřitelé pravděpodobně nedosáhli plného uspokojení svých pohledávek (předpoklad uspokojení věřitelů při této formě oddlužení činil 86 %). Tvrzení dovolatelky, že i v případě tohoto způsobu oddlužení není nikterak vyloučeno plné uspokojení věřitelů (a to i v době kratší než pět let), není ničím podloženo. (...) Není tedy nutné, aby jednání, z něhož soud dovozuje, že dlužník podáním návrhu na povolení oddlužení sleduje nepoctivý záměr, bylo zároveň neúčinným právním úkonem ve smyslu § 235 insolvenčního zákona. (...) K řečenému lze doplnit, že přestože dlužnici muselo být nejpozději z rozhodnutí insolvenčního soudu zřejmé, že z jejího jednání je dovozována nepoctivost jejích úmyslů, nepostarala se o to, aby byl ušlý majetek navrácen do majetkové podstaty (k tomu srov. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2012, sen. zn. 29 NSČR 32/2011, uveřejněného pod číslem 112/2012 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek).“¹⁸⁶

Nejvyšší soud v usnesení ze dne 30.4.2013 sp. zn. 29 NSČR 45/2010 dovozoval nepoctivý úmysl „...z toho, že dlužník v seznamu závazků zamlčel své zahraniční věřitele a že v seznamu svého majetku neoznačil majetek tvořený podíly v zahraničních společnostech.“

K úvaze o nepoctivém jednání dlužníka spočívající v jeho chování v průběhu insolvenčního řízení se vyjádřil např. Vrchní soud v Praze v usnesení ze dne 8.1.2013 pod č.d. MSPH 89 INS 13383/2012, 1 VSPH 1775/2012-B-18, jehož závěry lze shrnout následovně: Na nepoctivý záměr dlužníka ve smyslu § 395 odst. 1 písm. a) IZ lze usuzovat též v situaci, kdy se dlužník po podání insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení dostatečně nesnaží maximalizovat své příjmy a pravidelně vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost nebo kdy si dlužník bere bezdůvodně (tj. jen pro svoji potřebu) neplacené volno anebo kdy veškeré své příjmy, k nimž má prozatím ničím neomezené dispoziční oprávnění (§ 229 odst. 3 písm. d) IZ),

¹⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.1.2014 sp. zn. 29 NSČR 88/2013

používá jen na úhradu vlastních potřeb a zálib a nikoliv k úhradě svých splatných závazků a jejich zapravení bez vážného důvodu lehkovážně ponechává až na dobu po schválení oddlužení. Poctivý a zodpovědný dlužník po zjištění svého úpadku a povolení oddlužení použije svoji mzdu např. zčásti na zapravení svých dříve splatných dluhů nebo si vytváří rezervu (úspory) pro případ, že by přišel o možnost výdělků a po jistou dobu by nebyl s to plnit splátkový kalendář.

O nedbalý či lehkomyšlný přístup k plnění povinností v průběhu insolvenčního řízení půjde zpravidla tehdy, kdy dlužník neplní řádně povinnosti uložené mu soudem nebo zákonem, tzn., že se například bez omluvy nedostaví na přezkumné jednání a schůzi věřitelů nebo na jednání s insolvenčním správcem, nereaguje na výzvy insolvenčního soudu, neplní svou povinnost hradit zálohově nároky správce apod.

Nejvyšší soud se také vyslovil k problematice lehkomyšlného či nedbalého přístupu dlužníka k plnění jeho povinností v insolvenčním řízení: „*Dlužník, jemuž je známo, že je vlastníkem nemovitosti [že je vlastníkem stavby (zde garáže), byť nezkolaudované a dosud nezapsané v katastru nemovitostí], koná nedbale (přinejmenším co do zavinění ve formě nedbalosti nevědomé), jestliže neuvede nemovitost (stavbu) v seznamu majetku (čímž popře pravdivost jím podepsaného prohlášení o správnosti a úplnosti seznamu majetku). V tom, že si dlužník případně nechal před zahájením insolvenčního řízení poskytovat (za úplatu) neúplné, nepřesné nebo nesprávné rady o povinnostech, které v oddlužení (a obecně v insolvenčním řízení) má, od osoby, která jej v insolvenčním řízení v žádné jeho fázi (být jen pro účely sepisu a podání insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení) nezastupovala, nelze spatřovat okolnost, jež by mohla zvrátit závěr, že povinnost předložit seznam majetku splnil dlužník v insolvenčním řízení nedbale [závěr, že dlužník nezavinil neúplnost seznamu majetku co do neuvedení podstatné části svého majetku (garáže), odtud neplyne].“¹⁸⁷*

Jestliže insolvenční soud návrh na povolení oddlužení odmítne, zamítne nebo vezme na vědomí jeho zpětvzetí, rozhodne současně o způsobu řešení dlužníkovy úpadku konkursem.

Návrh změny insolvenčního zákona předpokládá, že v případě zjištění nepoctivého záměru dlužníka, dojde nikoli jako je tomu doposud k prohlášení konkursu na majetek takového dlužníka, ale zásadně k zastavení insolvenčního řízení (což dlužníkovi nebrání

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.6.2015 sp. zn. 29 NSČR 47/2013

podat insolvenční návrh znovu, aniž by byl za své nečestné jednání jakkoli sankcionován!).¹⁸⁸

3.5.2 Neschválení (zrušení) povoleného oddlužení

Povinnost dlužníka sledovat oddlužením poctivý záměr trvá po celou dobu procesu oddlužení, stejně jako jeho povinnost řádně plnit povinnosti uložené mu zákonem či soudem. V případě, že nepoctivý úmysl (či lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění jeho povinností v rámci oddlužení) dlužníka vyjde najevo až v průběhu oddlužení má insolvenční soud možnost již povolené oddlužení neschválit a současně rozhodnout o řešení dlužníkovra úpadku konkursem. Soud oddlužení neschválí, jestliže zjistil skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly odmítnutí nebo zamítnutí návrhu na povolení oddlužení.

Schválené oddlužení insolvenční soud zruší (a rozhodne o způsobu řešení dlužníkovra úpadku konkursem) mimo jiné proto, že dlužník neplní podstatné povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení nebo v důsledku zaviněného jednání vznikl dlužníku po schválení oddlužení peněžitý závazek po dobu delší než 30 dnů po lhůtě splatnosti, nebo vyjdou-li po schválení oddlužení najevo okolnosti, na jejichž základě lze důvodně předpokládat, že oddlužením je sledován nepoctivý záměr. Takovými okolnostmi zjištěnými v průběhu insolvenční procedury budou typicky zatajení faktického počtu věřitelů či skutečné výše závazků, zatajení majetku či zbavování se majetku před zahájením insolvenčního řízení.

Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 30.4.2013 č.d. MSPH 93 INS 1923/2008, 29 NSČR 45/2010-B-174 mimo jiné uzavřel, že „...povinnost dlužníka sledovat navrženým oddlužením ve smyslu § 395 odst. 1 písm. a/ insolvenčního zákona poctivý záměr trvá po celou dobu oddlužení (i po schválení oddlužení); po celou tuto dobu je poctivost dlužníkovra záměru při oddlužení povinen zkoumat insolvenční soud a reagovat (z úřední povinnosti) na skutečnosti, z nichž se podává, že dlužník nesledoval oddlužením poctivý záměr, jakmile vyjdou v insolvenčním řízení najevo. (...) Vyjde-li po schválení oddlužení najevo, že dlužník navrženým oddlužením sledoval nepoctivý záměr,

¹⁸⁸ Sněmovní tisk 785/0, část. č. 1/6. Novela z – insolvenční zákon. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>

je to důvodem ke zrušení schváleného oddlužení podle § 418 odst. 1 písm. a/ insolvenčního zákona.“

3.5.3 Osvobození dlužníka od placení pohledávek

Jestliže dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, vydá insolvenční soud k jeho návrhu usnesení, jímž dlužníka osvobodí od placení jednak pohledávek zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny, jednak pohledávek, k nimž se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, jednak pohledávek věřitelů, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak měli učinit.

Odhlédneme-li od ekonomické stránky, tedy splnění splátkového kalendáře, jsou povinnosti dlužníka po schválení oddlužení upraveny v § 412 IZ. Neplnění těchto povinností je důvodem nejen pro zrušení schváleného oddlužení, ale též pro nepřiznání osvobození od placení pohledávek.

Tímto způsobem, tedy neosvobozením od pohledávek v závěru plnění oddlužení, by bylo vhodné řešit situaci, kdy dlužníková nabídka pro oddlužení splátkovým kalendářem stojí, z důvodu absence jeho výdělku nebo jiného postížitelného příjmu, pouze na finanční pomoci třetí osoby, kterou si s ní pro ten účel sjednal. Současná soudní praxe je taková, že i takovému dlužníku nelze bez dalšího přičítat nepoctivý záměr.¹⁸⁹ Ačkoli se jeví nepřijatelným, aby státem poskytované dobrodiní (oddlužení) využívaly i osoby, které se nezapojí vlastní činností do získávání příjmů pro účely uspokojení svých závazků, nelze pominout zájem věřitelů takové osoby. Věřitelé během oddlužení dosáhnou minimálně třicetiprocentního uspokojení svých pohledávek za dlužníkem, jemuž tyto peněžní prostředky poskytla třetí osoba na základě darovací či obdobné smlouvy, přičemž v naprosté většině případů, by v případě konkursu prohlášeného na majetek takového dlužníka, věřitelé obdrželi k uspokojení svých pohledávek méně, nebo vůbec nic (vzhledem ke skutečnosti, že současná právní úprava „zaručuje“ insolvenčnímu správci v případě konkursu prohlášeného na dlužníkovu majetek vždy odměnu v minimální výši 45.000,- Kč). Dlužníkovi, který po dobu trvání schváleného

¹⁸⁹ Viz např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27.8.2012 sp. zn. KSHK 45 INS 12804/2012, 3 VSPH 848/2012

oddlužení plněním splátkového kalendáře nevykonával přiměřenou výdělečnou činnost a v případě, že je nezaměstnaný, o získání příjmů neusiloval, přičemž rovněž nesmí odmítat splnitelnou možnost si příjem obstarat, by tak neměl insolvenční soud přiznat osvobození od placení pohledávek pro porušení povinnosti uvedené v ustanovení § 412 odst. 1 písm. a) IZ.

3.5.4 Odejmутí a zánik osvobození dlužníka

Poslední pojistku pro věřitele jakož i pro insolvenční soud, aby nebyl osvobozen od svých dluhů nepoctivý dlužník, představuje ustanovení § 417 IZ, které dává insolvenčnímu soudu pravomoc odejmout dlužníku osvobození podle § 414 a § 415 IZ, a to k návrhu podaného některým z dotčených věřitelů do tří let od jeho pravomocného přiznání [jen za předpokladu, že dotčený věřitel nemohl takovou námitku uplatnit již dříve před rozhodnutím o přiznání osvobození dlužníku (tzn. že věřitel o takové námitce věděl již před rozhodnutím o přiznání osvobození, avšak ji neuplatnil)], jestliže vyjde najevo, že ke schválení oddlužení nebo k přiznání osvobození došlo na základě podvodného jednání dlužníka, anebo že dlužník poskytl zvláštní výhody některým věřitelům (tzn. že některého z nezajištěných věřitelů zvýhodnil před ostatními).

Přiznané osvobození zaniká i bez rozhodnutí soudu, byl-li dlužník do tří let od právní moci rozhodnutí o něm pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin, kterým podstatně ovlivnil schválení nebo provedení oddlužení anebo přiznání osvobození, případně kterým jinak poškodil věřitele. Věřitelé, kteří se sami účastnili podvodných jednání s dlužníkem nebo kterým byly poskytnuty nedovolené výhody, stíhá v případě zániku osvobození dlužníka od placení pohledávek nepříznivý následek spočívající v tom, že se zánik osvobození od placení pohledávek netýká právě jejich pohledávek. Jinými slovy, dlužník zůstává osvobozen jen od placení pohledávek těchto věřitelů; o této skutečnosti musí rozhodnout insolvenční soud.¹⁹⁰

Zánik osvobození od placení pohledávek nemá žádný vliv na pravomocné rozhodnutí o splnění oddlužení, jímž bylo insolvenční řízení skončeno.

¹⁹⁰ MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2014, op. cit., s. 741

Vrchní soud v Praze ve svém usnesení ze dne 5.8.2010 č.d. MSPH 93 INS 1923/2008, 3 VSPH 463/2010-B-113 konstatuje: „*Při rozhodování o návrhu na povolení oddlužení zákon zdůrazňuje roli soudu jako strážce společného zájmu věřitelů. Jestliže dlužník splňuje podmínky subjektivní přípustnosti oddlužení, poskytne věřitelům ekonomicky dostatečnou nabídku uspokojení jejich pohledávek a nelze-li mu přičíst nepoctivý záměr, pak soud za podmínek stanovených v § 395 až § 397 insolvenčního zákona oddlužení povolí. Rozhodnutí soudu přitom není závislé na případném odmítavém stanovisku jednotlivých věřitelů či skupin věřitelů. V jistém slova smyslu tedy může být oddlužení věřitelům vnuceno; ti pak mají zásadní vliv jen na způsob oddlužení, samozřejmě v závislosti na majetkových poměrech dlužníka. (...) Soud proto nesmí připustit, aby oddlužení bylo dosaženo (povoleno či schváleno) v důsledku nepoctivého jednání dlužníka. Soud je tím, kdo věřitelům garantuje, že jim nebude ‚vnuceno‘ oddlužení dlužníka, který sleduje nepoctivý záměr. Tato podmínka se prolíná zákonnou úpravou oddlužení nejen ve stadiu povolování a schvalování oddlužení, ale též v průběhu plnění splátkového kalendáře a na samotném konci procesu oddlužení, respektive až po osvobození od placení pohledávek. Ukáže-li se totiž ve smyslu ustanovení § 417 odst. 1 insolvenčního zákona, že dlužník dosáhl oddlužení v důsledku nepoctivého, podvodného jednání, soud mu odejme osvobození podle § 414 a § 415 insolvenčního zákona.*“

V případech oddlužení narážíme na problém nedostatečné finanční gramotnosti dlužníků. Půjčky si zpravidla berou osoby s nižší mírou vzdělání a také lidé ve finanční tísní. Právě finanční tíseň a vedle toho finanční nezodpovědnost jsou dva hlavní důvody, proč si lidé nerozumně půjčují. Přitom někteří z nich si berou půjčku s vědomím, že ji nebudou moci splácet. Někteří dlužníci s institutem oddlužení přímo kalkulují již při samotném ekonomickém a právním vstupu do dlužnické pozice. V praxi se také objevují případy, kdy dlužníci mají při podání návrhu přesně spočítaný příjem, poskládaný nejlépe ze mzdy, darů a smluv o důchodu tak, aby po uspokojení nároků insolvenčního správce zaplatili přesně minimálně požadovaných 30 % nezajištěných pohledávek. Není výjimkou ani to, že těsně před podáním návrhu jejich příjmy klesají, aby minimální hranice uspokojení nebyla náhodou překročena. A jak bylo uvedeno již

v předešlé kapitole, o oddlužení žádají také dlužníci vlastníci nemovité věci, s účelem zabránění jejich použití k uspokojení jejich závazků.

Jak by se alespoň z části dalo uvedenému předcházet a motivovat dlužníky ke včasnému podávání insolvenčních návrhů a řádnému plnění povinností v průběhu insolvenčního řízení, jakož i k co nejvyššímu uspokojení věřitelů, by bylo změnit právní úpravu v tom smyslu, že oddlužení dlužníka, který zaplatí více než požadovaných 30 % svých nezajištěných závazků, skončí dříve než po pěti letech. Nevidím důvod, proč by měla pro všechny dlužníky platit shodně automaticky doba trvání oddlužení pěti let. Proč neumožnit dlužníkům, kteří zaplatí například 60 % svých nezajištěných závazků skončit oddlužení třeba po třech letech, a naopak dlužníkům, kteří dnes na hranici 30 % nedosáhnou a neexistuje pro jejich bezvýhodnou situaci již žádné řešení, nepřipustit oddlužení také s hranicí třeba 20 %, přičemž doba oddlužení se jim protáhne například na sedm let.

Domnívám se, že popsaná úprava by stimulovala dlužníky k co nejvyšší ekonomické nabídce a nedocházelo by tak k tomu, že nepřiznávají veškeré své příjmy, nebo naopak usilují o co nejnižší příjmy (někteří dlužníci se např. ani neostýchají vzít si v průběhu oddlužení neplacené volno apod.). Současná právní úprava dlužníky nemotivuje k uhrazení svých závazků v maximální možné míře (nejlépe 100 %). A bohužel v současné společnosti je nezbytné dlužníky nějakým způsobem podnítit k morálnímu a etickému chování, tj. ke splácení svých dluhů, neboť jsme svědky toho, že spotřebitelé, kteří se dostali do finančních problémů, jsou ze strany médií i osobnostmi z politických kruhů ujišťováni, že se nemusejí chovat slušně, čestně a zodpovědně a vše za ně vyřeší institut oddlužení. Přitom je vytvářena představa, že dlužník, který není schopen hradit své splatné závazky vůči svým věřitelům, má morální i právní nárok na povolení, respektive schválení oddlužení. Daleko přínosnějším nejen pro věřitele ale hlavně pro dlužníky by bylo poskytnout jim několik lekcí finanční gramotnosti společně se zvýšením jejich právního povědomí, včetně lekcí zodpovědného, morálního a etického chování.¹⁹¹

¹⁹¹ LIŠKA, M. Etický a morální rozměr řízení nejen o oddlužení. *Soudce*. 2016, roč. XVIII, č. 3, 21-23 s., s. 22-23

Závěr

V první řadě považuji za vhodné poznamenat, že věřím, že v insolvenčním řízení obecně vystupují subjekty, které primárně jednají s dobrými úmysly, zejména co se týče soudců, insolvenčních správců, věřitelů ale v neposlední řadě i dlužníků. Chci věřit v to, že výše popsaná, jakož i záměrně či nechtěně opomenutá zneužívající jednání související s insolvenčním procesem, jsou pouze marginálním jevem, který však poškozují pověst insolvenčního práva, insolvenčního řízení i soudnictví obecně.

Možností, jak zneužívat či obcházet dnešní úpravu insolvenčního práva, je celá řada, a nebylo v rámci této práce možné popsat a analyzovat veškeré případy zneužívajícího jednání, proto se předložená práce věnovala zejména aktuálním otázkám z dané oblasti tížícím insolvenční řízení v České republice. Dnešní insolvenční řízení čelí celé řadě problémů a nedostatků a nedovolím si tvrdit, že šikanózní věřitelské návrhy, jak byly v této práci popsány, ačkoliv jsou pro svůj nízký počet případů spíše okrajovou problematikou, mají menší důležitost. Takový šikanózní insolvenční návrh má totiž dalekosáhlé dopady a to nejen do sféry dlužníka, ale do celého podnikatelského prostředí v České republice. Takové návrhy jsou nadto v přímém rozporu se základními zásadami insolvenčního řízení, soudního řízení obecně a morálními pravidly soudobé společnosti, a je tak třeba jim věnovat náležitou pozornost. Šikanózní věřitelský insolvenční návrh je projevem zneužití práva a představuje druhou stranu téže mince oproti chování dlužníka, mařícího a prodlužujícího insolvenční proces.

Proto první rozsáhlá oblast, kterou jsem do práce pojala a která je v současné době velkým tématem nejen médií, ale také navrhované novely insolvenčního zákona, se týká problematiky nedůvodně podaných insolvenčních návrhů ze strany ať už skutečného nebo tvrzeného věřitele dlužníka. Motivem takového jednání věřitele bývá nejčastěji omezit takového dlužníka – soutěžitele v hospodářské soutěži tím, že bude poškozen na své pověsti, důvěryhodnosti, bude omezen v možnosti ucházet se o veřejné zakázky, případně vyvinout tlak na dlužníka k uhrazení sporné pohledávky věřitele. Současná právní úprava obsahuje řadu nástrojů, jak s takovými návrhy bojovat, ale bohužel výhradně směřují k řešení ex post, tedy až po podání takového návrhu a tím nejsou dostatečně efektivní a způsobilé zabránit jejich podávání a tak i způsobení mnohdy značné škody dlužníku. Praxe ukázala, že už jen informace o pouhém zahájení insolvenčního řízení se všemi uvedenými důsledky, může být pro zdravou fungující

obchodní korporaci ve svém důsledku likvidační, a to bez ohledu na to, že informace o zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku nevyhnutelně neznamená úpadek dané společnosti, neboť tato informace je ze strany veřejnosti automaticky vnímána tak, že se daný subjekt ve finančních problémech nachází. Od okamžiku, kdy nastávají účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, pak dotčený subjekt (dlužník) přestává být důvěryhodným partnerem v dalších obchodních vztazích, a to se všemi důsledky pro chod jeho závodu z toho vyplývajícími.

Právě s ohledem na uvedené důsledky takových návrhů, jež v řadě případů nelze nijak zhojit či odvrátit, se zaměřuji na možné i v současné době navrhované způsoby, jak podávání bezdůvodných věřitelských insolvenčních návrhů předcházet. Předložená řešení se snažím analyzovat a podrobovat kritickému posouzení.

V dnešním insolvenčním řízení má pohledávka bdělého věřitele, který si zajistil její vykonatelnost stejné postavení jako pohledávka nevykonatelná. K zamyšlení je tak především otázka, zda je správná úprava, jež nevyklučuje věřitele, kteří nemají vůči dlužníku vykonatelnou pohledávku, z možnosti prostřednictvím insolvenčního návrhu docílit zjištění dlužníkovu úpadku. Tím by se prakticky zamezilo zneužívání širokého zveřejnění informace o zahájení insolvenčního řízení ve věci dlužníka. S tím ovšem úzce souvisí nutnost, aby motivovaní dlužníci podávali na sebe včas insolvenční návrhy (případně v součinnosti se státními institucemi) a věřitelé tak měli možnost alespoň částečné úhrady svých pohledávek.

Při úvahách o zamezení podávání šikanózních insolvenčních návrhů bychom neměli zapomínat ani na regulativní funkci soudních poplatků. V dnešní podobě tuto funkci rozhodně neplní a současné insolvenční řízení se vyznačuje přílišnou snadností přístupu k insolvenčnímu soudu.

Mimo nezbytná preventivní opatření nelze opomenout ani represí normami trestního práva, které i v této oblasti hraje nezastupitelnou roli, a to zejména prostřednictvím individuální a generální prevence coby jednou z funkcí trestu, který by měl působit výchovně nejen na konkrétního pachatele, na kterého bude poukázáno, ale prostřednictvím právě zabránění v páchání trestné činnosti jednotlivce, zejména na ostatní členy společnosti.

Druhou hlavní oblastí, které jsem se věnovala, je problematika jednoho ze způsobů řešení úpadku, a to zneužívání oddlužení. Na rozdíl od prvního okruhu, není toto téma

mediálně přitažlivé a nemyslí na něj ani připravovaná novela. Zato je hojně předmětem judikatury vyšších soudů. Dnešní dlužník považuje institut oddlužení za nárokový způsob, jak vyřešit jeho neblahou situaci, do které se dostal vlastní nerozvážeností. Současný pohled na dlužníky by se měl ve společnosti změnit. Na dlužníky by se primárně nemělo hledět jako na oběti, které se pod tlakem rozvoje úvěrového (zejména splátkového) obchodu, jehož rozšíření a výhod neuváženě využívají, dostaly do nezvladatelné situace, ze které již není úniku a před níž je nikdo nevaroval. Domnívám se, že je nezbytné dlužníkům poskytnout základní finanční a právní povědomí, aby se do takových situací vůbec nedostávali. Měla by se zvýšit jejich zodpovědnost a morálka při plnění závazků. Institut oddlužení by měl předně představovat způsob, jak se vrátit do ekonomického a sociálního života pro osoby, které se bez vlastního zavinění ocitnou v těžké životní situaci následkem nepředvídatelné události (úraz, ztráta zaměstnání apod.). Soudový vývoj však spíše ukazuje kvantitativní růst dlužníků, kteří si půjčky berou záměrně, dopředu počítají s tím, že jim bude v rámci oddlužení odpuštěno a oni budou požívat výhody tohoto způsobu úpadku, aniž by to nějak významně pocítili.

Jelikož dnes jsou insolvenční návrhy spojené s návrhem na povolení oddlužení početně nejvýznamnější složkou úpadkového práva, je třeba jim věnovat pozornost, aby nedocházelo k jejich zneužívání. Insolvenční soudy by měly trvat na objasnění závazkové minulosti dlužníků a zjišťovat jejich poctivý záměr, a to nejen ve fázi před povolením oddlužení, ale rovněž v průběhu celého insolvenčního řízení. V rámci pětiletého trvání splátkového kalendáře je povinnost dlužníka vlastním přičiněním a s co největším úsilím dosáhnout co možná nejvyššího uspokojení jeho věřitelů, a v případě, že se tak neděje nelze takovému dlužníku přiznat účinek sanačního způsobu řešení bankrotu spočívající v osvobození od placení zbytku dluhů.

Navrhovaným způsobem jak zvýšit vážnost insolvenčního procesu a zkvalitnit podané návrhy je zavést soudní poplatek splatný podáním návrhu pro iniciátory insolvenčních procesů, dlužníky nevyjímaje. Tím by se dle mého názoru také omezilo zahajování insolvenčních procedur prostřednictvím nevázně míněných insolvenčních návrhů, jejichž jediným záměrem je blokování exekučních řízení.

Obecně považuji za rozumnější bojovat se zneužíváním a obcházením zákonů prostředky, které nám již právní řád nabízí, než byt' kvůli zanedbatelnému počtu případů

rovnou měnit celý systém. Současný právní řád se vyznačuje častými rekodifikacemi, aniž by justice měla dostatek času na to, aby je vstřebala a následně by vyhodnotila, zda byly přínosné nebo naopak a případně došlo k potřebné úpravě. Pokud nelze situaci řešit již existujícími instrumenty, nelze se legislativním změnám vyhnout. Zákonodárce by však při přijímání jakéhokoliv předpisu měl být přesvědčen, že jde o předpis hotový, nikoliv že jde o nějaký polotovar. Novela insolvenčního zákona by měla co nejméně zasahovat do současných principů a zásad, na kterých stojí nejen insolvenční řízení ale také celé soudnictví, měla by se vyhnout řešení problémů stylem zakotvení výjimek z výjimek a zejména by měla být promyšlená a důsledná natolik, aby nebylo nutné bezprostředně po jejím přijetí, začít pracovat na novelizaci této novely, neboť žádné oblasti, a v úpadkovém právu to platí dvojnásob, časté změny nesvědčí.

Seznam citované a použité literatury a dalších zdrojů

- [1] HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, 875 s., ISBN 978-80-7400-049-2
- [2] HÁSOVÁ, J.; MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013, 280 s. ISBN 978-80-7400-459-9
- [3] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha : Leges, 2010, 912 s. ISBN 978-80-87212-49-3
- [4] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Praha : Leges, 2011, 816 s. ISBN 978-80-87212-92-9
- [5] KISLINGEROVÁ, E.; RICHTER, T.; SMRČKA L. a kol. *Insolvenční praxe v České republice v období 2008-2013*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013, 160 s. ISBN 978-80-7400-497-1
- [6] KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, 1272 s. ISBN 978-80-7357-243-3
- [7] MARŠÍKOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2. vyd. Praha : Leges, 2014, 864 s. ISBN 978-80-87576-80-9
- [8] RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vyd. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 472 s. ISBN 978-80-7357-329-4
- [9] WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualiz. vyd. Praha : Linde Praha, a. s., 2011, 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0
- [10] WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vyd. Praha : Leges, 2015, 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5
- [11] WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 1. vyd. Praha : Leges, 2015, 352 s. ISBN 978-80-7502-077-2
- [12] ZOULÍK F. *Cesty práva. Výbor statí*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, 308 s. ISBN 978-80-7478-039-4

Odborné články

- [1] BERGER, P. Trestní praxe v insolvenčním řízení. *Konkursní noviny*. 2015, roč. XVIII, č. 7, 21 s.
- [2] BRAUN, T. Poznámky k aktuálním problémům insolvenčního řízení. *Soudce*. 2016, roč. XVIII, č. 3, 25-28 s.
- [3] BUREŠ, J. Věřitelským insolvenčním návrhům odzvonilo. *Právní rádce*. 2015, č. 6, 26-27 s.

- [4] LOUDA, L. Nelze vyloučit, že by prostředí konkurzů nepřitahovalo nekalé, i kriminální jednání. Rozhovor. Konkursní noviny. 2014, roč. XVII, č. 12, 5-10 s.
- [5] LISSE, L. Diskriminace podnikatelů v právní úpravě oddlužení. Soudce. 2016, roč. XVIII, č. 3, 23-25 s.
- [6] LIŠKA, M. Etický a morální rozměr řízení nejen o oddlužení. Soudce. 2016, roč. XVIII, č. 3, 21-23 s.
- [7] KISLINGEROVÁ, E. Nezajištění věřitelé jsou při vymáhání velmi málo úspěšní. Rozhovor. Konkursní noviny. 2014, roč. XVII, č. 10, 2-5 s.
- [8] KOCINEC, J. Doteky exekucí a insolvence. Soudce. 2016, roč. XVIII, č. 4, 14-16 s.
- [9] KRČMÁŘ, Z. Quo vadis, insolvence roku 2015? Soudce. 2016, roč. XVIII, č. 1, 30-34 s.
- [10] KUBIZŇÁK, J. Šikanózní (dlužnický) insolvenční návrh. Komorní listy. 2014, roč. 6., č. 1, 11-15 s.
- [11] KUDĚJ, M. Hlavní problém insolvence a úpadku není právní, ale ekonomický... Rozhovor. Konkursní noviny. 2015, roč. XVIII, č. 5, 20-22 s.
- [12] LAVICKÝ, P. Účelnost nákladů spojených se zastupováním advokátem. Právní fórum. 2012, č. 5, 191 a násl. s.
- [13] PÚRY, F. Možnost spáchání trestného činu podáním zcela nedůvodného (podvodného) insolvenčního návrhu a vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [14] PÚRY, F. Pletichy v insolvenčním řízení. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [15] PÚRY, F. Porušení povinnosti v insolvenčním řízení. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [16] PÚRY, F. Poškození věřitele. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [17] PÚRY, F. Přípustné riziko jako okolnost vylučující protiprávnost činu. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [18] PÚRY, F. Uplatnění subsidiarity trestní represe při postihu úpadkových trestných činů. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [19] PÚRY, F. Zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [20] PÚRY, F. Zvýhodnění věřitele. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>

- [21] RICHTER, T. Jaké přínosy a rizika přináší návrh novely insolvenčního zákona. Rozhovor. Konkursní noviny. 2016, roč. IX, č. 1, 13-16 s.
- [22] ŘEHÁČEK, O. Nepoctivý záměr dlužníka v oddlužení a v reorganizaci. Konkursní noviny. 2015, roč. XVIII, č. 7, 20 s.
- [23] ŘEHÁČEK, O. Oddlužení dnes a zítra. Konkursní noviny. 2015, roč. XVIII, č. 9, 5-8 s.
- [24] SMRČKA, L.; PLAČEK, J. Šikanózní návrhy: pověst, či krutá realita? Konkursní noviny. 2015, roč. XVIII, č. 4, 5-6 s.
- [25] STRNAD, Z. Insolvence v insolvenční aneb s čím nám žádá novela nepomůže? Soudce. 2016, roč. XVIII, č. 3, 18-21 s.
- [26] VRBA, M. Výběr insolvenčních správců na počátku řízení. Právní rádce. 2015, č. 6, 38-41 s.
- [27] VYMAZAL, T. Riskantní postavení členů statutárních (a jiných) orgánů podle zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/riskantni-postaveni-clenu-statutarnich-a-jinych-organu-podle-zakona-c-902012-sb-o-obchodnich-spolecnostech-a-druzstvech-zakon-o-obchodnich-korporacich-92872.html>
- [28] ZOUBEK, H. Smysl a účel úpadkového práva. Soudce. 2016, roč. XVIII, č. 1, 17-22 s.
- [29] ZOUBEK, H. Z povinného oddlužencem... Soudce. 2016, roč. XVIII, č. 2, 24-26 s.
- [30] ŽIŽLAVSKÝ, M. Kvadratura kruhu – společný zájem věřitelů a pokyny zajištěného věřitele při provozu podniku dlužníka v insolvenční. Bulletin advokacie. 2013, č. 7-8, 40-44 s.
- [31] ŽIŽLAVSKÝ, M. Aktuální stav připravované novely insolvenčního zákona. Konkursní noviny. 2015, roč. XVIII, č. 12, 6-10 s.

Judikatura

- [1] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.1.2012 č.d. MSPH 91 INS 4684/2011, 29 NSČR 52/2011-A-64
- [2] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.4.2013 č.d. KSPH 38 INS 3084/2010, KSPH 38 INS 3089/2010, 29 NSČR 19/2011-A-55
- [3] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2013 sp. zn. 29 NSČR 14/2012
- [4] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.10.2010 sp. zn. KSUL 77 INS 4542/2008, 29 NSČR 17/2009
- [5] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.3.2012 sp. zn. MSPH 88 INS 7327/2009, 29 NSČR 38/2010
- [6] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.12.2013 sp. zn. 29 NSČR 113/2013

- [7] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 12. 2010 sp. zn. 29 NSČR 10/2009
- [8] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.10.2011 sp. zn. 29 NSČR 36/2009
- [9] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2013 sp. zn. 29 NSČR 2/2011
- [10] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.2.2009 sp. zn. KSBR 31 INS 1583/2008, 29 NSČR 7/2008
- [11] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.12.2011 sp. zn. 29 NSČR 14/2011
- [12] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.2.2009 sp. zn. KSBR 31 INS 1583/2008, 29 NSČR 7/2008
- [13] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.12.2013 sp. zn. 32 Cdo 2484/2012
- [14] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.4.2012 sp. zn. 29 Cdo 4968/2009
- [15] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.11.2011 sp. zn. 29 NSČR 16/2011-P8-23, KSPH 39 INS 4718/2009
- [16] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.3.2001 sp. zn. 25 Cdo 2895/99
- [17] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.6.2004 sp. zn. 29 Odo 365/2002
- [18] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.5.2004 sp. zn. 29 Odo 257/2002
- [19] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2013 sp. zn. 29 NSČR 2/2011
- [20] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.4.2010 sp. zn. KSPH 37 INS 4935/2008, 29 NSČR 30/2009
- [21] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.6.2011 sp. zn. 31 Cdo 488/2009, uveřejněné pod číslem 146/2011 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek
- [22] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.3.2015 sp. zn. 29 ICdo 62/2014 uveřejněný pod číslem 85/2015 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek
- [23] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.12.2010 sp. zn. Nd 304/2010
- [24] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.7.2012 sp. zn. 29 NSČR 15/2010
- [25] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.8.2015 sp. zn. 29 NSČR 110/2014, 29 NSČR 80/2015
- [26] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.9.2013 sp. zn. 29 NSČR 53/2011
- [27] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.2.2015 sp. zn. 8 Tdo 1352/2014
- [28] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.2.2014 sp. zn. 29 Cdo 677/2011
- [29] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.2013 sp. zn. 29 ICdo 3/2013
- [30] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.9.2015 sp. zn. 29 ICdo 17/2013
- [31] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.12.2015 sp. zn. 29 ICdo 48/2013
- [32] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.9.2006 sp. zn. 30 Cdo 653/2006
- [33] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.1.2014 sp. zn. 29 NSČR 88/2013
- [34] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.12.2015 sp. zn. 29 ICdo 5/2014
- [35] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.10.2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014

- [36] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.4.2013 č.d. MSPH 93 INS 1923/2008, 29 NSČR 45/2010-B-174
- [37] Usnesení Nejvyššího soud ČR ze dne 30.4.2013 sp. zn. 29 NSČR 45/2010
- [38] Usnesení Nejvyššího soud ČR ze dne 28.3.2012 č.d. KSOS 31 INS 12026/2010, 29 NSČR 32/2011-B-37
- [39] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.12.2015 sp. zn. 29 ICdo 5/2014
- [40] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.1.2014 sp. zn. 29 NSČR 88/2013
- [41] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.6.2015 sp. zn. 29 NSČR 47/2013
- [42] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2.9.2002 sp. zn. NSČR 28 Cdo 1375/2002
- [43] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.1.2006 sp. zn. 29 Odo 204/2003
- [44] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.12.2013 sp. zn. 29 NSČR 116/2013
- [45] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.6.2004 sp. zn. 29 Odo 365/2002
- [46] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.11.2011 č.d. KSPH 39 INS 4718/2009, 29 NSČR 16/2011-P8-23
- [47] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.5.2010 sp. zn. 29 NSČR 22/2009
- [48] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.3.2012 sp. zn. 29 NSČR 20/2012
- [49] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.5.2010 sp. zn. 29 NSČR 22/2009
- [50] Usnesení Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 3.11.2009 č.j. 8 Ao 2/2009-30
- [51] Usnesení Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 22.5.2003 č.j. 6 A 95/2002-26
- [52] Usnesení Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 3.11.2009 č.j. 8 Ao 2/2009-30
- [53] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24.6.2003 sp. zn. Pl. ÚS 44/02
- [54] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2.12.2010 sp. zn. II. ÚS 2444/10
- [55] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 23.4.2013 sp. zn. Pl. ÚS 36/09
- [56] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 10. 2010 sp. zn. MSPH 60 INS 4806/2010, 3 VSPH 440/2010
- [57] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 4. 2010 sp. zn. KSPL 54 INS 2415/2010, 3 VSPH 244/2010
- [58] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 11. 2008 sp. zn. MSPH 95 INS 2212/2008, 2 VSPH 207/2008
- [59] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23.7.2009 č.d. KSPL 54 INS 2034/2009, 1 VSPH 387/2009-A-16
- [60] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15.7.2009 sp. zn. KSUL 45 INS 3601/2009, 1 VSPH 364/2009
- [61] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16.2.2010 č.d. MSPH 88 INS 297/2010, 3 VSPH 90/2010-A-11

- [62] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15.7.2009 sp. zn. KSUL 45 INS 3601/2009, 1 VSPH 364/2009
- [63] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24.1.2013 č.d. KSUL 71 INS 4468/2011, 3 VSPH 789/2012-B-69
- [64] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20.5.2009 sp. zn. KSUL 69 INS 2058/2008, 1 VSPH 190/2009
- [65] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19.9.2011 č.d. MSPH 77 INS 2654/2011, 2 VSPH 989/2011-A-75
- [66] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11.4.2013 č.d. MSPH 94 INS 2419/2013, 1 VSPH 538/2013-A-18
- [67] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20.12. 2013 č.d. MSPH 99 INS 10443/2013, 2 VSPH 901/2013-A-20
- [68] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16.4.2013 č.d. KSOS 34 INS 31524/2012, 2 VSOL 202/2013-A-13
- [69] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 6.6.2014 č.d. KSBR 37 INS 9953/2014, 1 VSOL 512/2014-A-8
- [70] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5.2.2016 sp. zn. KSPL 52 INS 28477/2015, 2 VSPH 209/2016
- [71] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2.11.2015 sp. zn. 104 VSPH 220/2015
- [72] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2.11.2015 sp. zn. 104 VSPH 220/2015
- [73] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15.10.2010 sp. zn. KSUL 69 INS 2401/2010, 1 VSPH 892/2010
- [74] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8.9.2011 č.d. KSCB 27 INS 3080/2010, 1 VSPH 788/2011-P2-10
- [75] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19.1.2010 sp. zn. KSHK 48 INS 1513/2009, 1 VSPH 771/2009
- [76] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14.3.2012 č.d. MSPH 60 INS 21742/2011, 1 VSPH 295/2012-A-35
- [77] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18.9.2014 č.d. KSOS 39 INS 8673/2014, 1 VSOL 584/2014-A-13
- [78] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31.3.2010 č.d. KSPL 27 INS 8406/2009, 3 VSPH 193/2010-B-12
- [79] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18.9.2014 č.d. KSOS 39 INS 8673/2014, 1 VSOL 584/2014-A-13
- [80] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25.9.2014 č.d. KSOS 36 INS 13886/2014, 2 VSOL 824/2014-A-13
- [81] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 11. 2011 č.d. MSPH 79 INS 13772/2010, 3 VSPH 521/2011-A-29

- [82] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24.8.2010 č.d. KSHK 45 INS 8999/2009, 3 VSPH 535/2010-B-34
- [83] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15.7.2010 sp. zn. KSBR 37 INS 4136/2010, 2 VSOL 217/2010
- [84] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2.2.2011 sp. zn. KSCB 27 INS 5016/2010, 3 VSPH 729/2010
- [85] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24.6.2010 sp. zn. KSBR 37 INS 2460/2010, 2 VSOL 184/2010
- [86] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4.7.2011 sp. zn. KSUL 45 INS 4389/2011, 2 VSPH 509/2011
- [87] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17.5.2010 sp. zn. KSBR 37 INS 680/2010, 2 VSOL 135/2010
- [88] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27.8.2012 sp. zn. KSHK 45 INS 12804/2012, 3 VSPH 848/2012
- [89] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5.8.2010 č.d. MSPH 93 INS 1923/2008, 3 VSPH 463/2010-B-113
- [90] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8.1.2013 č.d. MSPH 89 INS 13383/2012, 1 VSPH 1775/2012-B-18
- [91] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22.1.2010 sp. zn. KSCB 26 INS 5983/2009, 1 VSPH 744/2009
- [92] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23.9.2015 sp. zn. 1 VSOL 918/2015
- [93] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19.7.2013 č.d. KSOS 25 INS 8199/2013, 3 VSOL 355/2013-A-19
- [94] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20.1.2014 č.d. MSPH 93 INS 33453/2013, 1 VSPH 2187/2013-A-15
- [95] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 1.2.2012 sp. zn. KSPH 39 INS 4800/2009, 39 ICm 6/2010, 103 VSPH 36/2011
- [96] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3.5.2011 č.d. MSPH 88 INS 11483/2010, 3 VSPH 1007/2010-A-16
- [97] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24.1.2013 č.d. KSUL 71 INS 4468/2011, 3 VSPH 789/2012-B-69
- [98] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 11. 2008 sp. zn. KSHK 40 INS 2900/2008, 1 VSPH 165/2008
- [99] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27.2.2015 č.d. MSPH 95 INS 26558/2014-A-28
- [100] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 5.11.2015 č.d. MSPH 95 INS 27110/2014-A-76
- [101] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.5.2016 č.d. MSPH 95 INS 6005/2016-A-9

- [102] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8.9.2015 č.d. MSPH 95 INS 22221/2015-A-9
- [103] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23.5.2016 č.d. MSPH 95 INS 12169/2016-A-11
- [104] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13.1.2015 č.d. MSPH 95 INS 34757/2014-A-9
- [105] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25.4.2014 č.d. MSPH 89 INS 10213/2014-A-10
- [106] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13.1.2016 č.d. MSPH 95 INS 20390/2013-A-29
- [107] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4.8.2015 č.d. MSPH 95 INS 26561/2014-B-15
- [108] Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 25.6.2012 č.j. 57 Co 54/2012-113

Internetové zdroje

- [1] Analýza řešení platební neschopnosti územních samosprávných celků. Č.j. 741/14. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/djv-agenda?date=2014-07-09>
- [2] MICHAL, P. In: Insolvenční poradna. Dostupné z: <http://www.konkursni-noviny.cz/clanek/insolvenzni-poradna-71>
- [3] NOVÁK, D. Stát ulehčí život obětem insolvenční šikany, o evropské peníze neprijdou. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/pravo-a-byznys/stat-ulehci-zivot-obetem-insolvenzni-sikany-o-evropske-penize-neprijdou-1168168>
- [4] Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
- [5] Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 334/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=604&CT1=0>
- [6] Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů
- [7] Sněmovní tisk 785/0, část. č. 1/6. Novela z – insolvenční zákon. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>
- [8] Stačí jen najít člověka, který je ochotný za pár korun podepsat insolvenční návrh na vybranou firmu... Newsletter. Konkursní noviny. 2015, roč. XVIII, č. 4, s. 3-4
- [9] <http://www.vyzkuminsolvence.cz/>

Právní předpisy

- [1] Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
- [2] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- [3] Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- [4] Zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů
- [5] Zákon č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, ve znění pozdějších předpisů
- [6] Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [7] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- [8] Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob
- [9] Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti /notářský řád/, ve znění pozdějších předpisů
- [10] Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů
- [11] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [12] Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů
- [13] Zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů
- [14] Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů
- [15] Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- [16] Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
- [17] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [18] Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- [19] Zákon č. 358/1992 Sb., notářský řád, ve znění pozdějších předpisů
- [20] Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
- [21] Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- [22] Zákon č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů
- [23] Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- [24] Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- [25] Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

- [26] Vyhláška č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů, ve znění pozdějších předpisů
- [27] Vyhláška č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, ve znění pozdějších předpisů

Název práce: Zneužívání insolvenčního řízení a obrana proti němu

Shrnutí:

Předkládaná práce se zabývá problematikou zneužívání insolvenčního procesu a nástroji, kterými lze tomuto jevu zabránit. V úvodu práce popisují základní principy a pojmy úpadkového práva, účel insolvenčního řízení i jeho účinky.

Jádro celé rigorózní práce se potom nachází v kapitole druhé a třetí. Kapitola druhá je věnována problematice zneužívání insolvenčního řízení osobami odlišnými od dlužníka. Zaměřila jsem se především na podávání zjevně bezdůvodných insolvenčních návrhů ze strany věřitelů a existující konkrétní prostředky, jejichž účelem je omezovat výskyt takových návrhů. V této kapitole jsem se také dotkla i dalších případů zneužívání již zahájeného insolvenčního řízení osobami odlišnými od dlužníka. Na závěr se pokouším popsat možné i v současné době navrhované nástroje, kterými by bylo lze do budoucna zneužívání insolvenčního procesu zamezit.

Třetí kapitola zkoumá zneužívání insolvenčního řízení samotným dlužníkem. Jelikož i tato problematika je velice obsáhlá, zaměřila jsem se na nejčastější způsoby, jimiž dlužník zneužívá úpadkového práva a na vhodná opatření, jež by mohla zneužívající jednání dlužníka omezit. Nejprve jsem ve stručnosti popsala dva obecné jevy spojené s insolvenčním procesem, a to neúčinnost právních úkonů dlužníka a účelové stěhování dlužníka před zahájením insolvenčního řízení. Poté jsem se detailněji zabývala střetem insolvenčního řízení a řízení exekučního a následně jsem se věnovala problematice oddlužení, protože se jedná o nejčastěji vyskytující se způsob řešení bankrotu a z důvodu jeho výhodnosti pro dlužníky se stává častým terčem nepoctivých praktik.

Na závěr předložené práce se pokouším shrnout nejdůležitější poznatky a principy, které by mohly vést ke zlepšení insolvenčního prostředí.

Klíčová slova:

Insolvenční řízení, zjevně bezdůvodný insolvenční návrh, oddlužení

Title: Abuse of the insolvency proceeding and defense against it

Abstract:

The thesis deals with the abuse of the insolvency proceeding and tools how to defend against it. In the introduction part of the thesis are described basic principles and concepts of bankruptcy law, the purpose of the insolvency proceeding and its effect.

The core of the whole thesis is in the chapter 2 & 3. The chapter 2 deals with the abuse of the insolvency proceeding by the entities which are not the debtor. I was focused mostly on the unreasonable insolvency proposals by the creditors and on the existing specific tools which can be used to limit these kinds of proposal. The same chapter is also touching other cases of the abuse of the running insolvency proceeding by the entities which are not the debtor. At the end of this chapters are described the possible and currently proposed tools how to avoid the abuse of the insolvency proceeding.

The chapter 3 deals with the abuse of the insolvency proceeding by the debtor. Because this topic is very complex and there are described just the most common way how the debtor abuses bankruptcy law and as well the possible methods, that are able to limit the possibility to abuse the law by debtor. First, there are briefly described two general phenomena linked to the insolvency process. These phenomena include cancelation of the law acts (operations) of the debtor and the change of the debtor's residence just to reach different jurisdiction before start of the insolvency proceeding. Later in this chapter I deal with the conflict between the insolvency proceeding and the enforcement proceeding and then I focused on the topic of the debt relief, because it is the most frequent way of how to solve the bankruptcy because of its profitability from debtor's point of view, so the debtor try to apply for the debt relief with the malicious intent often.

There is the summary of the most important principles at the end of my thesis which should lead to the improvement of the insolvency environment.

Keywords:

Insolvency proceeding, unreasonable insolvency proposal, debt relief